

Л 2007
91к



ҚАЗІРГІ
АЙТЫС

ҮШІНШІ КІТАП

ҚАЗІРГІ АЙТЫС

ҮШІНШІ КІТАП



«КҮЛТЕГІН»
АСТАНА
2006

*Мәдениет және ақпарат министрлігі.
Ақпарат және мұрағат комитетінің бағдарламасы бойынша
шығарылды.*

**Жалпы редакциясын басқарған
Мырзатай Жолдасбеков**

Редакция алқасы:

*Қойшығара Салғараұлы, Рымғали Нұрғали, Ақселеу Сейдімбек,
Несіпбек Айтұлы, Жүрсін Ерман, Аманжол Әлтаев*

**Қ 22 Қазіргі айтыс. 3 - кітап. Құрастырушы Несіпбек Айтұлы,
Астана: «Күлтегін» баспасы, 2006. – 320 бет.
ISBN 9965 - 642 - 10 - 9**

Айтыстың үшінші кітабына да Республикалық және Халықаралық деңгейде өткен айтыстар енгізілді. Тәуелсіздік жылдарындағы ел тынысын еркін жырлаған бұл айтыстар сөз өнері қазынасын байыта түсері сөзсіз.

Қ $\frac{4702250201}{00(05) - 06}$ - 05 - 06

ББК 84 (5 Каз.) 7 - 5

ISBN 9965 - 642 - 10 - 9

@ «Күлтегін» баспасы 2006



ҚАРЛЫҒАШ ӘУБӘКІРОВА МЕН МҰХТАР ҚУАНДЫҚОВТЫҢ АЙТЫСЫ

МҰХТАР:

Аман ба, Қарлығаштай қарындасым?!
Тіліңнен бал сорғалап тамшыласын.
Айналдым, Қарлығаштай есіміңнен,
Бақыттан басың сенің арылмасын.
Семейден арқаланып келгеннен соң,
Шама жетсе майлап кетсін қанжығасын.
Көп күттірмей бірден берем кезегінді,
Шарқ ұрған толқындардан жар құласын.
Ұядағы сары ауыз балапандай,
Ал, енді, шықылдай бер, Қарлығашым.

ҚАРЛЫҒАШ:

Шырағын жалын жырдың жандырасың,
Жандырып ел айызын қандырасың.
Сырдағы сүлейлердің сарқыты едің,
Сіңірген тал бойына бар мұрасын.
Алдыма көлденеңдеп келіп қапсың,
Дейді ғой ата алмаса аңшыға сын.
Егер қазір семсерің сай болмаса,
Қарлығаш майлайды рас қанжығасын.
Сондықтан сауысқандай сақ болғайсың,
Анды да алмай қоймас аңдығасын.

Ақ басты абыздардың алғысыңдай,
Жарамды сөз шыға ма жан қысылмай.
Ақын боп туғаннан соң жұрт алдында,

Қарыздан құтылмаймыз барды ұсынбай.
Алаңсыз ақтарылып көрейінші,
Әппақ нұрдан жаралған ар құсындай.
Армысың, Алматылық ағайын-жұрт,
Қай заманда тұратын нарқы сынбай.
Алатау келбетіңнің сұлулығы,
Көктегі алып күннің жартысындай.
Талғаммен тебіrentсем текті өлеңді,
Ағайын қабыл алсын олқысынбай.
Бұлақтай сыңғыр қағып мен де келдім,
Тоғжан мен Әйгерімнің шолпысындай.

Тумасақ тектілерге тартып ерен,
Жүректен туар қайтіп артық өлең.
Найзагер өлеңімді намысымның,
Қып-қызыл жалынына шарпып өлем.
Мұхтардай аман ба екен Сыр елінің
Нар тұлғалы жігіті нарқы берен.
Айтыстың жекпе-жегін қыздырайық,
Жаужүрек бабалардың салтыменен.

МҰХТАР:

Нар халқым құлақ түріп қалса маған,
Ұлыңмын жыр төкпеуді ар санаған.
Алатаудың қар жамылған ақ шыңдарын,
Жан бар ма бір көрсем деп аңсамаған.
Сыр самалын әкелдім аңқылдатып,
Ағайын, аманбысың, алқалаған.
Нартай менен Манаптың ізін қудым,
Ақындығы өшпейтін әр санадан.
Жанқожа, Жаназардай батыр ұлдар,
Аттан түспей дұшпан жолын балталаған.
Ыбырай ақ күріштен тау тұрғызып,
Дәмменен берекеміз тарқамаған.
Қорқыттай бабам жатқан жерден келдім,
Атағына құлақ түрген барша ғалам.
Осындай текті жердің ұланымын,

Ағылып көмейінен ән тараған.
Тарыдай болсам дағы тәуекел деп,
Елдің таудай аманатын арқалаған.

Ірімшік қатық болмас мәйегінсіз,
Өлең болмас тұжырым дәйегінсіз.
Қазыларсыз айтыса алғанменен,
Қара өлеңнің мәні жоқ нар елімсіз.
Қазыларсыз айтысқан қандай рахат,
Курортқа барғандай әйеліңсіз.

Қазақтың ару қыз бен текті ұлдары -
Көркінді көз қуаныш еттім талай.
Айналдым дауыс берген ағайыннан,
Тоқсан жеті теңгесін көп бұлдамай.
Телефонмен звондап жатқандарға,
Аямай ақша бергім кеп тұрғаны-ай.

Тындаушыға тереңді бойлататын,
Ақынбыз жыр жебесін айға ататын.
Айтысқа шыққан сайын аруақтанам,
Баладай іліндірген тайға тақым.
Алла жомарт аямайды жақсылығын,
Ерлерге ерте тұрып жай жататын.
Нұртай мен Амангелді Атымтайлар,
Жүйріктердің бәйгесін сайлататын.
Мырза байлар көбейсе екен қазағымда,
Долларменен самауырын қайнататын.

Топырағыңнан айналдым, сыршы далам,
Титімдей тасыңнан да сыр шығарам.
Тіл жарықтық жүректің хабаршысы,
Біреуден пұл, біреуден гүл сұраған.
Асылдан жаратылған жан болмаса,
Айтыстың майданына кім шыдаған.
«Дуэльге» шығатұғын акындардың,
«Секунданты» секілді Жүрсін ағам.

Әрқашан тірегім боп қалшы, ағайын,
Алдында жыр төгуден шаршамайын.
Айтыс десе қанбайтұғын халықпыз ғой,
Ән-жырдың ішсек-дағы қанша майын.
Қарлығаштай ару қыздың сахнада,
Сұлулығын айтып бір жар салайын.
Көркіңе ақылың сай болып тұрса,
Мен қалай сендей қызды аңсамайын.
Тіліңе құт, таңдайыңа құсың қонса,
Үніңді тыңдай беріп тамсанайын.
Ақ самайда соғылсын тамырларың,
Ақсарайда ән салған ханшадайын.
Кел, екеуіміз кетейік қол ұстасып,
Өзім бастап бақытқа жол салайын.
Жүрегінді жольқтырсаң менікімен,
Төбем көкке жеткендей қарсы алайын.
Ниетінді білдіріп қойшы сен де,
Қалсыншы тынышталып жан-сарайым.

ҚАРЛЫҒАШ:

Шықса егер ұл мен қызың құмарыңнан,
Суырып семсер сөзді қынабынан.
Дулығалы батырдың найзасы бар,
Домбыралы ақынның жыр әні бар.
Алла деп шықтым бүгін алдарыңа,
Қуат ап мұсылманның құранынан.
Сыр бойынан келдім деп сырнайлаттың,
Қоятын тосқауыл бар, сірә, бұған.
Қайдан келсең онан кел, айналайын,
Ертістің толқынымен бір-ақ ұрам.

Өлеңді айтпай қалар ер емессің,
Талабыңды Мұхтаржан жебемес кім.
Сырдағы сүлейлердің ұрпағы боп,
Айтыста ақ жауындай себелепсің.
Өлеңнің асқақ шыңын алып жүрген,
Демеймін биіктермен тең емессің.
Сахнаға шыға сап Қарлығашқа,

Сұлусың дедің және кереметсің.
Сөз сұлуы жарысқа түскен кезде,
Мақта деп сұраған жоқ сенен ешкім.
Бірақ мұнша еңбекпен келгеннен соң,
Қалайша ықыласыңды елемеспін.
Мас болып қалар бірақ мақтағанға,
Мұқажан, аңқау қызың мен емеспін.

Нұр жауған қадамына талаптыдай,
Алаңсыз сөйлейінші ағат қылмай.
Жебеуші пайғамбарын дәуіт қылып,
Ақындарды ерекше жаратты ұдай.
Айтыстың қасиетті сахнасында,
Ағажан, тыныш отыр алақтамай.
Алды-артыңа қарамай бас салдың-ау,
Құм кезіп қыз көрмеген қарақшыдай.

МҰХТАР:

Қарлығаш-ау, айтсайшы орынды ән,
Мен саған салтанаттың жолын қылам.
Ертістің толқынымен ұрам дейді,
Бірақ та қайнай қоймас сорым бұдан.
Ал, мен сені Қарлығаш Сырға апарып,
Сырдарияның суымен шомылдырам.

Осылай ойым менің гүлдей қалад,
Демессің ойы бөтен жүрмей қалад.
Аңқау қызың мен емеспін деп қояды,
Оныңды Мұхтар қалай ілмей қалад.
Әуселесін көргенмін талай қыздың,
Маған қалай түскенін білмей қалад.

Білмеймін кінәрат пен айып неден,
Өрге бассам аяғым тайып төмен.
Қыз-жігіт боп шыққасын сахнаға,
Айтайын қызықты ғып лайықты өлең.

Мен әлі түк көрмеген бозбала ем,
Мың бір түнді білмейтін байыппенен.
Жан дүнием толқындай аласұрды,
Кешіп келе жатқандай қайықпенен.
Көпті көріп, көп білетін ағаларым,
Айтыңдаршы осы ма, кайф деген?

Мен ұқсасам биік таудың арқарына,
Сен ұқсайсың кең даланың тарпаңына.
Семейде туып-өскен, Қарлығаш қыз
Сұрапылдан ат басын тартады ма?
Жекпе-жекке шыққанда батырдаймыз,
Сүйенген найзасы мен қалқанына.
Атом бомба дүрсілін есіткен қыз,
Жүрсіннің айтысынан қорқады ма?!

ҚАРЛЫҒАШ:

Назар сап тұңғиықтың тұнығына,
Сімірсем ізгілікті ұғымыма.
Қазанаттай шабыстан жаңылмаспыз,
Шашылса бізге Алланың нұры мына.
Өлең жырдың көгінде қалықтайық,
Қырандай қонатұғын тұғырына.

Мән берсем ән-жырының қанығына,
Жанғандай ағамыздың бағы мына.
Ертістей ағыл-тегіл буырқансам,
Қалмағын шыдай алмай ағыныма.
Аға сен, абайлашы, мен күн едім,
Қайтесің күйіп кетсең жалыныма?

Болмайды бізге бүгін талаптанбай,
Қыран бүркіт секілді қанаттанбай.
Ағайынның алқасын көрген кезде,
Көңілден кәусар ойды мол ақтармай.
Ажарсыз арзымайтын сөзге дендеп,

Ойсыз өлең айтпайық, алақтамай.
Екеуміз жарыссөзге түскен кезде,
Болсыншы көкжиектен таң атқандай.
Жырымыз жарқырасын алтын құсап,
Сол таңның сәулесіне жалатқандай.
Ел айызын бүгін де қандырайық,
Тамсанып барша жұртты қаратқандай.
Саумал жырмен ел сусынын қандырайық,
Сабадан сары қымыз таратқандай.

Тереңнен жыр маржанын жинағасын,
Қамалың қазір, аға, қирамасын.
Ағайын, бір қызық жай байқап қалдым,
Қарлығаш кескінді ой қидаласын.
Мысалға, Ринаттың шашы бұйра,
Құдайым сұлулықты сыйлағасын.
Ақанов Мақсаттың да шашы бұйра,
Ешқашан тасытпайтын мейманасын.
Міне отыр, Рүстем де бұйра басты,
Сөзімнің жалғаны жоқ иланасың.
Құдайдың құдіретіне не айтарсың,
Сенің де қарап тұрсам бұйра басың.
Барлығы бір зауыттан шыққан ба деп,
Әрі ойланып, бері ойланып ұйғарасың.
Жоқ әлде әкелері бір ме деген,
Сұраққа жауап таппай қиналасың.
Мұны неге сөз қылды деп өкпелеме,
Ішіме айтып тұрмын сыймағасын.

МҰХТАР:

Мен емес сауалыңнан қирап жатқан,
Бұйрабас деп Қарлығаш қыз қинап жатқан.
Бұйра шаш құдай берген несібе ғой,
Мен едім табиғаттан сыйға батқан.
Кейбіреу бұйра шашқа жете алмай жүр,
Ақша беріп өз шашын бұйралатқан.

Құлпырған қыз аумайды қыр гүлінен,
Талай өлең төгіліп тұр тілінен.
Жұлдыздай боп жанары жалт еткенде,
Құндыздай нұр шашырайды кірпігінен.
Асылдың тамырынан жаралыпсың,
Қыз Жібек, Баяндардың піріменен.
Айдай қылып туғызған ақын қызды,
Айналдым әкесінің кіндігінен.

Қыздарда кулық пенен айла күшті,
Жігіт бермейд қолындағы бар намысты.
Қарлығаштай айдай сұлу кезіккесін,
Мұхтар да тірлігімен айналысты.
Махаббаттың мұхитына батырам деп,
Бастағым келіп тұр ғой сойқан істі.
Сені құдай Семейден айдап келді,
Ал, енді, бере көрме тойтарысты.
Ал, мені Сыр елінен алып келді,
Өзіме көрсетейін сай шабысты.

ҚАРЛЫҒАШ:

Мұхтаржан, түсіп бүгін жан әлекке,
Бұл жігіт атаулыда бар әдет пе?
Аспандағы айды да алатындай,
Шынымен мына бізден дәмелі ме?
Сылдыр сөзбен суреттеп мақтап-мақтап,
Бос сөзді ақиқатқа дәлел етпе!
Жұп қылам деп өзінді әлек етпе!
Көнгім келсе де, бәрібір, көне алмаймын,
Қайтейін толғам жоқ ем кәмететке.

Пырақша өрен жүйрік желдей есіп,
Көңіліңді кеп қалдың ба көлдей етіп.
Қасына келіп алып Қарлығаштың,
Біраз өлең айттың термелетіп.

Енді бүгін сахнада Қарлығашты,
Отырмақ ойың бар ма ермек етіп.
Байбатша құсап қасыма келсең-дағы,
Қаңбақша әкетермін дөңгелетіп.

МҰХТАР:

Кәмелетке толғам жоқ деп айтады,
Қарлығаш өзін-өзі шатастырған.
Қазақтың білесің ғой ұл мен қызын,
Бесігінде жатқанда атастырған.

Мен отырсам бүгін сенен қалмаспын деп,
Өзімше тағы бекем қандастым деп.
Айнұрменен Анарды жеңешелеп,
Кінәлайды, оларға жармастың деп.
Тоқсандағы тоқырайған шалдың өзі,
Өмірі айтпайды екен қызға бармаспын деп.
Сексендегі төсек тартып жатқан шал да,
Қызды көрсе қыр көрсетеді жап-жаспын деп.
Жетпістегі шал кемпірін менсінбейді,
Кемпіріне мін тағады шаң бастың деп.
Елудегі ер кісі сұлу көрсе,
Сөз айтады махаббатым, алғашқым деп.
Қырқында қырық қыздан беті қайтпай,
Біздің қазақ тұрады естен танбаспын деп.
Отызында одан жаман біле-білсең,
Бермесінді тартып алады арбастың деп.

Жиырманьың оты барда мен өзімше,
Қалай айтам қызға көз салмаспын деп.
Сұлулардың кіріп алып бақшасына,
Келіп тұрады ақыл-ойдан алжасқым кеп.

ҚАРЛЫҒАШ:

Қайтеміз көңіл болса қаламаған,
Бұл Мұхтар қолқа салды бағанадан.
Ескі заңмен ештеңе қыла алмайсың,

Бұл күнде жаңа өмір, жаңа заман.
Сен өзі Ата заңды оқымап па ең,
Бұл не деген саспайтын сабаз адам.
Ендігәрі бұл жайында сөз қозғасаң,
Қазір барып , заң орнына жала жабам.
Сол кезде сен сүлкініп тұрып жүрме,
Адамдай келе жатқан жаназадан.

МҰХТАР:

Ойларың болмаса екен құрақ-құрақ,
Жырларың кетпесе екен ұбап-шұбап,
Арулар өкпелемес қатты айттың деп,
Оларды кетсем қазір сынап-сынап.

Қалайша жамандыққа қия аласың,
Кей кезде олардан да сый аласың.
Жеңілтек арулар да жетіп жатыр,
Жеңіл жүріп тоздырған ел арасын.
Жартылай жалаңаш қыз көргенінде,
Жақсылап қарауға да ұяласың.

ҚАРЛЫҒАШ:

Несіне ағам жырын созбалайды,
Қыз жайлы әңгімесін қозғамасын.
Тектінің тегі биік тұяғы едің,
Бағамдап, түсінетін сөз бағасын.

Ортаға салып бүгін бар жырыңды,
Өлеңмен өрнектегін тағдырыңды.
Сырдағы сүлейлердің ұрпағы боп,
Жырыңмен жаңғыртып көр жарлығыңды.
Асан мен Қорқыт бабаң жерұйықты,
Табам деп сарқып еді бар ғұмырын.
Жанқожа мен Жалантөс бахадүрлер,
Қорғаған Хиуадан хандығыңды.
Абыл жырау, сыпыра Балқы Базар,
Елітіп тербейтіндей жан гүлінді.

Сатираның сардары Асқар аған,
Ойлайды дүйім елді таң қылуды.
Қалтай Мұхамеджанов әдебиеттен,
Байланысты зерттеген әр ғылымды.
Осындай даналардан қуат алсаң,
Алаңсыз ақтаршы сыр сандығыңды.
Нартай ақын ұрпағы болсаң рас,
Танытар кезің келді нарлығыңды.

МҰХТАР:

Жүрегіме жырларың тұр қаптағалы,
Жырларың төккен сайын от болады.
Сырдың елін әніне қосып кетті,
Мына менің ойларымды ақтағалы.
Семей де текті елдің тұғыры ғой,
Талай қыран сол жақта та бапталады.
Құнанбай екі жүзге келе жатыр,
Ол той да өз орнын хақ табады.
Ұлы Абайды тудырған Құнанбай ғой,
Онымен барлық қазақ мақтанады.
Туған жерінде ескерткіш, көше де жоқ,
Осы тұр намысымды таптағалы.
Көшені бермесен де Құнанбайға,
Құнанбай асыл тұлға боп қалады.

ҚАРЛЫҒАШ:

Болмайды бізге бүгін дара тұрмай,
Қазтуған, Ақтанберді, Шал ақындай.
Ертіс жырды есейін ескекпенен,
Естіген таң-тамаша қалатындай.
Ақ ниетпен айтылсын аппақ өлең,
Құранның арайы мол аятындай.
Өйткені өлең деген күдірет күш,
Жайнаған ұжымақтың жәннатындай.
Айтысып біраз қызық біз жасайық,
Қырық күн ханның құрған саятындай.

Таба алсам бүгін жырдың жарасымын,
Жырымнан ұға алсаңдар баба сырын.
Тауды тескен жебедей сөзім барда,
Көзіңнің ағы менен қарасымын.
Тасты тіліп түсірер тілім барда,
Көкке өрлеп ұшатұғын қанатыңмын.
Ұлы Абай, Шәкәрімдер, Мұхтарменен,
Қақ жарған ұлы өнердің қара қылын.
Сен айтпақшы Құнанбай атамыз да,
Өмірде таба білген дара шыңын.
Мен-дағы осылардан қуат алам,
Қазақтай қайсар елдің баласымын.
Семейім алтын орда - құт-мекенім,
Рухани астанасы Алашымның.

МҰХТАР:

Бабалар біздің жыршы-жырау болған,
Сөздерінде мағына, тұрлау болған.
Келтелігін ғұмырдың сезінесің,
Көкжиекке еңкейіп күн ауғаннан.
Тірлік добын балаға ұсынады,
Ақсақалдар самайын қырау шалған.
Допты алған ары қарай жүгіретін,
Эстафета секілді мынау жалған.

Көркінді көзі барлар көріп қалсын,
Көрмегендер арманда өліп-талсын.
Бәлиғат жастан асқан Қарлығаш қыз,
Мінезімен елітіп ерікті алсын.
Діңгегі жетілгенмен түйін салып,
Жеміс беріп көрмеген өрік талсын.
Ал, мен болсам кәдімгі қара ағашпын,
Жақсыға ық, жаманға дар ағашпын.
Түйін салмақ түгілі гүлдемеймін,
Суымен суғарсаң да «Сарыағаштың».

ҚАРЛЫҒАШ:

Көңіліңнен ерке бұлақ сылдырлайды,
Қызығып оған кімдер ұмтылмайды.
Қарлығашты көргенде Мұхтар сынды,
Жігіттердің жанары бұлдырлайды.
Тоғжанның толықсыған сіңілісіне,
Құмартып көз жанарын кім бұрмайды.
Табам деп көңілімнің терезесін,
Мұхтар да жанымызды тындырмайды.
Ешкі байғұс қанша тулағанмен,
Ешкімнің терезесін сындырмайды.

Білімнің жайын айтсаң мол ағыла,
Азырақ көңіл-күйің соғады ма?
Білімнің жүйесіне бір жаңалық,
Енгіземіз деп жатыр жоғарыда.
Жаңа мектеп бітірген сары ауызды,
Түсірмек тестілеудің сорабына.
«Әйгерім қандай көйлек киіп шығып,
Шай құйып берді», - дейді қонағына?
«Шыңғысханның итінің аты кім»? - деп
Осындай да сұрақтар болады ма?
Жаңа мектеп бітірген жас түлектер,
Жақсы ғой түсіп кетсе орамына.
Ал егер түспей жатса мүдірмейік,
Ұстаз жауап береді, - дейді о жағына.
Биыл бір түспей қалса келер жылы,
Білімнің жарамайды, - дейді ол араға.
Келер жыл егерде ол түсіп жатса,
Қызмет қылмаушы ма еді қоғамына.
Үш сағатта жүз жиырма сұрақ шешпек,
Талапкердің көңілі бұған толады ма?
Қаншама қабілетті болса-дағы,
Ол бірден Ньютондай болады ма?
Реформа жасаймыз деп жас түлектің
Бекерге қап жүрмейік обалына.

МҰХТАР:

Жүргенде ғылымға үлес қосамын деп,
Ойлай ма өзін-өзі осалмын деп.
Күлекеев министр күпініп жүр,
Білімге реформа жасаймын деп.

Қостай ма, мұнысын жұрт қостамай ма?
Үміттеніп үлкен-кіші, жас қарай ма?
Ел білімін арттырғысы келіп тұрса,
Көңілге қонатын іс бастамай ма?
Бояушы бояушы деп мақтағанға,
Сақалын жап-жасыл ғып тастамай ма?
Реформа жасауды ұстаздардың
Айлығын көбейтуден бастамай ма?!

Қарлығаштың ойлары шабан шығар,
Бірақ та өз еліне адал шығар.
Семейімді жаңа ғана жырлап кеттің,
Жырымызбен байлайтын орам шығар.
Керосиннің қалдығымен Семей жері,
Уланып жатқаны елге аян шығар.
Атом бомбасы сынағы аз болғандай,
Бұл сұмдық елге бөлек залал шығар.
Ертіспенен қосылып ағып жатса,
Ол жағына елдің бәрі алаң шығар.
Жеті жылда жеті әкімнің ауысыпты,
Өңкей қиқым би болған заман шығар.
Бір әкім жесе мейлі, жеті әкім,
Жеті жақтан жегені жаман шығар.
Тұрақты басшысы жоқ Семейіңнің,
Бүлініп жатқаны да содан шығар.

ҚАРЛЫҒАШ:

Әр істің байыбына барар болса,
Шың-күзбен асуларды алар болса,
Жақсы әкімді біз қалай қолдамаймыз,
Алатыны шынымен қамал болса.

Елбасы да әкімдерге сенбес еді,
Елге берген сертінен танар болса.
Ел үшін жанын қияд деп сенеміз,
Ел басына күн туған заман болса.
Елге жаман болар деп ойламаймын,
Ел үшін туған ерлер аман болса.

Мұхтаржан, сен емессің тарылатын,
Жұлдызы басқалардан жарық ақын.
Сен студент болғанда мен студент,
Кітапхана көп іздеп сабылатын.
Жастықтың әлегімен сауық қуып,
Жанына махаббаттың бағынатын.
Сауық іздеп жүргенде сессия кеп,
Кейбіреу мұғалімге жалынатын.
Сессия – қыл көпірден өткеннен соң,
Көңілдің кірбіңінен арылатын.
Стипендия келеді деп естісе,
Жүрегі қуаныштан жарылатын.
Студент деген біздер ауыл жақтың
Құрт, майын, бауырсағын сағынатын.

Жандырып жүректегі отты басым,
Қиянға қанат қақсын текті лашын.
Жағдайсыз жастар жүрсе білім қуып,
Ішіңнен әттеген-ай деп тұрасың.
Қазақтың қарынбайы қайдасындар,
Шет елдік әртістерден шеп құратын.
Қоғамның осал тұсын сөз қылғанда,
Қазіргі жастар жаман деп тынасың.
Заң орнының еселеп жалақысын,
Назардан жастарыңды шет қыласың.
Стипендияңа қостық деп тиын-тебен,
Әйтеуір әйтп-бүйтп шек қыласың.

Ашқарын студенттер білім қуса,
Қалайша от-жалын боп өрши алсын.
Әйтеуір жалтақ қағып ауыл жаққа,
Қиналғанда аңсайды текті ұясын.
Стипендия мардымсыз болғаннан соң,
Күтеді кемпір-шалдың пенсиясын.

МҰХТАР:

Қарлығаштың қадамы оң боп тұр ма,
Тағы да түсетұғын тор боп тұр ма.
Жеті жылда жеті әкімің ауысыпты,
Әкімді қолдағаның сол боп тұр ма.

Кеше түнде түс көрдім,
Түсімде қызық іс көрдім.
Ақтамақ қызыл мойынды,
Қара қанат құс көрдім.
Қауырсыны қаламдай,
Үстінде жатқан столдың.
Алла берген аянға,
Қандай айла істермін.
Қонақтап алақаныма,
Жем сұрап аузын ашыпты.
Оң иығыма ұя сап,
Жұмыртқасын басыпты.
Балапандары шикылдап,
Қанат қағуға асықты.
Жорышы осы түсімді,
Көріпкел құсап машықты.

ҚАРЛЫҒАШ:

Қыз десе шырқырайды-ау шыбын жаның,
Жарылқап тастайтындай бүгін бәрін.
Қомданып қоясың-ау мені көріп,
Қырандай қонатұғын тұғырға мың.
Ағасы, байқап сөйле ел алдында,

Қырандай жерге келіп жығылмағын.
Сұғанақ көз секілді сұғынбағын,
Қыздардың қыбын тауып қырындағын.
Мен шамдансам шаңыңды шығарамын,
Бәлеге өзің келіп ұрынбағын.

МҰХТАР:

Бұл қызды дана десем, бала екен,
Ойлары піскен емес шала екен.
Түсімді жори қойшы деген едім,
Ақын қызым адасып барад екен.
Түсімде көрген құсым Қарлығаш қыз,
Біздің үйге келін боп барады екен.
Жем сұрап маған ауыз ашқандығы,
Мен оны бұдан кейін бағады екем.
Ұяда балапанын басқандығы,
Іңгәлатып талай бөпе табады екен.
Қарлығаштар, қырандар жаратылып,
Қиянға қанаттарын қағады екен.
Қиюын құдай өзі қиыстырса,
Әлемде талай қызық болады екен.

Қырындадың деп қайта кінәлайды,
Қырындамай бұл Мұхтар тұра алмайды.
Ешкімнен Мұхтар ақыл сұрамайды.
Мін таққыш болсаң, кінәлап көр,
Үш әйелмен отау құрған Ұлы Абайды.
Нартай бабам бес қызға сөзін салып,
Өзі біледі қай жағынан туар айды.
Әбілқайыр ағам да ілмиіп ап,
Сұлулардың артынан қуалайды.
Осылардан тәлім алған бұл Мұхтарды
Ешкім пәлен-түген деп сынамайды.
Өйткені білесің ғой, алма ағаштың
Алмасы өзінен алыс құламайды.

ҚАРЛЫҒАШ:

Жарағын өлең-жырдың сайлап бәрін,
Тұнықтың тереңіне бойлап қалғын.
Қырындауды сен өзі қоймадың-ау,
Бір түрлі қызық жайды ойлап қалдым.
Салиқалы, сүбелі ой айтсаңшы,
Тереңнен ақтарғайсың ой қатпарын.
Қыз көрсе есі шығып кететұғын,
Осы ғой көрген күні бойдақтардың.

МҰХТАР:

Қарлығаш міне тұр ғой ойды ақтара,
Дедің ғой мына мені бойдақ бала.
Бойдақтардың есі жоқ деп қоясың,
Бірақ та миы жоқ деп ойлап қалма?

АРМАН БЕРДАЛИН МЕН САРА ТОҚТАМЫСОВАНЫҢ АЙТЫСЫ

АРМАН:

Бауырға басқан бәрін баласындай,
Алматым, бар қазақтың анасындай.
Ақмола Астана боп аталса да,
Алматы азиялық қағбасындай.
Алматым, біздер үшін сен ұстазсың,
Эрмидажда сақталған хан басындай.
Асқақ арман боп тұрған бір көруге,
Таста қалған Тоныкөк таңбасындай.
Балаңмын ақ жүзінді аңсап келген,
Аралдың су тілеген жағасындай.
Ұрпағы сал-серінің мен боламын.
Тұлпардың тұяғының тағасындай.
Қос құлының мінеки, шыға келді,
Әсет пен Ырысжанның жалғасындай.
Асылдың қос сынығы шықты алдыңа,

Ғасырдың Біржаны мен Сарасындай.
Пері мен періштеден жаратылған,
Сипатты перизаттың баласындай.
Құдай деп, құрық салып көрейінші,
Бақытқа тура бастар жол ашылғай.

Ағайын, салсаң егер назарыңды,
Қайнатайын деп келдім қазаныңды.
Көкшеден төкпей-шашпай әкеліп ем,
Біржаннан бізге қалған ғажап үнді.
Жылытып жүрегімді отырындар,
Ұмытып уайым мен азабыңды.
Сол үшін келген едім алып-ұшып,
Әнменен ашайын деп ажарыңды.
Әйтпесе алыс жақтан ат терлетіп,
Келгем жоқ аралауға базарыңды.

Тимесін Сара саған көптің көзі,
Жылуын бермес сендей оттың өзі.
Қасыма хордың қызы жайғасыпты,
Жұмаққа кіріп кеткен жоқпын ба өзі?

Армысың, Сара сұлу балдырғандай,
Жанарың жас жанымды жандырғандай.
Сұлулық деген осы болады екен,
Көргенде құмарыңды қандырғандай.
Хордың қызы секілді сұлусың ғой,
Есінен талайларды тандырғандай.

Мың шүкір жеткеніме таңға мына,
Мойымай бес күндіктің жалғанына.
Көктемде көп күттірген жыл құсындай,
Қарыштап келіп қалдым алдарыңа.
Баламыз бір құттықтау айта ма деп,
Аналар жиналыпты залға мына.
Ақ самай, абыз кеуде әжелерім,
Тірек боп келе жатқан шалдарына.
Сұлулар, сырға сынды сыңғырлаған,

Жүрсін бе дақ түсірмей арларыңа?
Қиылған қарындастар-қарлығаштар,
Жастықтың қонақтаған бал бағына.
Ертеңгі мейрамдарың құтты болсын,
Жаратқан медет берсін жандарыңа!
Әмина анамыз да туылыпты,
Бүршігін тал-қарағай жарғанында.
Айбергенов ақынның туған күні,
Айналған алты Алаштың ардағына.
Бір күнде екі-үш тойың қатар келді,
Сыйғызсам өлеңімнің тармағына.
Саражан мен сені де құттықтаймын,
Тіленшіңмін биікте самғарыңа.
Гүл қылып жүрегімді үзіп берсем,
Жетермін аңсап тұрған арманыма?

Қалайша Сара сені арқандайын,
Сәті келсе омартаңнан бал татайын.
Сабырлы Сарыарқаның самалындай,
Баппенен бұрымыңды тарқатайын.
Омыртқамды омырып жүрмегейсің,
Қабырғамнан жаралған қалқатайым.

САРА:

Кез бүгін жыр тұлпарға қамшы ұратын,
Кез бүгін қара жерден шаң шығатын.
Кез бүгін тұлпарлардың тұяғынан,
Қара жер қамырдай боп жаншылатын.
Сыпыр да томағанды, ұшыр қане,
Шарқ ұрған шабытыңның қаршығасын.
Алымыңа қарымың сай болмаса,
Сараның найзасына шаншыласың.
Қайтам десен, қарсылас тоқ көңілмен,
Қандап қайтқан аңшыдай қанжығасын.
Ал енді барыңды сал, нарыңды сал,
Қапыда қалып жүрме, қарсыласым.
Біссімилла сөздің бастап бүгін басын,

Текті жыр қондырайын тұғырға шын.
Армысың, әппақ адал көрерменім,
Деп, бүгін исін балаң жұмыр басын.
Елімде ерекше бір демеу барда,
Менің де анық болар жығылмасым.
Ойларын дөп жеткізсін қос өренің,
Бойларың балғын жырдан шымырласын.
Бабалар салып кеткен сара жолдың,
Балалар сырын қалай ұғынбасын.
Белдесіп біз көрейік бетпе-бет кеп,
Жекпе-жекке бел бекем буылғасын.
Дүлдүліне дем берген думаншыл жұрт,
Дүниені дүр сілкіктіп дуылдасын.
Қасыма қарсылас боп келген жігіт,
Абайсыз бір бәлеге ұрынбасын.
Тілегім тіл ұшынан тарту болып,
Жүрегім боз торғайдай шырылдасын.
Азатпын деп мен қалай жар салмаймын,
Қазақтың баласы боп туылғасын.
Қамал боп алынбасқа бекінген қыз,
Самал боп құлағыңа сыбырласын.

Жарамас бұл айтыста құр сыналған,
Биік болсын жарланған жыршы нардан.
Армысың, паң мінезді сері жігіт,
Көкеннің көзі болып жүрсің, Арман.
Өлеңмен тебіреніп бастағанда,
Сөйлемейтін домбыарадан үн шығарған.

АРМАН:

Саражан, айтқаныңды аңғардың ба,
Өзіңе ғашық болсам бар ма кінә.
Жолында сендей қыздың құрбан болып,
Алтыны таусылған ғой хандардың да.
Пайдасын сендей қыздың көремін деп,
Айласы таусылардай алды-артыңда.
Айтты деп айыптамашы, Сара мені,

Сен дегенде шықпаған жан қалды ма?
Себебі көктем келсе адам түгіл
Мазасы кетеді екен аңдардың да.
Екі шал сақал сипап «намеқ» берді,
Саражан, сен осыны аңғардың ба?
Сендей қызды көргенде бізді қойшы,
Сілекейі шұбырады шалдардың да.
Саражан, ерем десең алып кетіп,
Мен сені жеткізейін арманыңа.

Жетпей тұр сөз бастауға батылым да,
Таусылды ойлап-ойлап ақылым да.
Бір кезде ақ сатпаған ел болсақ та,
Сатылды айраның да, қатығың да.
Көл сатқан, жер сатқанға көніп болдық,
Қаналып қарашаның хақы мұнда.
Бетінде баспасөздің дау басталды,
Қисыны келіспей тұр жат ұғымға.
Ақыны жоқ ақтөбелік бір ағамыз,
Айтысты меншігім деп бакыруда.
Айтысты ағайындар сатып қойсаң,
Қор болар батырың да, ақының да.
Халықтың жалғыз ғана алданышын,
Ойыншық қылып алдық ақырында.

Жүрген кім қара таппай ұрынарға,
Мұндайдың ділі күзғын, түбі қарға.
Айтысты меншігім деп жариялап,
Бір ағам ор таппай жүр жығыларға.
Ағайын, осы айтысты сатып қойсаң,
Қияметте не дейміз ұлыларға?
Жетпей ме мұнай, бидай, мыс пен мырыш,
Айтыста әкесінің құны бар ма?

Сен десе, Арман қалай тік тұрады,
Әйтеуір, жай отырмай еп қылады.
Неге екенін білмеймін, Сара сені,
Көргенде сүйіп алғым кеп тұрады.

САРА:

Ұлылыққа көш озық,
Үйлесі бар еселі.
Ұран қылсам ұлыны,
Сөзімнің болмас бекері.
Тілімнен менің тамсыншы,
Өлеңнің бал мен шекері.
Айтысты сатады дегеннің
Беріледі ғой есебі.
Сүйінбайы бар ел едік,
Маңдайда бағы бес елі.
Мұқағалидай өр тұлға,
Өлең мен жырдың көсемі.
Тендесі жоқ нар Жамбыл,
Айтыстың нағыз шешені.
Шапалақ ұрсаң жатсынбай,
Осы да маған жетеді.
Айтысты сатам дегендер,
Қандай сөз айтып бөседі.
Аяулы ару Алматым,
Айтыстың құтты мекені.

Құлагердей көсілмей еліңе кең,
Байқаймын қарсыласым керім екен.
Өмірде де біртоға жігіт еді,
Өнерде де буылған белі бекем.
Жақында отау құрды деп естідік,
Жарыңыз Алуадай келін екен.
Сіз тездеп үй болуға асығыпсыз,
Деп жүрсем, сал мінезді берік екен.
Иә болмаса үйдегі жас жеңгеміз,
Ұстайын деп ойлады ма сені бекем.
Айтыста басқа қыздар жаулап алып,
Айрылып қап жүрермін деді ме екен?

АРМАН:

Соңынан көп сұлудың сүйреңдедім,
Бірақ та біреуінен именбедім.

Өзіндей сұлу қызды көрген кезде,
Есімнен шығып кетеді үйленгенім.

Саражан, әдемісің, сүйкімдісің,
Балқытып тал бойымды ұйытып жүрсін.
Екі оттың ортасында қалғандаймын,
Басқалар не дейтінін итім білсін.
Ашыққан тумай жатып арыстандай,
Асыққан үйленуге сиқым құрысын.

Саражан, үйлендің деп бізді алдайды,
Жанымыз одан бірақ мұздамайды.
Иә рас, бір ай бұрын үйленген ем,
Жас жүрегім бірақ та сызданбайды.
Ертерек есім барда отау құрдым,
Әйтеуір мен сүймеген қыз қалмайды.
Қорықпа мен ежелден епті едім,
Артымыздан іс қозғар із қалмайды.
Айтпақшы әйелімді шартпен алғам,
Сондықтан мені сенен қызғанбайды.

Әрине көп сұлумен араластым,
Бірақ та біреуін де алдамаспын.
Саған деген сезімім өзгермейді,
Алдында тұрсам-дағы дар ағаштың.
Сұлу қызды көргенде кеп тұрады,
Неге екенін білмеймін ала қашқым.
Екеуміз семья жағын талқыласақ,
Қайғысын кім айтады нар Алаштың.
Елді де бір ескеріп қоймаймыз ба,
Қайғысын ойлай бермей қара бастың.

Түйіп ап орамалға жанды мықты,
Заманның зарын айтсақ заңдылықты.
Ақсақ Темір Яссауиге күмбез қойып,
Көргенді тамсандырып, таң қылыпты.
Құнанбай да Меккеде үй салдырып,
Танытқан имандылық пен нар қылықты.

Зайсандағы әкімнің қалыспайын деп,
Қырымнан қырық шебер алдырыпты.
Мешіттің қаражатын тартып алып,
Православие шіркеуін салдырыпты.
Порошокпен жуса да кетпейтіндей,
Сүйекке қара таңба қалдырыпты.

Ақының бүгін енді неге шыдар,
Осылай оймен ұшып елге шығар.
Әкімнің елден асқан ерек шығар,
Шығыста жаннан асқан шебер шығар.
Шіркеуге деп бөлінген қаражатты,
Әкімнің «замыменен» жеген шығар.
Садақаға шіркеуді салдырардай,
Артындағы тірегіне сенген шығар.
Семейлік мұсылмандар шіркеу барып,
Арақпен дәрет алсын деген шығар.

САРА:

Әзілмен отырмысың бойды барлай,
Назымен кеттің және ойды толғай.
Сараның қылығына қарай-қарай,
Неге ерте үйлендім деп қайғырардай.
Паналап көңілімнің көлеңкесін,
Әсем сөзбен тәтті жыр ойға ұрардай.
Сараға отырмысың, Арман аға,
Жәутендеген көзіңді тойдыра алмай.
Менімен айтысқанда діріл басып,
Биледі аға, сезім ойды қандай?
Қайтқаннан соң жеңгеміз дал болмасын,
Бойыңдағы сол дірілді қойдыра алмай.

Сөйлесем таңдайдан жыр себелетем,
Мен бүгін Бурабайды өлең етем.
Абылайға тұғыр болған құтты мекен,
Тасы биік сулары терең екен.
Сол жерде қасиет пен кие бар деп,

Барша жұрт шипалы деп сенеді екен.
Ол жерді пайдалы деп айығуға,
Ағылып көп адамдар келеді екен?
Келгендердің ішінде кедейі жоқ,
Себебі, соның, аға, неден екен.
Себебі Көкшетаудың басшылары,
Май шелпекті байларға береді екен.
Демалыс науқандағы қызған кезді,
Шенді мен шекпенділер көреді екен.
Шекпенділер қайтқан соң, ортан қолды,
Адамдарға біраз назар бөледі екен.
Ал, дертіне дауа жоқ байқұс кедей,
Солардың қалбырларын тереді екен.

Осыған қосылсаңдар жамырасып,
Кешің қара болғанмен таңың ашық.
Тырнақ асты кір іздеді деп ойлама,
Кедейге жатқаныма жаным ашып.
Қоғамда бай, кедей боп бөлінеді,
Бұрынғы салт жатыр ма тағы ұласып.
Қай кедейдің жыртығы бүтінделді,
Ауруынан сауығуға бәрі де асық.
Бай сауыққан дерттен кедей сауықпайды,
Осының біле алмадым мәнін ашып.

АРМАН:

Керегі жоқ болса да ештеңенің,
Өлеңінді өзіңше кестеледің.
Менсінбей мына мені отырсың ғой,
Бағамды білетіндей беске менің.
Арманмен жұпталғанға қуансаңшы,
Жиенқұлға жолықсаң не етер едің?

Өмірден өкінішпен өтер едің,
Жолбарыс жолыменен төтеледің.
Жиенқұлға жолықсаң бұл айтыста,
Білмес ең биіктігін бетегеңнің.

Бүкпесіз ойларыңды айта алмай,
Бүкірге бөктеріліп кетер едің.

Келеді үмітпенен шапағатпен,
Бір үміт, бір күдікке батам әттең.
Жан қалқам, біз екеуміз айтыспайық,
Айтыссын екі жүрек махаббатпен.

САРА:

Сөздері Арманжанның тұйық келмес,
Сараның да жырлары сұйық келмес.
Тәуелсіздік алғанда асыл елім,
Қайдағы Жиенқұлға қиып бермес.

Қамшыласам өлең атты қаракерді,
Дүбіріме дүр сілкінсін далам енді.
Тасырқасақ алдында күнә болар,
Ақын деп халық бізге баға берді.
Мың мәрте шүкір деймін жаратқанға,
Кез қылған Армансынды саналы ерді.
Тұяғымен тас илеген тұлпар едің,
Таймасын тартысқанда тағаң енді.
Сөз көкпарын суырып ал тақымынан
Жетсе, Арман, Сара қызға шамаң енді.

АРМАН:

Сендей қыз жас кезінде жасымайды,
Жанарыңнан жалын от шашырайды.
Желіндегі уызсың ғой суалмаған,
Желіндегі ақ уыз ашымайды.
Бойдақсың ғой айтыстан айтыс барып,
Ақындар енді сөйтіп асырайды.
Үйімнен қырық қадам ұзартпас ем,
Менікі болсаң егер басыбайлы.
Сен не ғып жез киіктей желіп жүрсің,
Секілді ішкен-жеген асың майлы.
Семейден мені іздеп келіпсің ғой,

Саражан айтып берші осы жайды?
Құлыншақ қышынбаса тектен-текке,
Құба талға маңдайын қасымайды.

САРА:

Көмейден көрікті сөз төккем келіп,
Халықтың кикүымен өктемдедік.
Байыппенен қабылдап әр айтқанын,
Өзіндей ақындарды жек көрмедік.
Алматының төріне шығып алып,
Айланың алдаспанын дөп сермедік.
Періштедей алтын көрсе жолдан таяр,
Сен маған сөз саласың шеттен келіп.
Қыз көріп ең қутындап қоқандадың,
Бойыңдағы, Арман-ау, неткен желік?
Бойдақ қызға ұмсынып отырғанда,
Жүрмесін екі аяғың көктен келіп.

АРМАН:

Сара қыз саған аздап еркеледім,
Серілік салтыменен ентеледім.
Соға берсе борсық та семіреді деп,
Келеді осы сөзді бекер дегім.
Соққанға семіретін болса егер,
Мен онда домалақ боп кетер едім.

Жастарың тілін білмей жетіледі,
Тойғанын көтере алмай кекіреді.
Бағытын батыс жаққа бұрған жастар,
Дүрсілдеп әуеніне секіреді.
Жастарың ана тілін ардақтар ед,
Егерде орындалса ел тілегі.
Ағылшынша, орысша шүлпілдесіп,
Ұлтының берекесін кетіреді.
Сөйлеген өз тілінде дұрыс шығар,
Өгізде өз тілінде өкіреді.

Не түрлі маскаралар шығып жатыр,
Жастарың суымызды сығып жатыр.
Ең басты мәселе боп тұрған қазір,
Ана тіл – қазақ тілі құрып жатыр.
Өз тілін діліменен білмес жастар,
Бағытын батыс жаққа бұрып жатыр.
Шоқынса да біз қазір таң қалмаймыз,
Осылай тығырыққа тығып жатыр.
Көкбөрінің ұрпағы емес пе едің,
Етектен ши бөрілер алып жатыр.
Бұл күні көкбөрінің бөлтірігі,
Батыстың әуенімен ұлып жатыр.

САРА:

Келген соң ел үмітін ақтағалы,
Айтыстан қызың қалай жасқанады.
Арманжан, келе сала көзін сүзіп,
Отыр екен не сұмдықты бастағалы.
Өткен жолы қос жеңгесін айналдырып,
Шуылдатып кетіп еді Астананы.
Махаббаттың жөні осы екен ғой деп,
Қыз болсын, келіншек болсын бас салады.
Қысық көзі одан сайын сығырайып,
Сүйем-күйем дейді де бас салады.
Көрінгенге көзінді сүзе берме,
Азамат болсақ егер нақ саналы.
Жапанды жалпақ басқан құлжа-дағы,
Әр таудың шөбін аңсап құр қалады.

АРМАН:

Осылай Сара сөзін арнайды да,
Жүректі жүрегімен жалғайды да.
Қазақтың саны кеміп бара жатқаны,
Шөгір боп қадалады маңдайыма.
Жер бетінен мүлдем құрып кетпес үшін,
Ертеңін елім ерте қамдайды ма?
Бір еркек төрт әйелді алсын деген,

Депутаттар заң шығарса болмайды ма?!
Құнанбайдың болған ғой төрт әйелі,
Үш әйелі болған ғой Абайдың да.
Қазақ санын көбейтіп тоқал алып,
Бабалардың жолдарын жалғайын ба?
Саражан, сен де студент мен де студент,
Стипендия жамау бола ма бар қайғыға?
Одан да он балаға әке болып,
Тып-тыныш «пособиямды» алмаймын ба?

САРА:

Шабыт ап Тарбағатай әр тасынан,
Қыз едім жүрегінен ән тасыған
Айттырып сен үйіме барам дейсің,
Көрініп Сара қыздың қалқасынан.
Құлагердей көрінсең еліңе егер,
Сақтасын Батыраштың балтасынан.
Әйелі бар еркекті ертіп барсам,
Түспей ме анам байғұс шалқасынан.

**АМАНЖОЛ ӘЛТАЕВ ПЕН
ЕРМЕК ЖҰМАТАЕВТИҢ АЙТЫСЫ**

АМАНЖОЛ:

Жер-ана алып күннің алды нұрын,
Наурызда бай түсінер жарлы мұңын.
Телегей қуаньшқа кенелемін,
Жұртымның көрген сайын арлы жүзін.
Халық деген бір сөзден биік емес,
Бір Алладан кейінгі барлық ұғым.
Қазақ деген ұлтыма сәлем бердім.
Ақыннан биік көрмес жалғыз ұлын.

Тандарға үміт арттым күліп атқан,
Түспеспіз шабыт барда бүгін аттан.
Ақжолтайлап алдыңа келіп тұрмын,
Бата алып Ұлытаудай ұлы қарттан.
Бетті жуып, сусындап жолға шықтым,
Есілдей өзенімнен тұнық аққан.
Сәукелелі сұлудай Қарқаралым,
Басыма бақ тіледі күліп арттан.
Жаңаарқамнан басталған ұлы жолда,
Аталы сөз арнасам құным артқан.
Жекпе-жекте желпініп сөз бастайын,
Бақ тілеп, қазағыма ұлы хақтан.

Жалғадым баба жүрген алтын ізді,
Бір Алла биіктетсін нарқымызды.
Наурызда дәмі кетпес сөз айтайық,
Сапырып ұсынғандай бал қымызды.
Ұлыстың ұлы күні қандай ғажап,
Ұлт болып ардақтасақ салтымызды,
Бүгін түнде қазаққа Қыдыр келер,
Қуанышқа кенелтіп жалпымызды.
Ұлыс оң боп, ескі жыл есіркесін,
Жаңа жыл жарылқасын халқымызды.
Әз наурыз қазақ үшін бағалы екен,
Әр үйден Қызыр орын табады екен.
Әжелер сүрдің исін бұрқыратып,
Қазанға қазы-қарта салады екен.

Наурыз көже әзірлеп жеңешелер,
Ошақ отын маздатып жағады екен.
Бар дүние жаңарып табиғатта,
Жер бусанып, бұлақтар ағады екен.
Түйе боздап, қой қоздап азан-қазан,
Еңілік гүл бүршігін жарады екен.
Ойдағы ел қырдағы елмен араласып,
Қауышып, қауқылдасып қалады екен.
Атан жүрек жігіттер көкпар тартып.

Шабандоз аламанға шабады екен.
Палуандары белдесіп, күш сынасып,
Ақындар шалқып қанат қағады екен.
Ренжіскен көңілде кірбін болса,
Есіркер ескі жылда қалады екен.
Жаңа күн, Жаңа жылға атам қазақ,
Періштедей тазарып барады екен.

Көсілген ақын едің ақтабандай,
Тыңдаушың өнеріңді мақтағандай.
Айтысқа Аманжолмен шығасың деп,
Қырық күн жеңешеміз баптағандай.
Ермек аға, айтарың асыл болсын,
Алтынмен іші-сыртын аптағандай.
Ұлт тыңдайтын аяулы, дәмді ойлар айт,
Жалынға құстың етін қақтағандай,
Алатау атамыздың халі қалай,
Ел тілеуін тілеген қарт бабамдай?
Алматым мерейтойын тойлаймын деп,
Әкімің бекер қарап жатпағандай.
Осылардан сыр тартып сөз басташы,
Ұл едің ел сенімін ақтағандай.

ЕРМЕК:

Жаңа жылда болар деп бір жаңалық,
Жиналып қалыпсың-ау мұнда, халық.
Ол рас, Алматыға наурыз келді,
Құлағы тал-қайыңның сырғаланып.
Көктем келсе тулайды ақын жүрек,
Болармыз деп өлең мен жырға қарық.
Аманжолмен шығам деп жекпе-жекке,
Келгем жоқ сойылымды суға малып.
Ел алдында жарасып, айтыс жасап,
Құшағымыз қайтармыз гүлге оранып.

Алладан бүгін айтыс бұйырған күн,
Ақындар өнеріне сыйынған күн.

Бүгін бір әзіл айтыс болады деп,
Көптен күткен мына жұрт жиылған күн.
Таласып екі сағат звондасып,
Көрермен, телефоның қиылған күн.
Жамағатқа жақсы айтыс біз жасайық,
Орнына сізден шыққан тиындардың.

Бидай мен сүт қосып жейтін тарымызға,
Осы мейрам бұйырыпты бағымызға.
Ішкен-жеген көрініп отырғасын,
Несіне шоқ түседі шабымызға?
Осылай бәрін айтып көрсететін,
Мың рахмет айтамыз Наурызға.

Наурыз тұрсын енді өкпелемей,
Шашады жырдан шашу көпке көмей.
Амандасып алайын Аманжолмен,
Жапырып жан-жағымды төкпелемей.
Мына жұрт та риза болып қайтсын,
Уақытым өтті ғой текке демей.

Біздің ауыл сұрасаң
Ұзынағаштың бойында.
Мен ауылдан шыққанда,
Сен бар едің ойымда.
Іні емессің арқалап,
Жүретұғын мойынға.
Қыз емессің қолқалап,
Тартатұғын қойынға.

Ұры емессің, зэнталақ,
Екі көзің қанталап,
Жығып кетер сойылға.
Бір мінің жоқ бойында,
Не бар екен ойыңда?
Не болса да көрейік,
Наурыздың мынау тойында.

АМАНЖОЛ:

Айтыстың жарқыраған шырағы едің,
Тұмарлап топқа қосар пырағы едің.
Сенің де арқан қозып отқан шығар,
Көргенде құба белдің құлагерін.
Ермек-ау, бірде жауап айтпадың ғой,
Алатаудың жағдайын сұрап едім.

Келгенде Өзірейіл жанды алғалы,
Пенденің кеш болады таңқалғаны.
Шалбайың Италияда жүрген екен,
Зілзала болған кезде Талғардағы.
Қыдырам десе бастық кете берер,
Рахатты жалғыз көріп жалғандағы.
Ел үшін Меккеге де бармай қалған,
Битемір кешегінің тарландары.
Бүгінгі әкімдер де қызықтау ғой,
Курортпен шектелген армандары.

Адамзат десе-дағы күнге жетем,
Табиғат бізден гөрі іргелі екен.
Осынау лай-көшкіні болатынын,
Талғардағы ағайын білген екен.
Қауіптен сақтанбаса болмайды деп,
Кеңсеге неше мәрте кірген екен.
«Жұрт тынышта жамандық шақырма», - деп,
Бастықтар миығынан күлген екен.
Топан су қаптаса да қозғалмайтын,
Әкімдерің бір түрлі күрделі екен.

Ермек-ау, әшейінде саңлақсындар,
Бойына мін жұқтырмас ардақсындар.
Кеше барып жағдайын біліп келдім,
Біреуің халін сұрап бармапсындар.

Зілзала ел жүрегін жаралады,
Талай қазақ мерт болды-ау жағадағы.
Шатыры лай астында кеткеннен соң,
Әрине, қарқ болмас қағанағы.
Туғанбай ағамыздың арқасында,
«Ақ бұлақ» шипажайын паналады.
Тезірек Алматының әкімдері,
Қандастарға үй берсін даладағы.

Бүлдірмей бұрып алып, жұлып алып,
Табиғатпен сырласар ұлы халық.
Дөңгелек жер долданып буырқанса,
Болмай ма адамзаттың күні ғаріп.
Көктөбе де тұр екен құлайын деп,
Бастықтар байқамаған бұны нағып?
Бір күні Көктөбеміз қақ бөлініп,
Жүрмейік елді тағы қырып алып.

Етеміз ақиқатты тілге тиек,
Жүрейік асыл елді бірге жебеп.
Осындайда жағдайын сұрамасаң,
Ақын Ермек болғаның кімге керек?

ЕРМЕК:

Аманжол, ақын едің сенім артар,
Сенім артқан жігіттің жөнін айтар.
Бұл Талғардың тауын сен сынамай-ақ,
Жөнің бар еді, Аманжол, көңіл айтар.

Аулақпыз мықтымыз деп мақтанудан,
Аулақпыз сізден тағы жасқанудан.
Құдайдың ісі солай болып тұрса,
Не келіп, не кетпейді бастарына.
Талғардағы шейіт болғандар туысына,
Көңіл айтам бар әкімнің аттарынан.

Алматыны сұрапсың,
Ал, айтайын, бауырым.
Бұл да сенің қалаң ғой,
Бұл да сенің ауылың.
Ел біледі әрине,
Астананың тәуірін.
Аспандағы ай құсап,
Жарытпайсың көреміз,
Астананың жарығын.
Тым болмаса облыс
Орталығы бодырмай,
Түсірді ғой қадірін.
Астанаға соны айтшы,
Айналайын, жарығым.
Алматы деген бар қазақ,
Анасы ғой бәрінің.

Батыстағы Атырау,
Ортадағы Астана,
Оңтүстікте Таразың
Жадырап, жайнап тұр әне!
Алматы да жайнаса,
Осы төртеуі болар ед,
Дүниенің төрт бұлағы.
Астанаға соны айтшы,
Айналайын, Аманжол,
Арқаның жүйрік бұланы.

АМАНЖОЛ:

Ынжықтың бірі емессің халық айтқан,
Ақынсың ақиқатты танып айтқан.
Сахнада көп сайрап не қыласың,
Көңілді атам қазақ барып айтқан.

Сол сыңды артқанменен нарға бекем,
Соғылар байқамасаң жарға шекең.

Аққайың шипажайы тұрған жерді,
Көршілес Қытай сатып алған екен.
Талғардан Кіші Пекин жасаймыз деп,
Бөгетін құрылысының салған екен.
Лай-көшкіні болудың себебі сол,
Демессің бұл сөзімді жалған екен.
Ақырын Жетісуды жайлай беру,
Болашақ бар қытайдың арманы екен.
Талапайға түспесе екен деймін,
Сүйінбай, Жамбыл туған арда мекен.

Алматы ақордасы сан дананың,
Жүзіне үрей кірмесін паң қаланың,
Сындырып үй тұрғызып жатырсындар,
Аяулы Алматының алмаларын.
Ағашты кескен кезде ойлай ма екен,
Сақалын Алатаудың қан жабарын.
Бір жүз елу жыл депті әкім жездең,
Тарихын Алматыдай нар қаланың.
Казактар бекінісімен тұйықталып,
Көненің ескермейді-ау арман әнін.
Желіккен мерейтойды тойлаймын деп,
Ойында не бар екен Сары баланың?

Әзірге біздің қазақ саспай келед,
Күндестік бөлінуден аспай келед.
Ет жүрегі елжіреп Абай айтқан,
Баяғы бес дұшпаннан қашпай келед.
Базарға барған сайын үрейленем,
Күні ертең қара Қытай қаптай ма деп.
Жылқы бакқан жайлауға бұрыш егіп,
Қайынды кетпеніне саптай ма деп.
Қара көз қыздарыңды әйел қылып,
Түркілік рухыңды таптай ма деп.
Атаң Бұхар, Шортанбай айтқанындай,
Көрімізді қопарып жатпай ма деп.

Саясатпен басқалар будандасып,
Балтасын тамырыма шаппай ма деп.
Қазақтың қызын алып Алматыға
Бір қытай әкім болып жатпай ма деп.

Түркінің оғланы едік тауға шығар,
Ұсақ мінез танытпас сауға сұрар.
Батырлардың ұрпағы емес пе едік,
Жеті жаста найза ұстап жауға шабар.
Үмітпен өсірген ұл ынжық болса,
Туырлықты тілгілеп жау басынар.
Сусынды шыңыраудан тартып ішкен,
Көп шенді су татырмас қауғасы бар.
Мысалы, Храпунов салған үйдің,
Бес гектар қыдыратын «ауласы» бар.
Баспанасыз қазақ көп Алматыда,
Қолында ала дорба, арбасы бар.
Жерді сатып, тіліңе қарсы шығып,
Қазақ қайда барасың, Алласы бар.
Рухыңның ордасы Алматыға,
Ұлтжанды әкім керек, тәубесі бар.

ЕРМЕК:

Ол рас, Алматы еді жапырақты,
Апорты таң қалдырған атырапты.
Бүгін сол алмалардың орындарын
Мықтылардың коттеджі басып апты.
Екі жаңа қазаққа бір казино,
Екі көне қазаққа бір заправка.
«Храпунов, это дело храмает,
Когда будет этому поправка?»
Бүгін енді Алматыға қарап тұрсам,
Бұрын апорт өсті деген аты қапты.

Ал, Аманжол, бауырым,
Алматыға кеп алып,

«Дом отдыхқа» демалып,
Араладың қаламды.
Асанқайғы секілді,
Көрдiң жақсы-жаманды.
Екі аптаның ішінде.
Сен көрмеген не қалды?
Алматыдан облыс
Орталығы көшкен соң,
Мен көрмеген не қалды?

АМАНЖОЛ:

Бұл сөзің ойландырар әр адамды,
Ақынды, елі үмітке балағанды.
Сүйінбай, Жамбылдардай текті ақын,
Болашаққа шындықпен қараған-ды.
Әрине, ұлт рухы оянбайды,
Оқыса жалғыз ғана «Караванды».
Ұлттық баспасөзбенен сусындасын,
Шығару үшін ертеңгі нар адамды.

Отырғың келсе дұрыс қатарыма,
Қол салма берік тұрған бақаным.
Алматыда қаптаған түнгі клуб,
Айналған нашақордың апанына.
Казино, түнгі клубтың иелері,
Тығылар бастықтардың шапанына.
Храпунов түнгі клубты жаптырса егер,
Жара шықпас еді ғой сақалына.

Біріміз толықтырып бірімізді,
Сыйлайық мынау азат күнімізді.
Ұлыстың ұлы күні, Ермек ақын,
Айтпасаң айып болар тілімізді.

Аспаннан айды әперем – десін мейлі,
Алдыма басын иіп келсін мейлі.
Депутат қып сайласаң жамандарды,

Бәрібір ел мерейін өсірмейді.
Тіліме қарсы шыққан Парламентті,
Күні ертең ата тарих кешірмейді.
Үкіметің қазақша сөйлемесе,
Ана тілдің тағдыры шешілмейді.

Ана тіл қасиетті жаралысың,
Қазақ менсінбеген соң қаралысың.
Біздердей қарапайым халық үшін,
Ананың ақ сүтіндей бағалысың.
Биліктегі шенділер шеттеткесін,
Әр күн сайын төмендеп барады ісің.
Тіліме қарсы шыққан депутаттың,
Бағасы бір-ақ тиын қазақ үшін.

Соларға сенім арттың сен де талай,
Соларға үміт арттым мен де талай.
Сайласандар құлың боп өтейік деп,
Өтініп келмеп пе еді елге талай.
Ұн таратқан суайтты сайлап алып,
Отырмыз бармақ тістеп, жерге қарай.
Өңкей нөлден ештеңе шықпайды деп,
Ондайлардың бағасын берген Абай.
Ұлтын сүйген ерлерді сайлар болсаң,
Тасымыз домалар еді өрге қарай.
Таңқалам тілді сатқан депутаттар,
Ұялмай қарайды екен елге қалай?
Өз ұлың өз тіліңді қолдамады,
Баласына қолайлы жол қарады.
Тілге қарсы шыққан Парламенттің,
Ұлтымның ар-намысын қорлағаны.
Түбінде жақсылыққа апармайды,
Ерлердің тілге қамқор болмағаны.
Өз қазағы табанға таптаған соң,
Ана тілдің көз жасы сорғалады.
Жалаң саясатшылар көбеюде,
Өз пайдасын ойлаған дорбадағы.

Талайлар саясатқа араласты,
Көбі бірақ кәдеге жарамас-ты.
Ауыл патриясының көсемі де
Елді алдап теріс жаққа ала қашты.
Тілге қарсы шыққаны ағалардың,
Тырналап жүректегі жараны ашты.
Сенген депутаттарым осы болса,
Апыр-ау, кім қорғайды нар Алашты?

Ұлт едік ар-намысы жығылмаған,
Өлеңсіз өмір сырын ұғынбаған.
Айталының баласы Амангелді,
Алатаудай асқақсың бүгін маған.
«Жас қазақ» газетіне мың рахмет,
Тілім деп, бозторғайдай шырылдаған.
Ең соңғы Парламенттің осы болсын,
Ұлтына тоңмойыны бұрылмаған.

ЕРМЕК:

Әңгімені әр жолы тың ғып айттық,
Дейсің бе, әй Аманжол, тілді қайттік?
Біз осы егеменді ел болғанда,
Тіл жайлы бір адамдай сұмдық айттық.
Біреуге осы тілді мұң ғып айттық,
Біреуге осы тілді сыр ғып айттық.
Тұрып айттық, отырып ырғып айттық,
Ымыртта айттық, түнде айттық, күндіз айттық.
Жеке айттық, бәріміз бірігіп айттық,
Бірігіп ап бұл тілді жүгіріп айттық.
Тілімізді бүлдірген жынды да айттық.
Су тасып Талғар жылжып жатса-дағы
Біздің тіл бір орнынан жылжымайды.

Ай, Аманжол, Аманжол,
Мықтыларға ұнайтын,
Ақын болып қалыпсың,
Ел жағдайын сұрайтын.

Осы жолы Аманжол,
Шындықты айтсаң ұнайсың.

Баяғыша айтқанда,
Қаракерей Қабанбай,
Қанжығалы Бөгенбай,
Шапырашты Наурызбай,
Ту астында тұр еді.
Оның рас сол қазақ,
Әрқайсысы әр түрлі,
Партияда жүреді.

Бірін-бірі өсектеп,
Бір-біріне күледі.
Бірін-бірі мінеді,
Бірін-бірін іреді.
Бұл қазақтың жері үшін,
Осының бәрі сын енді.

Бұл партия бәрі емес,
Біреулерге жағады.
Біреулерді бағады.
Уәдені жаудырып,
Депутат болып алады.
Қалаулыны белгілі
Қайдан іздеп табады.
Қалаулылар қамалып,
Мәжілісте қалады.

Аманжол, бүгін сенің атан шағың,
Халыққа кең тараған мақам-сазың.
Айтысқан жас қыздарға жол бересің,
Сенің де боп қалған ба батар шағың.
Ризамын бір қалыпты ән-жырыңа
Ризамын бір қалыпты тағдырыңа.
Запорожец айдаған шалдар құсап,
Жол бересің қыздардың барлығына.

Токсанында топ бастап, топқа түскен,
Мен өзім ризамын Жамбылыма.
Отыздың ортасынан жаңа асқанда,
Бола ма енді осындай шалдығыңа.

Ал, сөзімді тыңда енді,
Алматының қазағы.
Жекпе-жек деген бұл айтыс,
Айтыстардың ғажабы.
Жан-жағыма қарасам,
Қаптап кеткен секілді,
Машинаның базары.
Аманжолға бәрібір,
Озам десе озады,
Алам десе алады.
Бата беріп байыппен,
Жолын да бере салады.

АМАНЖОЛ:

Әлемнен абыройым асып тұрса,
Қазақ ұлты несібең тасып тұрса,
Қазақтың кәрі-жасы, ұл-қызына,
Ғаламның адамзатын ғашық қылса.
Ана тіл қалай ғана жылжи берер,
Басқалар табанымен басып тұрса.

Көтердік ана тілді ұран қылып,
Тізесін көрген емес Тұран бүгіп.
Арқадан кеп отырған Аманжолды,
Жібердің өлеңменен құлан қылып,
Құсбегі бастық керек бұл қазаққа,
Тілімді ұшыратын қыран қылып.

Замандас, дос па десем қолын берген,
Жан ба едің Бекежанның оғын көрген.
Сертгескен кешегінің жігіттері,
Қасындағы досына жолын берген.

Қалқытып ұшырайын ар құсымды,
Жетісуда шығармаспын жалғыз үнді.
Алаштың қоңыраулы сұңқарындай,
Астыма тұғыр тұттым қарлы шынды.
Қалайша батар шағың деп айтасың,
Бүгінгі нұрын төккен талтүсімді.

Қазақтың ақын сүйген халқы емес пе?
Дөп сөйлеу жақсы ақынның шарты емес пе?!
Күлімдеген сұлуға жолды беру -
Баяғы Біржандардың салты емес пе!

Бұл Ермек қалай ғана басынады,
Басынса да Аманжол тасынады.
Жағына жара шыққан сендей жігіт,
Өзі келіп қасыма қасынады.
Жолымды сұлуларға берген сайын,
Ақжолым қарсы алдымнан ашылады.

ЕРМЕК:

Сынаған ана құсап, суық қарап,
Аманжол, танытпашы суық қабақ.
«Дежурный» жымыиысың болушы еді,
Осылай отырсаңшы күліп қарап.
Осы бір түсіп жүрсін кеше есіме,
Алматының алмасыз көшесіне,
Аманжол, кетпейсің бе шыбық қадап.

Баладай байқамаған басын жарып,
Аманжол қалдың білем, ашуланып,
Көңіліңмен бір шыбық қадап кетсең,
Алматы кетер, бәлкім, жасылданып.
Осы рас, Алматы да кең сарайым,
Жетісу жер жаннаты жан сарайым.
Өзінің жиеніндеі қарсы алады,
Арқадан ат терлетіп келсе ағайын.

Айтыстың жұпар иісі аңқылдасын,
Алатауда өсетін аршадайын.
Аманжолға әзілім ұнап отырса,
Тағы да қорамсаққа қол салайын.

Атыңнан айналайын, Қарқаралы,
Сенен бұлт менен қайғы тарқамады.
Сол Арқа сал-серінің отаны еді,
Жаңғырып қалып қойған Арқада әні.
Сал-сері сол арқада қалмапты ғой,
Сал-серінің отаны болса-дағы.
Артта құмай, қолында қыраны жоқ,
Серілік деп біліп жүрсің қай саланы?
Қыздар күліп қарағанмен тәмәм болса,
Серілік елге басқа ой салады.

Арқада сал-сері жоқ еркелеткен,
Артына аш тазысын ерте кеткен.
Қасқырдан қашқан киік осында жүр,
Жасырған бай малындай сельсоветтен.
Біреудің малын біреу аясын ба,
Біреулер қарқ боп жүр вертолетпен.
Аманжол, айта берсем жыртығың көп,
Қыран тұрмақ қолында шымшығың жоқ.
Сал-серінің ұрпағымын деп айтасың,
Артта тазы, алдында түлкіңіз жоқ.
Сал-серінің елінен келдім десең,
Біздің соған келеді күлкіміз кеп.

Қаршыға болмағасын, құмай тазы,
Аманжолды сері деп кім айтады.
Шапаны жылтыраққа батып қалған,
Басында бір тал үкі қатып қалған,
Сал-сері ұрпағы ем деп жыр айтады.
Бұл Аманжол өз мінін көрмей тұрып,

Ұялмай енді маған сын айтады.
Бұл ағаң сүрінгенге күледі деп,
Баяғы біздің қазақ шын айтады.

АМАНЖОЛ:

Тулатып толқын жырды арнасында,
Қадап-қадап айтайын қамбасына.
Оң құлақты түргейсің, Ермек ақын,
Өзің айтқан сөздердің жалғасына.
Сарыарқаның киігін айтамын деп,
Өзің келіп түстің ғой жамбасыма.
Кезген киіктерімді сөз қылдың-ау,
Алатау ие болмай алмасына.

Ермек те осы жерден ұрынады,
Мойыны маған қарай бұрылады.
Сөз атасын түсінер менің ұлтым,
Ақиқат әділ сөзді ұғынады.
Арқаның алтын кеуде киіктері,
Қытайдың даласында қырылады.

Ермек-ау, жылтыраған шырайың бар,
Бұл шақта күмбірлеген нұр айың бар.
Серіліктің белгісі емес пе екен,
Үйімде жүйрік тұлпар, құмайым бар.

Басыңда үкі таққан бөрік дедің,
Алла ризық берген соң көрікті едім.
Сырттан келіп сен маған тон пішесің,
Сен бе едің осындағы көріпкелім.
Серілік белгісі жоқ деп айтасың,
Арқаға барып, Ермек, көріп пе едің?
Қашан да ұлтым үшін алаңдасы,
Халқымның қадірлі ғой маған басы.

Өзінді жекпе-жекке шығарғанда,
Демеген шығар мені жамандашы.
Бөріктің қасиетін қайдан білсін,
Алатаудың Ермектей жалаңбасы.
Жөн еді бұл сөзінді бастамаған,
Жан едім тұнық ойды ластамаған.
Серіліктің қадірін түсінеді,
Біржандай ғұмыр кешкен асқақ адам.
Тоқсан жасқа келсе де Жамбыл бабаң,
Басынан құндыз бөркін тастамаған.

Сөйлейін мен осылай еркіменен,
Серттескен жігіт едім сертіменен.
Кешегі Шашубайдай атаң құсап,
Айтайын толғап-толғап еркін өлең.
Осындай сегіз қырлы сымбаты бар,
Төмендетпек ойың бар ерді неден?
Осы сөзді құйып ал құлағыңа,
Жігіт сұлу көрінер бөркіменен.

Кезім жоқ сол жағыңнан теріс келер,
Ғылым, білім ақынға жеміс берер.
Басыңда құндыз бөрік болмаса егер,
Төбеңе тұрақтамас періштелер.

ЕРМЕК:

Мақсатың баста үкің орнағасын,
Әсіре әңгімені қолданасың.
Жалаңбастар алдыға шыққан кезде,
Бөріктілер шаң қауып жолда қалсын.
Үш теңгеде Сүйінбайдың суреті бар,
Соны көріп, Аманжол ойланарсың.
Мен де мынау қалпақты кимей шықтым,
Сүйінбай атам әуес болмағасын.

Қол соғып отырған ел бүгін залда,
Шал мен кемпір күнде өстіп жиылмайды.
Зейнеткермен сөйлесе қалсаң бүгін,
Айтады пенсия мен тиын жайлы.
Тиынына келмейтін пұйым жайлы.
Қарағұсова зейнетке шықпайынша,
Зейнеткердің көз жасы тиылмайды.

Аманжол, сен не деген көріпкел ең,
Айтыссам деп Ермекке сеніп келген.
Үкінді үлбіреткен, айналайын,
Шаршамай Астанадан желіп келген.
Мен де сол шын жүйріктің біреуі едім,
Екі күн айтысса да демікпеген.
Шалбайды айта-айта қоймадың ғой,
Аманжол кімге осы еліктеген.
Еңбегін оның-дағы сыйлау керек,
Шет елден демалысын бөліп келген.

Әкімді мақтау білмес жігіт едім,
Сондықтан қызыл тілім байланып тұр.
Еңбегін ескерейік, Талдықорған,
Оңтүстік Астанаға айналып тұр.
Осылай қызықтыра айналасын.
Құмайды, жүйрігі бар бай баласың.
Үйімде осы менің жүйрік бар деп,
Маңғазданып отырып жайланасың.
Арқада қанша жүйрік болғанменен,
Алматы көріп жүрсің бәйге алатын.
Орынтайдың аты ылғи бәйге алады,
Аманжолдың жүйрігі қайда жүрсің?

АМАНЖОЛ:

Шың басын көрік беріп жатқан шынар,
Дулығалы ер астында шапқан шұбар.
Кешегі Тезек төре ақынына,

Құндыз бөрік, шапанын жапқан шығар.
Бөрігіне шоқ үкі таққан шығар.
Жалаң бас бейнелеген суретшіге,
Сүйінбай да өкпелеп жатқан шығар.

Болғанда Жамбылдардың сен сынығы,
Бөрік кесең болмайды ерсілігі.
Сүйінбайды жалаңбас бейнелесе,
Ол-дағы суретшінің кемшілігі.

Саңылақ Сарыарқадай алаптанмын,
Алатауға келгенде қанаттандым.
Аламанда бәйгеден озып жүрген,
Ермек-ау, жүйрігі ғой арабтардың.

Шыққанда арыстандай айға атыла,
Ерлердің ұлт сүйсінген айбатына.
Қазақтың ат өнерін өркендеткен,
Мың алғыс Сатыпалды Қайратына.

Мұң кешіп жүрсе-дағы жұрт қаңғырып,
Без бүйрек тұра берер мұрттан күліп.
Жанартау боп атылар төзім бітсе,
Қазақтың қанындағы ұстамдылық.
Жемқорлық, сыбайластық жоғалмайды,
Шенділерде болмаса ұлтжандылық.

Турасын айта білсем тіліп тұрып,
Жібермес уақыт оны ұмыттырып.
Көк бөрілі түркінің тұқымымыз,
Керілген ай астында ұлып тұрып.
Қарақұс балапаны түлкі алмайды,
Тұғырдан ұшырсаң да шынықтырып.
Батысша білімділер көп болғанмен,
Болмай тұр көбісінде біліктілік.
Саусақпен санарлықтай асылдар бар,

Сақтаған ар-намысын тұнық қылып,
Ұлтыменен мақтана білген ұлды,
Қазағым топқа қосқан күлік қылып,
Ұлтжанды ерлер көбейсін елім үшін,
Беретін бір бүйрегін жұлып тұрып.
Иманғали секілді халқын сүйген,
Қазаққа керек боп тұр қырық жігіт.

Заманда маңдайыңнан жиі тепкен,
Тарихқа көз салайық сыйы жеткен.
Хан Кене мен Махамбет халқы үшін,
Бас тігіп ғазиз жанын қиып өткен.
«Қалың елім, қазағым», - деп жырлаған,
Ұлт үшін ұлы Абайдың түйіні өктем.
Алаштың көсемдері ұлтты ойлаған,
Заманда алмағайып құйыны өктем.
Қайран абыз қарттар-ай ел қасиетін,
Баланың құлағына құйып өткен
Өткеннің өнегесін үйренсеңші,
Шенділер елдің құнын тиын еткен.
Ұлтын сүю арқылы ата-бабам,
Бес күндік бұл өмірден биік өткен.

ЕРМЕК:

Ақын едің талмай сен шабатұғын,
Айтып жүрген талайға сан ақылын.
Шалбай мен Талғарды айтып қоймадың ғой,
Болмады ма басқаша табатының.
Көршінің үйі өртеніп жатқан кезде,
Көршідей бас үйітіп алатұғын.
Аманжол не күтесің осы менен,
Жігітсің Арқадағы қосы берен.
Екеуміз бір қазақтың баласымыз,
Айтысайық көңілдің қошыменен.
Қарасай атам жатыр Сарыарқада,

Ағынтай серт байласқан досыменен.
Мен де отырмын өзіме сенетіндей,
Сен де отырсың өзіңе сенетіндей.
«Жекпе-жек» деп атапты бұл айтысты,
Жекпе жекте біреуіміз өлетіндей.
Сыйласып сен екеуміз елді айтайық,
Біздің ел ел біткеннің төресіндей.
Топан су қаптаса да тоқтамайтын,
Кәдімгі Нұх пайғамбар кемесіндей.
Соны біліп жан сақтау үшін бізге,
Барлық әлем жиналып келетіндей.

Бұл елде талай нәсіл жамырап жүр,
Көмектес деп қазаққа аңырап жүр
Басқаны бір-біріне айдап салып,
Ақылшы айла құйрық Абрам жүр.
Талайлар заңсыз келіп жырбыңдап жүр,
Үзім деп тұз бермейтін өзбек те жүр,
Суың көп деп су бермес қырғыз да жүр.

АМАНЖОЛ:

Жан едім бұрын жеткен ұзап басып,
Сөйледім кеудемдегі бұлақты ашып.
Жақын кеп жөнін айтқан азаматпен,
Жақсы жігіт жатпайды тұзақтасып.
Бар қазақ бірге жүрсін бұл өмірде,
Қарасай Ағынтайдай құшақтасып.

Ел едік күн астында көшіп өткен,
Билері даналықпен кесім еткен.
Жетім менен жесірлердің мәселесін,
Бабалар мейіріммен шешіп өткен.
Тек біздің әділетсіз қоғам ғана,
Шет елге бала сатып есі кеткен.
Апыр-ау түйе құрлы болмадық па,
Ботасы үшін теңізді кешіп өткен.

МӘЛС ҚОСЫМБАЕВТЫҢ ШЫРЫНБЕК ҚОЙЛЫБАЕВ ПЕН АЙТЫСЫ

МӘЛС:

Сөз бағып, жастайынан ой жастаған,
Ақынның сыры бар ма елге ашпаған.
Байдан бәйге, батырдан сауға алатын,
Жорғаның даңқы шықпас жолды аспаған.
Түндігіңді түрткілеп жатқызбаса,
Жігіт пе бес қаруын белге аспаған.
Аруаққа сыйынған аталарым,
Шаншылып аталарым қол бастаған.
Ұрпақтарын жеңіске жетелеген,
Көк бөрім көкке атылып жол бастаған.
Ерлігіне өрлігі сай келгесін,
Қол бастаса әуелден мол бастаған.
Ассалаумағалейкум, Қазақстан,
Қабағын қар, шашасын шаң баспаған.
Ағайын, аман-есен өрдіңдер ме,
Өргізіп осы айтысқа мал-басты аман?
Сыйындым атам Бекет аруағына,
Қолдай көр қазағыңды қандас бабам.
Алтынды көргенменен айнымайтын,
Халқымды аман қылғай хан бастаған.
Шырынбек, амансың ба, айналайын,
Болыпсың бір жыл бұрын жекжат маған..
Сенің өзің үйлендім биыл дейсің,
Өзіңнің ойың еді ол баптаған.
Астана, Таразың аман шығар,
Қалың ел қай кезде де сол жаққа алаң.
Жігіттің үш жұрты бар білесің ғой,
Туғаның бірдеңе айтпай тек жатпаған.
Ал, енді қайын жұртқа мін тақтырма,
Олар да айтысқанда сен жаққа алаң.
Нағашың нағыз жиен осы ғой деп,
Жылқысын жетектесіп ол баптаған.
Телефоннан: «жекпе-жек», - деп,
Сөздің басын әуелі сен бастаған.

Шырынбекті ширатып алайын деп,
Айтысудан ақынмын мен қашпаған.
Айтыс біткен соң кетесің бе,
Астанам қайдасың деп ардақтаған.
Сені алысқа жібергім келмей отыр,
Демалысқа келгендей солдат балам.
Екі сағат шыдайық енді екеуміз,
Уақыт тоқтатқандай болмас саған.
Омыраулы ағаңа, ал, не дейсің,
Қоңыраулы серкедей қой бастаған.

ШЫРЫНБЕК:

Біссіміллә, сөз бастайын арапшалап,
Қонсын деп алашқа құт, қазаққа бақ.
Еліме езуімнен енші беріп,
Жыр-сыбаға тартайын табақ-табақ.
Ақ қанат періштелер біздер жайлы,
Жеткізсін жаратқанға тез ақпарат.
Наурызың құтты болсын деп айтайын,
Осылай ойларымды сабақтап ап.
Баршамызға Алланың нұры жаусын,
Сіздерге сәлем берем қазақшалап.

Ағайын құтты болсын түскі жиын,
Арнайы аста міне пісті дейін.
Жеті түрлі дәм қосып жасап қойған,
Қазанды оттан енді түскізейін.
Жұртышылыққа жұғымды болу үшін,
Жырдан наурыз көжені ішкізейін.

Алматым ару қала, арман қала,
Талайдыбастан кешкен тарлан қала.
Жүз елу жыл дегенді кім шығарды,
Тарихы сан ғасырға барған қала.
Верныйдан бергі жағын жіпке тізіп,
Жаппайық тарихымызға жалған жала.
Алқызыл хош иісті апортымен,

Атағы жердің жүзін жарған қала.
Қолтаңбасын қалдырып қазағыма,
Қонаев сыңғырлатып салған қала.
Желтоқсанда дүниені дүр сілкінтіп,
Азап пен азаттықты алған қала.
Қияға қанат қаққан қиялы бар,
Зиялылар тұратын заңғар қала.
Әдебиет, мәдениеті қатар жанып,
Жарқырап бақ жұлдызы жанған қала.
Билігін Астанаға бергенменен,
Өзінде жан байлығы қалған қала.

Соғылған бекіредей тасқа басы,
Қасиет, дағдынды, елім, тастамашы.
Жан дүниенді байытып жатыр бүгін,
Ер Жүрсін Ермановтың бастамасы.
Республика сарайы расында да,
Өнердің басыбайлы баспанасы.
Апта сайын келеді айтысуға,
Қазақтың өнер қонған қос баласы.
Алматым, айналайын өзің ғана,
Айтыстың айнымайтын астанасы.

Ақындар сөз моншағын көрсін сүзіп,
Жемісін жүрегінің берсін үзіп.
Аман-есен жүрмісің, Мәлс ақын,
Жайықтың жайынындай еркін жүзіп.
Сіз Оралдан болғанда, біз Жамбылдан,
Жеріміздің намысы жер түргізіп.
Айтыстың аспанында самғайықшы,
Көрермен көзін тіккен көрсін қызық.
Самұрықтай келдің бе сапар шегіп,
Қаққанда қанатыңнан жел тұрғызып.

Ашқандай интернеттен жаңа сайт,
Халықты аузымызға қаратайық.

Өлеңмен аударыспақ ойнамаққа,
Қамшы тістеп біз енді жанасайық.
Саңырық, Тайлақ сынды батырлардай,
Екеуміз алты қырдан әрі асайық.
Аса мен Таластайын қатар ағып,
Еділ мен Жайықтайын жарысайық.

МӘЛІС:

Көрерменге толғасын,
Осы отырған маңайым.
Алдарыңда қалықтап,
Қырандай қанат қағайын.
Шырынбектің сөзіне,
Тілектестік білдіріп,
Оң ниетпен қарайын.
Айналайынғ, ағайын,
Құтты болсын наурызын.
Ырыс алды ынтымақ,
Наурыз көжең бұрқырап,
Құлын-тайың шұрқырап,
Жарқылдасын сарайың.
Құттықтауды аяқтап,
Әрі қарай шабайын.

Ислам қап дінінің сорабы екен,
Болмайды қазақ үшін ол да бөтен.
Иман менен Иванды шатастырған,
Дін-апиын деп келген қоғам екен.
Құран шын, құдай жалғыз, пайғамбар хақ,
Хақтығының ақтығы содан екен.
Төрт шадияр досы екен Мұхамбеттің,
Әбубәкір Сыдықтай дана ма екен?
Ғұмардың әділдігі өз алдына,
Ғұсыманның ғалымдығы ала бөтен.
Кербаланың шөлінде шахит болған,
Құсайын дінге берік адам екен.

Ерлігі Әлилерден басталатын,
Ол жағы дін-мұсылман заманы екен.
Сен өзің арапшалап бастағасын,
Мен-дағы сол жағынан хабар етем.
Төрт жүз жыл тағат еткен бар сисаның,
Ғалымдығы нәпсіге ауады екен.
Етегін жел түретін сол әйелмен,
Тозаққа шырылдатып салады екен.
Аяғын ағат басқан Насуханың,
Тәубесін құдай қабыл алады екен.
Шырынбек, қайта-қайта қарайсың ғой,
Жайықтай бола ма деп жағаға тең.
Пайғамбар әулетіне қол көтерген,
Язитті хакір соғып қалады екен.
Пинзир Якки доңыздың суретіне,
Жер сүзіп, шыр айналып барады екен.
Мыңғырған малдан зекет бермегесін,
Қарынбайды жер жұтып алады екен.
Құдайға шүкір, бізде де жомарттар бар,
Санасы сан тарапқа салады екен.
Шайыңды ұрттап қойып отырсаңшы,
Боласың мына біздей ағаға тең.
Айтысып арқырайық, енді екеуміз,
Болғасын екеумізге дала мекен.
Жүрсін ағам қолымен ымдап отыр,
Қиырдан қырандарын шола ма екен?
Қара өлеңде мысалы айтатындай,
Адамдар бір-біріне қонақ екен.
Ал, айтыстың қонағы ақындар ғой,
Пейілі жазиралы далаға тең.
Көктемгі уақытына көшіп алған,
Бұрынырақ ойлайтын азамат ең.
Уақытта бір сағатқа өзгеріпті,
Сен айтыссаң бірдеме болады екен.

ШЫРЫНБЕК:

Бекетті аузыңа алу сертің еді,
Батысым байтақ жұртқа төркін еді.
Жүрсін ағам қолымен бір көрсетсе,
Исламның шежіресін келтіресің.
Сен-дағы Шырынбекке оралсаңшы,
Ішімді жарып менің өлтіресің.
Айтыстың жайлауына шатыр тіккен,
Ақын ем қолайлы бір сәтін күткен.
Жалбыздай иісі аңқыған жырларымды,
Әлеуметке себейін әтір ғып мен.
Айтысқа Мэлс келді десе болды,
Атынан үркуші еді ақын біткен.
Бір Аллаға сыйынып шығып тұрмын,
Бахадүр Бауыржандай батырлықпен.
Алтынға балап елім мысты алмайды,
Назардан нар тұлғалар тыс қалмайды.
Атасы Ақтанберді жырау болса,
Ата жолын қай ұрпақ ұстанбайды.
Майкөттің жырларына мән бермесем,
Өлеңімнің астары тысталмайды.
Ұлбикедей апамды үлгі тұтсам,
Өнерім өсіп қалай ұшталмайды.
Айтысқанда Жамбылдай жарқылдасам,
Қай адам таңдай қағып, сұқтанбайды.
Кенекемді қозғайын Қордайдағы,
Сайраған бұлбұл еді күс таңдайлы.
Төре, кожа, ақындықпен жалғастырсам,
Қарсыластың жүзінде сұс қалмайды.
Солардың соңындағы сарқыт едім,
Деменіз мынау мені тұспалдайды.
Бабасы құлан атып құлатпаса,
Баласы ит жүгіртіп, күс салмайды.
Ағайын төреші жоқ сізден заңғар,
Ойдағы орындалсын ізгі армандар.
Теледидар алдындағы көрерменім,

Ыстық пейілдеріңді бізге арнаңдар.
Арқасы айтыс көріп қозған жандар,
Мэлс пен екеумізге «звондандар».
Аяулы ақындардан екі «пачка»,
Темекінің ақшасын қызғанбандар.

Айрылып тоқсан жеті теңгесінен,
Айтысайық тандыртып елді есінен.
Бай-байға, сай-сайға құяды деп,
Әркім өзі сыйласады теңдесімен.
Қосымбай шалдың ұлы айтыспақшы,
Қойлыбай қарияның кенжесімен.

Жан едің жырға елді қандырғандай,
Алыстан ат жібертіп алдырғандай.
Қаршығадай қагілез інің едім,
Ілген құсы ат белін талдырғандай.
Кезекпен сөз қуалап айтысайық,
Кешегі Құлмамбет пен Жамбылдардай.
Жүйкеңе ши жүгіртіп байқайыншы,
Самауыр түбін шұқып жандырғандай.
Домбыраңды қолға алып толғаншы енді,
Тілмен қашап Тәж-Махал салдырғандай.
Азырақ мен шамалы аялдайын,
Атымды ажырыққа шалдырғандай.

МЭЛС:

Отырсың сен зиялы пішіндегі,
Шырынбек, айналайын, түсін мені.
Арқырап, сарқыраған сені көріп,
Бұл ағаң әлі де сол күшінде еді.
Ішімді жарып мені өлтірер деп,
Шырынбек не нәрсені мүсіндеді.
Айтыстың жарқылдаған алмасымын,
Өлеңді жарып алам ішіндегі.
Осылай мақтана ма, мақтанғанда,

Болады айтысқанда аттандауға.
Даланың билері бар билік айтқан,
Мысалы өрттей өршіп жатқан дауға.
Бұрынғы аталардың дәстүрі деп,
Тартасың аңшылықпен салттарды алға.
Құс жүгіртіп құмайын салған дейсің.
Оларды баяғыдай баптау да олжа,
Шырынбек, құс салуды қояр едің.
Салған итін қасқырға тап болғанда.

Байыптап көрмейсің бе, байқай шауып,
Өзіңнен тұрған жоқ қой жантай салып.
Айрандай ұйытамын деп отырсың,
Әйтеуір шалабыңды шайқай салып.
Жабыны жауға салма, жалды екен деп,
Қазығында алжиды қартайса анық.
Жігітпен жолдас болма малды екен деп,
Есіңе ата сөзін алсайшы анық.
Қырымнан қырық батыр аттандырған,
Мұрын жырау шақырған алты ай шабыт.
Жарты сағат болғанда жалт беретін,
Өлеңшіге тигізген шайтан шалық.
Ақынның аты озады ғасырлардан,
Халықтық қазынасын қайтарса анық.
Жас жүйріктің шамасы белгілі ғой,
Тайдан құнан шығатын ойнақ салып.

Алты алаштың үмітін арқалаған,
Хас жүйріктің баласы қайтар шауып.
Шырынбек, сен бұрынғы айтыстарда,
Отыра алмайтынсың байсал тауып.
Ал қазір қорғасыннан құйылғандай,
Басыңды бір күлесің шайқай салып.
Сенің ақын болғаның жақсы болған,
Жапырып кетпесең де жайпай шауып.
Тарихтың тағылым алар тұстарына,
Інім-ау, қиялыңды барсаңшы алып.

Ақындық өнеріңнің белгісі ғой,
Айтыссақ келетіндей пай-пай шабыт.
Болмаса көшелерде жүрер ме едің,
Амантай қажы құсап айқай салып.

ШЫРЫНБЕК:

Ақын боп Жамбыл жақта бар шығармын,
Халыққа кең, Мэлске тар шығармын.
Көктемгі нөсерлеткен жаңбырдайын,
Халықты көгертіп бір тамшылармын.
Құмай қосып, құс салсам не дейсіз сіз,
Дәстүрді қазағымнан аршып алдым.
Тайыншадай тарланнан тайынбастан,
Түсетін ат басындай қаршығамын.

Қауіпті жеңге тыққан шоқпардайын,
Шой желке өзің едің шот маңдайым.
Сахнада кетуші ең сойқан жасап,
Саңылаудан самал жел соққандайын.
Соқтығып отырсың-ау шекесі ылғи,
Шодырайып жүретін сотқардайын.
Ит көйлекті бұрынырақ тоздырған деп,
Бар еді тілді тістеп отқан жайым.
Мен де енді сұға берсең, бұға бермей,
Халқымды арқа тұтып жол таңдайын.
Сақа жігіт болсаң да соқталдайын,
Кетесің тақымымда көкпардайын.
Айтыста еш ақыннан кем емеспін,
Әзірге қорықпай жүр менен ешкім.
Бұқа мойныңа бұғалық салайын деп,
Қыл шылбырдай ширатып өлең естім.

Ел қамын жеген батыр Ер Тарғындай,
Жолыққан жауап көзге елемеспін.
Қасқайып Қарт Қожақтай сен тұрғанда,
Қайқайып үйге қайтар мен емеспін.

Айтыстың аттап кірдім босағасын,
Буыным осы жолы босамасын.
Әйтеуір мен бірдеме десем болды,
Дарылдап трактордай оталасың.
Жыраулардың жырларын жаттап алып,
Төбеме қазанымен қотарасың.
Қамыстан шыға келген қабандай боп,
Бекерге қара жерді қопарасың.
Мен мектепке барғанда Мэлс едің,
Халқыңа ашып айтшы осы арасын.
Соңыңа ерген бірде шәкіртің жоқ,
Сопайып әлі жүрсің соқа басың.

МЭЛС:

Бел ме еді алдындағы, белес пе еді,
Жақсы ғой ақындардың телөскені?
Біресе қабан дейсің, адам дейсің,
Ақтарып өнезінді өңештегі.
Жалғыздың жары құдай деген бар ғой,
Ол жағы саған бірақ көмескі еді.
Айтысқанда өзімдей арқырайтын,
Дәулеткерей шәкіртім емес пе еді.
Жақсының қай кезде де жаны көпір,
Сондықтан ел мықтыны танып отыр.
Мен залға көз жіберіп қарағанда,
Аталар, ақсақалды толып отыр.
Қара бешпет үстіне зер төккендей,
Қара шалдың қасында сары кемпір.
Брежневке бетінен сүйгізбеген,
Сол кездегі қыздардың бәрі кемпір.
Кірпігін көтеруге ерінетін,
Біреудің әлпештеген ханымы отыр.
Қайда екен менің қайран құрдастарым,
Звондап телефонды шалып отыр.
Ұрыста тұрыс бар ма деген сөз бар,
Қанатын Шырынбек те қағып отыр.

Ортамызда жанған бір от сияқты,
Сондағы сөздің отын жағып отыр.
Ал, енді анықтап айт айтарыңды,
Халайық, бізге қарап бағып отыр.
Тамсанбайтын сөз айтпа қалың елге,
Алдында хан сайлайтын халық отыр.
Ешкімге қосылмайтын бала ғой деп,
Сыртыңнан сені елің танып отыр.
Звондайтын жері жоқ болғандықтан,
Біздерге «алақайлап» ауыл отыр.
Шіркін-ай, нағыз қазақ осылар ғой,
Қанатын ұшайын деп қағып отыр.
Қасыңда қызыңыз бар еріп келген,
Моншағын мөлдіретіп тағып отыр.
Айтыстан «аллергия» болғандайсың,
Тіліңнің сау жері жоқ, бәрі қотыр.
Мен Шөкенді көргенде таң қалғанмын,
Демессің айтқанымды айып отыр.
Қайта-қайта қол созып кесеңізге,
Сондықтан таңдайынды шайып отыр.
Інімнің терезесі тең келген соң,
Менің көңілдерім байып отыр.
Нөкерінді шұбыртып келіпсің ғой,
Ішінде ақсақалды шалың отыр.
Артыңнан келетұғын жау жоқ еді,
Шорабек те шошайып не ғып отыр?

ШЫРЫНБЕК:

Ақындар атадан сөз асырмай ма,
Әйтпесе сөздің нәрін қашырмай ма?
Дәулеткерей, мінеки, залда отыр,
Айтыста ол секілді батыр қайда
Дәулеткерей шығыстан күн шығарса,
Оны барып бұл Мэлс батырмай ма?
Шынымен Дәулет саған шәкірт болса,
Артында нөкер болып отырмай ма?

Сәт туған сөйлейінші шақта мына,
Асанқайғы бабамдай ақтарыла.
Шалкиіз, қарға бойлы Қазтуғандар
Ешкімді келтірмеген қапталына.
Жиёмбет, Доспамбеттер жыраулардың,
Жаратқан сөз салыпты жақтарына.
Абыз ақын аузынан жыр төгіліп,
Талайлардың шаңдарын қақпады ма?
Арманда кеткен еді Махамбет те,
Азаттықтың жете алмай ақ таңына.
Үш қиянды жырлаған Мұрат ақын
Қазақтың намысына шаппады ма?
Нұрым жырау Қашаған атамыз да
Солардың барып тұрар саптарына.
Маңдайын жарқыратып батыс өлкем,
Нар қасқаның талайын таппады ма.
Сол өлкеден сен жалғыз шығып жүрсің,
Мән берші мына менің айтқаным.
Алты ғасыр тасыған дарияның
Алты-ақ күнде апырм-ай қайтқаны ма?

Сөзімнің сары қымыздай нарқы болса,
Сабамнан құйып берем сарқылғанша.
Тақымымыда басып алған көккпарым бар,
Көрерміз бұл ағамды тартып алса.
Малдас құрып отырысың мынау екен,
Малыңның саны айтшы жалпы қанша?
Жыраулардың жырларын жаңбырдай ғып,
Төгесің елдің бойы балқығанша.
Қазтуғанның ар жағын қопарып айт,
Қашағанның бер жағын қалқығанша?

Айналайын ағайын,
Әжетіңе жарайын.
Жырдан жылқы мінгізіп,
Сөзден шапан жабайын.

Айналайын, ағайын,
Бабыңды қалай табайын.
Менменсіген Мэлстің
Шаңын біраз қағайын.

Айналайын, ағайын,
Намысыңа шабайын,
Мәселесін Мэлстің
Майшамменен қарайын.

Айналайын, ағайын,
Намысыңа шабайын.
Асқабақтай ағамды,
Шемішкедей шағайын.

МЭЛС:

Дегендей ағамызды шошытамын,
Сен айтқан қызық болды-ау осы тәлім.
Біресе батысты айттың, біресе шығысты айттың,
Бұныменен болмайды дос ұтарың.
Күнді мені батысқа батырад деп,
Бір өзің алғандайсың Жошы тағын.
Алты айда қайтатын дария деп,
Аталардың аруағын шошытарың.
Алты күнде қайтатын дарияны,
Алты күнде қайтадан тасытамын.

Айтыста ақын сыналар, ат белесте,
Белеспен белдерді аттап, шаптың төске.
Ат пенен азаматтың тағдыры бір,
Сапары екеуінің сәтті емес пе?!
Мысалы, ат жүйрігі айырады,
Ас пен той шабатұғын күнге жетсе.
Талайды тіл жүйрігі қайырады,
Түбіне ақиқаттың анық жетсе.
Көк түріктер көтерген төбесіне,

Жебесі батырлардың тастан өтсе.
Қорамсаққа қол созып қайтесіңіз,
Атқан оқ айдалаға босқа кетсе.
Шырынбек, кейін мені түсінерсің,
Айтқаны ағаңыздың бастан өтсе.
Сақалы елден бұын ағармайды,
Аталы сөзге ақындар тоқтап өтсе.
Айтыстың адырнасын кере тартып,
Сондықтан сыбағанды сақтап, екше.
Жүсіп Баласағұнның айтқанындай,
Халыққа құт қонады хатпен өссе.
Қазтуғанның барайын ар жағына.
Шырынбек енді құлақ салып өтсе,
Диуани Лұғаттай түрік деген.
Осыдан тауып берші ақпар өтсе.
Махмұт Қашқаридай атаң жазған,
Тарихын Таразыңның тастан екше.
Қарахан дәуірінен бұрын болған,
Бұлағын баяғыдан бастау етсе.
Жетісу, Қашқария қалаларын
Оңай ма бүгін інім жаттау етсе.
Қашқари қалаларды қалдырмаған,
Халқын түркі тілінде мақтан етсе.
Табылған Тұрпандағы құжаттардан,
Ұйғырдың жазуындай нақты емес пе?!
Таразда манихей қаумының,
Діни кітаптарынан аптап ессе.
Оны түркі тіліне аударад деп,
Еңбектер жазатынын айтты емес пе.
Бұл өзі исламға дейін болған,
Шариғаттан басқасы шартты емес пе.
Кәлласін тау-тасқа ұрған қауымдарда,
Алласын айналғанда тапты емес пе?!
Ал, енді Астанаға оралайық,
Жайқалып өсіп жатқан жас терекше.

Айбыны мен айдыны астасқандай,
Дәулеті мен сәулеті асты ерекше.
Дәулетті ұстайтұғын әулет керек,
Ұрпағы қазағымның қаптап өссе.
Астана Бәйтеректей аспандаған,
Дәл сондай ұлтымыздың жастары өссе.
Орталық көшесінде күзетің бар,
Тәртіп пен тәрбиені бастау етсе.
Полиция деп жазып маңдайына,
Ерекше беріп қойған ақпар етсе.
Ал біреу интервью беріп тұрып,
Қазақшасы жоқ дейді қазсандағы.
Біздіңше жаңағы айтқан сол терминнің,
Баламасы, шындығы сақшы емес пе?
Бәрін де бір мысалмен білдірейін,
Менің тілім балдан да тәтті емес пе?
Сапырып қызыл сөзді көбейтетін,
Шақырып жатқаным жоқ төбелеске.
Шырынбек, мыңнан біреу айтып тұрмын,
Демессің жақсы сөзді тапшы емес пе.
Астана қазақ тілі болғаннан соң,
Қазақша жазып қойған жақсы емес пе?!

ШЫРЫНБЕК:

Сұраққа жауап алып жас баладан,
Шапанының етегін басқан ағам.
Тілге келіп тиістің Астанада,
Қоятын кінә таппай басқа маған.

Тараздан Астанаға орағытып,
Жоқ жерден Америка ашқан ағам.
Фараби парсы жақта оқығанмен,
Аузынан Отырарын тастамаған.
Қазақ тілі жөнделер Астананың,
Өзірге кем болмай тұр еш қаладан.
Мен мына ақын болып шығып тұрмын,
Қазақта ең ежелгі астанадан.

Өрілген өзгеше бір өрнекпенен,
Қазақы кара өлеңге шөлдеп келем.
Ағайын, тіл жетпейтін түкпір бар ма,
Алысқа құлашымды сермеп көрем.
Таразым тарих пенен құрдас қала,
Ежелден маңайынан ел кетпеген.
Ғұндардан талай бергі ғұмырында,
Кімдерді тал бесік боп тербетпеген.
Тарқатып Таразымды жырлайын деп,
Төменгі Талас жақтан өрлеп келем.
Тарихын тереңірек танымаса,
Баратын болашаққа жол жоқ деген.
Таразым жау, дұшпаным көз қылған жер,
Көпті көріп, көнені тоздырған жер.
Алып ер Тоқа баба тұлпарының
Тұяғы тасын илеп саз қылған жер.
Тасына Көк түркілер тіл бітіріп,
Руна-ойма жазуын жаздырған жер.
Жібек жолдың кезінде кемелденіп,
Ұрым, Қытай арасы сөз қылған жер.
Қара қытай қырылып қынадайын,
Иісі мұсылманды мәз қылған жер.
Қасиетті Қарақан бабамызды
Ай мүсін Айша аруға кез қылған жер.
Бабалар мұрасының мұртын бұзбай,
Ғасырдан ғасырларға оздырған жер.
Шайырларды мінгізіп шабытына,
Ақындардың арқасын қоздырған жер.
Айналайын, Таразым,
Иісі қазаққа мақтан жер.
Керей мен Әз Жәнібек
Қазығын алғаш қаққан жер.
Азаматтары ақтангер,
Қазанаттары қақпан бел.
Таяқ ұстап келгендер,
Тұлпар мініп шапқан жер.

Айналайын, Таразым,
Арайлап таңы атқан жер.
Табиғатына тамсанып,
Күн де қимай батқан жер.

Бал тілді, шырын сөзді Шырынбекпін,
Шерткелі шығып тұрмын сырын көптің.
Аллаға құл, адам қол болсам деген,
Пайғамбар жолындағы бір үмбетпін.

Талай тарлан ақынды жолға тастап,
Тараздың тойында бір дүрілдеттім.
Байшұбар аттай келген бой жасырып,
Ілгеріде назарға ілінбеппін.
Қарақұрт шағып алған түйедей қып,
Өзінді бір келеді дірілдеткім.
Өнерге оң иығын беріп тұрған,
Оралым ордасы еді бұрын көптің.
Көшербаев көшкелі Мәскеу асып,
Тыңдайтын жан қалды ма жырын көптің?
Көктегі күн бетін бұлт торлағандай,
Кеткені қиын болды Қырымбектің.

МЭЛС:

Дейсің ғой Таразымда дүрілдеттім,
Алдына шықпағам деп бұрын көптің.
Сол айтыстан тағы бір үзінді алып,
Ақтандай алдымыздан сібірлеттің.
Шырынбек, запастарың көп екен ғой,
Тағы да Алматыда күбірлеттің.

Ақындық жолында сен егіз едің,
Немесе тербетілген теңіз едің.
Сақ едім, скиф едім мен бұрыннан,
Жайлаған Сырдың бойын оғыз едім.
Сол Сырдан Маңғыстауға көшіп барып,

Түрікпенді түре қуған қобыз едім.
Ағанды атан түйе дейсің бе сен,
Білместен тегімізді тегі менің
Өзінді қаракұртқа балап тұрсың,
Белгілі қара жерден көрінерің.
Түйемін деп тапамай-ақ мен сені,
Қаракұрт болсаң қойларға жегіземін.

Жаздағы белгісіндей жақын күздің,
Шаруаны ерте қамдап жатырмыз мың.
Найзасының ұшы алтын деп айтатын,
Бабамыз болған екен батыр біздің.
Оралға Қадыр ақын көшіп келді,
Жыр болды сонда айтылған шашу біздің.
Қатимолла ағамыз сәлем айтты,
Міндет қой аға сөзін тасу біздің.
Қазақтың театрын салып алдық,
Белгісіндей тарихқа басулы іздің.
Спорт-мұз сарайы да көз тартады,
Мұнымыз болған екен ақыл біздің.
Жайығым шалқып жатыр көктемдегі,
Өлеңіндегі Ақұштап ақын қыздың.

Таба алмай біздің осал буынды ақыр,
Айғайшыл ағайындар суынды ақыр.
Тұяқ пенен ұяттың ізі қалған,
Нарындай нардай шөгіп құмым жатыр.
Ұл-қызым жұлдыз болып жарқыраған,
Бесікте бұлқынатын ұлым жатыр.
Құлагер болатұғын өзің айтқан,
Биеннің құрсағында құлын жатыр.
Қырекең ерекше бір жігіт еді,
Болғандай арғы атасы бұрын батыр.
Орында бар оңалар деген сөз бар,
Айтайық тыныштықпен тынымды ақыл.
Оралдың Достық деген даңғылында,

Қайтадан атқа мінді Сырым батыр.
Қылышым жарқылдаған қынымда тұр,
Ырысым әнімменен жырымда тұр.
«Екі айдайды» шырқаса елжіреткен,
Мұхиттың әндерінде мұңым жатыр.
Паң көйлекті паршадан тіктіргендей,
Бойжеткенге білдірген сырым жатыр.
Шырынбек, сондай сондай жаңалық бар,
Айтыста менің айтар сырым жатыр.
Байтақ Қазақстанға бақ қонды деп,
Сәбилер бесігінде күліп жатыр.
Сәбилер періште ғой мұның бәрін,
Кім істегенін біліп жатыр.

Сондықтан жан-жағыңа алақтама,
Дейсің бе мына маған жалақтама?
Артыңда ұстазыңыз сөйлеп отыр,
Оқышы парасатпен парақта да.
Төрт минут қалды дейді саған Шөкең,
Сенбесең саусақтарын санап қара.

ШЫРЫНБЕК:

Өмірден ақын едің алғаны көп,
Әлі де аты желіп бармағы көп.
Қара құрттай болсам мен қасыңызда,
Сөзімнің, халқым, ешбір жалғаны жоқ.
Түйені шағып бүгін өлтірген соң,
Қарақұртты қой жесе арманы жоқ.

Алматы дуылдады Мэлс келмей,
Шынайы қалпыңды еш келіспегей.
Інінің балғын жырын қабылдашы,
Әр жерден тұзақ құрып терістемей.
Артымнан Шөкең бүгін сыбырласа,
Ол кісі оң иықта періштедей.

Жүректен шыққан сөзім елге жетіп,
Бос сөзді мен қайтейін ермек етіп.

Дәулеткерейді жеңген Ринат құсап,
Мәлсті кетейінші дөңгелетіп.

Бұл Мәлс заманында бай кісі екен,
Өлеңге төрт түлігі сай кісі екен.
Түре-сүре жұмбағы қайымы бар,
Жекпе-жек айтыстардың қайсысы екен.
Аман шықсам, бозқасқа болмаса да,
Ақсарбас атайтұғын айтыс екен.

Тізгінін қоя беріп күреңімнің,
Әжетіне жарайын бір елімнің.
Жетпіс жыл желкемізге отырғызып,
Айтқанын істеп келдік Кремльдің.
Көзіңнен нұр, жүзіңнен иман тайып,
Қазағым, қашқаны-ай реңіңнің.
Алтын күрек желімен азаттықтың,
Мұзы қайта еріді жүрегіннің.
Сәждеде жатып дұға тілегейсің,
Алладан үзілмеуін күдеріңнің.
Шынайы мұсылмандық жолға түссек,
Шырайы кіреді екен шын өмірдің.
Сүңгідей қызыл тілім сүйірленіп,
Сөйлейін тұрған шақта күйім келіп.
Кешегі көк түркілер кезеңінде,
Бір тәңірден басқаға иілмедік.
Ислам дінін Алла нәсіп етті,
Бабалар ниетіне пейілденіп.

Намазбен, сабырменен тілегеннің,
Жаратушы жарылқар сыйын беріп.
Иісі қазақ тапса екен құбыласын,
Иманға бетін бұрып, белін иіп.
Бір Алланы шынайы сүйген пенде,
Мың адамға қарайды мейірленіп.

Қайнаған қара судай сақырлайсың,
Сөзіңнің балы болса татырғайсың.
Тұрпатыңа қарасам тобық жұтып,
Толқыған жілік сындырар батырдайсың.
Сөзіңнің сексеуілдей қызуы жоқ,
Әншейін шөп-шалаңдай лапылдайсың.
Естуімше ұстаз боп ұлағатты,
Жұмысты да істеп бір жапырмайсың.
Күндіз беташар, түнде той қуалап,
Сабағыңда сабыр сақтап отырмайсың.
Бекет ата ұрпағы болып тұрсаң,
Иманға елді неге шақырмайсың.
Бес уақыт намазды айтып не қылайын,
Бір мезгіл жұмысты да қатырмайсың.

МЭЛС:

Ағайын арқалатса аманат шым,
Ақының жыр тұлпарын тағалатысын.
Қатты айтам, тәтті айтам деп неғылайын,
Шырынбек, сен өзімдей азаматсың.
Тараздың тарихы бар мың ғасырлық,
Сен содан шыққан қазан атсың.
Ағанды дөңгелетем деп отырсың,
Келесің маған қарай жағалап шын.
Халықтың дауысына қарағанда,
Сенің өзің дөңгелеп бара жатсың.

Шырынбек, айтыс деген майдан көрдің,
Тұлпардың тұқиянын тайдан көргін.
Тараздың айтысында бас жүлде алып,
Талайға айтысқанда майдан салдың.
Шөкеңді ұстазым деп айтпайсың ба?
Құшағына кіретін жайғанда елдің.
Періштені көретін киен бар ма?
Немесе кеседегі шайдан көрдің.
Айдаров Шорабегің ақын еді,
Сақалды періштені қайдан көрдің?

Жыр теңізі алдында,
Сапырайын деп келдім.
Арыстандай айтыссам,
Атылайын деп келдім.
Өзіңіздей інімді,
Қасыңызда отырып,
Бақылайын деп келдім.
Ізімнен менің ергесін,
Кетпейді сені жек көргім.
Қайта-қайта тиісіп,
Бос сөзбенен шектелдің.

Сабағымды беремін,
Сабақ түгіл шәкіртке
Қабағымды беремін.
Дейсің бе сен дәл сондай,
Оқытайын деп келдім.
Сен біреуді кекетіп,
Қалың елдің алдында
Тұқыртайын деп пе едің.
Қатырмасам жұмысты,
Сеніменен айтысып,
Қатырайын деп келдім.
Айтыстың алтын сандығын,
Ашатұғын кілтін-ай,
Мына отырған қол соғып,
Жұлдыздайын жылтылдайт.
Әр нәрсені бір айтып,
Інім неге сылпылдайт.
Түзден қашқан түлкідей,
Бұлақ қағып қалтылдайт.
Қара құрт боп бастадың,
Сен айтыстың басында.
Мұндай сөзді кім тыңдайд?
Енді намаз дейсің ғой,
Оны Мәлс шын тыңдайд.
Қара құрт деп қақсамай,
Құрты құрысын Шырынбек,

Заманымен алысқан,
Ауыздықпен алысқан,
Құртыңды айтпа,
Ұлтыңды айт!

Тұлпарлардың дүбірлеп,
Шапқан кезде тұяғы,
Ақындардың алысқа,
Кететіндей қиялы.
Алақаныңызға түскесін,
Айылын қалай жияды?
Өзіңе барлап қарасаң,
Көзге алыпсың қияны.
Қияға бірақ қонғанмен,
Өзіңді баста өсірген,
Қателігін кешірген,
Ұмытпассың ұяны,

Періштенің артында,
Тағы келіп отыр ғой,
Елендейді өзіңе,
Бір сөз айтып құлағы.
Шырынбек айта ғой,
Тарқасын жұрттың құмары.
Бай деген байға құяды,
Сай деген сайға құяды.
Кедей қайда құяды?

ШЫРЫНБЕК:

Ініңіз аламанға жарап қалса,
Жарамас осы жерде қарап қалса.
Шөкеңнің жайын елге айтайыншы,
Ағамыз шежіресін таратқанша.
Шүкшиып Шөкемізге қоймадыңыз,
Қайтейік бұл Мәлсті жарактанса,
Шөкеңнің сақалына тілің тиіп.
Тырайып қалып жүрме таң атқанша?

Шырынбек ойларына қосылады.
Айтары халықтікі, осы маңы.
Кедей қайда құяды деп сұрайсыз,
Шырынбек сырын неге жасырады.
Бұл заман қасқыр ауыз, түлкі құйрық,
Түлкідей ізін қайта жасырады.
Кедей деген кішкене бұлақ сынды,
Теңізге жете алмай тосылады.

Байқасам сіз жақтағы жағдай бөтен,
Сонда да отырысың сондай бекем.
Бейнамаз сен айтпай-ақ Оралдағы,
Бас имамың мешітке бармайды екен.
Мешітке күнде-күнде барар едім,
Машинам жоқ деп елді алдайды екен.
Терезесін қараңғылап алған бірақ,
Көлігі қара жолда заулайды екен.
Имамың қандай болса Мэлс ақын,
Иманың мына сенің сондай ма екен?

Ұрпақпыз ұлылықтың ұғар мәнін,
Қашанда жақсылыққа құмар жаным,
Алланың разылығын мұрат тұтқан.
Мұсылман қауымына жыр арнадым,
Адамзатқа сыйлығы бір Алланың.
Кітаптардың ұлығы Құран Кәрім,

Исламда даналық көп қайран қылар,
Жұмсартып жүрегінді жайландырар.
Иманға келіп ізгі іс істегендер,
Амалсыз айналасын ойландырар.
Асықпай байитұғын мұсылмандай,
Байыппен ақылды адам байлам қылар.
Пешенеңе намазды жазсын Алла,
Пендені періштеге айналдырар.

МЭЛС:

Айтыскер ақындардың күні бір ғой,
Күні бір болғандықтан тілі бір ғой.
Тілі бір дегенімде өз алдына,
Сен айтқан мұсылмандық діні бір ғой.
Ағам, - деп мен Шөкеңе еркелеймін,
Ұлым үшін айтылған ұлы жыр ғой.
Сен несіне боласың бұлқан-талқан,
Дегендей мұнда сөздің құны жүр ғой.
Сақалының киесі бар деп айттың,
Мұнда да біраз сөздің құны жүр ғой.
Шорабекпен айтысқан ақындардың,
Құдайға шүкір бәрі де тірі жүр ғой.

Шырынбек, әр нәрсеге бағаңыздай,
Демеймін мінейтұғын табаңыздай.
Иманымды имамға сата алмаймын,
Сондықтан шалқи бермей шамаңызды айт.
Орнына оны қойған мен емеспін,
Әбсаттар Дербісалин ағаңызға айт.

Халайық қадірінді білсін десең,
Жорғадай жолға түсіп бүлкілдесең,
Суырып салмалығың білінбеді.
Қуырып жер танабын бүлкілдесең,
Және де айтқыштығың білінбей ме?
Бүлкілдеген кезінде іркілмесең,
Ағайынның көңілі пәс қалады,
Қырандай қанат қағып сілкінбесең.
Астанада келгесін ат арытып,
Жібермеуге тырыстың мүмкінді сен.
Облыстың жағдайын ойламасақ,
Астанада ай қарап жүрсің бе сен!

Ұлы үшін қай кезде де ұлты шындай,
Жігіті өскен елдің жұрты шымбай.
Өмірдің алуан-алуан қырлары бар,
Көңілдің жазылмаған қыртысындай.

Тойдан жұртым тобықтай сарқыт алар,
Тәберікке таратқан жыртысындай.
Айтысыңдар деген соң айтамыз ғой,
Сенімен келгенім жоқ қырқысуға.
Сезіміңіз лап ете қалады екен,
Сексеуілдің от тиген шырпысындай.
Түрікпеннің төрге ілген кілеміндей,
Түрлі-түсті бояуға түр - түсің бай.
Ағасының айбыны айтыстағы,
Інімізге жолыққан ілкі сындай.
Бүріп алып кетпесең бүркіт құсап,
Жылқы түгіл қимайды түлкісіндай.
Сағынған көрерменнің көңіліне,
Жырларың оралсыншы жыл құсындай.
Сағындырып шыға бер сахнаға,
Тараздың тарлан ашқан жылқысындай.
Қиқулатып жіберші қалың елді,
Өзбек дутар тартқан, түркі сырнай.

ШЫРЫНБЕК:

Ағасы, елге мынау жағып жүрсің,
Өртүрлі әуеніңе салып жүрсің.
Заманның тамырынан басып айтып,
Қазақтың қас-қабағын бағып жүрсің.
Бір имамға сөзіңіз өтпесе егер,
Бекеттің ұрпағы неғып жүрсіз?

Айтайын Таразымның жаңалығын,
Жасарып жаңғыруда қала бүгін.
Құдайдың жердегі үйі бой көтерді,
Алланың дәріптейтін даналығын.
Жамбылда жаңа мешіт салынбаса,
Жамағат сияр емес қарақұрым.

Жақсылар көрінеді кімге бөтен,
Жамбылдың әкіміне құрмет етем.

Қазақшылық қалпынан бір танбайтын,
Жан екен тілге берік, дінге бекем.
Жағалай киіз үйді тігіп тастап,
Қымызға қанып дәурен сүрмек екен.
Құдайға құлдық ұрған мұсылманға,
Араққа бөгет болу міндет екен.
Арақ деген адамды аздыратын,
Ілгеріден келе жатқан індет екен.
Ішімдік ішкізбейтін Үмбетовтің,
Істері ұлылармен үндес екен.
Жамағатты шақырса жақсылыққа,
Әр мұсылман әкімге сүннет екен.
Үмбетов Серік әкім шын мәнінде,
Мұхамбет пайғамбардың үмбеті екен.

МӘЛС:

Тарлан ат оза шапса, таңнан шығар,
Ақын болсаң қолдаған Аллаһ шығар.
Білеміз Үмбетовтей әкімінді,
Демеймін сенің сөзің жалған шығар.
Ел алдында қатырып мақтағанға,
Қалтаңа бес-он тиын салған шығар.
Бүтін бақыт болмаса жарты қайғы,
Ағаңыз әрі қарай арқырайды.
Өнердің жолы біреу білесің ғой,
Сонымен жүрген адам сарқырайды.
Саясат пен өнерді шатастырсақ,
Жігітің қарап тұрып қалтырайды.

ШЫРЫНБЕК:

Айтарыңды айт тиер болса елге себі,
Бұл інің өлең жырды селдетеді.
Ағайын, жеке кетсем осы айтыста,
Ағам да орамалын желдетеді.
Кішкене оң мен солын танығанша,
Кішілер үлкендерді терлетеді.

Жұдырықтай баламен жағаласып,
Қоймайтын жан екенсің сен де тегі.
Болғалы тұрған бала екенсің деп,
Жолыңды беріп кетсең нең кетеді!

Күрмеуі тілдің бүгін шешілер күн,
Өресін өлең сөздің өсірермін.
Ұлбикенің ұрпағы болғандықтан,
Мен енді ұзағымнан көсілермін.
Шоқты тілді Шорабектің шапанынан,
Шықтым да қара өлеңнің көшіне ердім.
Әзімбектей ағам да әсер еткен,
Айтыста болуына несібемнің.
Еркелеп ел-жұртына жүруші еді,
Ертерек кеткені-ай есіл Ердің!

Өмірден өтсе жайсаң-қасқалары,
Қазақтың жанарынан жас тамады.
Әзімбектің әуені құлақта тұр,
Су аққанмен соңында тас қалады.
Нұртайға бір Алланың нұры жаусын,
Айтыс сайын атаусыз тастамады.
Кешегі өткендерді ұмытпасаң,
Ертеңгі ұрпақ біздерді еске алады.

Ағайын, құт боп наурыз ұлысымыз,
Тасысын тайқазаннан ырысымыз.
Ағаларым, аман-есен жүріндерші,
Алтынға толар сонда уысымыз.
Сексенінде секіріп мінген атқа,
Ата жолын сізде аға қуысыңыз.
Немеренің әйелі сәлем салып,
Шөберенің қолынан су ішіңіз.

ОРАЗАЛЫ ДОСБОСЫНОВ ПЕН РИНАТ ЗАЙЫТОВТЫҢ АЙТЫСЫ

ОРАЗАЛЫ:

Қысқарып қыстың қыңыр ұзақ таңы,
Сыңғырлап Алатаудың бұлақтары.
Иншалла, 2004 көктемі кеп,
Теңеліп күн менен түн тұрақтады.
Ассалаумағалайкум, Алты алаштың
Кемпір-шал, жас жеткіншек құрақтары
Алдыңа шықтық бүгін бұл айтыстың,
Аузымен құс тістеген пырақтары.
Ринат меніменен шығып қапсың,
Төртінші рет бағыңды сынасқалы.
Депутатпен айтысып аман қап ем,
Бір әртіске көрейін шыдап тағы.
Ағайын, өздеріңіз қолдап отсаң,
Бір аттап өтуші едім бір аптаны.
Алла, деп алдыңызға келіп тұрмын,
Өрнекті өлеңімен сыр ашқалы.
Кірпігімді күйдіріп бара жатыр,
Күндей нұрлы жүзіңнің шуақтары.

Босаңсып қалғанымен буындары,
Отқа түсіп Өзбекстан дуындағы,
Оқ бойы озық келіп, алған бәйгең
Құтты болсын, Ринат, жуырдағы.
Өзбекстанға күйеу болам деп келіпсің,
Арзанға түседі-ау деп шығындары.
Олар саған қалайша қыз беріп жүр,
Қимаушы еді, құдайдың суын - дағы.
Оңтүстікті науқанда судан қысып,
Өтелмеуші еді халықтың шығындары.
Жақсы болды сені енді жібереміз,
Мақта жақсы шығады биыл-дағы.
Сенің бұл ісіне шын қуанып жүр,
Шымкенттік ағайынның бүгін бәрі.

Ел түгіл, енді шөлім қанады деп,
Мәз болып жүр түйе мен сиырлары.
Неде болса бір істі бітіріпсің,
Балалықпен қоштасып бұрындағы.
Бұл да бірақ шалалық боп жүрмесін,
Түлкідей ізінде көп шуылдағы.
Әй, бірақ қалды ма екен сен алам деп.
Алдамаған қазақтың сұлулары.
Ринат, аттың басын жібере бер,
Сөз кезегі тұр саған бұйырғалы.
Айта білсең аузыңа түсіремін,
Шумақ-шумақ сөзіңді ойыңдағы.

Саңылау болса санада,
Тентек өскенмен бала да,
Алды-артын тең түзулеп,
Теңеледі екен данаға.
Ринат, шақтап шамаңа,
Күш саларсың санаға.
Қас батыр шабар қараға,
Жас батыр шабар далаға.
Далақтап кетпей құр босқа,
Салмақты сөзді сарала.
Менімен жиі тіресіп,
Жеңілген сайын күресіп,
Тостағандай басың да,
Толып қалыпты жараға.

РИНАТ:

Ореке, айтылды ғой тылсым әнің,
Мен де енді бір биікке құлшынамын.
Алам, деп айтқан қызым қазақ еді,
Несіне оған, аға, қырсығамын.
Айып па, жер ортасы шекарадан,
Ап келсем, қазағымның бір шынарын.

Біссіміллә, сөз бастайтын дәстүр еді,
Мен бүгін жекпе-жекте бәс тігемін.

Қоздырсаң қиқуыңмен шабытымды,
Түйінін тоқсан сөздің тапсын ерің.
Қалайша тосылайын топта осынау,
Көргенде ағайынның жақсы реңін.
Дәл аштың көңілімнің қақпаларын,
Алаш, деп дүрсілдеген жас жүрегім.
Ешқашан еңкеймесін Егемендік,
Бейнеттің талқандаған тас түнегін.
Көгінде бостандықтың жалын шашып,
Қыраным, қанатыңды қақшы керім.
Қазақтың бағы қашан қашады деп,
Көршілер тізіп отыр тәспілерін.
Бір жақта жүз миллион маскүнемің,
Бір жақта бір миллиард қаскүнемің.
Армысың, алдырмаған екеуіне,
Азуы алты қарыс қасқыр елім.

Сахна қанат берген төр тұғырым,
Болмайын өлең десе олқы бүгін.
Тұрғанда бостандықтың байрағы мың,
Шертпейді жанарымның мөлтілі мұң.
Кеудемнен соқтырып бір жыр желімді,
Маржанын тербетейін көл түбінің.
Сан дарын өтсе-дағы сұм жалғаннан,
Солардан сарқыт болған мен тірімін.
Қасқыр ел, өзің барда ешқашанда,
Таланбас ешкімге де бөлтірігің.
Жайнатып өлеңменен өмір гүлін,
Жаңбырдай жыр төксінші өңірге ұлың.
Келдің бе аман-есен, Оразалы,
Сақталған санасында өнімді ұғым.
Шашаңа шаң жұқтырмай шаба білсең,
Бөгейді бұл айтыста жолыңды кім?
Ол рас, мен үш рет шегініп ем,
Ол кезде момын болып көрінді інің.
Ал, енді шын айқасқа дайынсың ба?

Алайық басын ашып соның бүгін.
Тәуірін көрсетпесең тіресіңнің,
Бауырың байқатпайды момындығын.
Ораздың айдауына көне берсең,
Бес тиын емес пе екен менің құным.

Тыпыршытып көрейін,
Құлмамбеттің құлынын.
Төкпе жырмен төпелеп,
Алайын біраз тынымын.
Шырылдатып шыбынын,
Шығарайын шығынын.
Бермен қара ағасы,
Осал емес бұл інің.
Ақтанберді жыраудың,
Бүгінге жеткен үнімін.
Таныдың ба сен, аға,
Ақтайлақ пен Дулаттай
Асылдардың сынығын?
Тұяғы болған мен едім,
Қабанбайдай ірінің,
Абайдайын ұлының.
Ешкімнен қорқар жайым жоқ,
Құдайдың ғана құлымын.

ОРАЗАЛЫ:

Жөнім жоқ бұл сөзіне үндемейтін,
Ықыласты інім ең тілдемейтін.
Қазақ қызын Өзбекстаннан алып келсең,
Қосағыңмен қоса ағар, гүлдегейсің.
Оралманды отанға оралтып ап,
Үйсіз-күйсіз қаңғыртып жүрмегейсің.

Сөйлейін сөз кезегі маған келді,
Дәл бүгін жақсы басқан қадам болды.
Елбасы жолдауында қадап айтты,
Тұрғын үйдің бағасы барар жерді.

Енді соған құлақ асып ары қарай,
Компаниялар арзан үй салар ма енді?
Өзіңіз бастап оны қолға алыңыз,
Дінұлы Ермагияев Амангелді.

Байыған сайын қалтырап,
Басшылар жүр пұл санап,
Арзан үйді кім салмақ.
Қарапайым халыққа,
Қайдан келсін мұнша бақ?
Салынғанмен ол үйлер,
Министрмен, әкімдер,
Таныс-тамырын тұмшалап,
Соларға бәрі жұмсалмақ.
Қара халыққа тимейді,
Үй түгіл жіп те бір сабақ.
Аспаннан киіз жауса да,
Сорлыға тимес ұлтарак.

РИНАТ:

Ау, мен өзі көруші едім сізді жақын,
Жан едің ғой думанды қыздыратын.
Оралманды үй-күйсіз қаңғыртып ап,
Бұзба деп айтасың ба қыз мұратын.
Адамарға үй бермей қаңғыртатын,
Храпуновтай емес еді біздің әкім.

Ау, сөйлесем кете берер наз ағыла,
Тарлықтың тап келген соң тажалына,
Сіздің әкім неліктен, Оразалы,
Жан адамды жолатпайды қазанына?
Онсызда аз болды ма бұғаулаған,
Басқаның шыдағанды азабына.
Таугүлге мектеп салып беремін деп,
Өтірік сөйлегені мазағы ма?
Жок, әлде мектебі жоқ жас балалар,

Қазақ боп туғанына жазалы ма?
Алты Алаш ауылының тұрғындарын,
Қанғыртам деген қара, азабына,
Алматының әжім түсіп ажарына,
Ару қала осылай азады ма?
Алматым айбыны асқақ мәңгі астанам,
Қытайдың айналмасын базарына!
Ақынның көкейінде жүрген нәрсе,
Әкіміңнің ілінсін назарына.
Болмаса Димаш атам тіріліп кеп,
Енді Алматы салмайды қазағыма.

Еу, жігіт едің ғой ағасы,
Жаманға сырын ашпаған!
Әдепсіздікке баспаған.
Алматы сенің мекенің,
Әл Фараби бабамның,
Ордасы болды баспанаң.
Ғасырдан ғасыр өткенде,
Тасқа айналған хас бабам,
Еу, ұрпағыңды кеше гөр,
Ескерткішінді бұл күні
Үшке бөліп тастаған.

Бұл әңгімені бастасам,
Тереңіне Ораз бойлай ма?
70 жасқа толғанда,
Қарт КазГУ-дің шаңырағы,
Өкпесіз тойын тойлай ма?
Әл Фараби бабамның,
Ескерткішін жаңартып,
Қайтадан енді қоймай ма?!
Баба мүсіні құласа
Сүйекке таңба болмай ма?!
Жоқ әлде Сіздің басшылар,
Жаздың қамын асықпай,
Күз келгенде ойлай ма?

Ау, ол рас, ақсандап жүр ауыл-аймақ,
Көмек көтермеген соң әлі байрақ.
Малы барлар санаулы малын айдап,
Малы жоқтар қораз бен тауық айдап.
Клуб пен кинотеатр атымен жоқ,
Кезінде тұратұғын бәрі жайнап.
Заң білмейтін ақкөңіл кемпір-шалдар.
Пенсия ала алмайды әлі де айлап.
Баяғы ауылдардың елесі жоқ,
Құрт-ірімшік толатын және қаймақ.
Көң тасыған көңілсіз жастары жүр,
Арақхана сыйлайды сауық-ойнақ.
Өкіметті түсінеміз уақыты жоқ,
Жүргеннен соң қара бас, қамын ойлап.
Соларға арыз айтып маңырайды,
Қорада қошқары жоқ кәрі саулық.
Маңырамай, қайтсін енді ол байқұс та,
Өтірікке жатыр ғой қаны қайнап.

ОРАЗАЛЫ:

Ай, жасамаймын мен әйтсе де тастан қоғам,
Ринат, сөзің сол ма, мақтанба оған.
Ескерткішті жаңартып салмады деп,
Салғаның дұрыс болды «Аттанды» оған.
Кімге бүгін Ринат кінә артамыз,
Тілден пәле о, баста бастан болған.
Ай, қарасам ойың сенің әсем еді,
Сені де мына халық мәпеледі.
Әл Фарабидің бағыштап аруағына,
Ас бергелі жүр, жоғарғы жақ көкелері.
Құл - Мұхамбеттің айтқан сөзі рас болса,
Жаңа ескерткіш ол жерге әкеледі.

Ау, қарасам басында шын ақыл болмақ,
Тарамыс тастай қатқан тақым болмақ.
Аламанда ат көрпең ауып түспей,
Отырсың тағы бүгін әкім қорғап.
Хрпауновты өтірік айтады дейсің,

Дегенмен әкім біткен асыл болмақ.
Олар тек шындық сөзді айтар болса,
Қалайша ақын болмай әкім болмақ?

Ринат інім біраз білген шығар,
Қанша біз шындық жайлы айтқанменен,
Есептің барған жері “диірмен” шығар.
Крематорий жүрсе ол саламын деп.
Түсіне жынмен шайтан кірген шығар.
Ленин құсап жексұрын болып қалмай,
Өртеніп кетейін деп жүрген шығар.

Ау, қазағымның көрмеген бейнеті жоқ,
Жер дауы, жесір даумен ержетіп ек.
Шегірткеге таланған қырғауылдай,
Тарихта тар жол, тайғақ жол кешіп ек.
Елім-айлап еңіреп, ата-жұрттан,
Адасып айдалаға ел кетіп ед.
Ақтабан, алқа көл боп, бір кездері,
Қайың сауып, қасірет шер кешіп ек.
Дін мен діл тілімізден айрылдық,
70 жыл Ресейдің пендесі боп.
Итпен бірге таласып ит аяққа,
Тышқанның інін қазып жем жесіп ек.
Осыншама қорлықты артқа тастап,
Ел болып егеменді төрге өтіп ек.
Ерекшелей білеміз Егемендікті,
Сонша көрген бейнеттің зейнеті деп.
Әлі де әттеген-айлар қаптап отыр,
Басшылардың кесірінен зердесі жоқ.
Қазақстан байлығын сатып бітті,
Енді елді сатуға келді очеред.
Құдай өзі молынан бере салған,
Қазақтың байлығының теңдесі жоқ.
Көрінген көк ит оны басып жатыр,
Кәдімгі жетім қыздай жеңгесі көп.

РИНАТ:

Ау, Оразды ағайын-жұрт байқадың ба?
Тоқтадың ғой сәл басынды шайқадың да.
Маған қосыла кетіп жамандадың,
Бұл өзі райыңнан қайтқаның ба?
Ринаттың келуін күтіп жүрмей,
Мұның бәрін баяғыдан айтпадың ба?

Бұл заман жай адамды мәпелер ме,
Жұмыссыздығың абырой әперер ме?
Қаншама қазақтарды қаңғыртуда,
Түзету енгізбесе қателерге.
Қыздарың көше кезбе болып алды,
Құнығып салтымызға жат өнерге.
Басқа түгіл сәбиіне уақыт болмас,
Дорба сүйретіп жүрген тәтелер де.
Арба айдағыш “шоферге” айналуда,
Әрең-әрең күн көріп әкелер де.
Біздегі жылы жұмсақ бұйырыпты,
Жан-жақтан келіп жатқан көкелерге.
Еврей, түрік, қытай және кәріс,
Қазаққа құт-береке әкелер ме?
Терлеп-тепшіп диплом алған қазақ жасы,
Официант болып жүр кафелерде.
Нарықтан оза алмадық жарысқанда,
Табыс бар заман болды таныс барда.
Ақыннан шындық үні өшеді деп,
Мәңгілік тіл мен жағы қарысқанда.
Мен елімді ұлтшылдыққа қайрамаймын,
Тек қазақ несібеңнен қалыс қалма!
Тазы болып, түлкі алам дегеніңмен,
Арманың ұшып жатыр алыстарға.
Егеменді ел болдық десек-дағы,
Жалдандық кәріс, қытай, орыстарға.
Үкімет ел қорғаны десек-дағы,
Елге есеп беріп жатқан арыс бар ма?
Тонап-тонап жеген соң тайып тұрар,

Тығылған шүрегейдей қамыстарға.
2030 деген ертегі айтып,
Ұстанып ап бейкүнә барысты алға.
Мұншама ұсақтасын деп тілеп пе еді,
Бабамыз ұрпақ үшін алысқанда?
Неге біз үндемейміз осы күні,
Ағайын, осы бізде намыс бар ма?
Мұңсыз мызғи берсек, мысық құсап,
Ши бөріге де таланар арыстан да.

Ораздың мынау жаңа әні ме еді,
Келіскен сахнада сәні ме еді?
Бұл қалайша, ағасы соқтықпастан,
Қалбаңдап қашасың ғой ары-бері?

ОРАЗАЛЫ:

Қарасам, бұл баланың есебі ұсақ,
Халыққа жай деймісің жеке құшақ?
Тартысып, айтысқың кеп отыр мысық,
Болмашыға тірескен теке құсап.
Жебенді тартпай жатып жеңем дейсің.
Осы саған жетпей тұр өте нысап.
Бұзуды ғана ойлама, тентек інім,
Сүзуді ғана ойлаған теке құсап.
Абай туған өлкеден,
Аламанға кеп жүрген.
Шәкәрімді туған топырақ,
Саған да дәнін тергізген.
Ұлағатты ұстаз ағаның,
Мұхтардайын дананың,
Даласы емес пе еді сен жүрген?
Сол елден келіп жатқан соң,
Ерекше сыйлар інім ең.
Елдің жайын жырымен,
Едігедей жеп жүрген.
Бас білмес асау інім ең,
Бала күнімді сездірген.

Шығарып терін таңдайдың,
Алыстан бүгін барлаймын.
Өзің біліп отырсың,
Барар жерін жағдайдың.
Менен бұрын, ей Ораз,
Айтпадың ба деп қалдың?
Ол жағыңды да барлаймын.
Елдің жайын айтып мен жүрмін,
Айтқанға тағы қанбаймын.
Келген күнінен бастап айтқанмын,
Храпунов пен Шалбайдың.
Елдің мұңын даулаймын,
Елдің мұңын дауласам,
Жанған оттай қаулаймын,
Атқан оқтай заулаймын.
Көктебені су алып,
Тауы қозғалып Талғардың,
Елден маза кетіп тұр.
Мұңына құлақ тосатын,
Адам жоқ бүгін барлаймын.
Еншісінде қазақтың,
Ұланғайыр дала бар.
Хан тәңірден бастайын,
Шыңдардың шыңы саналар.
Шудасына мұз қатқан,
Өлкесіне мұз артқан.
Алатауым ала нар,
Күншілік жерден мұнартқан.
Қаратауым қара нар,
Арқаның алып даласы,
Байлықты кені саналар.
Алтайдың таулы сағасы,
Түркінің түбі таралар.
Жер шоқтығы Көкшетау
Шаншылып көкке қадалар.
Сырдарияның саласы,
Оңтүстікке қандай баға бар.

Еділ, Жайық екі өзен,
Каспиді барып паналар.
Батысымның байлығы,
Бар әлем түгел бағалар.
Осынша жерде отырған,
Халқымыздың көлемі
Ұлтарақтай ғана бар.
Байлықты сатып бітірді,
Атқа мінер ағалар.
Өз байлығынан қайран ел,
Еншісін қашан ала алар?
Байлығы құрысын уланған,
Қанымыз қашан тазарар?
Деніміз дерттен сауығып,
Жабағым қашан таралар?
Етігім қашан жаңарар?
Қайран да ғана қара нар,
Қасиетті бабалар,
Халқының қамын ойласа,
“Ұйқы беріп, қайғы алған,”
Қасиетті даналар.
Солардан қалған тұяқ жоқ,
Тұяқтар кеткен қиял боп.
Сол тұяқтан аман-сау жеткен,
Қираған, сынған таға бар.
Ол тағаның өзін жиып ап,
Қытайға өткізіп жіберген
Еңбегі еш, тұзы сор,
Кедейден туған бала бар.
Елім қайтіп оңалар?
Жерім қайтіп жаңарар?

РИНАТ:

Шабыттанып отырсың,
Мен де біраз айтайын,
Ал, Ораз, енді елесең.
Райымбектің басында,

Арақ сатып жатқанын,
Баяғыдан Оразжан,
Айтпай жүрсің неге сен?
Осы отырған тұлғанды,
Жылпың-жылпың ететін,
Жылпостарға теңесем.
Басында мәңгі бақ бардай,
Болмашыны акпарлай,
Түсініксіз теңеумен,
Сөз сөйлейсің сақтанбай.
Сөзіңе сенің қарасам,
Саңырауға қоңырау қаққандай.
Ұйқасыңа қарасам,
Құмырсқаға таға қаққандай.
Кутың-кутың етесің,
Қалбаң-қалбаң сөйлейсің,
Арқаңа тақым батқандай.
Айтысқа келсең әйтеуір,
Үйтем-бүйтем, сүйтем деп,
Отыра алмайсың мақтанбай.
Ораз, Ораз дегенге,
Масаттанып масайрап,
Көзінді шел жапқандай.
Маңырай берме тағы да,
Адасып кеткен лақтай.
Тұрғаныңда осындай,
Табаныма тапталмай,
Абыройың, аман-сау кезде,
Ауылыңа енді аттанғай.

Қиқулап елім дем берсең,
Бұл балаң қалай көсілмес.
Тіл-жақ аман тұрғанда,
Отынды ұлың өшірмес.
Бастықтың жайын мен айтсам
Басымнан аспан көшірмес.
Шіренген шенеуніктерің,

Ойламас жетім-жесірді еш.
Басы жоқ бастықтарымыз,
Сүйрете алмады көшімді еш.
Айтпасам бүгін соларды,
Болып кетеді сосын кеш.
Виллада тұрмай сол байлар,
Пәтерде тұрса мекен ғып,
Еттерінен ет кесілмес
Иномарка мінбей ортаң қол,
«Волганы» тұтса қанағат,
Жамбастары тесілмес.
Ал, содан қалған ақшаны,
Жеп, тықпай берсе ауылға,
Мәселе қалай шешілмес.
Тек оны ұқпайтын үкімет,
Көзіне мұны еш ілмес.
Ескертіп айтам соларға,
Асқақтап кеткен арсызды,
Алланың көзі кешіrmес.
Елдің жайын айтқанда,
Ешкімнен сырды ірікпегем.
Жаңа үкімет келгелі,
Жағдай кетті күрт төмен.
Депутаттар жүр баяғы,
Ақылдаспайтын жұртпенен.
Еліме керек заңдарды,
Саусағыменен түртпеген.
Үкімет пенен бірлесіп,
Бетімнің көркін кетірген.
Сыбайлас сақал-мұртпенен.
Олардың заң деп шығарған,
Қауқарсыз ана қағазға
Қолыңның майын сұрт дер ем.
Жетімдер кетті зар жылап,
Сатылып жатып сыртқа ерен.
Жеріңді сатып жатқанда,
Біреу болмады қыңқ деген.

Қайта үндесін байғұстар,
Бәрінің аузын кілттеген.
Бірлесіп қазан қайнатқан,
Қалтасы қалың қыртпенен.
Премьер деген көкеме,
Ойыншық болды жұрт деген.
Әй, бірақ ол да қуыршақ,
Басқарылатын пультпенен.

ОРАЗАЛЫ:

Ау, жалғайық, енді Ринат сөзімізді,
Баспасын келімсектер төрімізді.
Қику салып отырған ағайын жұрт,
Тапқандаймыз біз бүгін теңімізді.
Ақындардың қоздырып делебесін,
Сөзіміз тілден шыққан өрілулі.
Көптен менің өсірген мерейімді,
Құдай Сіздің көтерсін көңіліңді.

Ринат, бізге он минут қосылыпты,
Алсын деп бірін-бірі екі мықты.
Осындай қолпаштаған елі барда,
Ақын қалай тосылар аламанда?
Ринат білемісің, білмеймісің.
Бір кезде мынандай кесім кесіліпті.
Жыланды білмейтұғын байқұс бала,
Ала жіпті арқаннан шошыныпты.
Берейін енді саған сөз кезегін,
Бүлкілдегелі отыр-ау өз көмейің.
Өнерінді өсірсең ел алдында,
Қалайша жақсылармен тең демеймін.
Шабытың қозып шіркін отырса бұл,
Ринат, сөзді жалға мен берейін.

РИНАТ:

Ау, байрақ боп көтерілсе айбат алға,
Болмайды бос айтысып, жай жатарға.

Жылан білмес ала жіптен шошынад деп,
Орекең өз қазанын қайнатар ма?
Мықты-мықты деп айтқан сайын,
Жолындағы барлығын жайратар ма?
Жылан түгіл сескенетін түрім жоқ қой,
Айналсаң да алты басты айдаһарға.

Айналайын, Ореке,
Ойларың сенің шүбәлі.
Бұл жекпе-жек біздерді,
Біраз уақыт сынады.
Жекпе-жек заңы қатал ғой,
Біреудің тауы шағылып,
Тұғыры біреудің сынады.
Бағана сен кеткенде,
Қасыңдағы найзаңыз,
Аяқ асты құлады.
Кім екен бұған кінәлі?
Райымбектей бабанның,
Наласы шығар бұ-дағы.
Қандай кесел келсе де,
Бөріктінің намысы бір,
Қасыңда інің тұрады.

Еркіндігімді қол жайып,
Ешкімнен енді сұратпа?
Егемендігім ел күткен,
Еліме мәңгі тұрақта.
Жеріңе ие бол дегендей,
Бабалар даусы күнбе-күн,
Естіледі құлаққа.
Көзқұрты болған талайдың,
Асты-үсті жердің ырыс-күт.
Айналмаса екен тулаққа.
Ақтабан қылып інімді,
Қарындасымды жылатпа?
Жатсам да тұрсам тіледім,

Бақ пенен Қызыр жайлаған
Жеткенде арман мұратқа.
Кір шалдырмай - өтейін
Ақындық арым- ұлы атқа.

ОРАЗАЛЫ:

Күнсыз деп қалай айтайын,
Ринаттай бүгін құндыны.
Сөз таба алмай Ораздың
Құрғамаушы еді ындыны.
Қарап тұрсам Ринаттың,
Теріс екен пиғылы.

Құласа найза құласын,
Кемтарлық деп айтпаймыз,
Құлап жатса біз оны.
Найзаның төмен құлауы,
Айналайын, Ринат,
Қазақ деген халықтың,
Бейбітшіліктің символы.
Бір алла берген бойыма,
Арқасында өнердің.
Жырын жырлап халқымның,
Алғысына бөлендім.
Тілімнің тізген тіркесі,
Саусақтарындай шебердің.
Қара түйіршік қарақат,
Қымызымның майындай.
Нарынқол мен Кегеннің,
Рауғашындай сол елдің.
Шырындысын, ағайын,
Сіздерге бүгін төгермін.

Найза құлады екен деп,
Қалайша нардай шөгермін.
Бір кеште білдей бес найза,
Бес жерімнен төнгенде,

Сөгілмеген беренмін.
Ринат, саған көрініп,
Тұрғанымен қарасы төбемнің.
Теңізден бетер тереңмін,
Сорғаласаң сорғала,
Қабылдаймын сонда да,
Өзіндей мыңын өзеннің.
Шабысы маған белгілі,
Ринат, сендей дөненнің.
Қазақтай қайсар ер елдің,
Жаушысына жалаумын,
Елшісіне еренмін.
Қаймықпайтұғын ер елдің,
Қасқырды да еметін,
Іске мықты шебермін.

РИНАТ:

Барлығын да білетін,
Мынау не деген мықты адам.
Айналайын, Оразжан,
Кенесары, Наурызбай,
Қабанбай мен Қарасай,
Қанжығалы Бөгенбай,
Найзаларын жықпаған.
Ақылыңа болайын,
Осыны да ұқпаған.
Айналайын қазағым,
Бұзылмасын қаймағың,
Сөгілмесін аймағың.
Құламасын найзамыз,
Жығылмасын байрағым.

Бар еді бұл айтысқа үлесің де,
Бағанадан бір талап қойып едім,
Апарып тастадың ба күресінге.
Жауғаштының жағдайын айт деп едім,

Сен өзі ол жағдайды білесің бе?
Жок әлде маған тимей жүрсе болды,
«Өлмесе өме қап», деп жүресің бе?

ОРАЗАЛЫ:

Ай, жігітке болады екен салмақ тірек,
Отырсың-ау, Ринат, алдап, түлеп.
Кенесары, Наурызбай шайқасқанда,
Қазаққа ең шұрайлы аймақ тілеп.
Қырғыздар кеп бас салып Алатаудан,
Жар салыпты әскерлер жау қашты деп.
Тарихта өткен «жау қашты» деген осы,
Отырмын бейбітшілік арнап-тілеп.

Онан соң Жауқаштыдай батыр да бар,
Оны білер өзің де ақыл да бар.
Қайсысын айтарымды ашып айтқын,
Мен саған көкпар емес тақымдалар.
Уақытымды құр босқа ала бермей,
Мәресіне айтыстың жақында, бар.
Сайлаудың жақындауда күні жетіп,
Партиялардың жатыр қызығы өсіп.
«Атымтайлар» аспаннан жауады енді,
Халыққа қант пен шай, ұн таратып.
Қолдары дір-дір етіп кигізеді,
Шалдарға жібек шапан, құрым етік.
Әкімдер де бұл сәтті пайдаланып,
Майдан асап қалғалы жүр, жымың етіп.
Не керек, кандидаттар қаптайды енді,
Ел алдында елпең қағып, қылығы өсіп.
Бала қораз секілді талай мырза,
Қызыл шақа болып жүр жүні түсіп.

Нарықтың жайы бір басқа,
Халықтың жайы бір басқа.
Зат арзанын бай алып,

Кедейге сатар қымбатқа.
Сайласаң да сайланар,
Сайламасаң да сайланар,
Маңдайы майлы кіл қасқа.
Бай баласы бастық болар,
Болса да басы ми ботқа.
Сабаған сайын шаң қонар,
Сабалақ жүнді тулаққа.
Ринат, енді қомданып,
Бір соғып қайтшы ол жаққа.

РИНАТ:

Елеңдеп, елім, отырсың,
Айтар деп ұлым ой қандай?
Сен айт десең, айтайын,
Келе жатқан сайлауды-ай.
Біз сайлаған адамдар,
Тоңмайына тойғандай.
Парламентке жеткен соң,
Ел жайына отырар
Үш минут та толғанбай.
Айналайын жұртым-ау,
Шығатын бұдан жол қандай?
Өзімізге де обал жоқ,
Алдағанға алданып,
Дауыс бердің ойланбай.
Тасбақаларды құрметтеп,
Тамның басына қойғандай.

Шабытымды қоздырсаң,
Кетейін тағы жайнай бір.
Айналайын, ағайын,
Депутат керек болса егер,
Еліңнің қамын ойлаған,
Айтысың деп сайраған,
Жүрсініңді сайлай біл.

Ойлары бар өтімді,
Ескерген жетім-жесірді,
Осы айтысты көтерген,
Нұртайыңды сайлай біл.
Өз қамыңды осыдан,
Ағайын, енді ойлай біл.

Ау, бір түрлі сөз естідім ағадан нар,
Қара сөз айтпайды ғой ақ адамдар.
Менің айтқан Жауқаштым жердің аты
Ол жерде жылап жатқан балалар бар.

Ақиқат қалған дәстүр жыраулардан,
Көңілде соларды ойлап қырау қалған.
Жалған-ай жаңа ғасыр сәбиінің,
Жазған ба маңдайына жылауды Аллам.
Жазықсыз Жауқаштының түрмесінде.
Талай-талай бала бар бұғауланған.
Бұл жайды құлағына қыстырмайды,
Арсыздар ақша десе құмарланған.
Күлкіңді еститін күн туар ма екен,
Шарасыз шырылдаған мынау жалған.

Демеймін елде сұмдық болмай жатыр,
Алдында болған жайды толғайды ақын.
Жауқаштының түрмесінде ауыр екен,
Сәбидің маңдайында сор қайнап тұр.
Баласын шешесімен бірге соттау,
Бар еді қай атада ондай үкім.
Білеміз бастықтарды, қозғалмайды,
Қарыны қампиғанша тоңымайға кіл.
Қамқорлыққа алатын осыларды,
Қазақтан шықпай жатыр нардай батыр.
Елбасы қадағалау жасамаса,
Дорбасы басқалардың толмай жатыр.

Қашанғы біз татамыз сордың дәмін,
Көрдiк қой бізге қазған ордың бәрiн.
Шет елдiктер де баланы сатып алады,
Қалтаға қампитып кеп долларларын.

Өзiм десе өзегi өртенетiн,
Мақсаты тек басқаны болдырмауы.
Бұның қалай өз ұянда туған құсты,
Бөтеннiң бауларына қондырғаның?
Жат бiздiң жетiмдердi жарылқамас,
Көрiп ең қай дұшпанның оңдырғанын.
Жалпылдап жалпақ шешей боп жүргендер,
Кескiлеп сатар ертең органдарын.
Күнәсiз сәбилерiң бөлшектенсе,
Ақшамен сүрте алмайсың қолдың қанын.
Жаза алмай жүрген мен едiм,
Жан мұңымның жарасын.
Мен сөйлесем ендi бiр,
Жұртым берi қарасын.
Жаңағы айтқан парламент,
Осыларды қорғауға,
Бiр сәт болсын жарасын.
Ажыратсыншы ағалар,
Ақ пенен қара арасын.
Ақын болып туған соң,
Соған бiр назар саласың.
Ауыл менен қаласын,
Барлығын да түгендеп,
Жыртықтарын жамасын.
Өзiн сайлаған халықты,
Құдайым деп санасын.
Егер олай болмаса,
Бөтуасыз парламент,
Басты ауыртпай тарасын.

ОРАЗАЛЫ:

Ай, ризамын елге деген көңілің бар,
Әрине болашаққа сенімің бар.
Айтарыңның басын сен ашып айтпай,
Кінәң болып отыр ма мені құндар?
Кандиттарды жағалап жүр деп еді,
Оныға тағы да бұл сөзім ымдар.
Сойылын соғып кетіпсің солардың сен,
Деп шіркін мына жұртқа жолығындар.
Халыққа тек соларды сайлаңыз деп,
Жепсің ғой күні-түні зарлы мұндар.
Енді кеп парламентке қарсы шығып,
Құлағалы отыр ғой көңілің жар.
Ринат, осы бүгін айтшы маған,
Ақша көрсең жолдан таяр не жының бар?
Жүйрік жүйрік болар ма?
Жүгіртпес бұрын жаратпай.
Көкпарда қызық қалар ма?
Тақымдасып таласпай.
Көлденеңнен кимелеп,
Жақындасып жанаспай.
Оттай өршіп өңмеңдеп,
Лапылдасып тараспай.
Халқым, сен қолдап бергенде,
Сөйлеуші едім адаспай.
Адырнасының өзінде,
Алпыс бақсының күйі бар.
Сақтардан қалған садақтай,
Деп айтып жаңа кетіп ем.
Сөз сөйлейін мен бүгін,
Ринатқа бет қаратпай.

Көрсетіп отыр, Ринат,
Өнеріңнің өскенін.
Үйреніп қапсың көп-көрім,
Оразалының сен-дағы
Сүйімбайшылап төккенін.

Оқытайын енді теп-тегін,
Жамбыл менен Құлмамбет,
Кенен акынның кешегі,
Кемелденген мектебін.
Суайт адам секілді,
Сұйық сөз сөйлеп кетпегін.
Тартысам деген өзіңсің,
Көкпарға кәне беттегін.

РИНАТ:

Ағаларыммен ауылға,
Мен екі рет барғанмын.
Түсіндіріп айтайын,
Бойында болса талғамың.
Айналайын Оразжан,
Бірінші рет барғанда,
Жер сатылмасын жұртым, - деп,
Тегін бір ұран салғанмын.
Екінші рет тағы да
Алдында мына отырған,
Нұртай үшін барғанмын.
Тегін беріп концертті,
Ел көңіліне су сеуіп,
Алғыстарын алғанмын.
Ал, енді қарашы, Оразжан,
Қане жаман болғаным?
Ал, сен болсаң қайдағы,
Өсектерді қармадың.
Сайлауда маған дауыс бер,
Деп еліңе сарнадың.
Сөздеріңе қарасам,
Кейде ағасы бекемсің.
Кесекші ақын деп жүрсем,
Өсекші ақын екенсің.
Ау, алғандай бүгін бағымды анық менің,
Ораз біраз шабысын танытты, елім.

Өсек термей жүрсең етер, Ораз аға,
Сен осы Семей жаққа барып па едің?
Ұлы Абай мен басына қарт Дулаттың,
Құран оқытып, зекет салып па едің?
Жок әлде елдің бәрі барған кезде,
Кейін бара салам деп қалып па едің?
Шын мықты болсаң егер шындап айқас.
Теке тіресінді бір танытшы ерім.

ОРАЗАЛЫ:

Ринат, жауап берейін,
Ағанды бүгін күндесең.
Ақыл айтып сен маған,
Болып отырсың күн көсем.
Халық даналығы айтқандай,
Тегіме бүгін жүрмесем.
Көрге де кірмейсің деген,
Көресінді көрмесең.
Мұны да айтайын білмесең.
Қарап тұрсам, Ринат,
Ақылың сенің шамалы.
Сөз тіркесің бүгінде,
Жан-жаққа лағып ағады.
Парламентті таратсаң,
Екі қолға бір жұмыс,
Депутаттар табады.
Нұртай ағаң әрине,
Сайланамын деп жүр ғой,
Ол қай жаққа барады?
Осы жайын айтсаңшы,
Ойласаң шынымен ағаны.
Жердің дауын сен айтсаң,
Ақылыңның толғаны.
Оған кінә артпаймын,
Ісінді құдай қолдады.
Біз қанша айтып жатқанмен,
Басшыларың ол сөзді,
Құлағына да ілмеді

Сатылып жерің кетті ғой,
Енді қайтеді ол халық?

Ай, сұрағың қалды ма екен маған өзге,
Шөп салғым кеп тұрған жоқ қара көзге.
Семей жаққа барып па ең деп айтасың,
Жараспайды ақын жан болса езбе.
Айтысқа ат терлетіп барып едім,
Былтыр сенің ауылың Аякөзге.
Ол жерден несібемді ап қайтқанмын,
Ел басына қонатын бақты айтқанмын.
Абай менен Шәкәрім, Мұхтардайын,
Ағалар еңбектерін нақты айтқанмын.
Осылайша дәм татып ел ішінде.
Екі күндей, Ринат, боп қайтқанмын.

Бұл емес тығырықтың тақалғаны,
Әр әуеннің болады мақамдары.
Абайдың басы түгіл сонда ағалар,
Қозы Көрпеш басына апармады.
Уақытымыз жоқ деп біздің оған шіркін,
Ұйымдастырушылар қақандады.
Қайта-қайта тіресе беруге де,
Бұл Ораз ибалықпен бата алмады.

Ау, қарасам кінәң сенің жүйелі екен,
Жараспас сөз таба алмай жүрелесең.
Исламның дінінде айтқандайын,
Ақиқатты бұл Ринат біле ме екен?
Алты таудың астында отырсаңда,
Ақниет тілегенің киелі екен.
Басқа мемлекетте отырып бағыштасаң,
Шынымен құраныңыз тиеді екен.
Ай, Ринат, сен не дейсің?
Шаппасаң бұл бәйгеде терлемейсің.
Оразды айттың өсекшіл ақын ғой деп,
Жөнін білсең жолымен жерлемейсің.

Асқақтап ел алдында, Ринат інім,
Өзіңді меніменен тең демейсің.
Дегенменен менің де ойым бар ед,
Арттағы інілерді кем демейтін.

РИНАТ:

Ау, Ореке, неге мұнша майдаландың,
Мен саған деген жоқпын айға барғын.
Аягөзге барғанда апармады деп,
Айтысқа барғаныңды пайдаландың.
Шынымен құрмет тұтсаң ұлыларды,
Жаздыкүні кеп қайтсаң қайда қалдың?

Бүйте берсең алысқа шаба алмайсың,
Айтыс болған соң әйтеу амалдайсың.
Қарт Дулаттың бейіті Акшатауда,
Қыстыкүні ол жаққа бара алмайсың.
Қозы-Көрпеш кесенесі Таңсықта еді,
Одан да қыста сауап ала алмайсың.
Ал, Абайдың бейіті Қарауылда,
Мен саған дегем жоқпын таба алмайсың.
Жаздыкүні келгенде інім-ау деп,
Апарар ем, ниетімді бағамдайсың.
Ниетің болмаған соң мұнда келіп,
Олай-бұлай болды деп неге алдайсың?

Айтайын енді осынау,
Жамағатқа шашып жыр.
Ораз ағамды қарасам,
Шеңберінен асып жүр.
Айналайын, Оразжан,
Депутаттарды сен айттың.
Ауылға барып біз жақта,
Махаббаттарын шашып жүр.
Ал сіздің Серік ағаңыз,
Абдрахманов тегі бір,
Кеген жаққа жоламай,

Басын көрсетпей қашып жүр.
Елдің жайын ойламай,
Біраз тиын пайданы,
Қалтасына басып жүр.
Мен сөйлейін осылай,
Бетіңе айтып досындай.
Осыны жырлап көрдің бе,
Ореке, бұдан шошынбай.
Сіздің жақты білмеймін,
Біздің жақта осындай.

ОРАЗАЛЫ:

Ай, сөйлейді қалай-қалай мына бала,
Секілді қылжақтаған құда бала.
Бейіт аралап жүрмедің деп кінә артасың,
Теңегендей өзінді-өзің ғұламаға.
Алламыз нәсіп қылса жолығармыз,
О, дүниеде неше түрлі ғұламаға.
Бұл дүниеде еңбегін ардақтайық,
Кінәнді қайта-қайта сыналама?!
Әрқашан да бас иіп мен жүремін,
Абай, Мұхтар, Шәкәрім ұлы ағаға.

Ау, айтпаймысың сен Ринат,
Жегіштердің нақты ісін.
Абрахмановты айттың ғой,
Деп отыр халық оны да,
Ринат сөзді тапты шын.
Халықты жеп жатыр деп айттың,
Мен жырлап көрген емеспін,
Басшылардың ақ тісін.
Қанша ақша жинапты,
Айтып берші нақтысын?

Жырлаған сайын ұлтымды,
Жолбарыс рухым сілкінді.
Қазағымды сүйемін,
Құдайына адал құл сынды,

Жолына құрбан етейін,
Дүние деген шіркінді.
Бір-бірден ұстап мініңдер,
Қара өлең дейтін жылқымды.
Қанды жас толы тарихым,
Қасіреттен жаңа арылды,
Асқақтатуда рухымды.
Шошқалардан тазарып,
Қорамызда ит үрді.
Көзімнен аққан қанды жас,
Егемендікпен сүртілді.
Бабаларымыздың қандары,
Қызғалдақ болып құлпырды.
Аллаға тәубе айтайын,
Көк қошқар түсіп аспаннан,
Ажалдан қалған ұл сынды.
Құлагер аттай шабайын,
Сен басшы, халқым, қиқуды.
Күлдір де күлдір кісінетіп,
Күреңді мінер күн туды-ай!
Суырып қызыл қылышымды,
Айтайын бүгін шын сырды.
Қу дүние-ай, сенің қуам деп,
Алтайы қызыл түлкіңді.
Бәйгеге түсіп бес күнде,
Дарылдап жағам жыртылды.
Ақиқат сөзді айтам деп,
Қанатым қанша қырқылды.
Сағым бір емес, мың сынды.
Ана тіл - қазақ тілі деп,
Байтұрсыновтан бері карай,
Қырдық біз қанша қыршынды.
Байқұс тілім саған салдырған,
Байғұздардағы сұңқылды.
Қырып салса обал жоқ,
Атқа мінерді бұл күнгі.

Жұлқылап жұртым көрейін,
Жұбан аша алмаған ұйқыңды.
Маңдайы майға шылқулы,
Атқа мінерлер бұл күнгі.
Солардың қисық жеріне,
Аямай салып түрпінді,
Риза қыл Ринат жұртыңды.
Ары қарай сөзді жалғағын,
Пісіріп менің шикімді.

РИНАТ:

Осылай сөйлер ағасы,
Қазақты ойлайтын шын ақын.
Рас айттың бағасын,
Мынау қазақ мұратын.
Мен де шауып көрейін,
Өлеңнің мініп құр атын.
Елім десе өлең бар,
Жүрегімнен шығатын.
Іріткінің ағайын,
Дерті келмесін жұғатын.

Көрейін, тағы еліме,
Көрікті өлең ұсынып.
Шапалағыңды ұрмасаң,
Отыр ғой балаң қысылып.
Қайран да менің қазағым,
Тарихы терең өткенің,
Болат білекті бектерің.
Кешегі заман қарасаң,
Таңдайда қызыл шоқ қапты.
Аузыңа шеңгел боп батты.
Аузыңды ашып өпкенің,
Егемендікке жеткенде,
Бөлініп тағы ішіңнен
Жойылып кетем деп пе едің!?

Байқайтын өзіңе
Ойымның біраз жеткенін.
Айналайын ағайын,
Жаратқан соң адам ғып,
Жанталасып заманды ұқ.
Ерегесіп жүрген бар,
Жақсылық пен жаманды
Адамдық пен надандық,
Жомарттық пен сараңдық,
Соның бәрін ескермей,
Жұрдай болып тоналдық.
Ал енді бүгін қарасам,
Тағы ұраншыл боп алдық.
Ырымшыл да боп алдық,
А, құдайшыл боп алдық,
Абылайшыл боп алдық.
Ата тегімізді түгендеп,
Әр тесікке тықпалап,
Алмаймыз ба обал қып?
Екі дүниеде қазағым,
Бірлігіңнен айрылмай,
Тілейтінім өзіңе,
Тек жақсылық, амандық.

ОРАЗАЛЫ:

Бәйгеге жүйрік шабар ма,
Үлпілдемей жүрегі.
Ринаттай інімнің,
Сөздері болды жүйелі.
Ақылға енді келдің-ау,
Жадырап жақсы реңің.
Халыққа тілеп жақсылық,
Жанарың бүгін күледі.
Жолыңды құдай ақ қылып,
Талмасын бала білегі.

БАЛҒЫНБЕК ИМАШЕВ ПЕН САРА ТОҚТАМЫСОВАНЫҢ АЙТЫСЫ

БАЛҒЫНБЕК:

Бұл үйде Сара бар ма, шықсын бері,
Біржандай келгенім жоқ тіксінгелі.
Қазанын қыздырайық тамашаның,
Назарын қалың қауым тіксін бері.
Сара қыз Жетісудың дарасы еді,
Сенің де ойың сондай ұшқыр ма еді?
Алтайы қызыл түлкі сен болғанда,
Саятшы мен боламын құстың бегі.
Біржандай Алатауда асқақтасам,
Бойыма байқалады күш кіргені.
Шалбай мен Храпуновтың ауылында,
Жағдайың Сара сенің мүшкіл ме еді?

Алла жар, Бақтиярлап ұран салдым,
Тарпанның талайына бұғау салдым.
Болған соң мұз балағы Мұнар таудың,
Көргенде қыз баланы құмартамын.
Әніне салып алып Біржан салдың,
Бәріңді көрерменім қуантамын.
Жетісу, қырда жүрген құланыңмын,
Талайын үзіп өткен қыл арқанның.
Жұртымның жоғын жоқтап, мұңын мұңдап,
Тіліме піл көтермес жүк артармын.
Баласы ем балта тілді Бақтыбайдың,
Сынығы ем Қаблиса жырау шалдың.

Жезде боп жер жағанға жар саламыз,
Балдызды құшақ жайып қарсы аламыз.
Үнінен бұлбұл құстың даусын естіп,
Тілінен бал тамардай тамсанамыз.
Біршама басқалардан бағаң артық,
Тұрса да сенен өзге қаншама қыз.

Арудан сұрарымыз жалғыз тілек.
Шабудан шаршы топта шаршамаңыз.
Тағатсыз күтіп қалды ел кешеден,
Ендеше кезегіңді ал, Сара қыз.

САРА:

Ақыны боп атандың жер-жерлердің,
Бұл жездем айбаттанып өрленген мың.
Алла деп түзу жолмен мен де келем,
Семсер боп сан ақынға сермелгенмін.
Қырамын, жоямын деп келсең-дағы,
Жездемнен қорғануды меңгергенмін.
Атқан оғын тигізбей жортып кеткем,
Дәл өзіңдей қырағы мергендердің.
Алматы өзіңді бір көруге,
Ардақты Семей дейтін төрден келдім.
Талай ел бір көрсем деп құмартатын,
Аякөз, Ақсуаттай белден келдім.
Жер шарын кезіп жүріп қызын алған,
Балғымбек күйеу болған жерден келдім.
Өкпелетіп алмайын жан жездемді,
Күйеуін құрметтейтін елден келдім.

Біссімілла, сөз арнадым күллі көпке,
Бәйгеге басым бүгін тігілет те.
Бірінші, біссімілла деп сөз бастамай,
Ақынның кәлимаға тілі кеп пе?
Аузында алла, жүректе иман болмай,
Қудайдың құлақ кесті құлы деп пе?
Жырымның самалына жадырандар,
Арқанды төсегендей жылы лепке.
Бүгін қымыз сөзбенен сыйламасақ,
Бұрымды қыз, ұғымды ұлың епте!
Қиқулап қол соғып отқаныңнан,
Қос балаңа құрметің білінет те!

Ақиқаттың желдірісең арда өлеңін,
Жалғандықтың ұшар ма күлі көкке.
Балпаңдаған, жездетай, халің қалай?
Бетімді қайтармаған бір рет те!
Ақбас Алтай, Қарт Семей, Қара Ертістен
Көк жұлын қызың келді күлік өкпе.
Алматым құшағыңды айқара ашшы,
Ай аймалап сүйетін, күні көкте.
Армысың, арқалы жұрт, алқалы ел,
Қара түгіл хан саған жүгінет те!
Бас иіп сәлем бердім халық дейтін,
Құдайдан кейін тұрған құдіретке!

Шайқалсам жаздыкүнгі құрақтай боп,
Сарқырайын таудан аққан бұлақтай боп.
Мейіріміңе шөліккеп келген кезде,
Жетісуым қарсы алдың жұмақтай боп.
Тарбағатайдан келіп ем қанат қағып,
Ағайын қолдағайсың, құлатпай тек?
Көңіліндегі түнекті сейілтейін,
Жарқырап Семей жаққан шырақтай боп.
Жүрегімнен тарасын сәулелі жыр,
Күн нұрынан тараған шуақтай боп.
Ерке қызың сахнада ойнақтасын,
Тас үстінде билеген лақтай боп.

Аманат арқалаған нар қыз едім.
Еркелеген, жездемнің балдызы едім.
Әп-сәтте қыз жарасын емдей салар,
Жезде сен, шипасы бар жалбыз едің.
Мен болсам тіл үйірген тәтті қауын,
Сен болсаң домаланған қарбыз едің.
Миллиондардың ішінен таңдап алған,
Үйде қалған апамның жалғызы едің.

БАЛҒЫНБЕК:

Тұнып тұр жанарыңда жұмбақ, Сара,
Шуағың шашырайды күн батса да.
Нар қызбын деген сөзің халыққа аян,
Балдызбын деген сөзің қымбат, Сара.
Кұлақтан кіріп сендей бойымды алмас,
Жұмақтан хор қызы кеп тіл қатса да.

Әуелі жырға қосам тәңірімді,
Парыз деп Раббымызға табынуды.
Одан соң жыр етерім халқым еді,
Білмесем құдай кешпес қадіріңді.
Отырған қауымыммен қауышқан соң,
Жырлаймын аулым мен бауырымды.
Жетісу, Талдықорған, Жоламаным,
Таусылмас сенен алдым тағылымды.
Сен менің жүрегімсің, Алатауым,
Үйреткен сүю менен сағынуды.
Сүйген соң, сағынған соң келіп тұрмын,
Жүрекке жүргізе алмай әмірімді.

Семейде менің қайын жұртым қалай,
Сыйлайтын күйеулерді ғұрпың қалай?
Ұлт ертең жайдарлы бола алмайды,
Ананы қыз, әкені ұл тындамай.
Шыңғыстау етегінде отырып-ақ.
Шың басына сүйреген ұлтымды Абай.
Мәндерін бұл өмірдің ұғынбайсың,
Әндерін Әміренің бір тындамай.
Семейдегі балдыздар сиқырлы еді.
Сараның одан бетер құлпырғаны-ай!
Әкенің жақсылығы жездедей деп,
Бағыңды жандырып ем былтыр ғана-ай!
Биыл да қанаттарың қырқылмағай,
Жағасы жезденнің де жыртылмағай.
Сенімен Семей барып қайтсам ба екен,
Хабардан айтыс сайын жылтындамай.

Бармысың, Қазақстан менің елім,
Шәмшінің іште кеткен шері ме едің?
Жырың боп көңіліңнен төгілемін,
Гүлің боп өңіріңе егілемін.
Балдызыммен шыққан соң жекпе-жекке,
Астымда арғымақты тебінемін.
Жалтыр мұздан табаным таятындай,
Ақын қыздан сескеніп шегінемін.
Мықтылықты әйелге дәлелде деп,
Жүрсін аға, сырыңды бөліп едің.
Жігіттермен айқасқан сәттерімде,
Көбінің сыбағасын беріп едім.
Ал бүгін балдызымнан қорқып тұрмын,
Несіне жалған айтып желігемін.
Өйткені жекпе-жекке күнде шығып,
Ылғида апасынан жеңілемін.

САРА:

Айтысқа жездем шақырса,
Семейде қалай жатайын.
Бал жырыңның ал енді.
Балдыз боп дәмін татайын.
Қызынып келсең қасыма,
Сызылып тіл қатайын.
Сіңілісіне қатты айтсаң,
Жазанды берер апайым.
Қасымдағы жездемнің,
Ши жүгіртіп сөзбенен,
Жыбырлатайын бақайын.
Жездеме қарай тақайын.
Әзіл сөз айтып мазақтап,
Жыраққа қарай қашайын.
Қуалаймын деп балдызды,
Ұшып кетпесін шақайың.

Талапсыз шыға алмайды тауға сірә,
Шешенді дейді қазақ дауда сына

Ал, жезде, әуселеңді біз көрейік,
Батырды демеуші ме ед, жауда сына.
Ақынсың атан жілік, арқар мүйіз,
Құнды сөз ілінетін қауғасына.
Өзіңді Ринатпен айтысады деп,
Елден естіп жүр едім әу басында.
Сіз сосын шұғыл шешім қабылдапсыз,
Қырық айлаңның бірі ғой ол да сірә.
Жүрсін ағаға Сараменен айтыстыр деп,
Сақина тілеп апсың сау басыңа.
Желп-желп етіп, желіккен бұл жездемді
Түсіріп кетейінші тәубасына.

Жездеміз көкейдегі күйді ашыпты,
Өлеңді жыр маржан ғып жинасыпты.
Касыңдағы Сарадай балдызыңыз,
Талай-талай адаммен сыйласыпты.
Айтысқанда кей бойдақ ап кетем деп,
Сара қызға құмартып үйге асықты.
Өткенде айтысқанда Арман ақын,
Маған тоқал болшы деп миды ашытты.
Құлпырып жүрген мендей қызды көріп,
Бұлқынып үзіп кепсіз бұйда жіпті.
Сынаптай Сара қызды ұстай алмай,
Құр аттай сан бойдақтан сый қашыпты.
Көнбеймін десем енді өштеседі,
Мен осы түсінбеймін кей ғашықты.
Не көрсең де осыдан көр дегендей,
Құдайым тап қылды ғой Имашовты.

БАЛҒЫНБЕК:

Жездеңіз сахнада қызық қылад,
Қаласаң қамалынды бұзып тұрад.
Сұлу сөзді арнайды балдызына,
Өлеңін саған сыйлар жүзік қылад.
Ринаттан қашыпсың деп сөге көрме,
Ол мені көрген сайын мыжып тұрад.

Ел куә, ұл балдызбен айтысқаннан,
Қыз балдызбен айтысқан қызықтырақ.

Балдыздың бағын бүгін ашу керек,
Ойына көркем сөзді қосу керек.
Бір сойқанды дайындап келген екен,
Не күтіп тұр алдымнан тосу керек.
Қуалап сен балдызды не қылайын,
Сен секілді дауылдан қашу керек.

Айтысты көреді деп ағайын көп,
Отырмын ойымды айтып қалайын деп.
Алматы әкімінен сөз бастайын,
Тұрғам жоқ оған жала жабайын деп.
Әдейі Сара қызды сұрап алдым,
Балдыздан сыбағамды алайын деп.
Храпунов әкімімді ел біледі,
Бүгінде топты жүрген жарайын деп.
Ел сенген әкімдерің жүр бүгінде,
Белсеніп крематорий салайын деп.
Үнділер өлгендерді өртеуші еді,
Көкке ұшырып сауабын алайын деп.
Храпунов үнді де емес, жынды да емес,
Қой дер қожа, әй дейтін ағайын жоқ,
Күйеу бала сүйеді ет пен майды,
Заправка қаптап кеткен маңайым көп.
Крематорий салудың қажеті жоқ,
Онсыз да әрең тұрмыз жанайын деп.
Жеті жыл әкім болған күйеу бала,
Қонаевтай салдырған Сарайың жоқ.
Бір заправка жарылса жетіп жатыр,
Ұшқыны тұр қалаға тарайын деп.
Отпен ойнап абайсыз күйеу бала,
Жүр ме екен күл астында қалайын деп.

Қара қыз қара аспанды төндірмесін,
Айтасың бар сырымды ел білгесін.

Күйеу бала жағдайын айтып кеттім,
Өзім де күл астында көп жүргесін.

Рух керек болу үшін Отан мықты,
Сахнадан сөз айтайық атан жүкті.
Ринаттай қу пәленің керегі жоқ,
Жездесі Сарасымен қатар шықты.

САРА:

Балдызыңды жездетай, дәлірек біл,
Ойланып алдын ала мәлімет құр.
Ринатпен шықпағаның жақсы бопты,
Өйткені қарсыластың мәні кеп тұр.
Екеуміз ойда-жоқта кезігіппіз,
Бұйыртқан бір алланың дәмі деп біл.
Өткенде бірінші рет айтысқанда,
Бұл жездем көңілімді бағып ед бір.
Алтын жездем бетімнен қақпайды деп,
Балдызың айтысуға тағы кеп тұр.

«Барында күл де ойна оралыңның»,
Бұл күнде көкейіңе толар мұңың.
Кеңестік «Балға-орақтан» құтылғанда,
Қуанып келіп еді тоба қылғың.
Жәутендеп сатып жатқан жетімдердің,
Күні ертең көтереді обалын кім?
Шырылдап болашағың кетіп жатыр,
Құрбаны боп батыстың «орағының».

Айтатын қоғамдағы болған жайды,
Ақындар бүгін қалай толғанбайды.
Қоғамда теңсіздік тұр әлсіз болып,
Жанымыз соған қалай қорланбайды.
Қарапайым халықты көзге ілмейтін,
Көріп жүрміз ел ырысын сорған байды.
Кедейдің желі өзіне қарсы тұрар,

Адал тері маңдайынан сорғалайды.
Казиноға ақшасын шашқан байлар,
Жетімдерді неліктен қолдамайды.
Қыл аяғы мектепте де бай баласы,
Қымбат киім киіп ап шолжаңдайды.
Мұны көріп бұзылар барлық бала,
Қоғамдағы теңсіздікті ол да аңдайды.
Жұмыссыздық көбейді ел ішінде,
Үкімет соны неге қолға алмайды.
Сейфуллин көшесіне шыққандарға,
Қоғамда басқа барар жол қалмайды.

БАЛҒЫНБЕК:

Сен неге айта бердің салмағымды,
Байқастап қарап қойып жан-жағыңды.
Майлы боп мына жездең бара жатса,
Жайлы қып қосқаны ғой жан жарымды.
Жездеңнің салмағына тиісем деп,
Балдызжан тістеп қалма бармағыңды.
Терещенко секілді қырып салып,
Мен жегем жоқ едім ғой бар малыңды.

Апаңнан жездең мұнда аман келді,
Көңілін, балдызымның табам ба енді.
Ол рас Жүкеңнен мен сұрап алғам,
Туған күнге өзінді маған берді.
Ел жайын сен толғасаң мен де айтайын,
Бастауға бір сұмдықты балаң келді.
Ауылдағы ағайын көріп отыр.
Ауыл жылы шаруаға зауал келді.
Төрт түлік мал иесін “құттықтаймын”,
Ауыл жылы бір тықыр саған келді.
Бұрында «бартер» болып кетіп еді,
Үкімет аспандатпақ бағанды енді.
Оралманға қимаған сыбағаны,
Төрт түлік мал, сыйлық қып саған берді.

Түйеге, сиыр, қоймен жылқыларға,
“Төл құжат” жасалсын деп хабар келді.
Халықтың қазынасын тонағандар,
Тауықтың жұмыртқасын санар ма енді.
Мысыққа мияулатып сырға салып,
Итке де ен салатын заман келді.

Отырған үкіметте атақтылар,
Мен ақын емес ем ғой шатақ құмар.
Және дағы оларға ұқсамаймын,
Зор емеспін халқымды матап тұрар.
Парламент пәренжісін киіп алып,
Билікке қолайлы заң жасап тұрар.
Голощекин табылды қазақтан да,
Тасада тұрып алып тас атқылар.
Аша тұяқ қалмасын дейді ме екен,
Асыра сілтеу деген осы-ақ шығар.
Түйені түгіменен жеген байлар,
Биені бүгіменен асап тұрар.
Мұнай, кен, алтын, мырыш таусылған соң,
Тағы да бір айласын жасап тынар.
Майлы жер деп малға да ауыз салды,
Отырған үкіметте қасапшылар.

Сөзімді балдызыма үлгі айтайын,
Балдыз деп өзінді айтпай кімді айтайын.
Болыстарға ұқсамай шыбындаған,
Ақын құсап бас шұлғып мұңды айтайын,
Бар бәле Астанадан басталады,
Мен бүгін ел алдында тілді айтайын.

Сенат пен парламентке қайран қалам,
Тіліме қарсы шығып тайрандаған.
Жалғыздың үні шықпай тілім өлді,
Айтса да Айталыдай қайран ағам.

Болдырды қан майданда қазан аттар,
Қалдырды бізді ұятқа азаматтар.
Дінімнің тамырына балта шауып,
Тіліме жымыңдайды тозақ оттар.

Тіл жайы парламентте зор дау болды,
Бас тіл деп қазақ тілін қорғау болды.
Елімнің елеулісі есер екен,
Халқымның қалаулысы қорқау болды.

Ақиық азаматтар атқа қонған,
Намысты беріп қойды-ау жатқа қолдан.
Халыққа қалаулы деп қалай айтам,
Бүлдірді той үстінде мақтаған жан.

Тіліме қарсы шығып майдан күшпен,
Секілді болып отыр айдан түскен.
Парламент халық жиған бір қарын май,
Ішіне құмалақтар қайдан түскен?

САРА:

Екі сағат айта алсақ еркімізді,
Халыққа бере алармыз сертімізді.
Елдің жайын толғанып Сіз отырсыз,
Лаулатып жүректегі өртіңізді.
Шырайлы шұғылалы шығыс жақтан,
Біз келдік сыңғырлатып шолпымызды.
Қиқулаған мына ел болмағанда,
Жазатын емші бар ма дертімізді?
Елдің жайын сен айтсаң, мен де айтайын,
Көрсетуге келгіміз жоқ көркімізді.

Мезгілсіз қызыл түлкі түлемейді,
Халықтың мұң-мұқтажын кім елейді?
Ауылға үш жыл бөліп жарылқады,
Көреміз кім не дейді, кім не жейді?
Айды да әперем деп әкімдері,

Сайланғанша не айтып шіремейді.
Дауыс жинап алғанша депутаттар,
Жел сөзбен жүн иіріп, құм илейді.
Тақымын басып алып жайлы орынға,
Атының басын елге тіремейді.
Сыбайластық, жемқорлық жойылған жоқ,
Елестетіп құзғын мен шүрегейді.
Қарға тамыр болысып бір-біріне,
Бір өгей туыс қылар, бір өгейді.
Ырысын қандалаша талап жатса,
Ауылдың жаны қалай жүдемейді?

Ақынның құса-мұңға толғанда іші,
Өлең боп төгіледі шер-қайғысы.
Депутат мырзалардың миы қатпас,
Келсе де келімсектің жерді алғысы.
Жерді сатып бабасының мазарымен,
Келеді миллиондап теңге алғысы.
Парламенттің төрінде толып отыр,
Тілім мен дініме қас енжар кісі.
Тіліме қарсы болған депутаттың,
Сұмдық-ай қазақ екен тең жартысы.
Тілден безген без бүйрек бетпақтарды,
Жылаған жібермейді ел қарғысы.

БАЛҒЫНБЕК:

Бақыты ауылдардың жанбай қалды,
Ол рас он бір жылда оңбай қалды.
Ауылда кітапхана жабылғанда,
Газет пен журналды да алмай қалды.
Ауылдың ауруы асқынғанмен,
Аурухана атымен болмай қалды.
Барымта деген пәле тағы шығып,
Еркек біткен үйіне қонбай қалды.
Әкімдер ауыл тонап тауысқан соң,

Халқымның қазаны асқа толмай қалды.
Арақ ішіп азып жүр, барлық жастар,
Барлығы тасқа соғып мандайларды.
Тарихын тасқа жазған бабалар-ай,
Ұрпағының тағдыры қандай зарлы.
Тас жазуды оқымақ түгілі олар,
“Бас жазудан” арыға бармай қалды.
Ауылдың жөні жоқ қой сүрінетін,
Тілімнің жөні жоқ қой бүлінетін.
Бір жаста сәбидің де тілі шығып,
Үш жаста тақпақ айтып жүгіретін.
Біздің тіл он бес жылда оңалмады,
Қасірет қой өмірден түңілетін.
70 жылдан жетіскен ми қалмап па,
Қырық екі әрпті сіңіретін?
Мисыз адам министр болмайды ғой,
Ақылымен ауызға ілінетін.
Халықпыз ба біз өзі, я болмаса,
Балықпыз ба басынан бүлінетін.
Қорлаған адамдарды кешірмеймін,
Ананың ақ сүтінің құдіретін.
Қазақша білмейтұғын әрбір қазақ.
Мен үшін анасы жоқ тірі жетім.

Туған тіл бұтақтарын жаю керек,
Өз тілін білетіндер баю керек.
Он бес жыл қар астында ұйықтап жатқан,
Жалқауды тіл үйренбес аю дер ек.
Аюға әліппиді үйреткендей,
Шыбықпен шеттерінен сою керек.
Сөздерін дұрыс құрап айта алмаса,
Көздерін көкшірейтіп ою керек.
Қазақша білмейтұғын қазақтарды,
Үкімет, парламенттен жою керек.
Орнына орыс тілін түсінбейтін,
Оралман қазақтарды қою керек.

САРА:

Кейбіреу сөз бастауға татымапты,
Жырлайын жамылған соң ақын атты.
Астанада Жоламанқұлақ деген ауыл,
Тоз-тоз боп сынған ердей тоқырапты.
Мағамет дейтін бір көпес-ингуш,
Бұл ауыл менікі деп тартып апты.
Етжүрек жұмырбасты жүз қазақтың,
Жерлерін жалғыз өзі сатып апты.
Осындай елді кезген келімсекке,
Үкімет үндей алмай жатып апты.
Далалары сол ауылдың қурап қапты,
Балалары мектепті оқымапты.
Ауылда, ой масқара, бір дүкен жоқ,
Кешегі коммунизм таты қапты.
Дәрігерлер ауруға дәрі таппай,
Ауданға трактормен қатынапты.
Астана сол ауылды жөндемей ме,
Ұмытпай көрер көзге атырапты?

БАЛҒЫНБЕК:

Сөзімнен Сара басқа сыр аңдайды,
Ойыңыз тиісуден бір аумайды.
Жақсы сөз жарым ырыс демеуші ме ед,
Біз ауламай ел көңілін кім аулайды.
Менімше облысың қайта ашылып,
Сөнген от ошақтағы бек лаулайды.
Зереңіз қымыз құйса қазан толып,
Қысыр қалған сиырың бұзаулайды.
Қайтадан Семейімнің бағы жанып,
Мен атаған аруақтар бір аунайды.

Сен бірақ осы жағын көп айтпадың,
Және де түсті жорып оң айтпадың.
Жаныма батып отыр кемшілікті,
Сара қыз Алматыға кеп айтқаның.

Өткенде Астанаға барып ең ғой,
Жанағы ойды сол жерде неге айтпадың.
Дулаттың айтысына келіп алып,
Екі апта Астананы «гуляйттадың».
“Құтты болсын” дегеннен аспап едің,
Мықты болсаң сол жерде неге айтпадың.

Балдызым жездесімен алысады,
Демеймін бүгін жағым қарысады.
Тұрақты әкім болмаса Семейінде,
Еліңе ырысты шақ алыс әлі.
Іріден болмаған соң әкімдерің.
Бірінен-бірі озам, - деп жарысады.
Бюджетінді орталап қалайын деп,
Ешкіемердей емшекке жабысады.
Әкімнің үйірімен жегеннен соң,
Бүйірі бюджетіңнің қабысады.
Алтайдың етегінде тұрған соң ба,
Алты ай сайын әкімнің ауысады.
Ел байлығын кеміріп көртышқандай,
Халықтың қазынасын тауысады.

Өскемен орталықта өкініп тұр,
Қалың ел соны айтсын деп өтініп тұр.
Өткенде көпір деген зор дау болды,
Төрелер тұрғындарға секіріп тұр.
Ақшасын пәтерлереге дұрыс берсе,
Мәселе қисынымен шешіліп тұр.
Ақшасын үйдің толық бермеген соң,
Тұрғындар көшпейміз деп бекініп тұр.
Көпір салсақ көшеміз кеңейер деп,
Әкімдерің тендерден кекіріп тұр.
Көпір салайын деп ем көшпеді деп,
Сот алдында әкімнің көпіріп тұр.

САРА:

Семейім қасиетті құт мекенім,
Білемін таланттардың мықты екенін.
Семейдей дүркіреген облыстан,
Кім білген осылайша құт кетерін.

Сара қыздың шығады мақпал демі,
Жақсылық қара емес ақтан еді.
Сен мені тығырыққа тірей бердің,
Мақсатың аяғыңа таптау ма еді.
Арайымыз шуақтай шашылғанмен,
Маңдайымыз әлі де қатпарлы еді.
Әлі де көркейеді деп сенеміз,
Абай мен Шәкәрімнің жатқан жері.

БАЛҒЫНБЕК:

Бүгінде көп сөйлеуге қорқады ақын,
Әйтсе де шындық сөз бар жол табатын.
Бұл күнде уәзірлерден қарақшы бар,
Тал түсте қолқаңызға қол салатын.
Храпунов кеп казакша амандасса,
Аңқау қазақ мәз болып қол соғатын.
Алматы көшелері қырық жамау,
Ойы жоқ па жақсылап жол салатын.
Алматым Иранбақтың өзі емес пе,
Асыра алмай жүр әлі салтанатын.
Менің жездем кешегі Асан айтқан,
Қарағай басын шалған шортан әкім.

Ел жайын солай айтып зарлай алам,
Кей кезде тасқа тиер маңдай одан.
Апаңызға айламыз таусылып еді,
Балдыздарды балмұздақпен алдай алам.
Храпунов менің жездем дәл осылай,
Сара қыз сенің жездең қандай адам?

САРА:

Алматым мамыражай төр екен шын,
Ақындары қонатын жер екен шын.
Жездетай, пейіліңнен айналайын,
Мен дегенде көңілің ер екен шын.
Бар қыздарға қаталдау болғанменен,
Балдыздарға бәрібір кең екенсің.
Өзің әнші, өзің ақын, өзің биші,
Сегіз қырлы, бір сырлы сері екенсің.
Әп-сәтте аласұрған құйын емес,
Тоқтап-тоқтап соғатын жел екенсің.
Сырың жұмбақ болғанда жырың қымбат,
Жезде, сен асу-асу бел екенсің.
Менің жездем, ағайын, осындай ғой,
Осылай деп мақтасам жөн екенсің.
Ау жездетай, мен үшін бұл әлемнің
“Сегізінші кереметі” сен екенсің.

АМАНЖОЛ ӘЛТАЕВ ПЕН МҰХТАР ҚУАНДЫҚОВТЫҢ АЙТЫСЫ

АМАНЖОЛ:

Адамды құдіретімен жаратты Алла,
Жаһанға өркендетіп таратты Алла.
Мұхаммед Ғали Салам болмағанда,
Бақ құсы қонар ма еді арабтарға?
Пайғамбар туған күні құтты болсын.
Басымызды идірген жаратқанға.

Ақынға жырдай тәңір бақ береді,
Сөйле деп қызыл тілмен жақ береді.
Ананың ақ сүтіндей дәмді болар,
Шын дарынды ақынның тәтті өлеңі.

Жыраудың алдаспандай өткір сөзі,
Сілтесе хан жүрегін қақ бөледі.
Бел буып жекпе-жекке шығып тұрған,
Армысың, Ақмешіттің ақ берені?

Ұлтымыз тарих сырын бүгін ұқты,
Көтерген көшпелі елдің жүгі құтты.
Сыр бойынан таралған садақ тартып,
Жұртымның Сақ дейтұғын түбі мықты.
Жердің бетін жаулаған Ескендір де
Ұлы Сырдың бойында кідіріпті.
Қыпшақтың қаймықпаған ұлын көріп,
Өр патшаның тізесі бүгіліпті.
Сейхун Дария бойында Томиристен,
Кир патшаның басы да жұлыныпты.
Қорқыт тартқан қобыздан атам қазақ,
Пәни жалған екенін ұғыныпты.
Сырдағы Иран бақты жүз шаһардың,
Күмбезі күн астында құбылыпты.
Осындай киелі жер, ел аман ба,
Әлемге мойындатқан ұлылықты.

Қасиетті тегің бар Ер түріктей,
Шабыт келсе көсілген өр күліктей.
Жан-жағыңа жаутандап отырсың ғой,
Ақ қарды жаңа басқан бөлтіріктей.
Бұл дәурен көңілді ғой таңғы бақтай,
Басылма жігіт болсаң жамбыны атпай.
Жанымда қапталдассаң дұрыс болар,
Соңымнан еремін деп шаңды қаппай.
Тізгінді босатып бір көрейін,
Ал көсіл, бабы келген арғымақтай.

МҰХТАР:

Көрейін әңгімені желдіріп те,
Сахнада сөздің басын келтіріп те.

Ал ендеше тісінді батырып көр,
Мықты болсаң жаңағы бөлтірікке.

Ақын келсе кеңге салып арқа - басын,
Қызықпен бойларыңа қан тарасын.
Жаныңның төккен терін садақа деп,
Ұл қызым деп еңбек етіп нан табасың.
Заманың зәрін шашып зәренді алды-ау,
Күшейтіп жалғандағы жанталасың.
Міне, осыған қарамастан бір құдайға,
Құлшылық етудесің мәрт Алашым.
Жолында кедейшілік бөгет болмай,
Шайтанның жолын құдай балталасын.
Ынтымақ, бірлік тілеп қазағыма,
Қыдыр назар салудан шаршамасын.
Келе жатқан жеңіс күні құтты болсын,
Деп келдім жырдың сыйлап марқабасын.
Ағайын, тойларыңыз тойға ұласып,
Қызығы базарыңның тарқамасын.

Алла деп жекпе-жекке жол бастадым,
Қолдаса қаны қызу қандастарым.
Жыр қазанын қайнатқан қара өлеңнің,
Жолын қудым Нартай, Манап нар қасқаның
Аман ба, Аманжолдай ардақты аға,
Айтыста жарқыраған алдаспаным.
Жіліктеп ұлы өнерге жамбастадың.
Өзіңді тұлға тұтқан ағам едің,
Жөн болмас балағыңнан жармасқаным.
Ақынның кездестім ғой қасқырына,
Жараспас ақыл-ойдан олжасқаным.
Сіз де бірақ кезіктіңіз оттысына,
Бекініп дұрыс болар қамдасқаның.

АМАНЖОЛ:

Толғанып ақын ағаң сыр айтады,
Інісінің болмысын біле айтады.

Әнінде Қызылорданың иісі жоқ,
Сені Сырдан келді деп кім айтады?!

Сенімін ел-жұртыңның ақтадың ба,
Аллалап алға қадам аттадың ба?
Дүбіріннен танысын дүйім елдің,
Аламанда көсіліп шапқаныңда.

МҰХТАР:

Бола ма дәл осылай зеріккенің,
Аталы сөз ағасы көріп пе едің?
Сыр бойының иісі жоқ деп айтасың,
Жараспайды дәл осылай желіккенің!
Ағасы сөздеріме құлақ салғай,
Әуеннің жарысына келіп пе едің?

АМАНЖОЛ:

Түн қараңғы көрінер ай болмаса,
Сөзің жеңіл болады ой болмаса.
Өңіріңнің иісі шыға қоймас,
Сөзіңменен әуенің сай болмаса.

Көздеп келген жігітсің арманыңды,
Көрдің ғой қасыңдағы арланыңды.
Бабаларша өмірден сен де өтерсің,
Өлеңменен өрнектеп жалғаныңды.

Дүр сүлей шәйірлерің хатқа кірген,
Ұрпағысың мұрасын жатқа білген.
Қорқыт тартқан қобыздың қоңыр үні,
Үндескен көкте биік хақ тәңірмен.
Ел білген, жер таныған елші дейді,
Әкімің құтты болсын атқа мінген.
Елдің бабын тапса екен сол басшыңыз.
Бағбандай барын сайлап баққа кірген.

Әкімің ғаділ жолды таңдаса екен,
Өмірін ел-жұртына арнаса екен.
Соңынан командасын ертіп келіп,
Ел ішін қырық бөліп жармаса екен.
Сыр бойына топан су қаптағанда,
Қамсыз болып қойнауға бармаса екен.
Оқушылар Сарайын сатамын деп,
Ақша үшін арамза іске бармаса екен.
Әуелбеков секілді халық сүйген,
Ағалардың ақ ісін жалғаса екен.

МҰХТАР:

Әкім келді деп, ағасы,
Алтын жырыңды арнадың.
Әуеніңе де саласың,
Сыр жақты да айттың ғой,
Ал, ендеше құлақ сал,
Арқалансам Сырым деп,
Жоқ шығар оған таласың.
Арқаны қалмақ шапқанда,
Ел кеудесін мұң жапқанда,
Сырдан тапқан панасын.

Сырда туын көтеріп,
Бірігіп жауды жеңгенсің.
Содан қайтіп, ағасы,
Жайлаған Арқа даласын.
Білесің бе осыны?
Білмесең егер бұдан соң,
Білетіндей боласың,

Қонақжайлығы жақсы үлгі,
Бұзылмаған дәстүрі,
Сыр жаққа барсаң табасың.
Табанынан Аралдың,
Су кеткенмен, халықтың

Жүрегінен жыр кетпеген.
Бекұзақ солай жырлаған,
Келтіріп жырдың сабасын.
Қармақшы деген бір ауыл,
Жүз жырау шыққан сол ауыл,
Оған да кайран қаласың.

Ғани туған Қазалы,
Ортаймаған қазаны.
“Сағым жыл” деп ән салған,
Мәдина туған сол жақта.
Оны да костай аласың.
Сырдария мен Жалағаш,
Еңбекпен туын көтерген.
Түсінші ойдың шамасын.
Жаңақорған Манап ауылы,
Ән кептерін ұшырған,
Бексұлтанның да ауылы.
Балшығыменен емдеген,
Бармаған адам кемде-кем.
Оған да әлі барасың,
Басына барып қонасың.

Шежірелі Шиелім,
Жанымдай сені сүйемін.
Мың бір түнді аударған,
Қалмақанға да иемін.
Түркінің алып көсемі,
Мұстафаға да иемін.
Шежірелі Шиелім,
Осындай менің Шиелім.

Ерекше маған дарасың,
Ол аз десең, ағасы,
Байқоңыр жердің кіндігін,
Біз жаққа барсаң табасың.

Талғат пенен Тоқтардың,
Абройының алтын тұғыры.
Сырдан ұшып жалғаған,
Жерменен көктің арасын.

Күңіренген Қорқыттың,
Қобызын егер тындасаң,
Жаныңның жазад жарасын.
Ел біледі дәл осы,
Астана болған алғашқы,
Қазақтың дархан даласын.
Мына мендей танып ал,
Сол дархан елдің баласын.
Нұр ағам барып біз жаққа,
Сыр Алаштың анасы деп,
Беріп кеткен бағасын.

АМАНЖОЛ:

Ойыңда білім болса гүлденесің,
Жүйрік болсаң мәреге бір келесің.
Дұрыс жауап, ағаң боп қайтарайын,
Сол жағынан бауырым үндегесін.
Тарихын жырлағаның неге керек,
Жөн түзу бір әуенін білмегесін.
Өзімді аламанда даралағам,

Қарсыластың күшінде шамалағам.
Сен де бір өлең төккен ұл екенсің,
Тарихтың әрбір күнін жағалаған.
Сен жалаңаш жүргенде, Мұхтар інім,
Сыр бойын ақын болып аралағам.

Шабатын тынысы бар інім дара,
Дұрыстап оң жағыңа бүгін қара.
Алдымызда қол соғып халық отыр,
Болсын деп топқа түскен ұлым дара.

Жатыр ғой Сырды маған таныстырып,
Ағасына үйреткен түрін қара.

Жөн болар өнеріңмен байқалғаның,
Пайғамбар үлегіндей шайқалғаның.
Тоқтар жайлы бір сұрақ беріп едім,
Дұрыстап жауабын да қайтармадың.

Саясатпен сапырып әр істерді,
Даламды жайнатам деп орыс келді.
Кемелері ұшса да Байқоңырдан,
Жалғыз Мәскеу қыруар табыс көрді.
Жер бізден ұшатұғын ер өзінен,
Қазақ ұлы ғарыштан қалыс келді.
Тоқсаныншы жылдардың таңы атқанда,
Тоқтардай бір ұл шықты барыс белді.
Бар қазақ абройыңды айға асыр деп,
Ұлтымның көкірегін намыс керді.
Бағалай алмай жүрміз бірақ қазір,
Түркіден тұңғыш шыққан ғарышкерді.
Күн туды тура сөйлеп шын дейтұғын,
Көңілге бұғаулы ойлар түймейтұғын.
Сөзіме сенер ме едің ау, ағайын,
Тоқтар ағам жұмыссыз жүр дейтұғын.
Бұл оның жауларының ісі ме екен,
Балағынан тартқылап күндейтұғын.
Жоқ әлде, қазекемнің мінезі ме,
Түрткілеп, ши жүгіртпей жүрмейтұғын?
Жау келгенде батырын батырым деп,
Жау кеткен соң бағасын білмейтұғын.

Жеткізіп ұлтымыздың ғарышқа әнін,
Тоқтарым, дара шығып қарыштадың.
Протон құлап, көктен у төгілгенде,
Ашығын айтып едің, Арыстаным.
Белгілі елім-аман болсыншы деп,

Ресейлік мамандармен алысқаның,
Өжеттігің жақпай қап жоғарыға,
Қолбасшылар сабынан аластадың.
Елміз ғой тірісін де тас лақтырып,
Өлгеннен соң іздейтін арыстарын.
Тоқтардай батыр ұлың жұмыссыз жүр,
Қазағым қайда кеткен намыстарың.

МҰХТАР:

Тоқтардың қанық болсаң атағына,
Ақын боп мен де келдім қатарыңа.
Өзің айтқан ағасы мен салайын,
Жалындатып Сыр бойының мақамына.

Қаншама түскенімен Алаш отқа,
Жол алып келе жатыр парасатқа.
Жетім құны 25 мың доллар екен,
Десек те үкіметке бала сатпа.
Сыртта жүрген қазақтарды жинаудамыз,
Қалың ел боламыз деп болашақта.
Елімізге оралған қандастарға,
Екі мың доллар береді екен әр ошаққа.
Бірін әкеп, ал біреуін әрі сатқан,
Түсінбедім алжып қалған саясатқа?

Жалғастырып жіберші ойымды алға,
Көргенсіздер кінәсін мойындар ма?
Болашағы жетімдердің қандай болмақ,
Ағасы елге айтатын ойың бар ма?

Жетім жайлы кетсек егер жайды ақтарып,
Дөңбекшіп соны ойлап жай жатпадық.
Ақшаға бағалап ап өз құлыныңды,
Жатырмыз өзімізді жайлап шалып.
Қандайлық көңілдері бөтен елде,
Мәпелеп жатқанымен майлап бағып.

Ол жақта өсіп өніп, ұлан болар,
Күш қуаты бойында бар айбаттанып.
Сатқан деп туған жерің сені бізге,
Тынбасын жүрегіне қайрат салып.
Түбінде дұшпан қылып, қару ұстатып,
Өзімізге жүрмесін айдан салып.

АМАНЖОЛ:

Отырсың шымылдықты жайлап ашып,
Отырсың сандығыңды ойлап ашып.
Соңыңа бір түскен соң қуған жетер,
Бауырым, кетсең-дағы айға қашып.
Менің әнім кішкене басқашалау,
Барасың, ақын інім, қайда басып?

Әніммен ұлтымызды емдейсің бе?
Жалған айтқан сөзіме көнбейсің де.
Бойыңда рух пенен білім болса,
Талай ғасыр жарқырап сөнбейсің де.
Бабалардың салтыменен рұхсат сұрап,
Ағаңа, Сарыарқаға келмейсің бе?
Аманжол оң жағыңнан толғайды екен,
Сөзінің сұңғыласын сомдайды екен.
Теңіздің толқынындай тербелмесең,
Қазағымның арнасы толмайды екен.
Қасымнан алпыс ақын салса-дағы,
Өзімнің айтқанымдай болмайды екен.

Тіл қаттым оң жағыңнан құлағыңа,
Үңілдім інім, сенің шырағыңа.
Тамсанып сусын татар ағаң едім,
Кәусардай сарқыраған бұлағыңнан.
Іні болып бір сұрақ қойдың маған,
Ал енді жауап берем сұрағыңа.

Сәбиді шетке сатсаң жылатарсың,
Жаңа шыққан шыбықты құлатарсың.
Мұхиттың ар жағынан өксігенде,
Ботанды қалай ғана жұбатарсың?
Періште сәбилерді шетке сатсаң,
Жаратқанның алдында күнәқарсың.

Түсінер халқым барда сөз бағасын,
Қалайша тереңнен ой қозғамассың.
Періште ұлтымыздың балалары,
Жат жерде ақ ботадай боздамасын,
Бүгінгі шенеуніктер не істер еді,
Егерде сатар болса өз баласын.

МҰХТАР:

Ағасы айтар сөзің өндірілді,
Бабымыз мінеки-ақ енді кірді.
Мақамымды әркім салған деп қоясың,
Мұныңмен жарылқайсың енді кімді.
Анау салды, мынау салды дегенінше,
Одан да көрсетсеңші кендігінді.

Мін табу қиын сіздің сөзіңізден,
Жас орнына қан ақпасын көзімізден.
Жетім сатқан шенеуніктер арланбайды,
Әңгімені бастайық өзімізден.

Аманжол жүрсің неге құмарланып,
Көзіңнің алды тұр ма тұманданып.
Жетім көрсең жебей жүр деген сөзді.
Ақиқат жазылмап па еді құранда анық.
Жетісіне жеті бәйге алып жүрген,
Сәйгүліксің сыйлаған бір Алла құт.
Серімін деп жар саласың Арқадағы,
Құмай ертіп, тұлпар мініп тұмарланып.
Мұны айтып жүрген, аға, өзіңсің,

Өзірге есімізден шығармадық.
Бір жетімді сіз алсаңыз қамқорлыққа,
Қасыңда біз жүрер едік сыңарланып.
Қос жетімді алсаң егер қамқорлыққа,
Серілігіңе тұрмас едім күмәнданып.

АМАНЖОЛ:

Алаулап шабытпенен жанасың ба,
Ағадан жақсы өнеге аласыңдар?
Кейінгі соңыман ерген інішектер,
Құбылтып қырық әнге саласыңдар.
Ақын болмай айтыста әнші болып,
Бауырым, қайда кетіп барасыңдар?

Өзіңнің тұғырыңда қалған жақсы,
Бабаның рухына қонған жақсы.
Құбылтып қырық әнге салғаныңша,
Нартайдың мақамына салған жақсы.

Туған жер, ұландарың тек кетеді,
Өмірден Шора менен Бек те өтеді.
Сатылып батыс жаққа кеткен сәби
Америка солдатты боп кетеді.

Ағаң да айтқаныңа көне қоймас,
Намысын қолдан саған бере қоймас.
Жасынан батыс жаққа кеткен ұлдың,
Ән салуға шамасы келе қоймас.

Бауырым, қадамыңды анық қылам,
Парасатты жолыңды жарық қылам.
Тағы да бір сұрақты бердің жана,
Ойыңды сұрағыңа қанықтырам.
Сен айтқан жетімдердің үйлеріне,
Иманымды арқалап барып тұрам.
Бойыма рухымды серік қылам,
Пәниде қамалымды берік құрам.

Күллі мұсылманның салтыменен,
Соларға көмегімді беріп тұрам.
Өзіме інілерді еліктетем,
Демеймін сені бірден жеңіп кетем.
Егер ғаділі мол ақын болсаң,
Сөздегі маржаныңды теріп кетем.
Нұртайдың осы жолғы бергенінде,
Сәбилердің үйіне беріп кетем.

Алты алаш інім сені даралапты,
Бойдағы өнеріңді бағалапты.
Ол рас тарихымда ата-бабам,
Киелі Сырдың бойын сағалапты.
Қолында базары бар сенің әкең,
Соған көмек беруге жарамапты.

Адамзат білмеген соң бағанды анық,
Тағдыры табиғаттың мазамды алып.
Жер ананың жарасы үлбірейді,
Кеткендей білегіңді қазан қарып.
Саздан сая таппайтын заман болар,
Қара судың сырбазы сазан балық.
Сұлу көйлек кигенмен Самақова,
Табиғат кетпейді ғой ажарланып.

МҰХТАР:

Сөздеріңнің болар ма екен шеті мықты,
Бұл Ақаң тағы мықты бекініпті.
«Әкең сенің базарком» деп айтады,
Аманжол, қою керек өтірікті.

Өзіңше бір тірлікті кеделейсің,
Бізден де бір нәрсені дәмелейсің.
Әнші болып кетіпсің деп қоясың,
Ағам болып неге мені жебемейсің?
Ал өзің қыздарменен айтысқанда,
Әнші болып кеткенде бәледейсің.

Әзірге есімізден шығармадық.
Бір жетімді сіз алсаңыз қамқорлыққа,
Қасында біз жүрер едік сыңарланып.
Қос жетімді алсаң егер қамқорлыққа,
Серілігіңе тұрмас едім күмәнданып.

АМАНЖОЛ:

Алаулап шабытпенен жанасың ба,
Ағадан жақсы өнеге аласындар?
Кейінгі соңыман ерген інішектер,
Құбылтып қырық әнге саласыңдар.
Ақын болмай айтыста әнші болып,
Бауырым, қайда кетіп барасындар?

Өзіңнің тұғырыңда қалған жақсы,
Бабаның рухына қонған жақсы.
Құбылтып қырық әнге салғаныңша,
Нартайдың мақамына салған жақсы.

Туған жер, ұландарың тек кетеді,
Өмірден Шора менен Бек те өтеді.
Сатылып батыс жаққа кеткен сәби
Америка солдатты боп кетеді.

Ағаң да айтқаныңа көне қоймас,
Намысын қолдан саған бере қоймас.
Жасынан батыс жаққа кеткен ұлдың,
Ән салуға шамасы келе қоймас.

Бауырым, қадамыңды анық қылам,
Парасатты жолыңды жарық қылам.
Тағы да бір сұрақты бердің жаңа,
Ойыңды сұрағыңа қанықтырам.
Сен айтқан жетімдердің үйлеріне,
Иманымды арқалап барып тұрам.
Бойыма рухымды серік қылам,
Пәниде қамалымды берік құрам.

Күллі мұсылманның салтыменен,
Соларға көмегімді беріп тұрам.
Өзіме інілерді еліктетем,
Демеймін сені бірден жеңіп кетем.
Егер ғаділі мол ақын болсаң,
Сөздегі маржаныңды теріп кетем.
Нұртайдың осы жолғы бергенінде,
Сәбилердің үйіне беріп кетем.

Алты алаш інім сені даралапты,
Бойдағы өнеріңді бағалапты.
Ол рас тарихымда ата-бабам,
Киелі Сырдың бойын сағалапты.
Қолында базары бар сенің әкең,
Соған көмек беруге жарамапты.

Адамзат білмеген соң бағанды анық,
Тағдыры табиғаттың мазамды алып.
Жер ананың жарасы үлбірейді,
Кеткендей білегіңді қазан қарып.
Саздан сая таппайтын заман болар,
Қара судың сырбазы сазан балық.
Сұлу көйлек кигенмен Самақова,
Табиғат кетпейді ғой ажарланып.

МҰХТАР:

Сөздеріңнің болар ма екен шеті мықты,
Бұл Ақан тағы мықты бекініпті.
«Әкең сенің базарком» деп айтады,
Аманжол, қою керек өтірікті.

Өзіңше бір тірлікті кеделейсің,
Бізден де бір нәрсені дәмелейсің.
Әнші болып кетіпсің деп қоясың,
Ағам болып неге мені жебемейсің?
Ал өзің қыздарменен айтысқанда,
Әнші болып кеткенде бәледейсің.

Осындай кей тірліктер жат қалып жүр,
Кім осындай орта жолдан тоқталып жүр.
Әлеуметке көмекті көрсеттім деп,
Тақта отырған біреулер мақтанып жүр.
Кедейге таратқандай бұл үкімет,
Қарынын ақ түйенің ақтарып жүр.
Беріп алып артынан жүз тексеріп,
Халықтың басы дауға көп қалып жүр.
Қорасында үш тауығы бар үйлерде,
Мынадай бір сұмдыққа тап болып жүр.
Үш тауығын үш жұмыртқа туса егер,
Қырғын пайда түседі екен деп қалып жүр.
Сондықтан да көмекке беріп қойған,
Ақшаны қайтарсын деп оқталып жүр.
Жалған құжатпен алған ірілері
Судан таза, сүттен ақ боп ақталып жүр.
Ал кедей байғұстардың шаңын қағып,
Қайтара алмағаны сотталып жүр.
Бұл не деген маскара, еліміздің
Абыройы табанда тапталып жүр.
Өз халқын өзі тонап бұл үкімет,
Осылайша тірліктерін атқарып жүр.

АМАНЖОЛ:

Ежелден қазағымның халқы бекем,
Ана тілім аяулы алтын екен.
Өз тілінде сөйлесе менің ұлтым,
Қай кезде де тұлғасы жарқын екен.

Толқынбыз өмір атты ағыстағы,
Жақсы ғой мол бақыттың табысқаны.
Осылай сөйлей білсе жөн болар ед,
Қазақтың көш бастаған арыстары.
Қыздардан үйренеді деп ойлаймын,
Бар болса парламенттің намыстары.
Десек те қариялар аталы екен,

Десек те өрендерім баталы екен.
Ыбырай күрішімен даңқы шыққан,
Қасиетті Ақ мешіт ата мекен.
Бауырым, Қызылорданың базарында,
Қытайдың күріштерін сатады екен.
Ал Сыр бойының Ақ маржаны,
Тау-тау болып үйіліп жатады екен.
Осындай сендердегі келеңсіздік,
Қазақтың жүрегіне батады екен.

Киелі Ақ мешіттей көне мекен,
Жаңа Әкімің не істер деп елең етем.
Елші болып оралған жаңа әкімің,
Жат жерде көргеніне сенеді екен.
Сырдағы малын баққан момын елді,
Малайзия жасаймын деген екен.
Ол жақ пен біздің жақтың салты басқа,
Ниетке бұрылады неге бөтен.
Әр күн сайын тартылған Аралыма,
Мұхиттың суын әкеп төге ме екен?
Мысалы Малайзияда бақа жейді,
Елге бақа бақтырып көре ме екен.
Айтып-айтпай не керек жаңа әкімің,
Еліктеуге келгенде шебер екен.

МҰХТАР:

Ағамда бар екен ғой жасқамақ ой,
Көңілдерді дәл осылай ластамақ ой.
Әкімімді жаңа келген жамандайсың,
Ол деген берекеге бастамақ ой.
Айтпақшы, ау ағасы, сол әкімді,
Біз жаққа сайлап кеткен Астана ғой.

Қалатын мықтылардан тұяқ болды-ау.
Көрінетін бөтенділеу қияқ болды-ау,
Қазақшалап сөйлеген шетел қыздан
Шенділерден ойпырым-ау ұят болды-ау.

Тұлпар-тұлпар болар ма дүбір көрмей,
Ойдағысын өлең қылсын ұлың мендей.
Алаштың ортасы деп Астананы,
Сан қазақ санасына сіңіргендей.
Жаңадан бой көтерген ғимараттар,
Түсініксіз атау алып бүлінгендей.
Синема сити, сити-мити қаптап кеткен,
Жалтақтап жат атауға жүгінгендей.
Ақсарайға Конгресс хол деп ат қойыпты,
Қазақшаға қалды ма тілің келмей?
Мұның бәрі алдымыздан шығады деп,
Жоғарыға неге айтпадың тыным бермей.
Аманжолдың оған тісі батпайды деп.
Айтуы керек пе еді інің мендей.

АМАНЖОЛ:

Тіліме зерек еттім нұрлап айды,
Аламанға көсіліп бір жарайды.
Ақынның сахнада айтқан сөзін,
Мұхтар-ау, көңілінде кім санайды.
Бауырым, бұл күнгінің әкімдері,
Ақынның айтқан сөзін тыңдамайды.
Бұл айтқан әр сөзімнің жалғаны жоқ,
Төрелі жігіт едім талғамы тоқ.
Кезінде талай текті жырау өткен,
Алпауыт заманының заңғары боп.
Жәңгірлер әрбір сөзін тыңдап өткен,
Кешегі Махамбеттің арманы жоқ.

Көңілдің боздағанда жетігені,
Ақынның шерге толар көкірегі.
Тәуелсіздік алғанда ең алғашқы,
Көңілге үлкен үміт бекіп еді.
Түркімен, Азербайжан, Қырғыз, Өзбек,
Бұл күнге бізбен бірге жетіп еді.

Ал солар тілін қазір ту қып ұстап,
Дәстүрдің қамалына бекінеді.
Украина да орысқа қыр көрсетіп,
Келерін өз тілінде өтінеді.
Әлемдегі өркенді мемлекетке,
Ана тіл азаттықтың кепілі еді.
Өзге түгіл өзбектер аш жүрсе де,
Өз елінде өзбекше «гәпіреді».
Ал біздің шұбар тілді чиновниктер,
Бәрінен біз оздық деп көпіреді.

Үлде менен бұлдеге оранса да,
Тілсіз ел кімнен озып кетіп еді?
Қалтасы қампайғанмен ұлдарынның,
Не пайда қуыс болса көкірегі.
Ана тілін білмейтін дүбәралар,
Осылай ұлт қадірін кетіреді.

МҰХТАР:

Айтып жатқан әр сөзіңнің болар мәні,
Жақсы ғой ойларына оралғаны.
Мен жаңа тіл жайлы да айтып едім,
Тағы да кемшілікті қоғамдағы.
Есігінен кіргізбейді дегеніңше,
Кіре алмаймын деп айтсаңшы одан-дағы.
Ақындар айтатұғын ой қалдырсын,
Сахнада сауықтағы сайран қылсын.
Салмақтың ең ауыры ауыл жақта,
Осы ой үкіметті ойландырсын.
Креслоға жабыспай ауыл жаққа,
Бір келіп ел көңілін жайландырсын.
Қаламсапты уақытша айырменен,
Айырбастап еңбек көзін сайландырсын.
Оң қолын орақ қылып, сол қолымен,
Соқа жегіп, қолын құрал сайман қылсын.
Күн астында жер жыртып, егін егіп,

Диірменге дәнді салып ойландырсын.
Сезініп ауылдағы тіршілікті,
Жағдайы тереңінен ойландырсын.
Әйтпесе мұның бәрін көзбен көрмей.
Қай тірлікке қандай берік байлам қылсын.
Төбедегі билік қылған ақ саусақтар,
Ауылдағы бейнетті қайдан білсін.

Келеді жас шағымда жалындағым,
Байқадың ба сөздерімде дауыл барын.
Ағасы, білесің бе Астанада,
Жолманқұлақтай қирап жатқан ауыл барын?
Жақсылап құлағынды салсаң маған,
Жақсы ғой ойдан алшақ сандалмаған.
Жүз отбасы тұратын Жолманқұлақ,
Келешегі қараң қалып жанданбаған.
Әкімдерің сол ауылды инвестордың
Қолына тапсырыпты, жалмандаған.
Елді тонап тақырға отырғызып,
Пайдасын жеп кетуден арланбаған.
Халқы жүр тентіреп, моншасы жоқ,
Моншаға бір түсуді армандаған.

Бір телефон бар екен, оның өзі,
Бірде істемейді, дұрыстап та жалғанбаған.
Үш шақырым жерден тасып ауызсуды,
Берекесі шайқалып қалған далам.
Тозығы шығып кеткен сол ауылдың,
Кім отын жағады екен жанбай қалған.
Төбе жаққа қаншама хат жазса-дағы,
Басшылар тіл қатпапты соры қайнаған.
«Инвесторы» қашып кеткен бәрін сатып,
Жерді басып қалай жүр ондай надан.
Әкімнің жүзін әлі бір көрмепті,
Әкімдерің әкім бе арды ойлаған.

Астананың түбінде жетім құсап,
Қараусыз қап қойғаны қандай жаман.
Келгем жок көңілдерді карайтуға,
Ойларды келген кезде жанартуға.
Бүгінгінің Бұхары сіз деп жүрміз,
Әншейінде данышпансың жөн айтуға.
Жаңағыдай құлазыған ауылдардың,
Үнін жеткіз жоғарыға жөн айтуға.

Аманжол, аға, қайда қарап жүрсің,
Маған мейлі олай тула, бұлай тула!
Немене құдіретің жетпей жүр ме,
Нұрағанның құлағына соны айтуға?!

АМАНЖОЛ:

Бекемдеп бастап едің арды бағым,
Деп едің құрышыңды қандырамын.
Денсаулықты сұрап ем оны айтпадың,
Байқалды-ау үңірейіп арғы жағың.
Көңілдің жүйткігенмен кер дөнені,
Ұлғайып бара жатыр шер көлемі.
Жоғарғы жақ жіберген қателіктің,
Зардабын қарапайым ел көреді.
Сырдағы сәбилердің көпшілігін,
Қасірет қой туберкулез меңдегені.
Жығылғанға жұдырык болды бүгін,
Сапасыз «вакцинамен» емдегені.
Бір кезде шалқар теңіз кемердегі,
Боз дала аққулы көл бедердегі.
Баянсыздау болып тұр “Ауыл жылы”
Денсаулықты жақсартам дегендері.
Періште сәбилердің тағдырына,
Сарыарқадан көңілім елеңдеді.
Жаман дәрі, сапасыз вакцинамен,
Министрдің баласын егер ме еді.

Өткендегі Әкіміне айтпадың деп,
Тек келіп мына мені кінәлайсың.
Бізден кетті Сіздерге жақындау ғой,
Сол жақта оның құлағын бұрағайсың.
Өткендегі тірлігіңе жауап бер деп,
Дәтің жетсе содан барып сұрағайсың?

АМАНЖОЛ:

Шындықты ақтарсам да тілімменен,
Шендінің құлағына ілінбеген.
Семей полигонының зардабынан,
Шаранаң кемтар болып бүгілген ең.
Полигонның сынағы тоқталғанмен,
Зардабы шектелмейді бүгінменен.
Алтай, Арқа орманы өртенгенде,
Қарағай жоқтау айтыш дірілдеген.
Байқоңырдан ұшырған протондар,
Гептилменен у шашып гүрілдеген.
Тұз басқан Аралдағы өлі құмда,
Қаңбақтан басқа ештеңе жүгірмеген.
Экология құлдырап бара жатыр,
Ағайын, неміз қалды бүлінбеген.

Саясат алаңында кең қақпалы,
Белгілі үлкен сайлау келе жатқаны.
Сайлауға дайындалып жатқан шығар,
Белсенді көкелерің сен жақтағы.
Есімізден шықпасын, ау, ағайын,
Қазіргілер тіл менен жер сатқаны.

МҰХТАР:

Аманжолдың бұл жайлы жинағы көп,
Мұхтарды да ойла ма қирады деп.
Жетімге қарайласам деді жаңа,
Ағамның ол жайында қиялы көп.
Жеті тұлпар мінсең де айтыстарда,
Естімеппін дөңгелегін сыйлады деп.

Елдің жайын жырласаң еліме кеп,
Мен де соны айтайын семіре кеп.
Біз білетін Арабия бір мұнаймен,
Өсіп, дамып жетілген мемлекет.
Ал бізде мұнай да бар, басқа да бар,
Жағдайымыз неге сонша кері кетед?

АМАНЖОЛ:

Ел-жұртым құлақ түріп сайратты өктем,
Мәреге белім талмай жайнап жеткем.
Ең құрмаса дөңгелек бермедің деп,
Бауырым, отырсың-ау, қайрап тектен.
Талай темір тұлпарды айтысқанда,
Сый қылып әріптеске байлап кеткем.

МЭЛС ҚОСЫМБАЕВ ПЕН БАЛҒЫНБЕК ИМАШЕВТИҢ АЙТЫСЫ

МЭЛС:

Ерекше болсын деймін бүгінгі өлең,
Саудырап сары алтындай үгілмеген.
Ассалаумағалейкум, Алты Алашым,
Алдыңда ақын бар ма жүгінбеген?
Армысың, Балғынбектей арыстаным,
Айтысып талай жерге жарыстадым.
Қайысып қабырғасы бүгілмеген,
Жезденнің жатқан жері жарық болсын,
Ажалға адам бар ма ілінбеген?
Ағайын бір өліде, бір тіріде,
Дегендей көңіл айттым ырымменен.
Жүйріктей озып шыққан ортамыздан,
Сүйріктей жігіт едің сүрінбеген.
Ойласаң қызыл тілде шекара жоқ,

Қытайды ұштастырған Қырымменен.
Оттығы Еділдейін екпіндеген,
Қырымды ұштастырған Ұрымменен.
Білекті бірді жығар білесің ғой,
Сөйлейік мыңды жыққан білімменен.
Ұстаздық атымызды ұлықтайық,
Жүргесін айналысып ғылымменен.
Осындай алқа топты көрген кезде,
Жөн болар екеумізге мүдірмеген.
Өмірге келу парыз, кету сүннет,
Болғасын құпиясы білінбеген.
Ырысбай Ғабдиіптей қайны атамыз,
Күй болып ғасырлардан гуілдеген.
Құл-қағаны домбыра ұстағанда,
Пернесінде періште күлімдеген.
Араптың ханзадасы таңдай қағып,
Алдында Анталия міңгірлеген.
Динаның оркестрін құрамын деп,
Күн бар ма Атырауда жүгірмген.
Қазақстан қайғыңызға ортақпыз ғой,
Бүгінгі айтылғандай мұнымда өлең.
Алды пейіш ал енді, арты кеніш болсын,
Деп тіледім Алладан шыныменен.
Күмбірін домбыраның сағынарсың,
Дүлдүлің өтті өмірден дүбірлеген.

БАЛҒЫНБЕК:

Арма, деп сөз бастаса Жүрсін көкем,
Алла деп атқа қонбау мүмкін бе екен?
Ырысбайдай күйшісінен көз жазған ел,
Қайғыдан қарс айрылып жүрсің бе екен?
Жайықтан Мэлс ағам келген кезде,
Ғайыптан бәрі өзгерген бір түрлі екен.
Қара жер қанша жұтса тоймайтұғын,
Дүние баяны жоқ жылтыр ме екен?
Осындай тұрлауы жоқ тіршілікте,
Дүниеге ие болып кім тұрды екен?

Ырысбай ағам қадірлейтін кісім еді,
Менің де жанарымда мұң тұр екен.
Үйімде қонақ болып кетіп еді,
Алдыңғы жыл ма екен, былтыр ма екен?
Ассалаумағалейкум, ағайындар,
Көңілің неге бүгін күрсінді екен?
Мен бүгін Ырысбайдың күйі болып,
Жүрегін миллиондардың дүрсілдетем.

Мұңайып тұрып, қалай шабытты айтам,
От болып осы айтыста жанып қайтам.
Жездем үшін көңілді маған айтсаң,
Мәлс аға, мен көңілді халыққа айтам.
Ал енді Алла жазса құран оқып,
Жайыққа бұйырған күн барып қайтам.

Уағалайкүмассалам, Мәлс қасқа,
Амал жоқ жекпе-жекте соғыспасқа.
Қаншама адуынды болсаңдағы,
Ізет қылған ініңмен сен ұстаспа?!
Көңілі бір қазақтың баласымыз,
Өмір бөлек болса да өріс басқа.
Өкпесіз қабылдайық өктем сөзді,
Қайтадан тағдырымыз тоғыспас па?
Өткенде көрсетіп ең мұнай күшін,
Бұл жолы Құдай үшін теріс баспа.

Бола ма бір қыртысты тегістесем,
Бір Алла жар бола ма жеңіс десем.
Ассалаумағалейкүм, Жүрсін аға,
Сағынып қалам сені көріспесем.
Қарағандыда айтысам деп қамсыз жүр ем,
Өзің біл бұл сөзімді теріс десең.
Ринат келіп тұрады, Сара десем,
Айбек келіп тұрады Мәлс десем.
Мейлі Айбек болсын, Ринат болсын,
Бәрібір оңайлықпен беріспес ем.

Тамырдан қан, кеудемнен жан шыққанша,
Сауытты шешінбеймін өліспесем.
Орта жолдан отырсың қазы сайлап,
Әу, баста болар еді соны істесең.
Дәл мұндай ырду-дырду болмас еді,
Жекпе-жектің шарттарын жөн істесең.
Онсыз да айтыс жайлы айғай-шу көп,
Бірдеме бүлдіресің сен істесең.

МӘЛС:

Балғынбек ұлтым деген ұлмын дейді,
Айтысып арпалысып жүрдім дейді.
Басыңды олай бұлай қисайтасың,
Бір қызық болатыны қырғын дейді.
Жүрсін ағаң ақын ғой сен сиықты,
Жырлары жүрегіңде ырғын дейді.
Қазылардың қадамы құтты болсын,
Хикаяға толы ғой бұл күн дейді.

Ұмсынып қаршығадай қазды алмаққа,
Балғынбек алдыңызда назданбақ па?
Қыздан алғыс, қарғыс ап келіншектен,
Жүруші ең саясы көп саздау жақта.
Айлалы ақындардың біреуісің,
Кетесің айқай-шуы аздау жаққа.
Бұл айтыс болғаннан соң айқай болар,
Көңілін көрерменнің салған жоқ па.
Біреулер мұнай үшін жеңеді деп,
Біздің де мазамызды алған жоқ па.
Айтылған сөзде сірә талғам жоқ па?
Балғынбек, енді саған бірдеме айтсам,
Ескіні қозғаудан түк шаруаң жоқ па?
Серік Құсанбаевпен айтысқанда,
Өзінді «Жас алашқа» жазған жоқ па?!
Балғынбектің жеңгенін қалың қауым,
Бал ашып біле ме деп қалған жоқ па?!
Газетте не жазғанын түсіндіріп,

Айтудан басқа сенің шаруаң жоқ па?!
Көзіңе түскендерді түртпектемей,
Өзіңе қарайтұғын айлаң жоқ па?
Орысша қыстырайын өзің құсап,
Осыларды ойлайтын «мозғаң» жоқ па?

Жүретін жүрегім жыр, ән кеудем деп,
Ақындар сын айтқанға ар көрген жоқ.
Сәкен ағам қазақтың мықты ақыны,
Өлеңнен қашан ағам ай көрген жоқ.
Інісіне ұрысса айып па екен,
Тағы да осы айтысқа жай келген жоқ.
Жұтқыншағың бүлкілдеп отырсың ғой,
Шай емес алдыңызда май көрген боп.
Халықтың ықыласын көрмейсің бе,
Демессің әр сөзіне мән берген жоқ.
Айтпақшы ұпай жайлы әңгіме бар,
Сен айтқасын бұл жерде таң көргем жоқ.
Телефонның біреуін саған берді,
Қоңырауды, кәнеки, шал бермен деп.
Тағы да қасындағы жәшігің бар,
Демессің оны-дағы аз берген жоқ.
Айбекпенен атақты айтыс болды,
Оны бірақ ағаңыз шам көрген жоқ.
Біздікін шуласа да жұрт көрді ғой,
Сенікін сенен басқа жан көрген жоқ.

БАЛҒЫНБЕК:

Халықтың айтыс деген мұрасы екен,
Қалың ел барлығының куәсі екен.
Мен саған газет жайлы түк дегем жоқ,
Жалғандық жардан дәйім құласа екен.
Телефонмен дауыс беріп көріп едік,
Тамыр-таныс, аталас, құдасы екен.
Аққа құдай жақ болмай шықты бірақ,
Мұнайдың озатыны рас екен.

Жылап қайта көрістік қазылармен,
Сынаса осылар-ақ сынаса екен.
Жасайтынын білдірмей жіберетін,
Жұрттан гөрі «жюрилер» жуас екен.
Деген соң қалың қауым ақын бізді,
Халыққа ой айтайық ақыл-ізгі.
Астананың ақыны алтау едік,
Бастаған Аманжолдай батыр бізді.
Мәлспен жекпе-жекке шығасың деп,
Әуелі Шырынбекті шақырғызды.
Шаққанын шыбын құрлы елеместен,
Тақырға Мәлс оны отырғызды.
Елбасына бата айтқан Айбегімнің,
Сөздері сең секілді көпір бұзды.
Бәйгенің алдын бермес Айбегімді,
Бұл Мәлс тұңғиыққа батырғызды.
Бұл жолы Балғынбекке қарсылас қып,
Өлеңнің бал қымызын сапырғызды.
Құдайға күнәкәр боп Жүрсін ағам,
Мұнайға тұншықтырып жатыр бізді.
Мәлсжан, сен ескен соң есіп тұрмын,
Бұл жерде артық айтсам кешіп тұрғын.
Серікпен айтысымыз бітпей қалды,
Өзім де ол айтыста шошып тұрдым.
Одан кейін Сарамен айтысқанда,
Бір сағатқа эфирді кешіктірдің.
Бұл айтыс болады ма, болмай ма деп,
Артында шымылдықтың тосып тұрдым.
Жүрсін мені қолдайды дейсің бе сен,
Мінеки, Қосымбаевқа қосып тындың.
Жынды қыла берсеңіз, Жүрсін аға,
Енді айтысқа келмеймін деп шешіп тұрмын.
Таң қалам Мәлс саған, мың ойланып,
Әр сөзге жабысасың сынай қалып.
Үйінде де, қалтаң да телефон жоқ,
Өзіңе іздеу салсақ, сұрай қалып.

Усама Бен Ладендей ұстатпайсың,
Із-түзсіз жоғалдың сен бір ай неғып?
Кездесуге бір сағат кешіккенде,
Жүрсін ағам іздеді шыр айналып.
Қалтаңда «сымсыз» болса сандалмас ең,
Маметова көшесін мың айналып.
Апта сайын айтыстан жүлде аласың,
Жүрмеші ақшам жоқ деп жылай қалып.
Жылынып отырсаң да мұнай жағып,
Жарытпай қойған сені құдай неғып?

МӘЛІС:

Сен бүгін сахнаны көрікті еттің,
Толғасаң сары майдай еріп кеттің.
Ерініңді отырсың бүлкілдетіп,
Жүргендей сезіміне сеніп көптің.
Балғынбек, сұрап жатса берерсің деп,
Бен Ладенге телефонды беріп кеттім.

Таулар да сілкінгенде тас төгеді,
Мақтанға ерген адам мас келеді.
Жан-жағынан шәуілдеп иттің бәрі,
Қасқырға дәл сондай-ақ қас келеді.
Қазақтан қасқыр мінез ұл тумаса,
Жұртымның жанарына жас келеді.
Мың жылда бір туатын батырлар бар,
Ұлтының қамын ойлап бас береді.
Аталардың аруағын ардақтаған,
Ұрпағы соларға арнап ас береді.
«Хан емессің қасқырсың» деп айтатын,
Махамбет тегі неден асқар еді.
Аталарға ұрпағы ұқсағасын,
Аузына ақындардың дат келеді.
Ұрпағы өте тумай кете туып,
Неліктен көңілдері пәс келеді?
Онсыз да айқай-шуы аз емес қой,
Айдыңға шығарғанмен ақ кемені.

Қарайтын қазағыңа дүбірменен,
Біреулер осы сөзді хош көреді.
Ар жағында АҚШ тұр айтақтаған,
Оларға да белгілі тақ керегі.
Орнына дұрыс адам отырмаса,
Тақты да халық өзі қақ бөледі.
Заманның қарап тұрсаң ыңғайына,
Қара болып барады ақ дегені.
Әрине, сөйлемесе қандай тойда,
Мұндайда қызыл тіл мен жақ дегені.
Ақ патша сайлап қойған Жәңгір емес,
Елбасы алты Алаштың асқары еді.
Тәуелсіздік дейтұғын толғауменен,
Абылайға ұласқан дастан еді.
Үш жүздің басын қосып біріктірген,
Тәукедей тура жолға бастап еді.
Ақынның сөзі өзін көтерді ғой,
Қазақтың жайқалсын деп жас терегі.
Нұрсұлтан емес қазір Жәңгір болса,
Айбектің басын қағып тастар еді.

БАЛҒЫНБЕК:

Жөн болар ел алдында ұрлықты айтқан,
Немесе ел ішінде бірлікті айтқан.
Бір атаның баласымыз деген Балғын,
Бәрімізді тұтастырар кіндікті айтқан.
Шырылдаған нәрсені жек көремін,
Бұл Мэлс қалай-қалай сұмдықты айтқан.
Сен бәлкім Айбекті де жек көресің,
Шырылдап ел алдында шындықты айтқан.

Бұл Мэлс не нәрсені ырымдайды,
Ешқашан ақиқатқа бұрылмайды.
Шежіре айтып кетесің айтыс сайын,
Інілер оныңызды ұғынбайды.

Жек көрем деп ағасы қалай айттың,
Періште сәбилер де шырылдайды.
Жайықта жігіт еді Мэлс әйбат,
Кейбіреу сөз айтады кеміс ойлап.
Дауысын берсе, ел береді бұл Мэлстің,
Кінәсі жоқ, жүрмейік теріс ойлап.
Ғылымның кандидаты атағың бар,
Мұның мойындайды тегіс аймақ.
Жинаған даусыңа қарағанда,
Насихатты жүргізген жеміс әйбат.
Кандидат боп сайлауға түсе қалсаң,
Жайығың жібереді сені сайлап.
Мен ақымақ Мэлспен айтысқанша,
Жүргенім жақсы еді ғой теннис ойнап.

Ханды айтасың, Жәңгірдей байды айтасың,
Айтысқа кеп қайдағы жайды айтасың.
Суырып салатының жалғыз шумақ,
Айтысқа келген сайын шайды айтасың.
Отырып шежірені шертіп кетіп,
Саяси астары жоқ ойды айтасың.
Шырылдап Елбасына шындық жайлы,
Айтыста айтпағанда қайда айтасың?
Түсінер жігітсің ғой сөз бағасын,
Шоқ түсіп шабыттансаң қозданасың.
Батысыңнан айналдым дауыс берген,
Кім жаман болсын дейді өз баласын.
Өмірі саясатқа жоламайсың,
Несіне шежірені созбалайсың.
Мен саған енді бүгін бағыт беріп,
Аузына салайыншы сөз жаңасын.
Саяси белсенділік өршіп тұр ғой,
Партиядан партия қоздағасын.
Сауатты жігітсің ғой сайлау жайлы,
Мэлстің білсін халық көзқарасын.

МЭЛС:

Балғынбек, тілің сенің неге қотыр,
Білмеймін қай әзілдің себебі отыр.
Мен шайды айтсам өзіңді ішсін дедім,
Сондықтан әр сөзімді елеп отыр.
Жәңгірге айтқан датты айтып едім,
Мен не дедім, домбырам не деп отыр.
Бұл Бәкең сөйлегенде тіптен батыл,
Білмеймін қай жағынан күш кеп жатыр?
Аман-есен барған соң ауылыңа,
Қайтадан келінжанды күш деп жатыр.
Сайлау деген саяси ойын болар,
Үміткерлер қарасаң тіптен батыл.
Ақындар да айтыста бәрін айтып,
Әкімдерді шетінен түс деп жатыр.
Храпунов «жездемізден» бастап тұрып,
Аласы мен құласын түстеп жатыр.
Парламентте отырған депутаттың,
Бір-бірлеп тірсегінен тістеп жатыр.
Бізде сондай депутат боламыз деп,
Пысықтар жүгіріп жүр іскер, батыр.
Сол пысықтар бүгінде жанталасып,
Күзге қарай алмаға піс деп жатыр.
Піссең де піспесең де содан кейін,
Тезірек ауымызға түс деп жатыр.
Демессің сен сөзімді пайдаландың,
Отырып жайбарақат жай қарармын.
Осындай қызық науқан келе жатыр,
Дегендей қазығында айналармын.
Ал енді ойымызды сұрар болсаң,
Мен қалай намысымды қайрамаймын.
Солардың мен сенбеймін біреуіне,
Сондықтан да ешкімді сайламаймын.

БАЛҒЫНБЕК:

Маңмаңкерім, Мэлсім,
Мен айтпасам білмейсің,

Айтқанымға көнбейсің.
Сеніменен айтысқан,
Айбек деген аты бар,
Ханға айтқан даты бар.
Естіп тұрып естімей,
Көріп тұрып көрмейсің.
Әкімге сілтер сойылды,
Ініңе неге сермейсің?
Сөзіңе халқың сенгенмен,
Өзіңе өзің сенбейсің.
Мәліс, Мәліс дегенге,
Мастанып қызып терлейсің.
Өткен жолғы жарыста,
Берлмей жалған намысқа,
Айбек деген арысқа,
Торғайдан шыққан барысқа,
Жолыңды неге бермейсің?
Патшаға Айбек дат айтты,
Алып-қосқан түгің жоқ.
Жәңгір ханға Махамбет,
Дат айтты деп айтасың,
Оған да тартқан түгің жоқ.
Патша түгіл Парламент,
Өкіметке үнің жоқ.
Парламенттің арқасы,
Батыраштың балтасы,
Жаназасын шығарды,
Менің де енді тілім жоқ.
Тілімсіз енді күнім жоқ.
Шендінің бәрі паракор,
Шенсіздің бәрі жалакор.
Ұлтым дейтін ұлым жоқ,
Ұлт деген тіпті ұғым жоқ.
Жаңа байлар көбейді,
Шалағайлар көбейді.
Астарында «мерседес»,
Бастарында білім жоқ.

Ұлтым деген ұлың жоқ,
Қыздарыңда қылық жоқ.
Сен жайбарақат отырсың,
Секілді бір мінің жоқ.
Осылай көсіп айтпасам,
Ақындық менің құным жоқ.
Айтысты көріп отырса,
Сенгені елдің бір құдай,
Жалғыз сенің мінің жоқ.
Үкімет шықты білесің,
Байлықтың бәрін сатам деп.
Сен отырсың мақтанып,
Махамбет менің атам деп.
Жәңгірге дат айтқандай,
Нұрсұлтанға дат айтқан,
Айбек қой нағыз Махамбет.
Қатты айтты деп ренжіме,
Басыңды неге шайқайсың?
Балғынбектің шабысын,
Енді бүгін байқайсың.
Інілер келсе алдына,
Қуып жүріп жайпайсың.
Жайпай бермей ініңді,
Дінің менен ділінді,
Осылай неге айтпайсың?

МЭЛС:

Қалайша бұл айтқанға көп шыдарсың,
Ағайын енді сөзді естіп алсын.
Ақиқат іздейтұғын тек сен екен ғой,
Белінді сол жолда сен бес буарсың.
Мен саған Махамбетпін деген жоқпын,
Қуалап ертедегі көш қуарсың.
Аталардың ақырған орны бөлек,
Аруағын тек өзіңе дос қыларсың.
Басыңды шайқай берсең түсінбеген,
Сен қазір Исатаймын деп шығарсың.

Бері қара, Балғынбек,
Айтысар болсаң Мэлспен.
Табысқандай боларсың,
Өлеңдегі өріспен.
Жерінді сатып жатырса,
Желінді сатып жатырса,
Қайда кеткен азамат,
Әділ сөйлеп келіскен?
Астанада сен жүрсің,
Өлеңнің суын тең ішкен.
Үндемей қалып сол жақта,
Осы жерге келгенде,
Сыбырлай ма періштең.
Шынымен енді сынассаң,
Желмен бірге өріліп,
Сырмен айтып кетеміз.
Ойға салып өлеңді,
Шапқылатып әрі-бері,
Қырмен айтып кетеміз.
Жеті-сегіз буынды,
Атадан қалған нұсқа бар,
Солардан бүгін жаңғырып,
Үнмен айтып кетеміз.
Бастағанды тоқтатпа,
Үзіліске шыққанша,
Сен осыған келіссең,
Жырмен айтып кетеміз.

БАЛҒЫНБЕК:

Тай дей ме, Мэлс мені бесті дей ме,
Ессіз дей ме жоқ әлде есті дей ме?
Балғынбек сахнада шындықты айтса,
Ел алдында өтірік бөсті дей ме?
Елге менің сөздерім жақпай жатса,
Балғынбек ақын болып өсті дей ме?
Мэлс аға, соншалық кешемісің,
Сыбырлағанды құдай естімей ме?

Сылтау айтып, бұл Мэлс,
Жылады ма, ой, дүние-ай.
Жауап берем мен енді,
Сұрағыңа, ой, дүние-ай.
Кел екеуміз қосылып,
Зарланайық, ой, дүние-ай.
Жетер ме екен Патшаның,
Құлағына, ой, дүние-ай,
Қазағым-ай, азабым-ай,
Парламенттен болды сенің
Ажалың-ай, ой, дүние-ай.
Дінім мақау, тілім сақау,
Ақ ешкінің күнін кештік,
Кенен атау, ой, дүние-ай.
Өгейлігін қарашы,
Үкіметтің, ой, дүние-ай.
Шаранада тілімді,
Шетінтеттің, ой, дүние-ай.
Қарғыс болып тимесін,
Қайта айналып, ой, дүние-ай.
Шетке кеткен көз жасы,
Жетімектің, ой, дүние-ай.
Сенатым-ай, саңғырдым-ай,
Халқымызды жібердің ғой,
Қаңғыртып-ай, ой, дүние-ай.
Мәжілісім, мәңгүртім-ай,
Сен болдың ғой тіске түскен,
Қанқұртым-ай, ой, дүние-ай...
Таппай айтқан сөз жетім,
Жүйесі жоқ, ой, дүние-ай.
Жұғып кетер Балғынның,
Күйесі жоқ, ой, дүние-ай.
Елге айтамын Елбасы,
Сен де тыңда, ой, дүние-ай.
Бізден басқа бұл тілдің,
Иесі жоқ, ой, дүние-ай.
Нұрағам-ай, ірі ағам-ай,

Тірегі жоқ тіліміздің,
Құлағаны-ай, ой, дүние-ай.
Төрдегі аға, елге қара,
Сорлы еліңнің соңғы үміті,
Сенде ғана, ой, дүние-ай.

МЭЛС:

Балғынбек, қасымыздан қашықтама,
Демессің біздерді де жасық бала.
Неге сен қарап тұрып бұлданасың,
Бұрынғы ескі әдісті машықтама.
Ағанды кеше дейсің, жынды дейсің,
Сен онда тау суындай тасып қара.
Біреудің ақылында нең бар сенің,
Алдымен өз басыңды ашып қара.

Ағайын бізге қарай таман келсе,
Қол соқпас және отырып шабан келсе.
Әр ақын өз тілінде сөйлемей ме,
Қашанда алмағайып заман келсе.
Мен бе екен үкіметке жалпылдайтын,
Қашатын қорқатындай қабан көрсе.
Ешкімге айтпасын деп жатқан жоқпын,
Жақсы ма, өзі білсін жаман көрсе.
Балғынбек, шыныменен батыр болсаң,
Хан ордасын шауып ал шамаң келсе.

Бергендей өзіңізге пысық хабар,
Суырып жаныңыздан ісікті алар.
Артыңда Айтақындай ұстазың бар,
Сәлемі саған айтқан ысып барар.
Бірдеме десем маған ренжисің,
Дейсің бе, шәуілдеген күшік қалар.
Одан да ортақ тілмен келісейік,
Басыңды шайқай берме, түсіп қалар.

БАЛҒЫНБЕК:

Білуші ең сөз бағасын өзің беске,
Кей кезде көңілдерде көз ілмес пе?
Мен саған қатты сөзді айтпас едім,
Қайтейін жүрегімнен сезім көшсе.
Хан ордасын шауып ал деп айтқаның,
Өзің кеңе емессің, сөзің кеңе.

Түспей тұр асығымыз мүлдем алшы,
Аңынан біз адасып жүрген аңшы.
Ініңмен бостан-босқа тайталасып,
Болып отырсың, Мэлс аға, кімге қарсы?
Тілімді таптап кеткен ағаны айттым,
Депутаттар болып жүр кімге қайшы?
Әлемде біз шығармыз сорлы халық,
Мемлекет мемлекеттік тілге қарсы.

Жатыр ғой екеумізді уақыт сынап,
Сен бірақ тұра алмадың жатып-құлап.
Кешегі ана тілді таптағандар,
Түбінде анасын да сатып тынад.
Өрісі тар болған соң ұяты жоқ,
Барлығы өзге тілде шатып тұрад.
Қазақтардың орнында шешен болса,
Қарсыны шеттерінен атып шығад.
Немесе сыған деген қаңғыбас ұлт,
Көшеде алақанын жайып тұрад.
Сығанша тіл білмейтін біреуі жоқ,
Жатқан жоқ өз тілінде оқып бірақ.
Олар да бала бақша, мектеп те жоқ,
Туған тілін көкейде тоқып шығад.
Парламенті жоқ тіліне қарсы шығар,
Дәл бізден сыған халқы бақыттырақ.

МЭЛС:

Көргесін ақындарын мақтан елі,
Сөйлесе ел алдында тақ-тақ еді.
Парламент дегеніңнен шығарайық,
Ол кеше жұрт алдында атпал еді.
Сырт көзге өтірік дауыс бермеген боп,
Жерді де сол адамдар сатқан еді.
Бір байғұстың атына құжат жасап,
Өзара бөлістерін тапқан еді.
Мына жұрттың ашытып миын тағы,
Әр түрлі қорларын да ашқан еді.
Төле би, Қазыбек пен Әйтекелер,
Ондайға ауызыңды жап дер еді.
Халықтың несібесін жырымдаған,
Ұрлаған дүниені тап дер еді.
Парламентте отырған біздің билер,
Ондайға сауысқандай сақ келеді.
Конверттің ішінен көрінбейтін,
Оларға «доллар» дегенді ап береді.
Қасына «евроны» қосақтатып,
Тағы да бірдемені сап береді.
Халықтан шыққан біздің «қалаулылар»,
Осылай несібесін ап келеді.
«Халықтық театрда» ойнайтұғын,
Құдай-ау, бұлар неткен «актер» еді?!

Сондықтан өз Алашым айбаттан да,
Қиялмен жерде жүріп, Айға аттанба?!
Дейміз ғой болашақтан үмітім бар,
Құдай да бермейді ғой жай жатқанға.
Болашақ сайлауыңыз келе жатыр,
Барыңыз, намысыңды қайрап ал да.
Ұрандатқан сөзіне сеніп қалып,
Тағы бір су жұқпасты сайлап қалма.
Саясатқа сенім жоқ, ағайындар,
Қайтадан бармағыңды шайнап қалма!

БАЛҒЫНБЕК:

Жекпе-жек дәстүр болды, шүкір, тәубә,
Түссе де баспасөзде пікір-дауға!
Жүкеңнің жекпе-жегі басталғанда,
Ауылда тоқтайды екен бүкіл шаруа.
Жүрегімнен шығатын сөз айтайын,
Жаппар ием, тіліме күпір салма?
Қазағым, дауыс беріп дуылдайсың,
Телефонға қарыз боп тұтылсаң да.
Жүген ұстар жекпе-жек бітер емес,
«Суперстар» кезектен құтылсаң да.
Құраннан қуат алып бай білімді,
Ел-жұртым, асырайын айбыныңды.
Мен Есіл болған кезде, Мэлс Жайық,
Айтыста толтырармыз айдыныңды.
Біз өзі тұлпар текті халық едік,
Жылқысыз елестетем қай күнімді?
Балғымбекті Байшұбарға баласандар,
Мэлсті біліңіздер Тайбурыл деп.
Бірақ та хан ордасын шауып ал деп,
Басыма Мэлс үйді қайғы-мұңды.
Ұрпаққа үлгі болар сөз айтсаңшы,
Жаңағы жаман сөзің қайбір үлгі?
Арқырап шаба алмасаң неге келдің,
Көрсетіп сәйгүлікке сай дүбірді.

Айналдым ықыласыңнан, нұр Алашым,
Сөзімді бәлкім менің құп аларсың.
Елімнен айналайын еңсең биік,
Қыранға тұғыр болып тұра аласың.
Мэлстің жаңағы айтқан ұрыс сөзін,
Қалайша інісі кеп сынамасын.
Тәуелсіз мемлекетке жаман айтпа,
Сайлаған патша қылып Нұрағасын.
Ешқашан Ордамды мен шаппас едім,
Олай етсем батам ғой күнәға шын.
Елімнің шаңырағы аман болып,
Ешқашан уығы да құламасын.

Шапалақ сартылдайды қол боп маған,
Сапарды оң қылса екен қолдап бабам.
Мэлс аға, ол сөзді қалай айттың,
Қазақты заман бар ма сорлатпаған.
Сырттан, іштен шығатын жау болса да,
Мен қайта Хан Ордамды қорғап қалам.

Еңсемді отырмаймын басып төрден,
Сен емес сол жағына сасып келген.
Астафыралла, деп алдында елің отыр,
Жөн болар ойларыңды ашып берген.
Бүгінгі Алла берген азаттықты,
Алашым ғұмыр бойы тосып келген.
Мен саған ұрыс айтпай, дұрыс айтсам,
Кетпейсің Балғынбекті басып белден.
Хан Ордаға қастық қылған сатқын жандар,
Қақпасын Отырардың ашып берген.

МЭЛС:

Жүректен сарқыраған өлең ақсын,
Сол өлең жүйткіп тасып, жедел ақсын.
Балғынбек, түсінісіп кетеміз ғой,
Қазіргі әңгімеңе дереу-ақ шын.
Хан сыртынан жұдырық түймесін деп,
Ойымды айтып едім берен-ақ шын.
Елбасы мен еліміз аман болсын,
Тәубеңе енді түсіп келе жатсың.

Жігіттер өздеріңше жарқылдарсың,
Бүгінгі заманыңа сай туғансың.
«Ақ жолың» бар, тағы да басқасы бар,
Сайлаудың алдында бір аңқылдарсың.
Тағы да жеті-сегіз партия бар,
Шығарған іштерінен жарқын даусын.
Мен деген көзқарастан айнымаймын,
Балғынбек, құлақты сап сәл тыңдарсың.
Сыртынан сынағанша ел Ордасын,
Өлеңмен осы бүгін алтындарсың.
Ал енді, қалың елге ашып айтшы,

Президент болатұғын қайсың барсың?!
Арқалап келіп қол соқсаң,
Алдымда тұрған ағайын.
Алдарыңда іркілмей,
Арғымақтай шабайын.
Арқам қызып тұрғанда,
Жарыспай нге қалайын.
Бұл айтыстың қызығы,
Толтырғандай маңайын.
Асқарлы шабыт берсеңдер,
Сіздерге бір сәт қарайын.
Сүгірге де салайын,
Дүбірге де салайын.

Сөз тыңдап қошеметпен ел қарасын,
Бізге де мойын бұрып сәл қарасын.
Бүгінде ел ішінде әңгіме көп,
Қалайша азаттықты саудаларсың.
Елбасымен бастаған ерегесті,
Заманбек біреулерге заңғар-ау шын.
Ал, сонда Президент кім болады,
Дегенді, ағайындар аңғарарсың.
Қажыгелдин АҚШ-тың азаматы,
Бушқа барып сүйенген балдағы алтын.
Жандосовтың жағдайы белгілі ғой,
Қазақша бір ауыз сөз қармамайтын.
Үкіметте Премьер Даниял бар,
Ақындар оны онша қолдмайтын.
Министрдің байқасаң көбі шикі,
Ойланып бір қағазға он қарайтын.
Балғынбек, осы сөзді тыңдағасын,
Сен-дағы сұлу сөздеп сомданарсың.
Алтынның колда барда қадірін біл,
Қашанғы қиқымдарды малданарсың.
Қаптаған партиялар келіп, кетер,
Демеймін оларменен жанданарсың.
«Қазақтың өлісінің жаманы жоқ,

Тірісінің жаманнан аманы жоқ»,
Дегенін Абай атам аңғарарсың.
Қайғысыз қара суға семіреді,
Демеймін бармағыңнан бал жаларсың.
Елбасыға сыртынан сын айтқасын,
Көңілің мұңаюмен қам боларсың.
Еліңді сұм сұлтандар билегенде,
Сен ертең Нұрсұлтанға зар боларсың.
Әлеумет қарағасын шырайлана,
Жүрсінші көңіліңде күн айнала.
Елбасы да адам ғой өзіміздей,
Сүйенген көпшілікпен бір Аллаға.
Ал, айтшы көпке жаққан кісі бар ма,
Ерікті ұнамауға, ұнауға да.
Айтыстарда әр түрлі әңгіме айтып,
Сыртынан қиын емес сынауға да.
Кеше жүрген Әлихан Бәйменовтың,
Жүрмеп пе еді, саясат дейтін бір ауылда.
Алтынбек Сәрсенбаев министр боп,
Ұқсаған елші болып жырауға да.
Солардың көзқарасы қызық болды,
Жүргендей жердің бетін күн айнала.
Көзіңе көзілдірік кигеннен соң,
Қазақстан көрінген тұмандана.
Табактарың жігіттер ортайғасын,
Қабактарың қалыпты қыраулана.
Бәрімізде адамбыз, Балғынбек-ау,
Жүретін бас қатырып бір айлаға.
Атамыз Адам Ата Сафиолла,
Хауана оған жалғыз сыңар ғана.
Адамдар қателесіп жатады ғой,
Қателік жасамайтын Құдай ғана.
Ақын да болсаң Балғынбек,
Алдында жұрттың өрлеген.
Шындықты айтып шыңғырдың,
Бұрын да естіп көрмеген.

Сөйлейсің бізге сын тағып,
Жарысып жүргін желменен.
Қабағынды түймеші,
Одан да сен билеші,
Мына отырған елменен.
Ақын болсаң інім-ай,
Жарысарсың желменен.
Жырменен көсіп қостадың,
Көңілің шалқып көлменен.
Көңілің шалқыса көлменен,
Бірге де болар елменен.
Басы аман болғанның,
Өмірде сірә өлмеген.
Жалғастырып айтарсың,
Суырып салып терменен.

БАЛҒЫНБЕК:

Әрине, жалғыз ұлы Хақтағала,
Ау, Мәке, ұксамайсың ақ табанға.
Баяғы бабалардың салты емес пе,
Осылар бір мақтап, бір даттағанда.
Бірақ та ешбір ақын бара қоймас,
Азаттықтың ақ туын таптағанға.
Менімен көмір қазып не қыласыз,
Не жетсін абыройды сақтағанға.
Бірлігімнің қадірін білер ұлтқа,
Сабақ қой кешегі өткен «Ақтабанда».
Енді хан қайсың барсың деп сұрайсың,
Нені айтасың патшаны айтпағанда?!
Бағанадан не айтып мен отырмын,
Бұл Мэлс ниетінен қайтпаған ба?

Қозғайын ескі ертекті есімдегі,
Айтайын Елордамды Есілдегі.
Тыңның 50 жылдығын атап өттік,
Болған соң үкіметтің шешімдері.

Қанша мақтап жүрсек те масаттанып,
Ол той бірақ ызғарды өшірмеді.
Хрущев өсірем деп бір уыс шөп,
Құртыпты құнарымды төсімдегі.
Даламдағы қырыпты дарындарды,
Санамдағы сәулені өшіргелі.
Жерім түгіл діліммен тілді құртты,
Қаптаған келімсекті көшіргені.
Мәлстей теріс сөзді айтқаным жоқ,
Нұраға, артық айтсам кешір мені.

Ақ патша білесің ғой құрық салды,
Ұмыттың әдет, салт-ғұрыптарды.
Қаралардың барлығын құл қылыпты,
Пара мен ауыздықтап ұлықтарды.
Қазақтарды көшіріп шөлейттерге,
Басына әз халқымның бүлік салды.
Ақ патша ештеме емес Советтер кеп,
Ау, Мәке, сағымыз шын сынып қалды.
Үш жүз жыл Ақ патша түк жасамады,
Никита үш-ақ жылда құрық салды.
Никитаның қулығы қазағымды,
Никотиннің уындай қырып салды.
Сайлауды сен айттың ғой біз білетін,
Кандидаттың білесіз шын ниетін.
Ауылға аттың басын бұрады енді,
Әдеті депутаттың дүрлігетін.
Қасында бата бергіш молдасы бар,
Өртісі бар елді алдап күлдіретін.
Атым озсын деп тілер аталастар,
Бармақ басып көз қысып бір жүретін.
Аталастан асатын рулас бар,
Жиылып құмға кеме жүргізетін.
Мәселе шай үстінде мәжіліс қып,
Иілместі пұлменен идіретін.
Қатындарға қант-май үлестіріп,

Шалдарға бір-бір шапан кигізетін.
Алтау ала болған соң аузым жырық,
Осы ғой жанымызды күйдіретін.
Сайлау деген сор болды бұл қазақты,
Ел ішін ала тайдай бүлдіретін.
Жекпе-жек сынайды ғой төзімдерді,
Демегін бұл Балғынбек сезімге ерді.
Өткен сайлау, ағайын, сабақ болсын,
Суайттар үйіп төгіп сөзін берді.
Жарлықаймын дегендер жалт бұрылып,
Серттен тайған серкені көзім көрді.
Екінші рет алдандың аталасқа,
Тербеген соң туыстық сезімдерді.
Байқадың бауырдан да безінгенді.
Алла айдап алдыға қайта келер,
Сайлаушым сергек ұста өзінді енді.
Төрт жылда төрде отырып не тындырдың,
Деп есеп сұрайтұғын кезің келді.
Ұйқыда жата бермей оян, қазақ,
Мойынға шығармайық жебірлерді.

Сен десе естіледі сан ысқырық,
Білесің ол айтыста таныс қылық.
Аллаға мен де, Мәке, тәубе айтамын,
Халқыммен жатқан мынау қауыштырып.
Термеңізге салайын келер кезек,
Екінші домбырамды ауыстырып.

Сені Мэлс, жаратты,
Айтыстағы серке ғып.
Ел ақыны болған соң,
Елбасына айтқан базына,
Өз басыңа жарасқан еркелік.
Алаңда алаң-алаң жұрт,
Ақ ала орда қонған жұрт.
Есілдегі елді айттым,

Жаңа астана қонған жұрт.
Елбасымыз Нұраған,
Жаңа қала салған жұрт.
Балғымбаев бірінші
Премьер болып барған жұрт.
Парасатты Парламент,
Қалаулыға болған жұрт.
Астанам менің осындай,
Бақ жұлдызым жанған жұрт.
Есіл деген елім бар,
Ексе шыбық өнген жұрт.
Суырып сап айтайын,
Мейлі маған сенбендер.
Бес жүз мыңдай халқы бар,
Әлемге кеткен даңқы бар.
Бес жүзді таратып айтайын,
Екі жүз мыңы кешегі,
Хрущевтің көзін көргендер,
Тың игеріп келгендер.
Далаңда масақ тергендер,
Молаларды қопарып,
Нан өсіріп бергендер.
«Қарлаг» пен «Алжирде»,
Құрыпты ғой өлгендер.
Алматылықтар жүз мыңы,
Елбасыға еріп келгендер.
Шымкенттен жүз мыңы,
Саудаға ғана сенгендер.
Ал, енді қалған жүз мыңы,
Арқалық бүгін мұнды деп,
Қонысбай қоныс қылды деп,
Торғайдан ауып келгендер.
Тірегі болсын елімнің,
Айналайын, Елбасы.
Дінгегі болсын дінімнің,
Төрде отырған Дінбасы.

Суырып салып айтайын,
Құрышың қанып тындашы.
Ал, енді осы термелеп,
Торғайдың мұңын, Мәлсжан,
Дәл өзім құсап жырлашы.

МӘЛС:

Жырла десең-ай, Балғынбек,
Қалай да қарап қалайын.
Қол соғып алдымда,
Қаптаған мынау ағайын.
Шайды айтқанға сөкпегін,
Ішіп те жүрсің талайын.
Өзің құсап тағы да,
Жан-жағыма қарайын.
Қолымда жалғыз домбырам,
Ауыстырмай салайын.
Кедейден бүгін қарасаң,
Балпандап жүрген байлар көп.
Сондайлардың ішінде,
Болып та жатқан майдан көп.
Майданның жөнін сұрасаң,
Келе жатқан сайлау көп.
Біреулер оны ойлайды,
Қарындарын майлау деп.
Біреулер тағы ойнайды,
Төрт жыл сонда отырып,
Несібесін шайнауды.
Әке-ау, бұл кім деп қарасаң,
Сөзінде оның байлау жоқ.
Тағы бір өкінген,
Қолыңда қазақ қайран деп.
Елбасы мен еліме,
Шығардым өлең ойдан көп.
Бір сөзімде тұрамын,
Мен сен құсап айтыста,
Табаным бүрсіз тайған жоқ.

Қазағым қастерлеген табандыны,
Адалдықпен өрілген адамдығы.
Жаңағы өзің айтқан, өзім айтқан,
Жүйкеге түсіріп тұр ғой заман мұңы.
Желден жүйрік заманға тап болғанда,
Жылқының қор қылады шабандығы.
Іңірде жын-шайтанға тап боласың,
Жарықта ойламасаң қараңғыны.
Бір-бірімен жауласып жатқандардың,
Интернетке жүгірту мамандығы.
Досқа күлкі, дұшпанға таба болар,
Надандығын жеңе алмай адамдығы,
Бұл іштен ірітудің айласы ғой,
Немесе ол шет елдің қараулығы.
Ағасын інісіне айдап салған,
Жымысқы саясаттың баяулығы.
Балғынбек, саған қарап мен отырсам,
Ағаңның шаршатпасын жаяулығы.
Қазақтың жауы қазақ болмаса екен,
Өтініш қылып айтам саған мұны.
Байлығың мырыш та емес, күріш те емес,
Байлығың басыңыздың амандығы.
Ал, Бәке, қарап тұрсам тарлансың ба,
Немесе асқақтаған заңғарсың ба?
Төмен қарап ойланып, кеттіңіз ғой,
Айтылған әңгімені аңдарсың ба?
Сүгірдің термесіне салған кезде,
Әуені әдемі деп тыңдарсың да.
Екінші домбыранды алып едің,
Болмайды мұндай жерде жалғансуға.
Тағы да шайыңды айтсам ренжіме,
Сен шөлдеп шыныменен қалғансың ба?
Бірінші домбыраң қолыңда тұр,
Жып еткізіп ауыстырып алғансың ба?
Дегендей енді маған қазақ келсін,
Қалайша бұл ағаңды шабан дерсің?

Жүрсін ағаң көрсетті қолыменен,
Жаңағы өзің айтқан маман дерсің.
Қолында бір домбыра қазақтардың,
Қазақтың үш найзасы аман болсын.

БАЛҒЫНБЕК:

Ау, Мәке, сенің тегің айдан бе екен,
Домбырам қолымдағы найзам ба екен.
Саған қарсы қос найза алған жоқпын,
Маған деген ниетің қандай бөтен.
Сүйімбай да дат айтқан Тезек төреге,
Немене екі сөйлер айуан ба екен?
Баймағанбетке дат айтқан Шернияздай,
Табаныңның бүрі оның тайған ба екен?
Сен өзі баба салтын білмеймісің,
Әңгімең болмады шайдан бөтен.
Домбырам қаруым емес, аруым ғой,
Ештеңе түсінбейтін, қайран көкем!
Ай, Мәлсті олай-бұлай шымшылайын,
Ағайын көңіліңнен бір шығайын.
Термелерді айтшы деп бір сынадың,
Рұқсат етсең мен де оны бір сынайын.
Ақындар жекпе-жекке жең түріпті,
Құлағын екеумізге ел түріпті.
Шындықты айтсақ жақпаймыз шекпендіге,
Кел, екеуміз айтайық өтірікті.
Айтпаймын өлтірсең де өтірікті,
Таппайсың біздің елден кемшілікті.
Шекарада бір қазақ түшкіріп қап,
Отыз екі өзбекті өлтіріпті.
Айтайын шындық сөзді ең көрікті,
Құлақпен естігенді көз көріпті.
Қазақтар жер бетіне сыймайды деп,
Қытайлар шығыс жақтан жер беріпті.
Елімнің байлығын сен байқаймысың,
«Доллар» мен «евродан» теңге мықты.
Қаланы ауыл бүгін асырап тұр,
Себебі керегесін кең керіпті.

Қалалықтар ауылға көшіп жатыр,
Әкімдері болған соң елге құтты.
Келімсекті қуып тастап кеңсесінен,
Оралманға билік пен төр беріпті.
Тіл білмесек қызметсіз қаламыз деп,
Барлық ұлт қазақ тілін меңгеріпті.
Тіл білмейтін мәңгүрттер сенделіпті.
Қытайдың қызын алып жігіттерім,
Күшік күйеу болудыжөн көріпті.
Таласып тауарыма Қытай біткен,
Жылтыраққа жабысты ең көрікті.
Пекиннің де базарын жаулап алып,
Қазақ осы қоймайды-ау пенделікті,
Бұл менің шындық сөзім ең көрікті.
Қоздырды демегейсің пенделікті,
Осылай өтірікті айтып көрші,
Ел білсін сен бе мықты, мен бе мықты.

МӘЛС:

Балғынбек құманына ой салыпты,
Тыпырлатып қалтаға қол салыпты.
Байқасаң екеуміз де мықты емеспіз,
Жәшікке талай адам гол салыпты.
Түсім емес өңімде қарап тұрсам,
Алматыға Храпунов жол салыпты.
Шенеуніктер қарасам есікте жүр,
Білмеймін теріс кеткен несіп пе бұл?
Ал енді әрі қарай жалғастырсын,
Өзіңнен әңгімені естіген ұл.
Әбсаттар дінбасымыз әңгіме айтып,
Рәтбек қажыменен мешітте жүр.
Бұл-дағы сынайтұғын отың екен,
Емессің бұл ақынның несі бекем?
Балғынбектер арт жаққа кетіп қалып,
Айтақынмен айтысып отыр екем.
Қыс дегенім қарап тұрсам көктем екен,
Ал енді әрі қарай ептеп өтем.
Менің тілім қарыштап осы бүгін,

Атағы аспандағы айға кеткен екен.
Бірінші бөлімінде бұл айтыстың,
Ақындар шетке сапар шеккен екен.
Еркін ағам елуге толып тұрған,
Дәл қазір жүзге толып кеткен екен.

БАЛҒЫНБЕК:

Ағайын жүйрік екен, шабан десем,
Бұл менің інім екен, ағам десем
Айтақынмен айтыстым деп лағып отыр,
Мен оған іні болып жағам десем.
Қасыма ертіп келген нөкерімді,
Өзің біл бір есебін табам десең.
Бауырыңа баспадың Бауыржанды,
Жақсы қайдан болады жаман десең.
Қанаттың да, ау, Мәке, тауын шақтың,
Жарасады өзінді сараң десем.
Шынарбек айтысқа еріп келер еді,
Жекпе-жекке мен кетіп барам десең.
Салауат та сағынды сындырмайды,
Қасыңа нөкер қылып алам десең.
Жалғыздық бір құдайға жарасады,
Мен сені тәубәсі бар адам десем.
Жапандағы жалғызүй сияқтанып,
Жалпайып отыра бер маған десең.
Өткенде жомарттықты қылмасаң да,
Жол беріп кетсең қайтеді жөніңменен.
Екеумізде қазақтың баласымыз,
Еншісі ешқашан да бөлінбеген.
Ажыраса арамыз ажырайды,
Ажалмен, топырақты өлімменен.
Бірақ біз жұмақта бір боламыз,
Шырқаймыз сол жұмақтың төрінде өлең.
Екеуміз бір атаның баласымыз,
Марқаның бір құлағын бөліп жеген.
Ер болсаң ардақтайды елім деген,

Айттық қой алты Алаштың төрінде өлең.
Дәулеткерей келмесе біздің елге,
Сен оның ұстазы боп көрінген ең.
Махамбеттің тойында жолды бермей,
Кәдімгі камал құасп берілмеп ең.
Мен сенің жолыңа еш таласпаймын,
Өзімнің кете берем жөнімменен.
Сен маған көңіліңді берсең болды,
Мен саған жүрегімнің төрін берем.

МӘЛІС:

Көз көріп естігенді құлақ демер,
Балғынбек інім едің су ап келер.
Жалғыз деп неге маған тиісесің,
Мұныңды естіген жұрт уақ көрер.
Студенттер менің шәкіртім ғой,
Сабақта топырлатып сұрақ берер.
Мен себебі өзіндей мұғаліммін,
Жерім жоқ, жастарымды жырақ көрер.
Бәйгеге қалың жылқы қосылғанда,
Құдайым жүйрігіне қуат берер.
Ей, ағайын, түсінсеңдер сол сияқты,
Мың аттың ішінен де бір ат келер.
Ақындар қайғыратын күрсінгенде,
Жүрегі мына жұрттың дүрсілдеуде.
Халық бар, қазысы бар өзі шешсін,
Не жетсін жүректерге жыр сіңгенге.
Екеуміз айтысамыз, тартысамыз,
Тұрғанда тыпыршумен тылсым кеуде.
Мен ешкімнен жол сұрап таласқам жоқ,
Мұны да болады ғой мүмкін деуге.
Айтыс сайын жағадан аласыңдар,
Немене жолға сыймай жүрсіндер ме?
Отырған қалың қауым ел сияқты,
Бұл-дағы шабыттанған жер сияқты.
Бұйырғаны болады, Балғынбекжан,

Көңілі көрерменнің көл сияқты.
Жылжысын таңдайыңнан маржан сөзің,
Құйылған маңдайыңнан тер сияқты.
Бірінші Алла, екінші ел шешеді,
Бауырым, мен де ақынмын сен сияқты.

МЭЛС ҚОСЫМБАЕВ ПЕН АЙБЕК ҚАЛИЕВТІҢ АЙТЫСЫ

МЭЛС:

Бәрі де өлең болса мен көргеннің,
Мен онда бақыттымын деумен келдім.
Алтай бесік, Атырау несіп болған,
Атамдай атанға жүк өңгергенмін.
Маңғыстау майлы қиян жақтан шығып,
Каспийдің толқынында тербелгенмін.
Оралға оқу іздеп келгенімде,
Жайықтай жайлы қиян ел көргенмін.
Алақанға қондырып ақын кылып,
Балапанға бірі еді жем бергеннің.
Тілеужанов Мәтжанның арқасында,
Тіл менен әдебиетті меңгергенмін.
Тұрсынбек Кәкішовке шәкірт болып,
Ғылымнан алуан тарау жөн көргенмін.
Махамбет Өтемісов атындағы,
Университетімнен жол көргенмін.
Айтыстың айдынына шыққандардың,
Желкенін көтеруге жел бергенмін.
Студенттер бұртиып жүрмесін деп,
Бағасын қойып беріп дем бергенмін.
Ей, Ассалаумағалайкум, ағайындар,
Көтерген Көк байрағын көргенді елдің.
Елбасының елге айтқан жолдауына,
Сіздерсіз бірі көңіл бөлгендердің.

Айтыс деген мәдени мұрамыз деп,
Алшаңдап Ақ сарайға енгендердің.
Көңілі тау суындай тасып қойсын,
Біздерде қалмаймыз деп ергендердің.
Ақындар да аянып қалмайды ғой,
Сенімін ақтау үшін сенгендердің.
Алматым - жаннатым деп келіп тұрмын,
Көмбесін ашайын деп көрген жердің.
Алдына ақ жамбыны тастадыңдар,
Садағын сайлап жатқан мергендердің.
Айбекжан, бірі едің ғой айтыстағы,
Сөзден алтын айырған зергерлердің.
Астана байтағыңыз аман шығар,
Көңілін тойдыратын көргендердің.
Келінмен қоса ағарып қызығын көр,
Бауырыңнан балпаңдап өргендердің.
Қорғансаң, Қазақстан, қалқаныңмын.
Сермесең семсер болып сермелгенмін.
Таразыға тартқанда қарамайсың,
Қабағына әрине кем келгеннің.
Ағайын, жеңіс күні құтты болсын,
Өзіңдей жығылмаған өр кеуденің.
Осынау ұлы мейрам ашып берген,
Есігін ендіктер мен белдеулердің.
Үкіметің жағдайын жасаса екен,
Қабырғадан қан кешіп келгендердің.
Ақындардың аузымен дастан болып,
Тірілу үшін қайта өлгендердің.
Шығыстың қос шынары деп атаған,
Мен батыр қыздарыңды төрден көрдім.
Ақтөбе, Қобда ата мекенің ғой,
Әлия еркелеген елден келдім.
Оралдан орамалы желбіреген,
Мәнсия, Мәншүк туған жерден келдім.
Айбекжан, армысыңыз, айналайын,
Осы ғой шабыт туы желденген күн.

Айтыс деген майданы ақындардың,
Ендеше жолын берсін жеңгендердің.
Әруағы бір аунап жатқан шығар,
Біздерге Берлинді алып бергендердің.

АЙБЕК:

Ау, Мәке, батыстағы дүр ме екенсің?
Ағам боп құйылатын жыр ма екенсің?
Мәтжандай ағамыздан үлгі алсаң,
Соңына ұстазыңның құрмет ерсін.
Батыстан кеп қалдым деп айтып жатсың.
Бабалардан сақталған сыр ме екенсің?
Махамбет оқу орнынан келдім дедің,
Жарқылдар Махамбеттей жыр ме екенсің?
Өмірбаяныңнан Мәлс-ау бастадың ғой,
“Отанға” кірейін дер жүр ме екенсің?!

Біссмілла, сөз бастадым Алла қалап,
Арманың азат атқан таңға аманат.
Алдыңа ақындарың тағы шықты,
Айтыстың шаршы алаңын шаңға қамап.
Ал Мәке, айтысымыз айтыс болсын,
Телефонмен өлшенбей бар қанағат.
Айтыста пұл сөйлемей тіл сөйлесін,
Ақ сөзім алла алдында арға аманат.
Атырау, Алтай, Арқа аманбысың,
Жетісу жер ұйығың жанға жаннат.
Ассалаумағалайкум, Рахматулла,
Алты алаштың ардағы ар ма, қазақ!
Қағбаға тәуіп еткен Мұхамбеттей,
Бас идім құзырыңа арда қазақ,
Алаштың арыс жұртын арға балап.
Ассалаумағалайкум, Мәлс аға,
Сыйлайтын ағам едің арға балап.
Өнерінді өр тұтқан өрен едім,
Сілтеген соңыңа еріп, таңға қанат.

Ат-көлігің аман-сау кеп жеттің бе?
Аман ба, батыстағы бар жамағат?
Ақ жүзін қаймақ жағып, сүтпен жуған
Аман ба, ақ жеңешем ғап-ғаламат?
Маңғыстауда алып ем ақ батасын,
Әжеміз шауып жүр ме, сау-саламат?
Ата-анаңның қолынан дәм татып ем,
Аман ба, Нұрлан досым сар домалақ.
Светқали, Сабыр, Қалбай ағам калай,
Бітіретін жырлары жанға қанат.
Өзіңізбен айтысу маған бақыт,
Біткендей несібеме барға қанат.
Кейінгі кей ініні түсінбеймін,
Ағаларын кететін жарға қамап.
Ағалықтың ақ жолын көрсете алсаң,
Кетпеспін жар жағалап, жан жаралап.

Той-тойлап оңтүстігі, терістігі.
Мамырда мамыражай жер ұсқыны.
Ақсақалды аталар, ақсамайлы,
Апалар құтты болсын “Жеңіс күні!”
Шаңырағың шаттықтан тербелсінші,
Кеңейіп керегеннің кеңістігі.
Жеңіс күні Мэлспен жолығыппын,
Көтеріліп жүрмесін тек ыстығы.
Мэлс ұғып жүрмесін теріс мұны,
Жеңіс күні емес қой, Мэлс күні.

Ал аға, айтысқан соң менімен кеп,
Салиқалы сөз айтқын жөнімен дөп.
Менменсіп бұл ініңді менсінбесең,
Мәншүк боп пулеметтен төгілем кеп.
Әлия мен Төлеген атқан оқтай,
Автоматтай алдында себілем кеп.
Жау дзотын жабатын кеудесімен,

Сұлтандай кеуде тосып керілем кеп.
Немістің “Тигр” дейтін танкісіндей,
Жер сүзіп жүрмегейсің тебінем деп.
Қасым атам «тілге» алған неміс құсап,
Соңымнан салпақтама, желігем деп.
Бойымда Бауыржанның қайраты бар,
Мен бүгін айта алмаймын шегінем деп.
Бақтыораздай кайтпаспын қасарыссам,
Бұл жерге келгенім жоқ жеңілем деп.
Жеңіс туын қадайын Алматыға,
Рахымжан Қошқарбаевтың елінен кеп.

МЭЛС:

Жырменен қызық дәурен сүргіздің бе,
Айбек-ау, тағы тілді тигіздің бе?
Аспаны Алашымның аман болса,
Шықпайды деп кім айтар жұлдыз күнде.

Өлеңге қосып айтсам өмірімді,
Сен оған құлағынды түргіздің де.
Маңғыстаудан бастадың адамдарды,
Сен қадір-қасиетін білгіздің бе?
Мен айтсам өзімді айтып отыр едім,
Бір адамды сен жұртқа күлгіздің бе?
Елу шақты адамның атын айтып,
Оларды да “Отанға” кіргіздің бе?

Жеңіспен тапқаннан соң халқы бақыт,
Акындар жырлайды екен арқыратып.
Қосымбайдың төрт ұлы болған екен,
Бүркіттей ұшыратын аңсыратып,
Өзенбай, Сазанбай мен Нәрені бар,
Азулы жыр төгетін сарқыратып.
Үш ұлы қан майданның қақ төрінде,
Көрмепті жағаласта жау шыдатып.
Үшеуінен біреуі тірі келіп,

Жүріпті, жанарынан жалын атып.
Бір аяқты Германға бердім дейтін.
Папамыз келгендерге хал сұрасып.
Төртеуінен екеуі тірі қалып,
Көрмепті бір-біріне артық айтып.
Өзенбай бабам менің Ази әкем,
Үйреткен сөз садағын тартып атып.
Көргендерін бабамыз әңгімелеп,
Ордендерін тағатын жарқыратып.
Мен де сол шалдарымның шамасы едім,
Өлеңмен тарқатқандай дала шерін.
Тарихқа жазам сенің есімінді,
Маған да үмітпенен қарашы елім.
Алтыға келгенімше арқалаған,
Әжемнің мен бір кетпен қарасы едім.
Отырған үнімді естіп Маңғыстаудан,
Бассыншы сағынышпен ана шөлін.
Мен сондай екі кемпір, екі шалдың
Құдайдан сұрап алған баласы едім.

Сағағы сарқыт туған сана қыспай,
Жыр көшіп, жүректерге ән ауысқай.
Үмітіңнің жібіндегі үзілмейтін,
Тағдырың ширатылды тарамыстай.
Үш ананың баласы басын қосты,
Ақ Арыс, Жан Арыс пен Бек Арыстай.
Жер түгіл аспаның да өзіңдікі,
Қанатын күнге малып қазақ ұшқай.
Жаһандасу дейтұғын жарғы шықты,
Салғаннан бара жатқан сананы ыстай.
Қазақтық қасиетін сақтаса екен,
Азаттық алған елім аза құшпай.
Айбек, сен ақындардың біреуі едің,
Қаттаса қараймайтын қазан ыстай.
Нөкерлерім бірдеме деп қалар деп,
Отырсың жан-жағыңа қарағыштай.
Екінші айналымынан өтем бе деп,

Ерініңді бересің жалағыштай.
Құлынында жарысқан құнандармен,
Сен едің бауырынан жарағыштай.
Тұйғындай тұғырыңды теуіп тұрсаң,
Мен қалай қасыңызда қалам ұшпай.
Шеңгеліңе бірдеңе ілінсін де,
Әйтеуір далбалаңдап далаға ұшпай.
Мен сені бала кезден білуші едім,
Жібектен бау тағылған бала құстай.
Көз алдымда қанаты қатаюда,
Бала құстай ақынның бәрі алыстай.
Артық кетсең алдыма жалп етесің,
Қанатына оқ тиген қарақұстай.

АЙБЕК:

Мэлс ағам мені ақынға баласа еді,
Жекпе-жек қарсылас деп санаса еді.
Мэлстің шежіресін тындап болсаң,
Айбектің жыры айтылсын жаңа тегі.
Екі шал, екі кемпір сұрап алған,
Тірлігі бұл Мэлстің тамаша еді.
Аталары Отан соғыс ардагері,
Мэлстер жолын қуса жараса еді.
Ұятқа қалдырмай сол аталарды,
Әскерге барып келсе тамаша еді.

Мэлс-ау, қатты кетсең жаңыласың,
Мұнайыңмен жеңерсің саны басым.
Дауыссыз-ақ Мэлстің бітірейін,
Мен бүгін жекпе-жекте шаруасын.
Алаштың сөзін сөйлер ақ тұйғынды,
Қара құс, мара құс деп не қыласың.

Байқаймын қатты айтатын шырайың бар,
Әрине бұл айтыста сен жеңесің,
Сүйенген артыңызда мұнайың бар.
Жалғыздық жары құдай демейді ме,

Жаратқан бола берсін лайым жар.
Мұнайыңнан қорқатын мен емеспін,
Сыйынған жалғыз Алла құдайым бар.

Қара өлең қазағымның қарт өлеңі,
Бабамның мұра болған салт өнері.
Кешегі Дулаттардың зар заманы,
Бүгінде де кезіп жүр ғой әр төбені.
Зиялылар ала ауыз, бірлігі жоқ,
Қазақтың құлазып тұр мәрт өнері.
Тілімнің де тірлігі ділгір қазір,
Берсек те мемлекеттік мәртебені.

Дінімізде құлашын жаза алмай тұр,
Табылып секталардың бар керегі.
Мешіттің тамыр тартпай бәйтергі,
Шіркеудің көгеріп тұр тал-терегі.

Бұл қазақ зарлаудан бір арылмады,
Аузынды ашсаң қолқанды шаң көмеді.
Көсеп-көсеп жіберсең көмейінен,
Запыран құсып заманым зар төгеді.

Бұл Мәлс өкпелейді-ау бүлдің десем.
Алауыз бірлігің жоқ тындың десем.
Ру-руға бөлініп, ыру-дыру,
Зиялыңның әрқайсысы бір-бір көсем.

Ал Мәке, қадіріміз қиын боп тұр,
Әр ру өзінше бір ұйым боп тұр.
Ауылдастың тайы озсын дегеннен де,
Аталас озсын деген ұғым боп тұр.
Жүзге бөлінгендердің жүзі күймей,
Трайбализм ауруы дүрілдеп тұр.
Беу, қазақ, ұр ит, соқ деп айдап салып,
Құлақтан шайтанымыз күбірлеп тұр.
Осы дерт айтысқа да араласып,

Айтатын ақиқатқа қырын кеп тұр.
Қазақ деген бір ұлтты біріктіру,
Жүз ұлтты басқарудан қиын боп тұр.

Осыны ойлап ініңіз алаңдады,
Шерменде шерлі шабыт шабандады.
Сырттан келіп ешқандай жау алмайды,
Біріксең қалаңдағы, далаңдағы.
Бірлігіңнен айрылма, қайран қазақ,
Түйсігіңді оятып санаңдағы.
Алты бақан, ала ауыз бола берсең,
Қор ұлтқа айналасың табандағы.
Мерезді бойыңыздан сылып тастап,
Тазарсын күншілдіктің арам қаны.
Тозған қазды топтанған қарға жейді,
Араздықты қой енді араңдағы.

Светқали ағамның бір сөзі бар,
Сезімімді селпіртер санамдағы.
Қазақ деген бір елге айналғанда,
Ұлы елге айналады ғаламдағы.

МӘЛС:

Айбек-ау, тап болғасын борасынға,
Әліңше қиырларды шоласың да.
Айқассаң неге дұрыс айқаспайсың,
Сен бүгін ісіп-кеуіп толасың да.
Бір теңеуді айтқанға бір сөз айтып,
Жатпайды деп айтасың ол асылға.
Үстіңе ақ шапанды кигендіктен,
Әрине ақ тұйғын боп шоласың да.
Ал ертең қара шапан киіп алсаң,
Сен сонда қара тұйғын боласың ба?

Сен елге ақын болсаң көпірсің ғой,
Демеспін сөз білмейтін дөкірсің ғой.
Ырыстай ынтымағы бұзылмайтын,
Қылыштай жетесінен жетілсін ой.

Жүзге бөліп жатқан кім бар сені
Біздерді қаратпайтын бетіңсің ғой.
Сен жұрттың жан жарасын қаси берме.
Әрине әуелі Алла кешірсін ғой.
Кайдағы-жайдағыны еске салып.
Сен өзің жүзге бөліп отырсың ғой.
Танкімен жан біткенді жаныштаған,
Ол күндер бірте-бірте алыстаған.
Аспанда аждаһамен айқасатын,
Талғатың қаршығадай қарыштаған.

Қажымұқан сайып қыран самолеттің
Тағдырын бір қазаққа табыстаған.
Алақан жайып атақ сұрамаған,
Бар ма екен Бауыржаннан намысты адам?
Ей, Исатай Сүйеубаев Маңғыстаудан,
Отан үшін от кешіп алыстаған.
Көңілін көрерменнің бүтіндейін,
Сыңғырлап сынық қоңырау жарытпаған.
Жаратты сөзбен жауды жайрататын,
Біздің ақын-жазушы қалыспаған.
Ақынның ағасы бар, Асқар ағам,
Мұнай бер деп қаламын тағы ұстаған.
Кавказ бен Карелия арасында,
Үн қосқан сарбаздарға салып таған.
Әзілхан Нұршайықов Баукең жайлы
Аңыз бен ақиқатты анықтаған.
Ғасырдың көзін көрген Дихан бабам
Ананың аманатын сақ ұстаған.
Жұбанның “Кекті жүрек” деп жазғаны,
Снаряд болып жауды жаныштаған.
Шығыстың ұлдарына хат жазатын,
Бұлқышов Баубек деген барыс балаң.
Құланбай Көпішовтің очеркінде,
Қырандай Сағат ұшып қалықтаған.
Мұзафар, Сағынғали сардарларын,
Еңсесін бұрынғыдай тік ұстаған.

Жеңешемнің жеткізген сәлеміндей,
Әбудің “Ақша бұлты” қалықтаған.
Майданда жырдың туын желбіретіп,
Қасым Аманжоловтай нар ұстаған.
Туғызған батырлар мен ақындарды,
Мен қаһарман қазақпын қайыспаған.

АЙБЕК:

Ақынға жарасады білікті екпін,
Мәлс аға, тепкішекті біліп тепкін.
Айтып жатқан ойыңды айдалаға,
Байқаймын онды-солды бұрып кеттің.
Айтып отқан түсінбей сөз астарын,
Таныта алмай отырсың дұрыс екпін.
Жастардың тіліменен айтқан кезде,
Сөзді бұрып айдалаға қуып кеттің.
Соғыста ардагерді айтады ағай,
Сонда да ақ шапанды байқады ағай.
Ардагерлер жасаған ерлік дедің,
Асты-үстін шолып аға, жай шалағай.
Одан да ала алмаған пенсияны айт,
Отан соғыс тарихын қайталамай.

Озған ғой Түркіміздің бірлігі жыр,
Шаңырағы көп аспан, түндігі күн.
Сол түркінің бүгінде ұрпағы азып,
Шайтанатқа айналды жүнді-жыбыр.
Опа таппай жалғанның базарынан,
Оналмады-ау қазақтың тірлігі бір.
Еліме қаңғып келген келімсектің,
Ақ таңы атып, көгінен күн күліп жүр.
Батыс жақтың қаңсығы таңсық болып,
Айрандай ұйыған елді бүлдіріп жүр.
Жастарымыз наркоман шұбырынды,
Алқакөл сұлама боп, жын қуып жүр.
Тас құдайға табынған шоқындылар,

Исламның діңгегін сындырып жүр.
Мұнай, темір пайдалы қазбалардың,
Қайда кетіп жатқанын кім біліп жүр?
Жерімнің астын сатып, үстін сатып,
Үкімет жігерімді құм қылып жүр.
Шет елде не бір талай Бейбарыстар.
Көкелеп елін аңсап шыңғырып жүр.
Аты барда заты жоқ қазақ тілі,
Орыс тілдің қолына су құйып жүр.
Ал біздің ел басқарған азаматтар,
Ағылшынша үйрен деп күлдіріп жүр.
Сайқал қоғам сорпасын сорға төккен,
Қазақтың қасірет пен кіндігі бір.

Ұлықтар думан қуып есіріп жүр,
Көрпені кеңге салып көсіліп жүр.
Жер сатқан, жетім сатқан шенеуніктер,
Қазақтың қай мерейін өсіріп жүр?
Ал енді елді ойлайтын еңселі ерлер,
Тар қапас абақты да өкініп жүр.
Халықтың қазынасын қымқырғандар,
Күмпііп, ықылық атып кекіріп жүр.
Қызметте бюрократ ағаларым
Демократ атанып лепіріп жүр.
Бір-бірден партиясын құрып алып,
Ұшпаққа шығарам деп көпіріп жүр.
Біздің кейбір депутат көкек құсап,
Партиядан партияға секіріп жүр.
Биліктің тұтқасында отырғандар,
Жамбасы креслодан тесіліп жүр.
Парламент те әйтеуір қуыршақ қой,
Құлқынның қамын ойлап бекініп жүр
Елді ойламау түгілі ана тілдің,
Жаназасын шығарып өшігіп жүр.
Тас мандай талабы жоқ бұл қазақтың
Тағдыры сауналарда шешіліп жүр.

Келіспей қоғамыңның бас терілері,
Жылбыс қылық танытты жас перілері.
Мәнгүрттік мекеніне апарады,
Тонмойын топастықтың тас керуені.
Сайлаудың да науқаны жақындады,
Үміткерлер ал, енді, шаш теңгені.
Тағы да қалталылар сайланады,
Сценарийдің табылса сәтті өрнегі.
Елдің мұңын тыңдайтын ешқайсы жоқ,
Ауыз ашсам тұрады тап бергелі.
Біздің қоғам – осындай сазбет қоғам.
Қазақ деген ұғымды жат көреді.
«Цементпен гримделген бетон беттер»,
Саяси сахнаңның актерлері.

Не деген біздің қоғам сор басты еді,
Сор қазақпен мәңгілік жолдас па еді?
«Электронды әділ сайлау» өтед дейміз,
Оған да бақыт құсы қонбас тегі.
Мөлдір жәшік қоямыз деп жатырмыз.
Ол жәшікте алғысқа толмас тегі.
Сайқалдықты меңгерген сұм саясат,
Оған да араласпай қоймас тегі.
Айтыстағы телефон дауысындай,
Жершілдік, жікшілдікті жоймас тегі.
Тарихта әділ сайлау болған емес,
Байқаймын әлі де сол болмас тегі.
Әйтпесе болыс болып Абай атам,
Шоқандар аға сұлтан болмас па еді!?

МЭЛС:

Көңілін қайтейін деп басып көптің,
Ау, Айбек, алдымызда тасып кеттің.
Бірімізді біріміз түсінбесек,
Қайтеміз абрыойын шашып көптің.

Сен маған куасың ғой деп айтасың,
Жүргендей талтаң басып тасып көптің
Сауалына жауабын қайтарайын,
Айтады әңгімені ашық деп кім?
Ар жағын өзің ойлап біле берші,
Сен қуып отырғасын қашып кеттім.

Айналайын, Айбегім,
Сөзден бүгін үйіріп,
Жыр шоқпарын иіріп,
Көрінесің сапанай.
Мәтел таба аласың,
Дәлелдейтін мақал-ай.
Ұрттап қойып кеседен,
Қолың жауға қаһар-ай.
Сахнада батырсың,
Дей алмаспын жапал-ай.
Актер дейсің саяси,
Оны жазып мақалай.
Актерлерді Айбекжан,
Ана менен атаға айт.
Батыр болсаң, аттарың,
Ел алдында атап айт.
Ағайын мына айтысты,
Көретұғын қызық дер.
Жұртқа өлең ұсынған,
Жырдың өзін жүзік дер.
Шын қаһарман болсаң сен,
Саясаттың қамалын,
Қас батырдай бұзып бер.
Рахымжанның ұрпағы.
Шекарасын шындықтың,
Шебер тілмен сызып бер.
Өзің айтқан актердің,
Мұрынынан жетелеп,
Тізімдерін жазып бер?!

АЙБЕК:

Байқасам, бұл Мэлстің айласын-ай,
Сөз айтып жақындайды, жай қасыңа-ай.
Саяси актерлерді тізіп берсем,
Бұл халық қалағанын сайласын-ай.
Ал Мэлс сұрағыңа жауап берем,
Құлақ түріп тыңдасаң жайғасып-ай.
Бірақ та ана жаққа кетіп жатсам,
Бірге менімен көтергін пайдасын-ай.
Сезінсе саясаттан жатып ызғар,
Алмайды қазақ деген атымыз нәр.
Қарқарадай қарт Бұхар болмасақ та,
Дабыра ақын деген атымыз бар.
Тікелей эфиріңді пайдаланып,
Үш ауыз ханға айтатын датымыз бар.
Алланың да аузында заңыңның да,
Үш ауыз дат айтуға хақымыз бар.
Замананың зарлы үнін ханға айтуға,
Ақиқатын ашатын дәтіміз бар.
Датымыз шекпендіге ұнамаса,
Міне бас, асыңыздар, атыңыздар.

Датымның біріншісі тілім жайлы,
Ислам ілім тұтқан дінім жайлы.
Орысша, ағылшынша сөйле деген,
Бүгінгі тірліктегі ұғым жайлы.
Тіл өшсе күні қоса өшетінін,
Шенеуниктер неліктен ұғынбайды.
Парламентте осыны ашып айтпай,
Бостан-босқа бас изеп шыбындайды.
Күні ертең Ғаламдасу басталғанда,
Тілің өлсе болмай ма күнің қайғы.
Бір намазды бес қазақ бес түрлі оқып
Дінімнің де жағдайы бүгін қайғы.
«Колорадо қоңызындай» миссионерлер,
Елім де сайран салып жымындайды.
Осыны заң жүзінде тоқтатпасақ,

Сектадан секта туып құлындайды.
Үйте берсек бар қазақ шоқынды боп,
Тас құдайдың жанында қыбырлайды.
Нұраға, тіл мен дінді көтеріңіз,
Қызған темір суыса ұрылмайды.
Әйтпесе сырғып аққан уақыттың,
Керуені кері карай бұрылмайды.

Датымның екіншісі жерім жайлы,
Жерім деп еңіреген елім жайлы.
Өзгенің бодауында кетіп жатқан,
Асқар тау, бел мен белес, көлім жайлы.
Жерді сату елді сату екендігін
Ұқпайтын ел басқарған ерім жайлы.
Тірідей айырылған жер анадан,
Тірі жетім атанған шерім жайлы.
Нұраға, осы жайлы ойланыңыз,
Әйтпесе кешкелі тұр елің қайғы.
Күні ертең жаһандану зұлматында,
Болмайды ма бір сүйем жерім қайғы.
Егініңді себетін жер түгілі,
Өлігімді көметін көрім қайғы.

Датымның үшіншісі Ауыл жайлы,
Ауылда сорлап отқан қауым жайлы.
Жабайы тірлік кешкен бауыр жайлы.
Үкіметтен ауылдар күдер үзген,
Құдайдан басқа ешкімге жалынбайды.
Екі жыл “Ауыл жылы” дегелі де,
Бітірген ісі жоқ, құр дабырлайды.
Екі-үш қана ауылды сылап-сипап,
Бәрі де жақсы деуден жаңылмайды.
Өзіңіз аралап бір көрмесеңіз,
Үкіметтің ауыл деп басы ауырмайды.
Жасалған көз бояйтын көріністі,
Сіз кеткен соң қайта жинап қабылдайды.
Нұраға, ауылдарды көтеріңіз,

Сонда ғана жанданып арындайды.
Үш жыл науқан дегенді тоқтатпасак,
Сорымыз одан сайын қалындайды.

“Үш жылы” баяғыша “бесжылдық” боп,
Сорымыз одан сайын қалындайды.
Жетпіс жыл орнамаған коммунизм,
Үш жылдың қырқасынан табылмайды.

Шерлі жыр, шындықты айтсам шешілерсіз.
Нұр аға, ақиқаттың десі дерсіз.
Осы үшеуін тезірек қолға алыңыз,
Әйтпесе қапы қалып өкінерсіз.
Онсыз да балағыңнан тістеуші көп,
Күні ертең уақыт өтсе кешігерсіз.
Алаштың аспанына бақ қондырған,
Елдің қамын ойлаған есіл ерсіз.
Қазақты тығырықтан алыш шығар,
Ұлтымның айбары мен сесі де Сіз.
Ақиқат Сізден гөрі жақын маған,
Қаттырақ айтып жатсам, кешірерсіз?
Өз үйі де абақты ойлы адамға,
Абақтыдан абақтыға көшірерсіз.
Бес күндік қызығы жоқ бүл жалғаннан,
Ертерек есімімді өшірерсіз!

Мэлс ең ешкімдерден жеңілмеген,
Еңіреп елім деген, жерім деген.
Телефонмен дауыс беру бастағалы,
Өлеңнен де құн кетті өрімделген.

Айтыстарда тіл емес, пұл сөйлеген,
Қазақтың әркімі айтты төрінде өлең.
Айтар болсаң, Мэлс аға, осылай айт,
Ұлтқа жақын шынайы көңілменен.
Әйтпесе ерінбеген өлеңшіге,
Шөпте өлең, шөңге менен шөгір де өлең.

МӘЛС:

Айбек-ау, ақын болдың анық айтқан,
Саз қосып домбыраға салып айтқан.
Мен бірақ саясатты түсінбеймін,
Осылай ел алдында қалғып айтқан.
Фамилиясын айт деп ем датқа кеттің,
Осы ма шындығыңыз жарып айтқан.
Әрине өз өнерің өзінде ғой,
Аталы сөзді жұртқа тауып айтсаң.
Сен құсап сырттан жүріп сыбырламай,
Датты ханның қасына барып айтқан.

Мен деген ойланғанда ормандаймын,
Қалайша ел алдында толғанбаймын.
Орақтай қызыл тілім қылпылдаса,
Жорғадай ел алдында тайпалаймын.
Әр ақынның өзіндік мәнері бар,
Демессің бізге айтылған сол қандай күн.
Жалған намыс не керек сахнада,
Мысалы жанарыңнан солғандай күн.
Айтар сөзді мен өзім білемін ғой,
Мен сенің басыңменен ойланбаймын.

Шөптің басын қозғайды,
Желкілдетіп жел ессе.
Жел тұрғандай жырласын,
Өлеңнен дауыл тұрғасын.
Ақынның сөзі керек пе?
Айналайын, ағайын,
Алдымдағы соны екше.
Алқалаған әлеумет,
Алдыңа сенің келеді,
Азаматтың ішінде,
Ат басындай шөп өссе.
Ханның бағы артады,
Халықтың қамын жеп өссе.
Хан бұрылып қараған

Би бұрылып сұраған
Азаматтар тең өссе.
Мәжілістен мән кетер,
Сенатыңнан сән кетер,
Депутат болам, деп өссе.
Алла Пугачеваны
Алматыға шақырар,
Белін бұған бектердің,
Қорадағы қойы өссе.
Жетіге бөліп тапсырған,
Жарнамасын жапсырған,
“Тарлан” деген сыйлық бар,
Екпіні қатты ерекше.
Сегізінші сыйлық деп,
Құдайдан келген бұйрық деп,
Он балалы анаға,
Он мың доллар беретін.
Жігіттердің ойы өссе.
Иса, Мұса, Дәуіт пен,
Мұхмабеттей пайғамбар,
Отыз үш мың сахаба,
Сөзімде қандай жалған бар?
Ойланып қарап, он екше,
Арландар мен Тарландар,
Сол сыйлықты алғандар.
Доллардан туған жоқ шығар,
Анадан туды емес пе!
Қазағым батыр халықсың,
Қабырғадан қан кешіп,
Толарсақтан саз кешіп,
Ерлік еткен ерекше.
Қазағым ақын халықсың,
Қылыштай тілін қайраған.
Ат беріп, атан сайлаған,
Сүлейлердің сөзі өтсе.
Тарпаңдығың және бар,
Алашқа ақыл салмаса.

Шылбырынан ұстама,
Шыңғысханның өзі өтсе.
Жалқаулығың және бар,
Соның бірі өзімін,
Алтын беріп жатса да,
Тұра алмайтын кезекке.
Аңқаулығың және бар,
Кәрістерге барасың,
Орыстардың көзі өтсе.
Бала қылып басқалар,
Бауырына басады,
Бөлтіріктен бөрі өссе.
Мысырдың басын игізген,
Құсыңның көбін шүйгізген.
Мәмлүкке дәурен сүргізген,
Бейбарыстай ер өссе.
Оңтүстік Қазақстанда,
Қазығұрттай мекен бар.
Кемесін тауға тіреген,
Нұх пайғамбар өтем бар.
Қазығұртта қаз басқан,
Қаз басса да аз басқан.
Омарқұлдың баласы,
Сабыр деген шер өссе,
Күйеуі қайтыс болғасын,
Бахрайым анасы,
Рахымды ағам деп,
Пана болар маған деп,
Қасына көшіп барыпты,
Зәру болған көмекке.
Содан кейін сол бала
Рахымов Сабыр боп,
Жазылыпты дерекке.
Ойлап, қара, ағайын,
Болашақ генерал
Батыр болар Сабыр ғой.
Өзімсініп өзбектер,
Жатың болар Сабыр ғой.

Құралайдай анамыз,
Осылай деп сөз етсе.
Сол Құралай анамыз,
Көк базарда теңселіп,
Қол жайыпты терекше.
Сабыр қазақ батыры,
Сақтау керек елес те.
Өзбекке керек батырың,
Қазаққа керек емес пе?!

АЙБЕК:

Айбекке назарыңды салмасаң да,
Ақындардың айтқанын жалғасаң да,
Мәлс аға, өзіңіз айтқандайын,
Жұмақтық бәрі жақсы бармасам да.
Мәлс ағам қай жақта қыдырып жүр,
Генерал деп сөзін мен жалғасам да.
Өзіңіз бен өзіңіз айтыса бермей,
Болар еді бізбен бірге самағасаң да.
Айтысып отырған боп көрінейік,
Айбек, деп айтып қойшы анда-санда.

Жұртымның алғаннан соң нәр батасын,
Бүгінде өрлегендей тауға тасың.
Халқымның шапалағы демеу болсын,
Мұсаның ұстағандай сәнді асасын.
Үніме қосылады деп отырсам,
Ботадай әлтек-тәлтек жар басасың.
Елдің мұнын қосылып жырлайық та,
Қайтеміз бұл жалғанның далбасасын.
Біржандай ақиқатты батып айтсам,
Етекке Поштабайдай жармасасың.

Тілімнің тұмар болып тастақ әні,
Айыра білейікші ақ-қараны.
Әдебиет, мәдениет, руханият,
Бәрі де тілден, аға, басталады.

Ағылшынша білмесең қызмет жоқ,
Деген сөз жайлап кетті Астананы.
Елбасы да кешегі жолдауында,
Қолдады дәл осындай бастаманы.
Көре береді екенсің жүре берсең,
Биліктің таусылмай тұр «мәссағаны».
Ағылшынша білмесең қызмет жоқ,
Табаныңның айрылады төс тағаны.
Ағылшынша білмесең қой бағасың,
Құйрық маймен асырап аш баланы.
Қара қазақ мал бағып, арба сүйреп,
Шала қазақ елінді басқарады.
Социалистік қағиданы қатаң ұстап,
Кейбіреу әлі күнге тас қараңғы.
Кеңестің күлі сіңген көсеулерге,
Қарап тұр қазағымның қас-қабағы.

Тілімің тағдырынан жаным жүдеп,
Тәңірім неге сонша сарынды деп,
Қазақша білмей тұрып өзге тілде,
Сайрағанға қайнайды қаным да көп.
Ағылшынша сөйлесе мәңгүрт деудің
Орнына қолпаштаймыз дарынды деп.
Үкімет шетел жаққа шықса-дағы,
Ағылшынша тілін бұрайды танымды боп.
Қазақты қай ұшпаққа шығарады.
Қазақ тілін білмейтін полиглот

Мемлекеттік тіл деген желеу екен,
Қазақ тіл өз елінде неге бөтен?
Басқа түгіл біздің шала қазақтардың
Үйренгісі келмеуі неден екен?
Күні ертең ажал жетсе сол мәңгүрттер,
Иманын қай тілде айтып өледі екен?
Атам қазақ таяқты аюға да,
Намазды үйретеді деген екен.
Мәңгүрттерге камшымен тіл үйретсек,

Осыған мойынсұнып көне ме екен.
Бабамыз тілі шықпаған жас балаға,
Итаяққа су құйып береді екен.
Бізге де парламенттен бастап енді,
Итаяқтан су ішкізу керек екен.

Созбайтын жақын түгіл жатымызды,
Сөздерінде нәрлі ойлар жатыр ізгі.
Түнгі клубқа “Қыз Жібек” деп ат қойыпсыз.
Бұдан алып қашпассыз басыңызды.
Қыз Жібектің ары үшін күйінемін,
Әйтпесе, андымаймын табыңызды.
Азат күнге осындай масқараға,
Неліктен жібердіңіз ақыңызды?
Кешегі кеңестің кер заманында,
Қисынсыз есім таптап қақымызды.
Колхозбай, Совхозбаймен, Мэлс, Марлен,
Сиязбектер қаптады құжатымызды.

МЭЛС:

Жыр теңізін сапырсам,
Шабатымды шақырсам,
Бүкіл қазақ жүретін,
Біраз жерге барармын.
Жайып салып жанымды,
Қоздыратын қанымды,
Алдарыңда аңқылдап,
Біраз жерге барармын.
Махамбет деп сен мені,
Өсірдің бе, бұл қалай,
Өшірдің бе, бұл қалай?
Естіп қалды құлағым.
Әуелден жазған мандайға,
Жыр құйылған таңдайға,

Мәлс деген атпен де
Біраз жерге барармын.
Қызыл тілім жосыла,
Өлеңімді заулатшы.
Айтқанға түсінбегеннің
Атынан түсіре аунатшы.
Көрерменнің көңілін,
Жауһар сөзге жаулатшы.
Сен де, Айбек, мен құсап,
Ағайынды бауратшы.
Бұл майданға түспесін,
Отырайық сәл жақсы.
Енді аған құйыла
Әуеніне салмақшы.
Күлдір-күлдір кісінетіп,
Күрең тайдың ішінен,
Бұрылғанын алмақшы.
Сирағынан сілкілеп,
Бөлтіріктің апанға,
Тығылғанын алмақшы.
Қанды ауыз жебенің
Құрылғанын алмақшы.
Сөзбенен шарпып айтысқан,
Тарихында тартысқан.
Бұрынғы өткен атаның
Ырымдарын алмақшы.
Әжесінің жолына
Сары майдай сақтаған,
Балқаймақтай баптаған,
Қуырғанын алмақшы.
Тәуелсіздік алған соң,
Тәй-тәй басқан баланың
Туылғанын алмақшы.
Сыйынғаны бір Бекет,
Бұйырғанын алмақшы.

Осылай деп жыр төксем,
Айбек қалай қалмақшы,
Қасыңа келіп сұлу қыз,
Шай құйып беріп отырса,
Он саусақты жүгіртіп,
Олай бұлай ойнатшы.
Бізде де сондай қарындас,
Тегі бөлек сол жақсы.
Екі сағат жетпейтін,
Қасыңнан ұзап кетпейтін,
Шай құятын қыздардың
Зырылдағын алмақшы.
Бәрін айт та бірін айт,
Тыпырлатып Айбектің
Тығындарын алмақшы.

АЙБЕК:

Өзіңше өз шамаңды шамалайсың,
Несіне бұл ініңді табалайсың?
Мұстафа ағамыздың анасы отыр,
Сән беріп ортамызда данадай шын.
Мейіріңнен айналдым қайран ана,
Құшағыңа енермін баландай шын.
Мәлс болса толғауын тағы айтты.
Неліктен ана жаққа қарамайсың?
Пір Бекет сенің де атаң, менің де атам,
Меншіктеп өзің ғана даралайсың.
Жұдырықтай Айбекпен айтыстым деп
Аруақтарды несіне мазалайсың?

Атыңыз оғаш екен Мәлс деген.
Ұлтыңның ұғымымен келіспеген.
Атаңыздың еш қандай шатысы жоқ,
Орыс, еврей, грузин, неміспенен.
Әз басыңа онан да алмайсың ба?

Адайды есім қылып Берішпенен.
Төрт кәпірдің бас әрпін арқалатып,
Атыңды қойған екен теріс неден?
Оларың, Мэлс аға, қазақпенен,
Байқасақ ештеңе алып беріспеген.
Соңғы екеуі қазақты қойша қырып,
Бабалардың моласын тегістеген.
Солардың зардабынан өзің айтшы
У бар ма сен ішпеген, мен ішпеген?
Өзгерді ауыл, көше аттары да,
Осылай түзеледі кеміс деген.
Махамбет деп атыңды өзгертейік,
Тірліктен қапы қалмай ел істеген.
Төрт коммунист өкпелер деп жүрсің бе?
Тумысында жеті атаң көріспеген.
Мэлс деп есіміңді ту еткенсіз,
Көңілін коммунистің гүл еткенсіз.
Барлық ауыл, қалада ескерткіш боп,
Қол шошайтып тұрушы еді гүр еткен күш!
Иншалла, азаттықты алғаннан соң.
Қалмады соларыңнан бір ескерткіш.
Кешегі социализм заманынан,
Сақталған Сіз ғанасыз ірі ескерткіш.
Маркс, Энгельс, Ленин, Сталинге,
Мәңгілікке қойылған тірі ескерткіш.

МЭЛС:

Айбектер өлең айтса өндіргендей,
Сөзіне қалың елді сендіргендей.
Костюмді қара жігіт не деп кетті?
Өзіңді келісімге көндіргендей.
Екеуі ана жаққа аттанады,
Көңілін көрерменнің бөлдіргендей.
Қайтейін атам қойған атымызды,
Айтыста талай мені жеңдіргендей.

Сен менің қамымды ойлап не қыласың,
Басыма қара бұлтты төндіргендей.
Айбекжан, басымызды ауырттың ғой.
Төрт кәпірді арқалап сен жүргендей.
Жүргесін тұғырыңа қонып көптеп,
Көрермен отырыңдар болып көптен.
Мына бір дауыс беру қызық болды-ау,
Көрсеңші қыздарды да өріп кеткен.
Костюмді ана жігіт жүгіреді,
Түскендей өз-өзіне сеніп көктен.
Жұрттың бәрін екеуміз дүрліктірдік,
Біз бе екен бұл айтысты ерікті еткен.
Әрине, Мэлс деген атымыз бар,
Мен-дағы түскем жоқпын келіп көктен.
Әңгіме атымда емес затымда ғой,
Құдайым өлең жырды беріп төккен.
Әй, төрт кәпір деп несіне айта бердің,
Жүргендей соның бәрін келіп көптен.
Айбекжан, мен мұсылман болғаннан соң
Төртеуі де мұсылман болып кеткен.

Дәстүрін даламыздың жатқа білген,
Мақтансаң ұлтын сүйген мақтан ұлмен.
Кешегі менің батыр бабаларым,
Тұлпар мініп ту алып топқа кірген.
Ерлігі білекте емес жүректе де,
Ойланбай Отан үшін отқа кірген.
Аспаннан түскен бізге төрт кітап бар,
Айтайын білгенімді ақ көңілден.
Мен оларды ғылымның жүйесі деп,
Сол кезден тұрғызғанмын сапқа бірден.
Түркілердің көз салсаң тарихында,
Жасампаз кезеңдерін жаттадым мен.
Ескендір Зұлхарнайын беті қайтқан,
Жолығып Сыр бойында Сақтарыммен.
Теңдік бар жерде ғана елдік бар деп,

Күлтегін күмбірлеген асқақ үнмен.
Алтын тақты ұсынған ағасына,
Білгені көтерем деп шаш бауымен.
Найзасында намыстың оты жанған,
Тоныкөк табысқандай жас қауыммен.
Қарасор түрік дейтін қағанды айтқан,
Фердауси «Шахнамада» басқа күймен.
Сен алып Ер Тоңғаны білесің ғой,
Шарбыттың көтергендей шашбауын мен.
Құмму алғаш билеген Тұман екен,
Ел болып баталасқан басқа ауыл мен.
Тұманның үлкен ұлы Мүде дейді,
Белге берен білекке шоқпар ілген.
Астына так, басына бақ қонғасын,
Көк жалда еңірепті көкпар ілген.
Дүнху моңғол, Хунну біз болғанда,
Сақтармен туысқандық сапта жүрген.
Хуннулардан Дунхулар жер сұрапты,
Мүде хан ала қой деп, такта күлген.
Содан соң сұрап сұлу келіншегін,
Одан да ұсыныпты жатқа бірден.

Үшінші келіп одан жер сұрапты,
Тағаның айналыпты тасқа бірден.
Ұрпақтың несібесін бермеймін деп,
Аспанға бір қарғытып атқа мінген.

Айбек жан, сөйлемейсің аруақтанбай,
Сөзінде сары алтындай салмақ қандай.
Сенің де дауысыңды санап жатыр,
Кептесін деп білейік күр мақтанбай.

Ал енді саған бердік сөз кезегін,
Өлеңнен жасын ұстап жайды атқандай.
Қашанғы сіз отыра бересіңіз,
Кремльді күзеткен солдаттардай.

АЙБЕК:

Айтысқа қалай, аға, жағымды едің,
Байқаймын әдебиеттен тәлімді едің.
Ежелгі әдебиеттен сабақ берем,
Ондайды үйретпегін жаным менің.
Банқу-Манқу бірдеме айтыңыз ғой,
Малыңды сен іздедің бе, неғыл дедің?

Мэлс деп атыңызды шақ қойғандай,
Сөз айтайық халайық лап қойғандай.
Затыңызға атыңыз сай келмейді,
Тұлпарға Есенбай деп ат қойғандай.

Ағасы қатты болды-ау кесіміңіз,
Аға боп алдан самал есіліңіз.
Тілектес болғаннан соң айтқаным ғой,
Жаныңа қатты тисе кешіріңіз.
Ініңіздің ілтипат тілегі бұл,
Ініңе жабылмасын есігіңіз.
Махамбеттен неліктен қашқақтайсың,
Ұқсайды, байқап тұрсам пошымыңыз.
Жоқ, әлде, Фурмановтың көшесіндей,
Иесін күтіп жүрме есіміңіз?

Ініңе байқап тұрмын кең болдың ғой,
Өзімнен дей алмаймын кем болдың ғой.
Төрт кәбірді мұсылман қылдым дейсің,
Осы жерден ағасы жем болдың ғой.
Көрге барып исламға қабылдайтын,
Мэлс «суперпайғамбар» сен болдың ғой.

МЭЛС:

Жыр төгіп отырғасын байтақ елге,
Көрейік сары уыздай шайқап елге.
Несіне қазығыңды айналасың,
Алдыңнан керілгендей қайта керме.

Сөз қылдың пайғамбардың есімінде,
Оныңды отыр мына байқап ел де.
Қасиетті есімге «супер» қосып,
Шайтанның әңгімесін айта берме?!
Көп жайдың баян қылып бетін ашсам,
Ағайын сөйлеп кетсек кешір, астам.
Тисе терек, тимесе бұтаққа деп,
Бос сөздің біздер үшін несі мақтан.
Ертісім ер мінезді күркіреген,
Есілім қыз мінезді есіп аққан.
Баяғы аталарым ат суарған,
Еділ менен Жайығым қосып аққан.
Таулардың талқан қылып босағасын,
Жетісу мақсатына жетіп аққан.
Туына ту, суына су қосылған,
Қазақты айырмағай осы бақтан.
Айбекжан, сен інімсің ізімдегі,
Ететін дұшпан күліп, досы мақтан.
Көкшетау облыстың орталығы,
Ән-жырмен тандары атып кеші батқан.

Өзбектің жеріндегі ағайындар,
Көше алмай Көкшетауға басы қатқан.
Үкіметтің сыбырлап құлағына,
Қайтеді осыларды қосып айтсаң?
Өзің біл қосып айтпай, шошып айтсаң,
Сізден келген бұйрықты орындаймыз,
Сен мені айыптама тосын айтсам.
Афинаға дұрыстап дайындалсын,
Тағы да баян қылып осыны айтсақ.
Күймеңдей күмбірлейді өлеңің де,
Билердей билік құрып шешіп айтсаң.
Қазақ деген кең қолтық халық еді,
Есіркеп, жаурағанға есік ашқан.
Қысырақтың қымызын күрпілдетіп,

Толтырып тай қазанға етін асқан.
Ет піскенше бұл да бір ермек қой деп,
Шақшадан насыбайды шекіп атқан.
Айтпақшы мен ұмытып барады екем,
Өлеңді төгемін деп, жосып айтқан.
Екеумізге ел қарап отырғанда,
Сақтасын секреттен, шоқырақтан.
Халықтың қаһарманы сен болдың ғой,
Мен болдым әңгімені бостау айтқан.
Путинге “көше” береді деп естідік,
Құтты болсын айтайық осы бастан.

Ақынын халқым қалай желгізбейді,
Қалайша шырайыңды енгізбейді.
Арқада да асқар тау ағалар бар,
Путинге көше атын бергізбейді.
Көкшетауға оралмандар көше алмаса,
Оларға да қиындықты көргізбейді.
Әйтеуір, мына бізбен айтысқандар,
Үкіметті бізге айтып, төрді іздейді.
Үкіметтің жаласын маған жаппа,
Ол сені, Мэлс бүгін жеңгізбейді.

Күнім азап, таңдарым жарық боп тұр,
Қалайша иманымыз арыс боп тұр.
Бес жүз мың қазақ өтіп өзге дінге,
Кәпірдің жалған жолын танып боп тұр.
Осыларды мұсылманға енгіз аға,
Әйтпесе қазағымыз ғаріп боп тұр.
Азғантай тиын-тебен беріп қойса,
Қармақ қапқан балықтай қарқ боп тұр.
«Таурат» пенен «Інжілді» уағыздап,
Ұлтымыздың бетіне салық боп тұр.
Байқасаңыз, ағайын, кейбір қазақ,

Тарысы піскендерге тауық боп тұр.
Соларға хақтың жолын нұсқамасақ,
Діншілдіктен дінсіздік қауіп боп тұр.

Қазақтың тас маңдайы мәңгі қотыр,
Елімде өзге діндер салды топыр.
Алматыда екі жүз сектасы бар,
Миссионерлер осылай лаң қып отыр.
Санаңа мәңгүрттіктің торын құрып,
Өрмекшідей шырмалап шандып отыр.
Осыны көрсе-дағы көрмегендей,
Үкімет бәрімізді таң қып отыр.
Өзге дінді жіберіп бетіменен,
Исламның басқан ізін аңдып отыр.

Ұлтымыз неден бүгін ұтылып тұр?
Миссионерлер сайрандап құтырып тұр.
Асыңды ішіп, тілгілеп кигізінді,
Су ішкен құдығына түкіріп тұр.
Парақорлық, жемқорлық, нашақорлық,
Қорлықтардан күніміз тұтылып тұр.
Иманға ұйып отырған ауылдарда,
Дүмшелерім дүр болып ісініп тұр.
Ислам мен иманды хақ жол емес,
Жаназа шығару деп түсініп тұр.
Қазір де бес қазақтың бірі қажы,
Қажылықтың беделін түсіріп тұр.

Амантай көкемдердің қажылығы,
Исламның абыройын түсіріп тұр.
Ал енді Қасимандай нағыз қажы,
Ұлтына иман сұрап қысылып тұр.
Біздің қоғам осындай науқас қоғам,
Қан қысымы көтеріліп ысынып тұр.

Ініңіз осыны ойлап өкінеді,
Өзіңнен бір сұрақты өтінеді.
Орал жақта дін жайына көз салсаңшы,
Мекіреніп жей бермей Бекірені.
Облысыңның әкімін естіп жүрміз,
Зекет пен садақадан кекіреді.
Жергілікті газетпен арпалысып,
Аяққаптай болып жүр көкірегі.
Машинадан машина ауыстырып,
Желге шашты ел берген несібені.
Сөйте тұрып намазға келмейді екен,
Барар ем көлік жоқ деп өкінеді.
Ресторанға барам деп әйеліммен,
Газетке сұхбат беріп көпіреді.
Иманға сәлде, шапан қажет жоқ деп,
Өзінше «закон» айтып лепіреді.
Орталық көшеңізде шіркеулерің,
Батпақтағы мешітке жекіреді.
Түнгі клуб қаптаған Оралында.
Алла үйіне орын жоқ несібелі.
Жоспарлаған мешітін Қырымбектің,
Жер жоқ деп, анда-мұнда көшіреді.
Ресторанда сайрандап иманың жүр,
Мешіттің жайы қашан шешіледі?
Шырынбектен сырғақтап құтылып ең,
Нақты жауап бергейсің осы жолы?

МӘЛС:

Айбекжан, алыс пенен жақынды айт та,
Сөйткенде намысыңыз шатырлайт та.
Өлеңнің жолы менің ұстағаным,
Сондықтан сағасынан сатырлайт та.
Шырынбекке бергенмін мен жауабын,
Түсінген адам оны мақұлдайт та.
Ислам қағидасын білесің ғой,
Молланың әнгімесін ақынға айтпа?

МҰХТАР ҚУАНДЫҚОВ ПЕН РИНАТ ЗАЙЫТОВТЫҢ АЙТЫСЫ

МҰХТАР:

Сұлу сөз ой-орманға жасырынбай,
Жарқылдасын аспанның жасынындай.
Дүбірлеген тұлпардың тұяғынан,
Даланың иленеді тасы құмдай.
Ағалар мен аталар армысындар,
Арқардың алшы тұрған асығындай.
Аналар мен жеңгелерге сәлем бердім,
Ардақ тұтып барлығын асылымдай.
Жүздеріңнен жаңалық көріп тұрмын,
Жаңа шыққан ой толы басылымдай.
Деп келіп елім менің осы мұндай,
Өздеріңмен жүздесер осы сәтке,
Асығып зорға жеттім ғашығымдай.

Қызыл тіл сөз сөйлерде абайлашы,
Ауылын ақиқаттың маңайлашы.
Ақын жыры қашанда елдің мұңы,
Шындық іздеп ағарған самай шашы.
Көз алдына келтіретін қоғамының,
Домалап бара жатқан қалай тасы.
Баса алмай жырға деген ел екпінін,
Айтыста іздеп отыр себеп-сырын.
Қағаз түгіл дыбыспен дауыс беріп,
Танытып жатыр халық зеректігін.

Алты Алаштың баласы асқақ елсің,
Жауға қату болғанмен досқа кеңсің.
Айтысқа атсалысқан жанкүйерлер,
Ортаңнан біздей дарын жастар өнсің.
Телефонның нөмірін теріп отырған,
Ел еңбегін қалайша босқа дерсің.

Тоқсан жеті теңгесін аямаған,
Ағайын тоқсан жеті жасқа келсін.

Ринат, досым, армысың талайларды,
«Торпедо» секілді боп талқандаған.
Таулы жерде барыстай жортаңдаған,
Жазық жерде жүйткіп тарпаң болған.
Қазақи қалжың мәнін ұқтырамын,
Құрдас деп назарыңды салсаң маған.
Екі келі тартатындай қос құлағың,
Пілдікіндей секілді боп салпаңдаған.
Осындай маңыз тартқан құрдасымның,
Осындай кейпін көріп аң-таң қалам.
«Әкуіме» көрімдік берсе екен деп,
Сүндеттеген баладай талтаңдаған.

РИНАТ:

Ұғынсақ ұлылардың ұлағатын,
Шын ақын атанармын шың алатын.
Жалпылап құлағыма тиіскенмен,
Қайсың бар құлағымды жұла алатын?
Бұрынғы бабалардың барлығын да,
Нысана болған екен сыр алатын.
Қазбекке қаздікіндей дауыс берген,
Қаңқылдап көмейінен нұр ағатын.
Балуан Нұрмағамбет болса-дағы,
«Шолақ» деп ұрпақ аңыз қылады атын.
Кешегі көк бөрілі көкжал Барақ,
Бір бабам күші бойдан дүр ағатын.
Домалақ, Мұрындайын аналар бар,
Солар ед елді төрге шығаратын.
Құдайға мың рахмет құлақ берген,
Менің де жағдайым бар қуанатын.
Несіпбек ағамыздың айтуынша,
Ел қойған құрметті атым – Құлақ ақын.

Бісіміллә барша сөздің мәнін берген,
Сағынып қауышқанда танымды елмен,
Армысың, қаумалаған көрерменім,
Ел барда бір тазарар жаным шерден.
Бар ма екен айтыстың бір жанкүйері,
Өнерге малы түгіл жанын берген.
Балаңа құлағың түр байтақ дала,
Арайлы азаттықтың таңын көрген.
Қиқулап қамшы бассан шабысыма,
Айбатым алпыс есе ағын селден.
Сәттерде Алла қолдап бабам келген,
Аяйтын ұл емеспін барымды елден.
Бас иіп сәлем бердім дара жұртқа,
Данадан дала деген тәлім көрген.
Ассалаумағалейкүм, Қазақстан,
Қазақтың жалғыз ұлы Тәңірберген.
Бола ма ұлылардың көшін көрмей,
Шабытым жекпе-жек деп шешілгендей.
Қабанбай, Боранбай деп ұран салсам,
Келеді енді маған кесір нендей?
Тентектің ісін қылу ойымда жоқ,
Өз отын өзі келіп өшіргендей.
Атадан адам болып туылған соң,
Тұрмаспын мәнсіз қимыл мешіндердей.
Шуласын мынау жұртым шаттанғаннан,
«Қу басы» Қабанбайдың көсілгендей.
Толағай сөз айтайын топ алдында,
Алтайды Алатауға көшіргендей.
Өшпейтін із қалдырса ұлтына бай,
Болайық біз өлеңнің ғұрпына бай.
Елді ойлар азамат деп айтпас бізді,
Елім, деп сүйегіміз сырқырамай.
Бармысың Мұхтардайын дара құрдас,
Сен де енді құшағыңды жұртыңа жай.
Жағаңнан алмай сенің келе сала,

Жағайын қалжыңменен ұртыңа май.
Ол рас әзілменен қатарлассак,
Бұзылар ағайынның шырқы қалай?!
Ал, құрдас барыңды сал, нарыңды сал,
Көкбарды тақымынан жұлқылағай.
Жекпе-жек, жекпе-жек боп жарытпайды,
Артта шаң, маңдайда тер бұрқырамай.

МҰХТАР:

Кенеліп отырғасын жай қосындай,
Қанжығаға шабытты байласын ба-ай.
Құлағына тиісіп кетіп едім,
Ойпырм-ай, бұл Ринаттың айласын-ай.
Қайта жақсы артыңды да естисің ғой,
КамАЗдардың «боковой» айнасындай.
Тәуір сөзді түсірсе тілге құдай,
Көңілге нұр жүгіреді, тілге шырай.
Темір тақым, сом білек Ринатпен,
Талайлар тартысуға үркеді ұдай.
Өзіңменен шыққасын аянбаймын,
Өзінде болмаса да бір кегім-ай.
Доңыз жылы туылған құрдастарды,
Күшіктей таластырған ит өмір-ай.

Кеуденіді тік, басыңды биік көтер,
Өнерің өр тұлғанды биіктетер.
Сымбат пен сыпайылық деген ұғым,
Ринат бір өзіңе атқа сыйып кетер.
Қырғи қабақ, құмай көз келбетінді,
Көрген қыздың жүрегі күйіп кетер.
Ғашық болып әп-сәтте сүйіп кетер,
Шымырлап тұла бойы ұйып кетер.
Сені көріп, сұлуды былай қойып,
Суалған кәрі сиыр иіп кетер.

Сүйенген шайырлардай қаламына,
Лайықтап сөз сөйлеймін заманына.
Жаман түс көріп шыққан мүттәйімдей,
Қорқыныш ұялап тұр жанарыңа.
Жеті атаңның аруағын шақырарсың,
Айтыста дем берсін деп қадамыңа.
Арыстан да кетеді інге кіріп,
Айқасқанда кезіксе адамына.
Содан кейін ойбайлап жүрмегейсің,
От тиген қарауылдай сабағына.
Атаң Заит, әкеі Рифқат, өзің Ринат,
Заманыңның сай туған серісісің.
Түп нағашың татардан болғаннан соң,
Әзірге байқалған жоқ теріс ісің.
Ұйғырдың да жиені Ринат досым,
Шынжындық құдалардың өрісісің.
Татар мен ұйғыр, қазақ – үш ұлт қанын,
Бір жүрекке сыйғызған перісісің.
Интарнационалды Қазақстанның,
Жетпіс жылдық идея жемісісің.

РИНАТ:

Атым бар әкем қойған Ринат деген,
Жасымнан сайысуға ширақ денем.
Азаттық жаршысы боп осы күні,
Қазақтық қасиетімді сыйлап келем.
Болғанда жаным қазақ, қаным қазақ,
Талпындым жүректерге құймаққа өлең.
Алыптың бір есімін алмасам да,
Халықтың ақ батасын жинап келем.
Аузыңнан абайсызда ақтарылған,
Мен сенің шошымаймын аттаныңнан.
Татар мен ұйғырды да шұбырттың-ау,
Кәдімгі у секілді асқа құйған.

Қаймана қазағымның бір баласын,
Ниетің неткен жаман жатқа қиған?!

Сіңірсек дүйім жұртқа бірігіп нәр,
Баса алмас бізге бөгет тығырық тар.
Асау жыр үйір ойдан бұғаулансын,
Шындықтың шалмасына ілініп дәл.
Мұхтар деп аяулы есім қойған екен,
Бергендей ата-анаңа бір үміт, әл.
Байқасам Мұхтарлардың барлығында,
Қасиет бар қазағым жылы құптар.
Жасқанбай «Абай жолын» айшықты еткен,
Асқандай Әуезовтен ұлылық бар.
Дастандай тарихынды жазып берген,
Алдында Мағауиннің үгіліп қал.
Болмысы басқалардан дара тұрған,
Өлеңде Шахановтай бір ұлық бар.
Өнердің саңылағы Өтебаев,
Аттасың ол да сенің мұны ұғып қал.
Бойында Құлмұхамбет ағамыздың,
Бабадан сарқыт болған ірілік бар.
Мұхтар-ау, байқайсың ба мына сенің,
Атыңда Мұхтар деген ұлы құт бар.
Сондықтан сайысуға келген кезде,
Қалмассың шабан аттай сүрініп дәл.
Келгенде елден бұйрық сөйле деген,
Шабыспен желден жүйрік, жүгіріп қал.

Мұхтар-ау, байқалсын бір байыпты ісің,
Жүздірші өлең деген қайықты шын.
Жаңағы мен атаған барлық Мұхтар,
Ерекше елге құшақ жайыпты шын.
Біреуі «бір атаның баласы» деп,
Бір еңбек жазған екен салып күшін,
«Алаштың ардагері» деген атты,

Кітапқа екіншісі қойыпты шын.
Үшіншісі «Қорғансыздың күні» деген,
Әлемін әдебиеттің байытты шын.
Қайсысы қай Мұхтардың жазғаны еді,
Таба алсаң Мұхтарлыққа лайықтысың?
Ал, егер таба алмасаң өз обалың,
Алдында Мұхтарлардың айыптысың.

МҰХТАР:

Көрінбесін дәл осындай жайың қатаң,
Несіне айтар сөзді уайымдатам.
Мұхтар деген ырымдаған есімімді,
Ұлыларға құшағымды жайып жатам.
Шаханов ағам менің айтқандай-ақ,
Солай айтқанын осы орнына қойып жатам.
Өзім талай ұлыларды мойындадым,
Енді өзімді соларға мойындатам.

Мәреге мойынымды созамын деп,
Айтыстың жарысында озамын деп.
Халық үшін туылған асыл жігіт,
Елінің көп жарасын жаза білмек.
Сен сені отқан жоқпын таза күндеп,
Ер намысын ойлайтын өз арым деп.
Бүйрегің нағашыңа бұрғанменен,
Жүрегің соғып тұрсын қазағым деп.

Бүгін менен естіген сан ақпардың,
Маңызын ұғынуға талаптандың.
Ұйғыр деп нағашыңды айтып едім,
Шампандай атылуға аз-ақ қалдың.
Ұйғырға жиен болсаң несі айып,
Олай деп саған сөзін сабақтар кім.
Қонаевтың жары да татар болған,
Көрсең егер тарихтың талдап парқын.

Әуезов Мұрат та татар жиені ғой,
Ел жүретін бірісіне балап нардың.
Кімнен тусаң одан ту, мүддесі үшін,
Күрессең болғаны да қазақтардың.

Биылғы жыл Ресей жылы қазақтағы,
Айтқанға ақауы жоқ ғажап бәрі.
«Еуразиялық одақ» деген,
Үстем ұлттың саяси сөз ақпары.
Көксейтінім менің тек бір-ақ нәрсе,
Сақталсын ол қазақтың азат таңы.
Бодандықтың қымыты жауыр болған,
Желкенді жүрмесе екен қажап тағы.

Суық қол жармасқандай жағама кеп,
Құлдық сезім дерт емес, жаман әдет.
Кенесары бабамның басын іздеп,
Денесі жер астында салады әлек,
Шошимын ханның басы доңыз басқан,
Кәпірлердің топырағында қала ма деп.
Петерборда бабамыз жатқан сынды,
Ұрпақтарым ойлан деп тобаңа кеп.
Айқайлаған дауысы құлағыма,
Естілгендей орысқа жолама деп.
Осылай жыр теңізін тасытқанда,
Заман көші біз үшін асыққан ба?
Құрт тастайтын көк шыбын көп заманда,
Ағайын ауызыңды ашып қалма?
Қазекем момын қой да, орыс қасқыр,
Көнбейтін байлап қойып жасытқанға.
Достығы қалай болсын, қасқыр залым,
Қой етін жеп көрген ғой ашыққанда.
Сен туралы сан түрлі ойға қалам,
Бірақтан жаныңды ұғу қайда маған.
Қалмақтан бір, қазақтан алты қыз ап,

Абылайхан елге құшақ жайған адам.
Тарихты тамтұмдай білер болсаң,
Жауап айтшы осынау жайға маған.
Абылайдың баласы Қасымханды,
Билер неғып хан қылып сайламаған.

РИНАТ:

Ақпарың, сенің Мұхтар мол сияқты,
Болмайын бүгін саған сор сияқты.
Нағашы жайын неге қазбаладың,
Емес біздер үшін ол да ұятты.
Қасымды хан қып егер сайламаса,
Билер өзі ұстанған жол сияқты.
Содан туған Кенесары ханды білсең,
Қазақ үшін туылған зор сияқты.
Мен де, қайран Мұхтар-ау, немере едім,
Көңілім қазақ десе көл сияқты.
Жүрек түгіл бар жаны қазақ дейтін,
Мен де бір қазақ едім сол сияқты.

Болды ма нағышылық аңдығаның,
Бұл Мұхтар неге мәнсіз салды ұранын.
«Мұхтармын», «Мұхтармын» деп айтқаныңмен,
Бір сұрақ қойып едім мандымадың.
Үш кітап оқымасаң қайран, Мұхтар,
Несіне айтысам деп қалжырадың?
Айтысқа келмей жатып осындайсың,
Білмеймін не болады арғы жағын.

Ау, бұл өзі тосылмайтын шақ екен шын,
Мұхтар-ау парызыңыз дәл өтелсін.
Қазақтың үш Мұхтарын танымасаң,
Сен әлі сарыауыз бала екенсің.
Әуезовтің «Қорғансыздың күнін» білмей,
Білмеймін қай ұлыға тәу етерсің?!

«Бір атаның баласын» жазған Мұхтар,
Мағауиндей ағамыз нар екен шын.
Құл-Мұхамбет жазған «Алаш ардагерін»,
Мұны да құрдас көзің және көрсін.
Оп-оңай бір сұрақты таба алмасаң,
Сен енді қай биіктен дәметерсің?
Е, айтпақшы сен экономист емес пе едің,
Сондықтан да бұл сыннан нақ өтерсің.
Білімі болмаса көсемситін,
Шенеунік бола салар жан екенсің.

Ау, Мұхтар-ау, ел сенімін ұлсың ақтар,
Десек те бүгін әлде бір сынап қал.
Жұмадан бастап жауған ақжауындай,
Төгейін тандайымнан жыр шумақтар.
Нөсерлеп жер айызын қандырғандай,
Бұл Ринат болған жайды қылсын ақпар.
Жақында телеарнаның барлығынан,
Елбасы ерлік қылды әділ ақпар.
Көрерменнің сұрағына жауап берді,
Дегендей мені де бір шын сынап қал.
Бір шалдар ауылына шақырды да,
Талай істер айтылды жыршы мақтар.
Бәрі де сылап-сипап сөйлей салды,
Лаулай алмай қалды ғой шыншыл оттар.
Қаншама бұрасам да түсе алмадым,
Телефон дегенің бір қырсық-ақ дәл.
Мен түгіл бүкіл Семей жете алмапты,
Сонан соң деді маған бір сыр ақтар.
Елімнің көкейінде қалып қойған,
Әлі де қойылмаған мың сұрақ бар.

МҰХТАР:

Қикуын мына елдің көріп тұрмыз,
Екеуміз біраз жайды шолып тұрмыз.

Сен де маған жауап берген жоқсың, Ринат,
Осыны мына ел де көріп тұр ғой.
Екеуіміз бір-бірімізге жауап бермей,
Сонымен бірде-бір болып тұрмыз.
Келеді айтқан сөзді аңдап қалғым,
Келмейді мына саған салмақ салғым.
Сөз реті келген соң қойып едім,
Қасымханды хан қылып сайламаған,
Айтайын сол жайында талдап парқын.
Әкесі бахадүр хан болғанымен,
Қызынан туылды деп қалмақтардың.
Ринат досым назарын салса маған,
Қалайша шындықты айтпай жалтара алам.
Ұлы Абай, Шәкәрім, Мұхтарлардың,
Туып өскен жерін айтып арқаланам.
Шыңғыс таудың етегі көк желекті,
Мекен еді берекесі тарқамаған.
Байқошқар ауылының бар ағашын,
Әкімдерің отауды жөн санаған.
Табиғаттың жүрегіне жара салып,
Шыңғыстаудың шырайын балталаған.
Әкімдерің еңбекқор адам екен,
Күнде ағаш кесуден шаршамаған.
Жыр тұлпарым жүйіткіп таңымдағы,
Мінеки Сіздің жаққа жақындады.
Ормандарың өртенгені аз болғандай,
Бұл сұмдық та бас алмай тұр отымды әлі.
Абай туған топырақты қорлағандай,
Туған жерінің көкжелегін жапырғаны.
Шәкәрімді сақалынан айырғандай,
Қайыңдарды балталап жатырғаны.
Әуезовтің суреттеген жайлаулары,
Енді тұр өкінішті татырғалы.
Храпуновтай емес деп біздің әкім,
Сен жүрсің бе, мақтаумен әкімді әлі.

РИНАТ:

Мұхтар-ау, коймапсың-ау балалықты,
Мен сенен күтіп едім даралықты.
Қайдағы орманды айттың, қайран құрдас,
Бір шындық айтсын саған бала құтты.
Шұбартауда мен туғалы бір тал жоқ қой,
Біледі жалпақ жазық дала құтты.
Сен айтқан барлық орман Бесқарағай,
Болмасын бұл айтқанға сана күпті?
Айтатын дәлелінді айшықтағын,
Қай лаухи, айтты саған жаңалықты.
Демеймін бүгін өнер асып кетед,
Шамасы келсе Ринат тасып кетед.
Әкімнің мына менде екеуі бар,
Демегін елге Ринат ғашық етед.
Біреуі ана отырған Марат ағам,
Айтысты апта сайын ашып кетед.
Ал енді қалғандары Семей жақта,
Мен келсем барлығы да қашып кетед.
Айбатты бір ой айтсаң ақындарша,
Жарар ед бүгін сөзің мақұлданса.
Орманды айтып жатырсың дей алмаймын,
Мен оған, сенің Мұхтар хақың қанша.
Қайтемін қайран орман Семейдегі,
Басы жоқ шенеуніктен тақымдалса.
Сол жерге түк істемей тыныш отырған,
Барып айт Премьерге дәтің барса.

МҰХТАР:

Мен өзім адалдыққа жар болайын,
Жырларын төгетұғын нар болайын.
Бұл құлақ менде бар деп мақтанасың,
Соған қосар тағы да тән болайын.
Естімей жүрмін дейсің ормандарды,
Ринат көкейіңе дәл қонайын.

Осындай ойрандарды естімеген,
Құдай берген құлағына бар болайын.

Айтып ем бір жақсылық бола ма деп,
Ринаттың отырысы оңа ма деп.

Премьерге айт деп маған ысырады,
Өзі көміліп жатқандай жалаға көп.
Шығысының мұң-мұқтажын айта

алмаған,

Ринат ақындықтан садаға кет!

Жерім жоқ мына саған аян деген,
Алашқы құшағымды жаям деп ем.

Дәлел болса мен айтайын есімдерін,
Ол әкімнің есімі Саян деген.

Кемедегі адамның жаны бір ғой,
Айқасқан қос ақынның сәні бір ғой.

Бірақ та ол әкімді танымайсың.

Айтқаныңа қарағанда бәрібір ғой.

Семейдің айналайынан ұлысынан,
Мен саған жала жауып отқан жоқпын,
Әкімнің бәле іздеп қуысынан.

Шындықты айтам, өйткені ақиқатты,
Артық көрген жігіт едім тумысымнан.

Орыс тілін білмейді деп Дәуітбайдай,
Азаматты шығарыпты жұмысынан.

Қазақша сөйлегені жазығы ма,

Соншама айырардай ырысынан.

Басқа-басқа Абай туған төріміздің,

Шошиын дедім, Ринат, мұнысынан.

Рухани астанасы Алашымның,

Орыс тілінің шыға алмай тұр уысынан.

Жігітсің елге саулық тілегендей,

Тек қана халыққа арқа тірегендей,

Шығысыңның мұң-мұқтажын сен жырлағын,
Құлағыңды салпаңдатып жүре бермей.

РИНАТ:

Алдына шықтық ағайын,
Тағы да міне тыныстап.
Алдына қайта келгенде,
Сөз бастайын дұрыстап.
Айналайын, құрдасым,
Алыспақ болсаң алыспақ,
Жұлыспақ болсаң жұлыспақ.
Шоқпар да болсаң шоқпармын,
Шоқпарың сынса тағы да,
Шығармын қарсы қылыштап.
Кешегі өткен Бекзаттай,
Жиырма бір жасымда,
Соғайын сені бұрыштап.
Айналайын, Мұхтарым,
Шындықшыл болсаң егер де,
Болып жатқан жайды айтқын.
Жаңағы айтқан тал-қайың,
Ол үш жыл бұрынғы әңгіме.
Райыңнан енді қайтқайсың,
Тілекшіл болсаң сен Мұхтар,
Абайдың ұлы еліне,
Бақ пенен Қызыр бір күні
Келсін деп неге айтпайсың.
Шуағы бір Алланың,
Енсін деп неге айтпайсың.
Облыстың атағын
Қайтадан сол Семейге,
Берсін деп неге айтпайсың.
Жоғарыдағы үкімет,
Мына отырған халықтың,
Сырларын да әрқашан,
Ұқсын деп неге айтпайсың.
Казинодағы кәрістер,

Базарда жүрген түріктер,
Ұқсын деп неге айтпайсың.
Ғалымжандай бір ағаң,
Зарыққанша түрмеде,
Шықсын деп неге айтпайсың.
Ауылдың мынау жылында,
Үкімет түгіл ауылға,
Барсын деп неге айтпайсың.
Алматыға назарын
Салсын деп неге айтпайсың.
Алматымды жұтатқан,
Алма ағаштарын бұтатқан,
Храпуновтай әкімді,
Алсын деп неге айтпайсың.
Айтысқа келсең әйтеуір,
Әркімді бір даттайсың.
Даттағаның немене,
Бер жағын ғана айтып ап,
Ар жағына батпайсың.
Дегені бар қазақтың.
Болар елдің баласы,
Бірін-бірі мақтайтын.
Болмас елдің баласы,
Бірін-бірі даттайтын.
Кезім жоқ қой әрқашан,
Достығымнан аттайтын.
Алланың жалғыз құлы едім,
Екі дүниеде әрқашан,
Қазақы қанын сақтайтын.

МҰХТАР:

Тұлпардай терін алып таң асыраған,
Кеудемде жыр жүрегім аласқрған.
Айтысып Қарлығашпен өткен жолы,

Қауырсын жұлып бердім қанатымнан.
Сынасып Сара қызбен сахнада,
Секілді қыз бұрымы таратылған.
Ал, енді Ринатпенен айтысам деп,
Кірпік ілмей түніменен таң атырғам.
Семейдің ақындары мың жасасын,
Мұхтардың бақытына жаратылған.
Сен айтсаң жарларыңды ілкімді қып,
Көкейде қаптамайды бір түрлі үміт.
Ағайын қос ұлынды демеп жібер,
Қос ұлынды жіберіңдер жұлқындырып.
Жүйріктей және дағы жұлқындырып,
Сіздерді біз кетейік сілкіндіріп.
Ринаттың реңі қашып, зар қағады,
Жырыммен алған кезде қылқындырып.
Мен сенің дегеніңе көне алмаймын,
Он жерден отқанменен шырқың кіріп.
Ал енді арқаланып келгеннен соң,
Кетейін тереңінен жыр тұндырып.
Өтіп жатқан айтысымыз бір күнгілік,
Ринатжан азық болсын мың күнгілік.

РИНАТ:

Ол рас екі балаң төрге мінді,
Ешқашан тақпаушы едім ерге мінді.
Шабайын шамам келіп жатқанынша,
Толтырар шапалақпен ел кемімді.
Өзімнің сөзімді кеп өзіме айттың,
Көрмеппін дәл өзіңдей мен керімді.
Өзіңдік тауып жеген бір асың жоқ,
Жүрген соң шұқылап-ай көргеніңді.
Жалғанға жаным менің құмар емес,
Мен әлі тілім үшін қылам егес.

Он үшке толса-дағы бозбала елім,
Дұрыстап оның тілі шағыр емес.
Қытайша сайрап жүрген қазақтарға,
Қастерлі ана тілі жұғар емес.
Қазақтың тілі жылап жатқандығын,
Тас бауыр қаны жоқтар ұғар емес.
Жақында бір заң шықты сұры жаман,
Қылатын болашақты сірә да елес.
Үш тілді қатар білсін депті үкімет,
Болып тұр біздер үшін бұл да белес.
Қансырап жатса-дағы қазақ тілі,
Тоқпағы жоғарының тынар емес.
Туа сап жаттайтындай жаны қалмай,
Ағылшын, орыс тілі құран емес.
Бірнеше тіл сыйдырар бір ауызға,
Қазақтар қара шұбар жылан емес.

МҰХТАР:

Сумандама, Ринатжан, сумандама,
Сен емессің ақын болып туған дара.
Олай-бұлай шайқалтып сахнада,
Түлкінің құйрығындай бұлаңдама.

Сенаттың заңмен құптап шешімдерін,
Сатылды қаситетті есіл жерім.
Ұлттық тілін дауысқа түскен кезде,
Көрдік-ау қанатыңның кесілгенін.
Ақпарат министрінің назарына,
Түссе екен ұсыныс боп осы үндерім.
Мәжілістің сайлауы басталарда,
Көрейік көкелердің көсілгенін.
Тіліңе қарсы шыққан осылар деп,
Көшенің бойындағы жарнамаға,
Баттитып жазып қойсын есімдерін.

АЙБЕК ҚАЛИЕВ ПЕН АМАНЖОЛ ӘЛТАЕВТЫҢ АЙТЫСЫ

АМАНЖОЛ:

Жырменен жазып жүрген жан жарасын,
Ұлы едім тұғыр тұтқан сар даласын.
Ақжолтайлап алдыңда сөз бастайын,
Жолымның сәтті қылғай Алла басын.
Маңғазданып қарайды тау құлжасы,
Басса да меңіреулі жар жағасын.
Табан егін тас тілген жолбарыстың,
Жазады қаңтардағы қар жарасын.
Ер түркінің бұтағы бабам қазақ,
Ат үстінде өткізген арда жасын.
Ер Тарғындай ер болсын деген анам,
Халқын ойлап сүйеген талға басын.
Ғаламнан ғаділетті жол іздеген,
Армысың қалың елім, арлы Алашым.

Елден үміт үзбедім ес білгелі,
Өнерден өгейсітпес ешкім мені.
Алла берген несібем өнер еді,
Өмір атты өрілген бес күндегі.
Ұлтымның жүрегіне жеткен өлең,
Талай ғасыр өтсе де ескірмеді.
Қасиетті халқымның арқасы ғой,
Дауысымның саңқылдап естілгені.
Жүректен жарып шыққан жырларымның,
Келіп тұрмын кіндігін кестіргелі.
Ерекше жаралғандай жаның нұрдан,
Алты Алаш үміт күтер жалынды ұлдан.
Шашуымды шашайын дәстүрменен,
Келгенде боз жусанды сағым қырдан.
Осылай өмір деген өте берер,
Жастық, шақ артта қалып сағындырған.

Тойыңыз құтты болсын, Амангелді,
Алпыс жастың асуын бағындырған.

Дархансың Сары Арқаның даласындай,
Мәуелісің Жетісу ағашындай.

“Отан” партияң халқыма қамқор болсын,
Әлихан аталардың “Алашындай”.

Ұлтын сүйген тұлғалы қайраткер бол,
Байтұрсынның кемеңгер баласындай.

Күлдір-күлдір кісінетіп күлікті өрден,
Тетелесіп шығып ек ұлық белден.
Жолы бөлек Айбек-ау інім едің,
Сәлемін орнынан тұрып берген.
Жөн сілтейтін алдыңнан ағаң едім,
Сұрасаң бір бүйрегін жұлып берген.
Жалған коңыраулардың әсері ғой,
Жеңісті екеумізден бұрып берген.
Мінеки құдай қолдап қайта шықтық,
Ол тілеу болғаннан соң ғұрыпты елден.
Қатар қанат қағайық, кел екеуміз,
Егіз аққу ұшқандай тұнық көлден.

АЙБЕК:

Біссіміллә, сөз бастадым жарық құттан,
Алланың әз есімін қалып тұтқан.
Ассалаумағалайкум, Қазақстан,
Қыраның қанат қомдап алысқа ұшқан.
Өткен жолы жеңіліп Мәлс ағамнан,
Өртеніп күйініштен налып шыққам.
Сәкендей ағамызға мың рахмет,
Газетке ақиқатты жазып шыққан.
Ақиқатты сүйетін Алты Алаштың,
Алдына қайта мені алып шыққан.

Қабыл ал сәлемімді арда, қазақ,
Жұдырықтай жүректен жарып шыққан.

Аманжол, ағам едің ардақтаған,
Бағасын асыл сөздің салмақтаған.
Кешегі серілердің саркыты едің,
Бір болса сендей болар аруақты адам.

Бір туған бауырыңыз болғаннан соң,
Жатырсың жылы сөзді арнап маған.
Ағайынды қоңырқаз шыққаннан соң,
Ақ сөзімді айтармын талғап саған.
Кезіккен Батыраштың балтасына,
Құлагер ек шашасын шаң қаппаған.
Айластың мұңы бір деп қазақ айтқан,
Қос мұңлықты бұл күнде ар жақтаған.
Алайда белдесуге келгеннен соң,
Жараспас сен жақсы деп жалбақтаған.
Сөздерді сен де естідің, мен де естідім,
Біздерді жаттанды деп тармақтаған.
Сондықтан суырып сап айтысайық,
Сөздерді қоя тұрып, бар жаттаған.
Билікке дат айттың не, хат айттың не,
Зарынды тыңдамайды заржақ қоғам.
Қапталдағы үш найзаны жырлап көрші,
Танытып ақындықты ардақты ағам.
Әйтпесе көк мылжың таусылмайды,
Дөңгеленіп біткенше қаңбақ далам.

АМАНЖОЛ:

Жаралған тұла бойы парасаттан,
Айтулы інім едің дара шапқан.
Бір сынайын дедің бе, Аманжолды,
Сұрағың найза болды-ау жаңа тапқан.
Толғанып тосын сауал қойсаң-дағы,

Құрмассың қарсы алдымнан қара қақпан.
Сол найзаны қолға алып батырларым,
Қастасқан дұшпанына қан асатқан,
Аяулы ақ жаулықты аналарым,
Ақ найзаға сүйеніп бала тапқан.
Сол найзаның арқасы біле-білсең,
Сақтаған бізді талай алапаттан.

Найзасыз елестетпен ер бабамды,
Найзагер қып өсірем бел баламды.
Күлтегін, Еділ патша, Бейбарыс боп,
Жаулағам ақ найза ұстап мен ғаламды.
Шашақты сол найзаның арқасында,
Аталар қорғап қалған кең даламды.

Ағайын екеумізге үңілгендей,
Жайым жок сұрағыңнан сүрінгендей.
Найза жайлы сұрақты қойғаныңмен,
Толғай алар ма екенсің інім мендей,
Жүрсінге сол найзаны ұстатсаңыз,
Болмай ма Ер Махамбет тірілгендей.

Найзалы ұл күзеткен қақпа бекем,
Найзалы ер жайғасқан атқа бекем.
Найзаға сап болсын деп атам қазақ,
Түзу өскен қайыңды шапқан екен.
Дұшпанымның сауытын сөксінші деп,
Ұшына болат темір қаққан екен.
Боз айғырдың кекілін кесіп алып,
Желбіретіп басына таққан екен.
Ақ найзалы қазақтың бір баласы,
Болғанымды әр қашан мақтан етем.
Сұрағаың найза болды-ау сенің маған,
Жауабымнан білінер менің бағам.
Ер науан Наурызбайдың атын қойған,

Тербеліп өсіп жатыр сенің балаң.
Ақжолтай Ағыбайдың атын берген,
Ержетіп келе жатыр менің балам.
Екеуі де назадай жігіт болсын,
Жауларымнан қорғайтын елімді аман.

Бек шақта басылмасын жарқылыңыз,
Екеуіміз де қазақтың алтынымыз.
Шашубай, Жамбыл, Қайып, Нұрхандардың,
Өнерін жалғастырған сарқынымыз.
Қалқанды саған енді жырла десем,
Жетер ме оған Айбек қарқыныңыз?
Қысылмай қадау-қадау ой айтарсың,
Шыдаса табаның мен балтырыңыз.
Алты найза секілді сахнадағы,
Бауырым болсын лайым алты ұлыңыз!

Бахадүр бабаларым тең алысты,
Найзаласып алаңда кек алысты.
Үш найзаға қарап мен елестетем,
Ақ Арыс, Жан Арыс пен Бек Арысты.

Ақ найза жарасад-ау күлікті ерге,
Найза ұстап қадам бастым үміттерге.
Бірліктің ұлы қасиет екендігін,
Ғажап қой өмір сүрсе, біліп пенде.
Мығым тұрады екен-ау қара жерге,
Үш найзаның бастары біріккенде.

АЙБЕК:

Аманжол айтыс десе желдетеді,
Ол сөйлесе тынады желде тегі.
Найза жайлы толғанып, тебіреніп,
Әдемі әуенімен тербетеді.
Қалқан жайлы жырла деп інісіне,

Неліктен бүгін ағам кер кетеді.
Несиеге қалдырмай сол қалқанды,
Өзің-ақ жырлай салсаң нең кетеді.
Найза мен қалқан деген егіз ұғым,
Жауынгер қазағымның келбеті еді.
Қарыз болып қалмайын сізге бүгін,
Сөзімді күтіп отыр елде тегі.
Алдында Аман аға қалқан жайлы,
Мынау інің өлеңін өрлетеді.
Сыныңыздан сүрінбей сырғып өтіп,
Сырлы сөздің тасқынын селдетеді.
Қалжа жеп “қыбы” қанған келіншектей,
Маңдайын Аманжолдың терлетеді.

Маңдайың, ал Аманжол, шын терлесін,
Ініңіз қалқан жайлы жыр тербесін.
Қалқаным әз Алатау асқаралы,
Шыңдарын еміреніп бұлт емгесін.
Бір қалқаным Алтай мен Тарбағатай,
Одан асып Қытайдың құрты өрмесін.
Бір қалқаным Каспий мен Ақжайығым,
Мақтанышпен айтайын сыр пернесін.
Бір қалқаным Қостанай, Қызылжардың,
Орманынан өзің де гүл тергесін.
Төрт қалқаным төрт жақта тұрған кезде,
Төрт құбылам тең болып ұлт өрлесін.
Бір қалқаным мына отырған ел емес пе,
Ол барда көгімізден күн сөнбесін.
Бір қалқаным Елбасым Нұрсұлтандай,
Биікке Қазақстан жұрты өрлесін.
Бір қалқаным Айталыдай депутаттар,
Қорғаштап басып жүрген тіл пернесін.
Бір қалқаным тілменен дін емес пе,
Ғаламдасқа оятар ұлт зердесін.
Бірлігімді білемін бір қалқан деп,

Жахандану басталса шын теңдесім.
Қалқанымыз тесіліп іш жағынан,
Үш найза бір-біріне сілтенбесін.
Жаратқан мейірімнің нәрін беріп,
Ылайым қона берсін әр үйге құт.
Ол рас құдай бізді қуантқан ед,
Былырғы жыл ізбасар сәби беріп.
Ақжолтай Наурызбай деп атын қойды,
Ырымдап жақсылықтың шамын көріп.
Ағыбай, Наурызбайлар өтпеп пе еді,
Азаттық деп ел үшін жанын беріп.
Солардың ерлігімен достықтары,
Бүгінге жетпеп пе еді аңыз болып.
Екеуміздің ұлымыз дос боп өссін,
Бабалардың көрмей кеткен бағын беріп.
Олардың болашағы қалай болар,
Сол жайында толғаншы зар иленіп.
Осыларды ойласам ұйықтамаймын,
Қайғыдан қабырғама қан иленіп.

Балаларды кейінгі болашақ деп сенеміз,
Келешегін солардың қай жағдайда көреміз,
Осы жайлы толғашы, артыңа тастап терең із.
Күн ертең олар ержетіп сұрақ қояр терлетіп,
Сол кезде айтшы, Әужеке, қайырламай ма
кемеміз.
Қорқатын жалғыз құдайдан айбының қайда
дегенде,
Не қалды кеннен, мұнайдан, байлығым қайда
дегенде,
Иманды ұлдың ғашығы дініміз қайда дегенде,
Ұлтымыздың асылы тіліміз қайда дегенде?
Кешегі өткен ғаламат кегіміз қайда дегенде,
Бабадан қалған аманат жеріміз қайда дегенде?
Намысқа қалай көнеміз, ұяттан қалай өлеміз,
Не деп жауап береміз, қай тесікке енеміз?

АМАНЖОЛ:

Сезімді жүректегі жасырмаймын,
Жаңбыр жырды селдетпей басылмаймын.
Қалжаның сорпасымен шатастырма,
Құланның етін жеген батырдаймын.
Адамды алмастырған құмай жарық,
Күн ұяға батады-ау бір айналып.
Қасым ақын айтқандай ұрпақ жайлы,
Күніне жүз ойланам мың толғанып.
Бәрін неге шетелге саттыңдар деп,
Несібесін ұрпақтар сұрайды анық.
Түбі жауап беретін сәт келеді,
Уақыт арба жылжиды шыр айналып.
Осы жайлы бүгінгі шенеуніктер,
Дұрыстап көрсең қайтеді бір ойланып.

Бұл менің сөзім емес жай бүгінгі,
Көтердім ақындарға сай жүгімді.
Халқын сүйген қайраткер аз болып тұр,
Саясатшы көбейіп маймыл үнді.
Күлдір-күлдір кісінеп оқыранған,
Азаматтар қайдасың айғыр үнді.
Айбек-ау өзің айтқан сол заманда,
Ұрпаққа түсіндірем қай мұңымды.
Шет елдерге саттық деп қалай айтам,
Қайда деп, сұрар болса байлығымды.

Дөңгеленген дүние шарайнада,
Бұл жайлы айтып өткен талай дара.
Өзіміздікі дей алман өз малымды,
Қан жылап сынағандай Абай дана.
Жерді неге саттыңдар десе балам,
Жауабын қайтарамын қалай ғана?

Еркінсіп асағанмен бүгін майды,
Депутаттар, болмасын түбің кайғы.

Қалай жауап береміз Айбек інім,
Сұраса дінім менен тілім жайлы?

Шендінің майланғанмен бір бармағы,
Ел еншілі деуіңе тіл бармады.
Ұрпақтарым бақытты болса екен,
Екі мың отызыншы жылдардағы.
Елімнің қамын ойлар қалқаны едің,
Шалқыған боз далада шалқар едің.
Ақаң менен Жақаңдай ұлды берген,
Аман ба, Торғайдағы дархан елің?

АЙБЕК:

Тос деп ем жауабыңа құлағымды,
Көмейден ағыл-тегіл жыр ағылды.
Берем деп қалай жауап, Айбек інім,
Өзіме қайта қойдың сұрағымды.
Ұрпаққа біз қарабет болмау үшін,
Басынан тазалағын бұлағыңды.

Торғайдың айтар болсам сырын мұңды,
Саясат былғап кеткен тұнғымды.
Басталған 93-те Торғайдағы,
Ақтабан таусылмай тұр шұбырынды.
Қостанай, Астанаға шұбырған көш,
Жүрекке қанжар болып сұғылулы.
Көрмеген он жыл жарық ауылдардың,
Бүгінгі толған топан мұңы күнді.
Пайдасы ауыл жылдың тимей жатыр,
Шығарсам ақиқат деп шын үнімді.
Ресейден елге әкеліп қойған едік.
Күтем деп болашақтан ұлы күнді.
Міржақып сүйегінің айдалада,
Қалғаны шырқыратар шыбынымды.
Ауылы Міржақыптың тарап кетті,

Жұртында иттер қалды құры мұңды.
Әр жерде шыр-шыр еткен бір топ торғай,
Тыңдайтын жан жоқ сенің шырылыңды.
Үнінді бір құдайға жеткізбесем,
Кеше гөр шырқыраған құлынынды.
Ақанмен Міржақыпты туған Торғай,
Сен көрген қасіретті кім ұғынды.
Торғайға жағдай жасап берем десе,
Мен қазір қияр едім ғұмырымды.
Әй, бірақ менің жаным кімге керек,
Қайғыдан күрт жеп жатыр жұлынымды.

Тілеймін Торғай төрге өрлесін деп,
Қиындық енді кайтіп келмесін деп,
Ыбырай, Ақан, Жақан жаққан шырақ,
Тағдырдың дауылымен сөнбесін деп.
Торғайдың мұңы менен зарын айттым.
Өзгенің бастарына бермесін деп.
Қиындық-қасіретті Торғай көрген
Қазақтың өзге жері көрмесін деп.

Торғай да, Торғай, Торғаймын.
Жүреkte тұнған мол қайғым.
Мұңымның мәнін ұғатын,
Жырымның нәрін ұғатын,
Сырымның зарын ұғатын,
Тыңдаушы жұртым кез келсе,
Сөйле деп маған сөз берсе.
Толғау да, толғау, толғаймын.
Үш жүздің асыл нәрі деп,
Айтқанда сөзі дәрі деп
Абылай таққа мінгенде,
Батасын берген баһадүр,
Шақшақтың ұлы Жәнібек
Арыстан туған Торғаймын.

Алты алашқа күн болған,
Күннен тамған нұр болған.
Ахмет пен Міржақып,
Данышпан туған Торғаймын.
Әбдіғаппар хан бастап,
Аманкелді ол қостап
Ақ патшаның өзін де,
Торықтырған Торғаймын.
Әскерін итше сабылтып,
Қайратынан қағынтып,
Айбатынан арылтып,
Зорықтырған Торғаймын.
Әлихан құрған Алаштың
Ордасы болған Торғаймын.
Азаттық үшін күресте
Төлбасы болған Торғаймын.

Еміренген елім деп,
Еміренген жерім деп.
37-дегі қырғынға,
Асыл берген Торғаймын.
Эрмитажға Кейкінің
Басын берген Торғаймын.

Сырбай, Ғафу, Кеңшілік,
Әдебиеттің күні кеше,
Төрін де ойған Торғаймын,
Орнағанда азат күн,
Теңгесіне қазақтың,
Қолын қойған Торғаймын.

Өз тұсында екі рет
Өкімет болған Торғаймын.
Облысым жабылып,
Тынысым да тарылып,

Көрінгеннің ермегі,
Жетімек болған Торғаймын.

Тарихым міне осылай,
Парақталған Торғаймын.
Қостанай, Ақмолаға
Жесір әйел секілді
Екі көзім жәутеңдеп
Қарап қалған Торғаймын.
Тасынғандар басынып,
Масыл болған Торғаймын,
Басынғанға ашынып,
Батыл болған Торғаймын.

Ашынғаннан ашылып
Ақын болған Торғаймын.
Ақиқатын айтайын
Қорқатұғын нем қалды,
Қорқа-қорқа әркімнен,
Батыр болған Торғаймын.

Қүдірет-Кәрім бар болса,
Жаратқан ием жар болса.
Жұрт не десе о десін,
Облыс болмай қоймаймын!

Осылайша, Әужеке,
Торғай жайлы жырладым,
Қарап босқа тұрмадым,
Туып өскен елімнің
Айтып өттім жайын да.
Айналайын, Әужеке,
Сізді де бір сынайын,
Шақырып енді қайымға.
Жасың үлкен ақынсың,
Қайымың болса пайымда.

АМАНЖОЛ:

Өткен күн өкінгенмен оралмайды,
Ұшқан құс бірлік болмай қона алмайды.
Сарпековтей нашарды сайласандар,
Тақау манда облыс бола алмайды.

Айтыстың шақырдың ғой қайымына,
Мен де қарсы келмеймін пайымына.
Қайымның дариясында жүземін деп,
Ілесе алмай жүрмеші қайығыма.
Айбек-ай айтысуға бекем едің,
Келеді ағаң болып жетелегім.
Өзің айтқан Торғайдан парламентке,
Депутат болып жатсаң нетер едің?

АЙБЕК:

Ол рас айтысуға бекем едім,
Дейсің-ау келіп отыр жетелегім.
Жетекті тазы ешқашан түпкі алмайды,
Жетектен қай түлкіге жетер едің?
Депутат болсам егер, Аман аға,
Өзің де осы жерде не етер едің?
Үйтемін, бүйтемін деп жұртты алдамай,
Қолымнан келген істі етер едім.
Тапталып табандарда жатқан тілді,
Тұғырға ең әуелі көтеремін.
Ойлаған ұлттың қамын ағам едің,
Тұлғанды өзгелерден жекеледім.
Әдемі келбетіңмен салыстырсақ,
Әужеке, қыздан зият бетер едің.
Гүлжанның орнына құдай қалап,
Министр бола қалсаң не етер едің?

АМАНЖОЛ:

Тұлғанды өзгелерден жекеледің,
Министр болсам егер не етер едім?
Отырған әкелерге жағдай жасап,
Ел-жұртымды риза етер едім.
Көп балалы анаға жәрдем беріп,
Қазақтың көбейтер ем бөпелерін.
Осы айтқанның барлығы болмай жатса,
Өз еркіммен орнымнан кетер едім.
Храпунов жезденнің орнына
Өзіңді әкім қылса не етер едің?

АЙБЕК:

Тұлғамды өзгелерден жекеледің.
Дейсің әкім болсаң не етер едің?
Жоғары қызметті қимадың ба,
Тілегім төмендеу ме өте менің?
Тұрғанда министр боп Аманжолым,
Жұмақтай Алматыны етер едім.
Жаптырып заправка атаулыны,
Табар ем табиғаттың бөтен емін.
Дұрыстап, жол біткенді тақтайдай ғып,
Жақсы істің табар едім төтерегін.
Саин мен Сейфуллинде тұрғандардың,
Бәріне жұмыс тауып берер едім.
Жанында жетім бұрыш жүргендердің,
Бәріне бір-бір пәтер әперемін.
Аманжол министр боп тұрған кезде,
Қаржыға басым ауырмас өте менің.
Осылай ару қала Алматыны
Аялап кадріне жетер едім.
Сіз сұрап жатырған соң айтқаным ғой,
Келмейді бос мылжыңмен тепелегім.
Алаштың арын ойлар арманымды
Келмейді бос қиялмен некелегім.

Ақын болғым келеді, ақын болғым,
Әкім болғым келмейді көке, менің.

АМАНЖОЛ:

Соңымнан еріп шыққан тетем едің,
Ел алдында, демеймін бөтен едің.
Әкімдік министрден төмен емес,
Сондықтан қомсынасың бекер ерім.
Тәубе деп еңбек еткен дұрыс болар,
Бастығы болсаң-дағы мекеменің.
Министр де, әкім де боламыз деп,
Терлеттік көкелердің шекелерін.
Қайыммен әзілдеген сөзімізді,
Шын көріп қалмасыншы көкелерім.

БАЛҒЫНБЕК ИМАШЕВ ПЕН РИНАТ ЗАЙЫТОВТЫҢ АЙТЫСЫ

БАЛҒЫНБЕК:

Хабарда салған еліме,
Финалға ақындар шықты деп,
Келгенде көрермен, армысың,
Қадамыңа құт тілеп.
Ақындарға қараған,
Арыстанға балаған,
Жүректері түкті деп.
Ауылда нағыз көрермен,
Айтысқа бәрі өлермен.
Біреуді айтар ұтты деп,
Біреуді әдейі жықты деп.
Көз салып бізге отырсың,
Қайсысы кімнен мықты деп.
Залда отырған халық та,

Бұрынғыдан да тіпті көп.
Сіздер көптен күткесін,
Біз қоялық нүктесін,
Жекпе-жек осымен бітті деп.

Армысың асқақ Алатау,
Бармысың, Қазақстаным!
Сәлемді беру сүннет деп,
Халқымды мәңгі құрметтеп,
Пайғамбар жолын ұстандым!
Талабыңнан шықсам деп,
Талабымды ұштадым.

Ақынынды қоздырар,
Алқа топтан оздырар,
Тақымынды қысқаның.
Қазағым ұлтым ұлысым,
Бәріңде менің туысым.
Сөзімнің ұқсаң ұстамын.
Қабан жырау әулие,
Тәрбие жолын нұсқадың.
Сарқыты жеткен Сүйінбай,
Бақтыбай, Жамбыл, Сүйімбай,
Солардай сөзге ұстаным,
Әуелі Алла, бір Құдай,
Сонан соң елдің тілеуі,
Қалықтап көкке ұшқаным.

Мен айтысқа алғаш ұшқанда,
Туған күні болатын,
Жыр алыбы Жамбылдың.
Көз алдында халықтың,
Жүз жасаған алыптың,
Жырындай болып, жаңғырдым.
Айтысқанда Сарамен,

Туған күні болатын,
Алдыңдағы Балғынның.

Сара қыз мені құттықтап,
Мен сақалыммен қытықтап,
Сахнада сән құрдым.
Кездескенде Мэлспен,
Туған күні еді Пушкиндей,
Поэзиядағы алыптың.
Еркін Жаппар ағамның,
Туған күні қатар кел,
Арнасы толды ән-жырдың.

Амангелді Дінұлы,
Туылыпты бүгіні.
Мен айтысқа шыққанда,
Той болады әрбір күн.
60-қа келген ағамыз,
Өлеңмен шапан жабамыз.
Аман да келіп сау жүргін,
Туған күн болған сайын мен,
Халқымды жырмен таң қылдым.
Көмбенің алдын шаң қылдым.
Бәріне жеңіс сыйлаған,
Қиянатқа қимаған,
Жазуы шығар тағдырдың.
Айналайын ағайын,
Жүздескенім өзіңмен,
Жазуы шығар тағдырдың.
Балғынбекті тағы да,
Ақтық сынға алғыздың.
Сахнада тағы бір,
Сүгірдің әнін салғыздың.
Кезегін беріп ал енді,
Тыңдайық сөзін балдыздың.

РИНАТ:

Жақындап бұл қалғаны көмбе ме еді,
Балғымбек ақ тілегін селдетеді.

Осы ойда Нұртайдайын ағаңыз да.
Алланың бір жасына келген еді.
Оны сен қалай білмей қалдың екен,
Жараспас бұл қасиет ерге тегі.
Бүгінде болса-дағы қайнағаң ғой,
Құттықтай салсаң күйеу нең кетеді?

Біссіміллә, болған екен сөз басы үлгі,
Қиқуың шабытымды қозғасынды.
Шапалақ соғатұғын халқым қайда,
Пейілі балқытатын қорғасынды.
Ассалаумағалайкум, ағайын-жұрт,
Танимын бір өзің деп жолдасыңды.
Ақ бата қылып жатсаң бұл балаң,
Әр сөзің сапарымды оңдасын да.
Алдыңа жүйрік балаң қайта келді,
Білесің алмастайын тозбасымды.
Шапқанда шаң боратып қазақ үшін,
Өлең қып парлатайын көз жасымды.

Іздеген балаң едім өнімді өлең,
Кезім жоқ ел дегенде егілмеген.
Семей мен Аягөздің жалғызымын,
Қарайды маған елім сенімменен,
Ұстасам Боранбайлап жүз ақынмен,
Намысым ешкімге де берілмеген.
Жырым – нұр бір Алладан тамған маған,
Қырық жыл айқасында өлімменен.
Жасқанар Балғынбектен мен емеспін,
Ақынмын “атомға” да жеңілмеген.

Көргенде жездем дейін баталы ұлды,
Салайын балдыз болып шатағымды.
Жолыңнан адастырып, айландырып,
Басыңа кигізейін шапаныңды.
Өзіңсің сау басыңа тілеп алған,
Құрметті “Жезде” деген атағыңды.
Жұлықсам құлағыңнан еркелікпен,
Демессің балдыз мені қапа қылды.
Құрайын қырық жерден қақпанымды,
Жұлайын бір-бір талдан сақалыңды.

Алматым Айтыс үшін мәңгі мекен,
Сақалды қарсыласым Балғын екен.
Сұлбасы айнымаған бай баласы,
Тұлғасы елестетер нарды бекем.
Нар деп мен мақтап жатсам асқақтама,
Дем асар мендей нардан ол кім екен.
Мен едім шұбартаудың бір көкжалы,
Нар болсаң өркешіңнен қарғып өтем.

Ал ендеше екеуміз,
Қанаттанып самғалық.
Ағайын жұрт қол соғып,
Таңдай қақсын таңданып.
Жездемнің бірі сен едің,
Қарамайтын паңданып.
Айлаңа бірақ қалмаспын,
Осы күні алданып.
Жекпе-жектің басында,
Айтыспаймын деп менен
Сараға қаштың сандалып.
Бәрібір келдің алдыма,
Қырандайын қомданып.
Баратып жерің қалмады,

Алғаның дұрыс қамданып,
Шымшыласам өзіңмен,
Жарылмассың шамданып.
Қармағыма түстің бе,
Есілде жүзген нән балық.

БАЛҒЫНБЕК:

Сақалыма жабысып,
Осы ма маған сыйлығың?
Қарсы қойған Нұртайға,
Қандай жаман пиғылың.
Жүруші едім мен сені,
Топтан озған жүйрігім.
Атаңа емес бұл күнде,
Алашқа күллі сыйлысың.
Көз алдымда дауыл боп,
Нөсер боп мейлің құй бүгін.
Қара күйын дауылмын,
Арнасы қатты ағынмын.
Мойындайтын жігітпін,
Алланың ғана бұйрығын.
Жүрмейді маған билігің.
Анадан алтау тусаң да,
Белінді бекем бусаң да,
Сақалдың жолы киелі,
Айылыңды жи бүгін.
Он алты ақын ішінен,
Қалдық екі кандидат.
Төртінші рет жарыстың,
Төрде отырып жан кинап.
Елге бердік билікті,
Телефонмен балл жинап.
Сұраған жездең жолықты,
Барыңды енді салып бақ.

Алдына көпшіліктің келген кезде,
Мен емес жұрт құмарын қандырмайтын.
Балдызым бүгін маған қарсы шықса,
Мен емес намыс отын жандырмайтын.
Апай төс атан жілік Балғымбекпін,
Сен түгіл сенен зорға алдырмайтын.

Сен едің Семейдегі дарабоздай.
Бәйгеден жүйрік келсін шабан озбай.
Қарлығаш, Әсем, Сара, Фархат, Ринат,
Айтыстан қалмайсындар сабақ аздай,
Сүйрелеп бесеуінді Сиязбек жүр,
Тіркеген бес вагонды паравоздай.
Қарағым балағымнан тістей берме,
Онсыз да балтырымда жарам аздай.
Крыловтың шырылдауық шегірткесі
Деймісің шындық айтты ала жаздай.
Тереңнен суырып айт ақиқатты,
Айдыннан балдыр тартқан бала қаздай.

Жөні келсе, балдызжан,
Қайнағамды мақтаймын.
Мақтаймын да қашанда,
Ел сенімін ақтаймын.
Білесің ғой айтыста,
Жүрсінді ғана даттаймын,
Өз іші де біледі,
Бекерге жала жаппаймын,
Ырылдаймын, қаппаймын,
Жүрсіннен жақсы таппаймын.
Сақ болсын деп сұқ сөзден,
Айтыс сайын қақсаймын.
Ал сен айтыс сайын мақтайсың,
Оныңа кінә тақпаймын.
Шапан жауып, ат мінгіз,

Қолыңды бүгін қақпаймын.
Мақтағандар бүлдірер,
Осы сөзді мақтаймын,

Мақтап жүріп жылатқан,
Сайлаудан да құлатқан,
Куларды қалай ақтаймын.
Тура айтамын туысқа.
Түспесін деп куысқа.
Мақтанудан сақтаймын,
Сүрінгенде сүйеу боп,
Түңілгенде тіреу боп,
Ырқыма көнбей жүрсе де,
Сыртынан сендей сатпаймын.

РИНАТ:

Балғымбек, жөн шаба алсаң көрінеді,
Тұрғанда Алматының сеніп елі.
Сыртынан сатқанымды бұл Жүрсін де,
Қай жерде қай ауылда көріп еді?
Сақалдың жолы үлкен деп айтасың-ау,
Нұсқайды ол сөзіңнің жөні нені?
Адамды маймыл деген Маркстің де,
Сақалы иегінде толып еді.

Озғайсың, ал жездеке, құтың әрі,
Демессің балдыз менен ұтылады.
Менен де зор адамдар жеңбеді деп,
Сөйлейсің басқаларды нұқып әрі.
Кейбіреу түйедейден құтылдым деп,
Біздейін түймедейге тұтылады.
Қасыңа келген жоқ қой басқа бала,
Сен мені айдалаға тастама, аға.
Қаншама айтсан-дағы қатты-қатты,
Ринат сөзіңізден жасқана ма?!

Келген соң Алматыға шындық дейсің,
Тығылған бейкүнәдай тас қораға.
Балғымбек, шыныңды айтшы сен неге осы,
Үндемей жүре бердің Астанада.
Астана күннен-күнге жайнап жатыр,
Той түгел қойнауында қайнап жатыр.
Мысалы, кеше ғана Арқа жақта,
“Астана күнін” жұртың тойлап жатыр.
Ол жерге шетел жақтан әртіс келіп,
Жасанды бұлбұл құсап сайрап жатыр.

Қазақтың миллиондаған ақшасына,
Осылай қанжығасын майлап жатыр.
Ал енді ауылдағы ағайындар,
Маңдайдан сорғалаған қара терден,
Айлықты аламын деп ойлап жатыр.
Балғынбек, неге астана әлі күнге,
Ауылдың тағдырымен ойнап жатыр?

БАЛҒЫНБЕК:

Не жаман, бұл қазаққа сайлау жаман,
Кандидатты оққа әкеп байлау жаман.
Ринат, ел алдында дұрыс айттың,
Халықтың тағдырымен ойнау жаман.
Электронды дауыс беру қалай болар,
Әзірге қасқыр да аман қой да аман.
Көрпелері жетсе де көсілуге,
Серкелері сертінен тайған заман.
Есіктегі еліміз еншісіз қап,
Төрелер астанада тойған заман.
Сен ерді қашан саттым деп отырсың,
Есіңе түсірейін, ойлан, балам.
Той жасап Тоқтасынов Төлен деген,

Ринатқа ән айтқызып қойған заман.
Сәбилянов отқа түскен Нұртай аған,
Топқа түсіп үш рет сайланбаған.
Төлен өтсе шығыны төленген ғой,
Сайлау деген осындай майдан балам.
Төленді де мақтайсың, Нұртайды да,
Қос майданда соғысқан қандай жаман.
Сара емес, Абайдың ақынысың,
Мен сенің қылығыңа кайран қалам.
Барыстай балдызыма жөн болады,
Мысықтың мысығына айналмаған.

Ринат, сен әлі жассың, кекілдісің,
Халыққа жас болған соң өтімдісің.
Астанада үндемей жүресің деп,
Сол сөзбен сүрінед деп отырмысың.
Әр сөзімді аңдығанға қарағанда,
Балдыз емес абысыным секілдісің.

Сақал деген болды ғой бітпейтін жыр,
Мен сені әзіл сөзбен үптейін бір.
Сақалға емес жүрекке байланысты,
Ізгілікке апарар құт дейін бір.
Әйтпесе дінді бұзған дүмше молда,
Өтірік уағыз айтып жұрт жиып жүр.
Аңқау елге арамза молда болып,
Жылтыр беттер жұртты жеп быттыып,
Сақалдың дінге қандай қатысы бар,
Сақал түгіл мұрты жоқ мүфтиің жүр.
Сақалмен кімдер бүгін санасып жүр,
Көсе болған мүфтиге жарасып жүр.
Тура жолдан тайған соң талай қазақ,
Өзге дінге адасып, шырмалып жүр.
Оларға уағыз айтар молдалар жоқ,

Барлығы пітір жинап таң асып жүр.
Бүгінгінің Мекке барған молдалары.
Тек қана жаназаға таласып жүр.
Ағалар елдік дейді, бірлік дейді,
Бірліксіз баяны жоқ тірлік дейді.
Бес жүз мың қазақ өтті басқа дінге,
Үлкендер бұған неге дүрлікпейді?

Миссионерлер зиялы мемлекетке,
Қайырлы іс қылуға кірдік дейді.
Маркстен ілім алған атеистер
Миссионердың сөзіне құлдық дейді.
Имам жок уақытымен уағыз айтар,
Жайбасар жатқаныңды дін күтпейді.
Мода қуып Меккеге барған қажы,
Молда болып жүргенмен дым бітпейді,
Ішінде мысықтардың бәрі мешкей,
Шіркеуде шыбынға да шыр бітпейді.
Ол рас Семей жақта той деген көп,
Балғынбек айта білші ойлы өлең тек.
Айтайын жағдайын кандидаттың,
Көрсетіп көзіменен көрген ел көп.
Өз ағам ажал үсті жатқан кезде,
Хал сұрап па едің сен менен кеп.
Сол кезде қиналғаннан ақша таптым,
Фәнидің жазғандығы сол ма екен деп.
Әйтпесе өзің келіп көмек берсең,
Мен саған ешқашанда қой дегем жоқ.

Бір өзің болғандайын дара құнды,
Сен маған қарсы қойдың жаңа кімді?
Дін жайлы толғанасың елге келіп,
Ашқандай жүректе бір парағынды.
Сен сонша діншіл болсаң айт, Балғымбек
Тастадың не себептен намазыңды?

Зор болса исламның келешегі,
Бұл ойды Ринат бүгін елесе еді.
Бұлайша ойлы болып көрінгенмен,
Санаңнан сенің талай жел еседі.
Намазды орта жолда тастап кеттің,
Күндеді деме мұнша неге сені.
Бір барып қайта қайтып кететіндей,
Ислам қайын жұртың емес еді.
Бұл Балғын айтыс сайын толушы еді,
Жоқ-ау деп келешекте оның шегі.
Айтыстан бір күн бұрын бұл жездеміз,
Семей деп жақсы түстер көруші еді.
Семейді ертең күні облыс боп,
Қалады деп тағы да жүруші еді.

Ойланбай он бес дауыс бере салып,
Менің де көңілім соған толушы еді.
Бірақ та облыс болған Семейім жоқ,
Ринат тек жақсыға сенуші еді.
Әй, тегі, саған сенген мен де ақымақ,
Бұл Балғын кашан жақсы онушы еді.
Тегінде үкіметтің ауылында,
Қай кезде қандай шындық болушы еді?!

Тексерейік, Балғынбек,
Тәуіп болған ісінді.
Қарсы алдымда отырсың,
Бейне бір молда мүсінді.

Ашық менмін балдызың,
Тап демеймін ішімді.
Осылай сөзді бастасам,
Ұйқасыннан шумақтың,
Балғымбек бәрін түсінді.

Ал енді саған айтайын,
Өзімнің көрген түсімді.
Мен де өзімді жырласам,
Келмейді саған қауіп бір.
Аякөзде той болып,
Жасанып битімдей тауым тұр.
Қарсы алдымда со кезде,
Қол соғып үлкен қауым тұр.
Сол қауымнан Ринат,
Бір бақытын тауып тұр.
Басқа түгіл көгімде
Маңдайыма шуақ ауып тұр.
Айтақындай ағам кеп,
Аяғыма етік кигізіп,
Үстіме шапан жауып тұр.
Осындай түсті жырласам,
Ішінен маржан теріп көр.
Балдызыңа енді жауапты
Дұрысынан беріп көр.
Шынымен болсаң көріп кел,
Осы түсімді жорып бер?

БАЛҒЫНБЕК:

Ау, Ринат, өзгермейтін қағидам бар,
Бойыңда сенің-дағы ар-иман бар.
Ол рас, намазға мен жығылғанмын,
Мешітке тартқандықтан әр имамдар.
Бірақ та бір жағымда уахабистер,
Бір жағымнан кеп қалды талибандар.
Солардың ниетінен шошып қалдым,
Менің-дағы бойымда зор иман бар.
Қарағым, иман менің жүрегімде,
Тілімде құлқу алла, кәлимам бар.
Балдызым бар сырымды біліп алды,

Жырынмен дүрліктірдің ұлы залды.
Тойға барып нәпақа таптым дейді,
Ринат өзін өзі іліп алды.
Көмек берсең қайда қалдың деп отыр ғой
Балдыздар мойнымызға мініп алды.
Сен өзін Семейді айтпай тұра алмайсың,
Әр кезде Қабанбай деп ұрандайсың.
Қабанбай бар қазақтың әулиесі,
Ұлтқа ортақ тұлға екенін ұға алмайсың.
Қуандықов біліпті қулығынды,
Түлкінің құйрығындай бұлаңдайсың.
Өскен елің Семеймен кіндігі бір,
Өскеменді аузыңа бір алмаймысың.
Баламер Сахариев ағаңыз бар,
Шыңымен талас өскен шынардайсың.
Оралхан Әр Алтайдың Кербұғысы,
Қарайсың күмәнменен бұған қайсың.
Атбегі Кітапбаев Бошайың бар,
Сен қазір сол баптаған құнандайсың,
Қалихан қара сөздің боз жорғасы,
Әр сөзін таң асырып тұмарлайсың.
Қасым ағаң кайсарлықтың қолтаңбасы,
Қолда барда қадірін біле алмайсың.
Төлеген Тоқтаровтай батырың бар.
Қылышы болсаң оңай сына алмайсың.
Көкжал Барақ бабаңыздай,
Қолыңа неге, қалқам, ту алмайсың?
Академик Ахметов, Аманжолов,
Ғылымын зерделесең суалмайсың.
Сөзіңе ұлыларды қосып айтсаң,
Қияны көзбен шолар қырандайсың.
Әй, саған, айтты не, бір айтпады не?
Той үшін толғау айтар жыраудайсың.
Байқаймын балдызыма білім керек,
Айқаймен айды аспанға шығармайсың.

Балдызжан, ар дейтін бір ұғым бар ғой,
Семейдегі балдыздар құлындар ғой.
Семейің 2005-те ашылады,
Айтатын әр сөзімде шыным бар ғой.
Семейге бұл Балғынбек бөтен емес,
Менің де жүрегімде мұңым бар ғой.
Сен-дағы түс жоры деп отырсың,
Алдын ала жасаған жырың бар ғой.
Айтақын шапан жауып жатса егер,
Ринат үйленетін түрің бар ғой.

РИНАТ:

Әр сөзін бұл Балғынбек сүйгізеді.
Байқатпай Ринатқа да тигізеді.
Шапан жапса үйленесің деп айтасың,
Бұл ойыңыз шын ізгі еді.
Бірақ та түсінбедім онда маған
Неге Айтекең темір етік кигізеді?

Болғандай әрбір айтқан сөзі нұсқа,
Өзі мәнді сөйлейсің, өзі нұсқа.
Өскеменді жырламасам айып етпе,
Онсызда жалтақтаймыз облысқа.

Бар қазақтың даласы менің елім,
Жарар еді бұл Балғынбек соны да ұқса.
Ұлыларды Семейімде мерт қылғаны,
Ұлықтарың қорқақтау қолы қысқа.
Бәрі бір сол Семей тарихына оралады,
Кейбір қазақ тарих іздеп сабылысса.

Дейсің бе уәдемен ел алдаймын,
Мен өзің сөз аңдысам дем алмаймын.
2005-дегенді айтып өттің,

Дегендей төрт тұяқты тең алмаймын.
Елбасының аузынан естіп пе едің,
Мен бірақ ондайыңды көре алмаймын.
2030, 2005 қаптап кетті,
Шынымды айтсам, цифрларға сене алмаймын.

Ер бар ма бұл қазақтың көшін ұстар,
Құбыжықтай қателерден шошыныс бар.
Мысалы, көтерілмей қазақ тілі,
Болмай қалды оған ешкім осы құштар.

Тіл көтеру үш-ақ жыл демеп пе еді,
Үкімет уәдесінде тосылыс бар.
Тегінде бұл заманда қазағының
Қанында зерттелмеген қосылыс бар.
Әйтпесе қарға болып қарқылдай ма,
Таранып төрде отырған тоты құштар?

Махамбетше шыңғырып
Шындықты айтар күн туды.
Қайран қазақ тілінің
Жанарына мұң тұрды.
Балғынбек, айтшы осыны,
Сіз жақтағы ағалар,
Бұзады неге шырқымды?
Қолдау таппай ешкімнен,
Қайран қазақ тілінің,
Жағасы да жыртылды.
Айтып-айтпай немене,
Дінімізді де бүлдірді.
Тіліміз де қырқылды.
Айта беретін сен құсап,
Төрде отырған бастықтың
Уәделері бар, мың түрлі.

Ей депутат, ағалар,
Сіздерді халық сайлап па еді,
Қандырып ал деп ұйқынды?
Әтеш құсап ән салып,
Келтіресің күлкімді.
Қайран қазақ қайтейін,
Халық сенген қойлардың,
Күйсегені бір түрлі.

БАЛҒЫНБЕК:

Ринат, шындықты айттың қаша алмайтын,
Мүгедек болдық алға баса алмайтын.
Кешегі Әз Тәукенің заманында,
Шалағай шала заңдар жасалмайтын.

Жалпыға “Жеті жарғы” жетіп жатыр,
Мәңгілік қартаймайтын жасармайтын.
Ал бізде жетпіс жеті депутат бар,
Заң толы қағаздардан бас алмайтын.

Жеті жүз жетпіс жеті заңымыз бар,
Қоғамға еш өзгеріс коса алмайтын.
Мемлекеттік тіл болып жазылса да,
Қазақ тіл тамыр жайып өсе алмайтын.

Әйтпесе не болыпты он бес жылда,
Өзге тілден өзіне көше алмайтын.
Үнсіз депутаттар бар парламентте,
Сканвордтан басқа еш нәрсе шеше алмайтын

Қандастар келіп жатыр арғы жақтан,
Азаттық олар үшін мәңгі мақтан.
Өз елім өзегімді талдырмас деп,
Үміт қып көкірекке шамды жаққан.

Қазактың кәсіпкері Оразамбай,
Қытайда іскерлікпен тау құлатқан.
Шыңжанда алтын тағып ардақтапты,
Шыққан соң бар мақсат пен бар мұраттан.
Қалдарбек Найманбаев Қытай барып,
Құрыпты оралманға қанды қақпан.
Біріккен кәсіпорын ашамыз деп,
Қаржыны тартқан екен әлгі жақтан.
Қажымхан Мәсімовты таныстырып,
Су ішкен болған екен “бал бұлақтан”.
Кәсіпорын түгілі сайтанда жоқ,
Сақалын саудаға сап салбыратқан.
Мол қаржыны қалтаға басып алып,
Қаңғыртып қандасымды қалжыратқан.
Әділдікті табам деп Орекең жүр,
Көз ілмей әрбір атқан танды баққан.
Министр Мәсімовтың мысы басып,
Сот сорақы болып тұр занды баққан.
Баласының беделін пайдаланып,
Әкесі оралманды зар жылатқан.

Ринат сөзден сабақ ала білді,
Мен сенің қайтармайын талабыңды.
Серттен тайған кезі жоқ Елбасының,
Байқап ат билік жаққа садағыңды.
Ел алдында дәл қазір мен сұрайын,
Қалдарбек кімге қылдың мазағыңды?
Қаңғыртып жылаттың ғой қазағыңды.

Қажымхан Мәсімовтің мәрттігі ғой,
Ореке жыртқан сенің балағыңды.
Ай сайын құшақ-құшақ хат жазады,
Елбасы ести ме деп, нала-мұнды.
Елбасы оның бәрін көрмейді ғой,
Әйтпесе қақ жарар еді кара қылды.

Айтысқан он алты ақын «дорогойың»,
Ішінде Ринат еді «молодайың».
Бастады жекпе-жегің «один-один»,
Көрдіндер «без правил супер бойын».

Қарлығаш, Сарам-ай,
Серіктей ағам-ай,
Аманжол, Мэлспен,
Шырынбек, Рустем,
Мұхтар-ай Ермек-ай,
Айбек-ай Арман-ай.
Дәулеткерей дауылпаз,
Оразалы ортеке,
Әбілқайыр арғымақ,
Балғынбек бар Имаш-ай,
Шамаң жетсе сыйлас-ай.
«А я тебя убью Ринат-ай».

Қарағым, айналайын, «черный көзім»,
Аман ба, Семей менен Аякөзің?
Мен едім ақындарда «тяжеловес».
Таяқты жейсің бүгін жалғыз өзің.

Қарлығаш, Сарам-ай,
Серіктей ағам-ай.
Аманжол, Мэлспен,
Шырынбек, Рустем,
Мұхтар мен Ермек-ай,
Айбек пен Арман-ай.

Дәулеткерей қимас-ай,
Оразалы сыйлас-ай,
Әбілқайыр Ринат-ай,
Балғынбек бар Имаш-ай
«Все равно тебя, люблю, Ринат-ай».

Қарағым, айналайын, «черный көзім»,
Аман ба, Семей менен Аякөзің?
Мен едім ақындарда «тяжеловес»,
Таяқты жейсің бүгін, жалғыз өзің.

Қарлығаш, Сарам-ай,
Серіктей ағам-ай,
Аманжол, Мэлспен,
Шырынбек Рүстем,
Мұхтар мен Ермек-ай,
Айбек пен Арман-ай,
Дәулеткерей қимас-ай,
Оразалы сыйлас-ай.
Әбілқайыр, Ринат-ай,
Балғынбек бар Имаш-ай,
«Все равно тебя люблю, Ринат-ай!»

РИНАТ:

Айтысқа қосар ақын үлесің бай,
Балғынбек, бұл көрсеткен Ринатқа күресің қай?
Орысша қосып сөйлеп өлеңіңе,
Миықтан паң қарап та күлесің жай.
Ағайын көрдіңдер ме тіл қорғайтын,
Астана ақынының жалған-ай түрі осындай.
Сен жаңа жайын айттың оралманның,
Ұғады әр нұсқасын әрбір мәннің.
Балғымбек, ендеше атап мен айтайын,
Елім деп кеше күні оралған кім?
Жерім деп бауырларың сағынып кеп,
Дырдай боп туған жерде тоналған кім?

Егер де басы істесе біздің үкімет,
Соларға ерекшелеп сый бөлмей ме?
Ең болмаса Мұстафаның анасына,

Алматыдан дені дұрыс үй бермей ме?
Әр нені қозғай бергіш, қайран жездем.
Шындықты Ринаттан үйренбей ме?

Балғымбек, тағы біраз толғайсың ба,
Алмақсың енді мені, жездеке, қандай сынға?
Жаңағы орысшаңа өкпем бар-ау,
Сен осы әр сөзіңді талғайсың ба?
Жат тілді әкелем деп сахнаға,
Жағам деп бұл қазаққа ойлайсың ба?
Немене бояушы деп айтқан сайын,
Бір күні сақалыңды бояйсың ба?
Шығарсың жүрегімнен бір ырғақ жыр,
Болса егер ел дегенде үнімде нұр.
Тілім деп Нұртай менен Амангелді,
Ағалар айтыс жасап зырылдап жүр.
Тұрсынбек Кәкішов пен Құл-Мұхамбет,
Тілді қалай көтерем деп шырылдап жүр.
Ал жездем болса келіп бір-екі ауыз,
Білетін орысшасын шығындап жүр.
Білмеймін бұл алаштың ақынының,
Ауызын кімдер бүгін тығындап жүр?
Ел аман, жұрт тынышта айтысқа кеп,
Жаманды бұл Балғынбек ырымдап жүр.
Біз бүгін сөз айтайық есті-есті,
Қосқымыз келсе егер көшке үлесті.
Бас иіп алғыс айттым азаттыққа,
Біздің ел еркіндік деп көп күресті.
Бірақ та бүгініне бір қарасаң,
Көміліп көнелерің ескің өшті.
Себебі бізге құдай кеше күні,
Амалы көп айлалы досты қосты.
Ал олар кеп атына атамыздың,
Қайдағы “ев”-ті қосты, “ов”-ты қосты.
Ілесіп молдаларға топ кресті,

Соңына төрт түліктің шошқа ілесті.
Онан соң қолымызға стакан беріп,
Денсаулық үшін деген тосты қосты.
Білдірмей сұңғыланың жүрісімен,
Жаулады олар бізді өстіп-өстіп.

БАЛҒЫНБЕК:

Айтатын сыпайысын базынаның,
Айбекке дауысын берсе қазыларым.
Аманжол ағамдағы өкпелемес,
Сыйлықтық қанағат қып азырағын.
Тұранның текті жұрты қолдағанда,
Қыранның қанатындай жазыламын.
Отырмын бақ жұлдызың өрлесін деп,
Балдызым мін-сынымды термесін деп.
Өзіңе өзің қатты таңқаласың,
Деймісің бұл жалғанда тендесім жоқ.
Әдейі сынап айттым орысшаны,
Рухы қазағымның өрлесін деп.
Әдейі сатираны қолданғанмын,
Бір сәуле Абай жаққан өлмесін деп.

Балдызжан, топ алдында жайнағансың,
Сен маған кінә тақпай ойланарсың.
Шешенсін айтыстарда көріп жүрдім,
Тіл-аузын талайлардың байлағансың.

Орысша сөзге қоспақ түгілі сен,
Полиглот адам болып ойнағансың.
Ақмарал, Каримамен айтысқанда,
Немісше, ағылшынша сайрағансың.

Белгілі көк мойнақтай көсілерің,
Көсілсең мерейіңді өсіремін.
Ертісте туған бала болсаң дағы,
Ел үшін ерке толқын осы ма едің?

Студент күндерінде білім қуып,
Менсінбей Елордаға көшіп едің.
Ал бүгін Астананы сынағышсың,
Тағайын сынады деп несіне мін.
Су ішкен құдығыңа түкірсең де,
Шалалық сөздеріңді кешіремін.

РИНАТ:

Нашар екен, жездеке, ақпарларын,
Бөтен тілден жөн болар сақтанғанын
Жетіп жатыр бағана мақтанғаның,
Кімге керек енді кеп ақталғаның?
Абай айтқан орысша
«Самородный» сары алтын.
Ол Абайдай ұлыға
Бүгін кінә тағарсың.

Сенің сөзіңе қарасам,
«Убью» деп айтасың.
Тастамайтын жаман сөз,
Өзің неткен адамсың?!
Дей алмаймын өзіңнен
Асқан едім.
Мінезінді Балғымбек,
Таста керім.

Қаласынан кетсем де,
Отаныма,
Ұмытпаймын ешқашан,
Астана елін.

Сөйлегенді орысша,
Дейсің жақсы білемін.
Ол әзілдің айтысы,
Жетсін тағы тілегім,

Айтпақшы мен сол кезде,
Астанада жүр едім.
Сен бүгін де ерекше,
Толып жүрсің.
Өлеңменен көп жерді,
Шолып жүрсің.
Экс-астана тағы да,
Секс Астана,
Деп Алматы бәлесін
Көріп жүрсің.
Өзің ұшқан қала ғой.
Бұл Алматы.
Сен де саңғып ұяңа,
Не ғып жүрсің?

Мақамына салып ап,
Бөріктінің
Аманжолдың шәкірті
Болып жүрсің.
Мына қарыны қампайып,
Екі аяғы талтайып,
Отырысын жалпайып.
Басына бөрік кигізсе,
Айнымаған Әлтаев.

БАЛҒЫНБЕК:

Алла десем жетеді дауысым айға,
Жарқылдасам жасындай жау шыдай ма?
Ақпан айда басталған аламаньң,
Мәресіне кеп жетті маусым айда.
Қалқайды деп айтасың,
Сен де қалқам, балдызжан,
Жан емессің құлақсың.
Тайдың ба деп сертіңнен,

Қойдыңыз ғой сұрақ сіз.
Әр арнаға құятын,
Арнасы жоқ бұлақсыз.
Сен де талай әуенге,
Саласың ғой, балдызжан,
Жігіт пе едің тұрақсыз?

Балдызжан, неге ойнайсың, қарынменен,
Ойланып сөйлесеңші сабырменен.
Бөрік кесе Әлтаевтан айнамайсың,
Осы ма халыққа айтқан мәлімдемен.
Бұл балдыз Балғынбекті санап қойды,
Жездем ғой деп құлағын бұрап қойды.
Екеуміз бетімізге келе берсек,
Ал сонда ел сенімін кім ақтайды?
Мен сені сүріндіргім кеп тұрған жоқ,
Батыраш пиғылды ағаң ұнатпайды.
Семейім махаббаттың символы боп,
Халқымның жүрегінде тұрақтайды.
Қозы Көрпеш Баян сұлуды білетіндер,
Сезімін ол қай жүректің тулап қойды.
Еңлік-Кебек аңызын естіген жан,
Ешқашан қызын енді жылатпайды.
Қалқаман мен Мамырды туған Семей,
Ұлардай енді ұрпағын шулатпайды.
Қызын ап күйеу бала болғаннан соң,
Семейім сені маған сынатпайды.
Сен секілді ұлдарын ұнатқанмен,
Қыздарын қыл көпірге құлатпайды.
Бұл өзі айтыс еді бірде көрер,
Көмбеге сен шығарсың бірге келер.
Сен маған түсінді бір жорыттың ғой,
Түс жорып ел алдында білген өнер.
Мен саған да бір жұмбақ айтайыншы,
Соны тапсаң жездең саған жүлде берер,
Ол өзі оңай жұмбақ таба алмасаң,

Орнынан Ринат балдыз тұра жөнел.
Балдызым дұрыс тыңда, екі ғайып,
Бір жаққа көшіп барады бірдеңелер?

РИНАТ:

Жарты сағат қарынды термелейсің,
Қоятындай Балғынбек, еркелейсің.
Менің саған айтқаным мысал еді,
Мен не деймін құдай-ау, сен не дейсің?
Бар еді ғой ерекше,
Елге ұнайтын жалының.
Қазақтарда бір сөз бар.
Кей ақылды адамдар,
Көрсетеді дарынын.
Кей ақымақ адамдар,
Көрсетеді қарынын.
Сен үйленбей тұрғанда,
Басқаша еді порымың.
Енді міне қарасақ,
Бөлектенді орының.

Мен саған бір сөз айтайын,
Семейден дауыс сұрадың.
Жықпасын деп сол ұлын
Талды қорған құлатпас,
Дәл өзіндей зор ұлын.
Біз берген нәрсе аз ба еді.
Қыс сайын өзің жейсің ғой,
Шұбартаудың соғымын.

БАЛҒЫНБЕК:

Бұл салған ел алдында әнім еді,
Ринатжан, сен бастадың тағы нені?
Әу бастан уызыма жарығанмын,
Толықтығым халқыма мәлім еді.
Қыз берген Шұбартауға соғым деген.

Білесің не тұрады жаным енді.
Білесің мына отырған ел-жұртымда
Теңізді тамшысынан танып еді.
Балғымбек доп-домалақ доп болғанда,
Ринаттың добы мынау жарық еді.
Бағана бірдемелер көшті дедім,
Әр жаққа бұра берме әңгімені.
Ринат басқа жаққа бұрып кеттің,
Ол көшіп бара жатқан “бәдік” еді.
Бәдік көшіп барады некесіне,
Көшейін мен елімнің төтесіне.
Білмесең көштің жайын мен айтайын,
Барда жабыс шенеуніктің шекесіне.
Көш “бәдік”, сайтандардың соңына көш,
Сайтанға ергендердің соңына көш.
Халықтың бар байлығын тонап алған,
Пара алған жемқорлардың қолына көш.
Көш бәдік, тұра бермей тағы да көш,
Пәрменсіз парламенттің заңына көш.
Бұл жерде орысша айтқан ештеме емес,
Тіл білмес қазақтардың жағына көш.
Көш бәдік, ел қонбайтын күздарға көш,
Қазақтың салт санасын бұзғанға көш.
Қазақтың бәрін сатқан үкіметтен,
Көшеде арын сатқан қыздарға көш.

Өленде бәдік, бәдік, бәдік, бәдік,
Жібердім адреспен табыт салып.
Ринат, енді саған көшіп едім,
Отырмын бір бәдікті алып қалып.

РИНАТ:

Айтайыншы Балғынбек,
Көшіре берсең бәдікке,
Қазақта мынау уайым көп.
Айтысында еліңнің,

Жекпе-жегіңде төріңнің,
Парламент пен үкіметті
Айта беретін жайым жоқ.

Өлеңнің мініп жүйрігін,
Талайды жерді өтейін.
Қанаттанып айтыста,
Шыңдарға биік жетейін.
Зарлатқан талай ақынды,
Заманды енді не етейін?
Жекпе жектегі финалды,
Көк бөрішелеп қиналмай,
Мына отырған қазаққа,
Бір рух беріп кетейін.

Жалпақтама жүрді деп
Жамандардың қасында,
Тәуелсіздік алдым деп,
Тасыма жұртым тасыма.
Еңкеймес еңсең және бар,
Үкіметтен жасыма.
Осылай болса лайым-ей,
Бақыт та қонар басыңа.

Мен қазақ деген өр елдің
Бүгінде көші түзелді.
Опасыз дұшпан енді кеп
Бүктіре алмас тіземді.
Көрместі көрген қазақпыз,
Берместі берген қазақпыз,
Бақытты ғұмыр кешуге
Міндетгіміз біз енді.

Мен мен едім-ай мен едім,
Көзі бір өткір жебемін,

Мәскеуде айтыс болса егер,
Жүрсін аға, мені алып бар.
Айтайын оның себебін.
Орыстарға сәлем айтыңыз,
Жетпей жатса бәйгесі.
Бас жүлдесіне айтыстың,
Басын тіксің Кененің.
Сол айтыста бас жүлде,
Алам деп уәде беремін.
Бабамның басын алып кеп,
Еліме қайта көсемін.
Зарлап жатса хан-бабам,
Мен оған қалай көнемін.

Ал, Балғынбек, жездеке,
Доғарғын бәдік сөз енді.
Ұнатпайды мынау ел,
Көп сөйлейтін ездерді.
Қазағым деп жырлайтын,
Ғажабым деп жырлайтын,
Көтеретін еңсемізді,
Осы айтыста кез келді.

БАЛҒЫНБЕК:

Сен өзің арлан ба едің, тарлан ба едің,
Ринат, биік екен барған жерің.
Қуанып отыр бүгін Аякөзің,
Бала боп сенің асыр салған жерің.
Мәскеуге алып бар деп отырсың ғой
Жүлдені осы бастан қамдар ма едің.
Ринаттың талабынан айналайын,
Қайтарам деп отырған хандар кегін.
Қарағым, айналайын, бағың жансын,
Қыз сағақ, бота тірсек, сандал керім.

АМАНЖОЛ ӘЛТАЕВ ПЕН КӘРИМА ОРАЛОВАНЫҢ АЙТЫСЫ

АМАНЖОЛ:

Армысың арда қазақ, ұлтым аман,
Ақ жол деп, сыр сандықтың құлпын алам.
Тәуелсіз көк байрағын желбіреткен,
Қалың ел Қазақстан жұртым аман.

Туған ел, туған жерді ойға алғанда,
Әр қазақ қабырғасы сырқыраған.
Көзіңе ата-жұртың елестесін,
Даусымды естігенде шұрқыраған.
Сәлем ғып сағынышты жыр әкелдім,
Даланың жусанындай бұрқыраған.

Сөзіме құлақ салып пейіліңмен,
Қандастарым қарайсың мейіріммен.
Ақындарым келді деп аңқылдаған,
Ағайын, айналайын, пейіліңнен.

Мәскеулік бауырларды көрген кезде,
Бүйрегім бүлкілдейді-ау бүйірімнен.
Сарыарқа, Алтай, Атырау, Жетісу, Сырдың,
Қабыл ал, ақ сәлемін сүйінумен.

Ұлытау, Қаратау мен Көкше, Баян,
Бір сәлем Алатаудай биігімнен.
Мауқыңызды басқалы келіп тұрмыз,
Алыстау жүргенінде үйіріңнен.

Түркінің рухы бар үнінде өктем,
Даланың перзенті едім жырын төккен.
Отыз алтыншы жылы Жамбыл бастап,
Москваның төрінде дүбірлеткен.
Солардың артындағы ұрпағы едік,
Алпыс сегіз жыл салып бүгін жеткен.

Тұрмасын азат күнде сана қашып,
Тағдыры қос халықтың маған ашық.
Өмірдің бұралаңы болғанымен,
Кек сақтаған жоқ едік табаласып.

Қазақ-Ресей ежелден көрші елміз,
Жүрейік құдалардай араласып.
Інің емес тең тұрған құрдасың бұл,
Мәскеу саған кеп тұрмыз дара басып.

Ұлы едім арғымағын тұмарлаған,
Қызды ауылға жеткенше құмарланам.
Алғаш рет Мәскеуге келгенімде,
Болдың-ау, сахнада сыңар маған.

Ал ендеше, бастайын айтысуды,
Қыран құс қызыл көрсе тұра алмаған.
Жүзінен нұр, тілінен жыр төгілген.
Кәрима, есенбісің, сыландаған,

Тізгінін босатайын күреңімнің,
Ажары неткен ашық реңіңнің.
Бүршігін жаңа жарған қыз-қайыңдай,
Ақтығы көз тартады-ау білегіңнің.
Жанарымыз түйісіп кеткен сайын,
Лүпілі жиілейді-ау жүрегімнің.
Ернінді дірілдетіп сөз басташы,
Қып-қызыл күмбезіндей Кремльдің.

КӘРИМА:

Амандасу - сөз басы,
Алқалы топ армысың.
Айтыс деп келген ағайын,
Ұғатын сөздің жарғысын.
Ақындар шықты алдына,
Тұрғызып сөзбен тау-мүсін.

Москвалық бауырлас,
Ел-жұртым есен-саумысың?!

Қызы едік ағайын,
Қызыр қонған текті елдің.
Москваның төрінде,
Айтуды мұны бақ көрдім.

Оңтүстіктің елінен,
Жолдауды сәлем сәт көрдім.
Түркістаннан киелі,
Сіздерге сәлем ап келдім.
Айтыс деген, ағайын,
Бабадан қалған мұрағат.
Біржан-Сара айтысы,
Ұрпаққа жеткен аманат.

Сүйінбай менен Құлмамбет,
Сөз қалдырған саралап.
Москваны жырлаған,
Жамбылдан қалған дара бақ.

Сарқыты болып солардың,
Жас ақындар алдында,
Көрсетсін өнер жаңалап.
Тәуелсіз ел боп тасымыз,
Жатыр өрге домалап.
Екі елдің бұл бірлігі,
Бұған да еттік қанағат.

Отбасыңызды ағайын,
Қызыр жүрсін жағалап.
Төл өнерін қазақтың,
Келіпсіздер бағалап.
Ықыласыңызға разымыз,
Айтыс деп келген жамағат.

Ал, Аманжол, армысың,
Дәмін көп татқан жеңістің.
Айтысамын деп сенімен,
Пойызбенен селкілдеп,
Жол жүріп келдім мен үш күн.

Аспандап маған қарамай,
Самолетпен сен ұштың.
Менен бұрын кеп алып.
Көшербаев ағаңмен,
Білмеймін нені келістің.
Шыныңды айтшы Мәскеуде,
Менімен қалай көрістің.

Бір ақын керек болған ғой,
Керуеніне көктің де,
Шекарадан Аманжол
Әуелетіп өттің бе?
Ұшақпен ұштың сен өзің,
Мені тастап кеттің де.
Жарылыс деген бұл елдің,
Білесің барын дерттің де.
Самолетің жарылмай,
Аман-есен жеттің бе?

АМАНЖОЛ:

Халықпен сабақтасқан мұрат бағы,
Түркінің оғланы едім қыраттағы.
Ақын қызбен айтысқа шыққан кезде,
Қылыштай жарқылдайын қынаптағы.
Ұлбике, Сараларға қонған өнер,
Кәрима, бір басыңа тұрақтады.
Дауысың неткен ғажап керім еді,
Періштенің үніндей жұмақтағы.

Байқасаң Мәскеудегі ағайын бек,
Ақын боп кәдесіне жарайын тек.
Әдейі ұшақпенен бұрын келдім,
Кәрима, сені күтіп алайын деп.

Қыз бен жігіт жолығысса сыр шығады,
Аспанға айдан бұрын Күн шығды.
Өзіңмен отарбамен бірге келсем,
Күлімдеп қарсы алдыңнан кім шығады?

Кәрима, хан қызындай бағалы едің,
Қазығұрт етегінің маралы едің.
Мен болсам маңдайыңнан еппен өпкен,
Арқаның мамырдағы самалы едім.
"Самолетің жарылса не етер ең?" - деп,
Таптың-ау назданудың маған ебін.
Шымкент қызы тоқыған көк кілемді,
Бүктеп ап аэропортқа барар едім.
Самұрық самолетке жайғасып ап,
Сұңқардай самғап қанат қағар едім.
Ұшақты жанкештілер жарам десе,
Тәуекел деп, секіре салар едім.

Кілемшеге жақсылап жайғасып ап,
Төменге жұлдыздайын ағар едім.
Қызыл алаңға кілеммен қалқып қонып,
Бәрібір сені күтіп алар едім.

Кәрима, жадырашы, түнермегін,
Өлеңнің ұсынайын гүл өрнегін.
Москва өзенінде серуендетсем,
Маң-маң басып қайыққа мінер ме едің.
Останкино басына алып шықсам,
Биіктен тілеуіңді тілер ме едің.
Кешке қарай Мәскеудің көшесінде,
Менімен қол ұстасып жүрер ме едің.

Осы айтқанның барлығын орындасам,
Өкпе-назды ұмытып, күлер ме едің?
Аманжол, мырза жігіт екенсің деп,
Қалқатай, қадірімді білер ме едің?

КӘРИМА:

Ұлытаудың ұланы,
Аманжол ақын дара ед.
Жаңаарқадай отаның
Еркелетер әлі бала деп.

Қарағандыда, Аманжол,
Қатайған сенің қанатың.
Білімің алған саналы ед,
Ал, қазір Астанадасың,
Қызметің де бағалы ед.

Енді келіп сен мені,
Отырсың-ау. Аманжол,
Мәскеуден күтіп алам деп.
Елші болып осы елге,
Кетпесеңіз жарар ед.

Сөзге қосты, Аманжол,
Қазақы әдет-ғұрыпты,
Оңтүстіктің кілемін,
Қыр-сырын жақсы ұғыпты.
Ал қытайлық кілемге,
Көңілі боп тұр күдікті.
Кілеміне мінсең қытайдың,
Көтере алмас мені деп,
Ақтай алмайды деп үмітті.
Самолеті жарылса,
Қазақы қол кілемге,
Сапалы деп мініпті.
Сол кілемге мінсе егер,

Өлмейтінін біліпті.
Білмейтіні жердің астында,
Көргем жоқ сендей жігітті.

Сеніміңе өзіңнің,
Сай болармын, Аманжол.
Қыдыртамын деймісің,
Ойланармын, Аманжол.
Мәскеудің кешін келіп тұр
Пайдаланғың, Аманжол.
Қазақстанда қыдыртсаң,
Қайда қалдың, Аманжол?

Домбыра қолға алған соң,
Сөйлер сөзге өткірсің.
Жиырма бірінші ғасырға,
Аманжол енді бет бұрсын.

Ұшағым кетсе жарылып,
Кілеммен ұшам деп тұрсың.
Қиялданып сен өзің,
Қай ғасырдан кеп тұрсың?

АМАНЖОЛ:

Кәріма, шын сөзіңе бағынамын,
Көп көрмесем өзіңді сағынамын.
Толқынды Москваның өзенінде,
Есілдің толқыны боп ағыламын.
Шымкенттің көк кілемі тұрған кезде,
Қытайдың кілемшесін не қыламын?

Тәуелсіз ел ақыны біздей болсын,
Жақсы сөз артта қалар іздей болсын.
Айтысты Москваға алып келген,
Қырымбек, елші болса сіздей болсын.

Қайтпасын Қазақстан бек күшінен.
Жақсылар өрге басар текті ісімен,
Онсыз да әлемдегі барлық ақын.
Бейбітшілік елшісі деп түсінем,

Сұлудың күзіреті жанар ма екен,
Көңілің айтқаныма толар ма екен.
Киелі Қазығұрттың аққу құсы,
Мәскеудің төріне кеп қонар ма екен.
Қазақтың бар даласын аралатсам,
Мәскеуде қыдырғандай болар ма екен?

КӘРИМА:

Арқасында айтыстың,
Мәскеудің көрдік арайын.
Қуанып жатқан қазақтың,
Және де көрдік маңайын.

Қыдыртам деген, Аманжол,
Сөзіңді қабыл алайын.
Көрсін деп айтқан ниетін,
Досым деп қабыл алайын.

Останкиноға қарайын,
Мұнараңа да барайын.
Күнде келіп жатқам жоқ,
Бір қыдырып қалайын.
Ықыласыңа разымыз,
Мәскеудегі ағайын.

Москваның өзінде,
Он мыңдай қазақ бар екен.
Қырымбектей ағамыз,
Соларға бұл күн пана екен.

Аксақалдардың басшысы,
Қайдар аға өзі іскер,
Өзі ұйымшыл жан екен.
Орталығы жастардың
Атауы оның "Сана" екен.

Омардай ағам жазушы,
Он алты баланың әкесі,
Көп ішінде дара екен.
Тоғыз бала алған асырап,
Пейілі кең жан екен.

Ал Тұрсынай апамыз,
Ақ жаулықты ана екен.
Жәнібектей ағамыз.
Қоғамында "қазақ тілінің"
Шын жанашыр жан екен.

Абылайханың тағы бар,
Қауымдастығында қазақтың,
Жүк көтерер нары екен.
Мәскеудегі қазақтар,
Ауызбіршілік сіздерге
Атадан қалған заң екен.
Сүттей ұйып отырған,
Бір Алла өзі жар екен.

Алыста жүрсе қазағым
Күнін кешпей қарғаның,
Көк байрақтағы белгідей
Қыран құстай самғағын.

Ауылдан алыс кетсе де,
Ата дәстүрді жалғадың.
Отбасыңызда, ағайын,

Арайлап атсын таңдарың.
Оразаның айында,
Нұры жаусын Алланың.

Сәкеннен қалған кешегі,
Сұлулықты сақтаған.
Біржан салдан да кешегі,
Серілікті де ап қалған.
Осы келбетін айнытпай,
Үйіңіздегі жарыңыз,
Ақмарал қалай баптаған.

Сізді көрсем, Аманжол,
Көркіңізге көз тоймай,
Жас баладай шаттанам.
Эрмиитажда тұратын,
Ескерткіш пе деп қалам.
Ақылыңа бірақ көркің сай,
Аталы сөзге тоқтаған,
Қазақтағы өзіндей,
Жігіттерменен мақтанам.

АМАНЖОЛ:

Хауаның белгісі бар қолдарыңда,
Сараның әуені бар толғамыңда.
Кәрима, қыдыр десең қыдырайық,
Адаспай Россияның орманыңда.

Ақын қыз, бағаласаң атым берік,
Мәскеуге келіп жеттім атым желіп.
Ұлбикенің өнерін жалғастырған,
Сен-дағы ақын қыз ең затың берік.
Алыстан ескерткіштей қызықтамай,
Қолыңмен сипасайшы жақын келіп.

Жан емен төріңізге сынай келген,
Ақынмын адал жырын бұлай келген.
Оразаның айында ақ тілеумен,
Аттандым Арқадағы ұмай белден.
Ежелден араласқан көршім едің,
Ресейдей құт қашпасын шырайлы елден.
Россияны басқарған ұлықтардан,
Аманат тілегім бар сұрай келген.

Үмітім күдігімді жасырса екен,
Көршіге қарап көңіл тасынса екен.
Қазақ балаларына Мәскеудегі,
Қазақша екі-үш мектеп ашылса екен.
Еділім жанға жақын бұлақ еді,
Ен тоғай екі жағы құрақ еді.
Кешегі Қазтуғандай асыл бабам,
Кетерде өксіп-өксіп жылап еді.
Кең байтақ Россия бұл күндері,
Миллиондаған қазақтың тұрағы еді.
Тілі, діні, дәстүрі жоғалмасын,
Ол оның тамыры, көзі, құлағы еді
Қазақша газет-журнал, телеарна,
Олардың шешілмеген сұрағы еді.
Осыған бір көмегін берсе екен,
Путиндей ел басқарған қырағы ері.
Білеміз мақсатымыз бір екенін,
Бұл сөзді Ресей саған сыр етемін.
Жанарыңа ап шапанымның бір етегін,
Ресейде туған менің бауырларым,
Өзінің біліп өссін кім екенін.

КӘРИМА:

Еңбегі сіңсе еліне,
Ел мақтанар ерменен.
Отанды қорғау жолында,
Қаншама қазақ ерлеген.
Дұрыс айтты Аманжол,

Бір мектепті бер деген.
Ал қазақтың қыздары,
Атағы көкке өрлеген.
Әлия мен Маншүктер,
Отан үшін жан беріп,
Соғыста кеше ерлеген.
Сәбира мен Ләззаттар,
Тәуелсіздіктің құрбаны,
Қыз да болса ер дер ем.
Сөзінді қоштап өзіңнің,
Айтқаның мұны жөн дер ем.
Батырларын қазақтың,
Ұмытпасын осы елдей,
Бір мектеп болса қазақша
Әлия атын бер дер ем.
Қазақтың қайсар қыздары,
Намысты қолдан бермеген.

Он бір ақын бір келіп,
Жол-жөнекей ән салып.
Жүрсек те үш күн, Аманжол,
Дей алмадық шаршадық.
Бірақ сен жоқ болған соң,
Даусыңды біздер аңсадық.

Бізден бұрын кеп алып,
Ақындарды сен шықтың,
Әкімдер құсап қарсы алып.
Жүргеніңе де рахмет,
Елшілікте біз үшін,
Елші болып жар салып.
Ұлық болсаң қаншалық,
Кішік бол деген соншалық.
Тәкаппарлығың-ау бұл сенің,
Қарайтын қыздар тамсанып.
Тамсандырмай мені де,
Берсеңші бір ән салып.

АМАНЖОЛ:

Мен жоталы жолбарыс ем,
Тырнақтарым батпасын.
Еліктей болып жолға шықтың,
Қауіптерден сақтасын.
Сарыарқадан келгеннен соң,
Жезкиіктей желейін.
Кәріма қыз сұраған соң,
Бір ән салып берейін.

Сен ағашта піскен алма,
Ептеп үзіп алайын.
Хауа қыздай күшпен арбап,
Ауызыма салайын.

Дүбірлеген бұл өмірдің,
Бар қадірін білейік.
Москваның көшесінде,
Қол ұстасып жүрейік.

Сара қыздай келгеннен соң,
Сенен шығар үн болсын.
Барлық ақын самолетпен,
Келетұғын күн болсын.

КӘРИМА:

Аманжол салған қазақтай,
Болып тұр қазір ән басын.
Көзі қызып жұлмақ боп,
Қазығұрттың алмасын.
Онегин болып Аманжол,
Әсем әнге салғасын.
Татьяналары орыстың,
Ғашық болып қалмасын.

АМАНЖОЛ:

Мәскеуде қанатымды жайып кетем,
Байқасам, Кәрима да байыпты екен.
Арнайы Москваға келгенімде,
Татьяна ғашық болса, айып па екен.

Осынау бек шағымда тасып-толған,
Кезім жоқ, Кәрима қыз, жасық болған.
Кешегі Сейфулланың Сәкеніне
Бір көріп Серебрякова ғашық болған.

АРМАН БЕРДАЛИН МЕН БАЛҒЫНБЕК ИМАШЕВТЫҢ АЙТЫСЫ

АРМАН:

Алла деп алдарыңда ән бастарда,
Айналам айтыстағы алдаспанға.
Мәскеулік қандас қазақ, аманбысың,
Сыйлас дос, сырлас болған "сары бастарға".
Ассалаумағалейкум, сәлем бердім,
"Здравствуйды" күнде еститін қандастарға.

Ұлтымды ұлықтаудың "мастері" едім.
Асыра айтам, дегенмен бәс тігемін,
Әлемге әйгіленген Қазақстан -
Тараған көк бөріден қасқыр елім.
Жаныңа жырыменен шуақ шашсын,
Алдыңа шыққан екі тастүлегің.
Бірі мен болғаннан соң он ақынның,
Тіліммен таспадай ғып тас тілемін.
Бабамның басы жатқан ұлы өлкеге,
Баланың тыңдатайын жас жүрегін.

Мәскеудің шыққаннан соң төріне біз,
Айтайық алқалы елге жөнді лебіз.
Достығы екі елдің болды негіз,
Орыс-қазақ ежелден тамыр болған.
Ол жайлы деректерді мол білеміз,
Орыстарды сыйлағандық осы емес пе,
Путиннің портретін төрге ілеміз.
Қазақстандық қазақтар біздер үшін,
Орыс-қазақ тілдері болды егіз.
Орысша шүлдірлесіп өзімізше,
Шатымыз шарт кеткенше сөгілеміз.
Қазақша түсінбейтін қазақ қызын,
Орысша әрең-әрең көндіреміз.
Мәскеуге мейман болып кеп жатқан соң,
Өнердің көрінейік төрінен біз.
Мәскеулік қандастарым, аманбысың,
Алдарыңа өлең болып өрілеміз.
Тағдыр бізді сіздерден шеттетсе де,
Адастырмай апарар жол білеміз.
Екі арада бір автошекара тұр,
Тағдырға басты амалсыз көндіреміз.
Қанша қандас болсақ та сіздерге біз,
"Импортный" қазақ болып көрінеміз.

Жаратқан өзі бізге жақ болғандай,
Жұлдызымыз жарқырар шақ болғандай.
Екеуімізге ел отыр елеңдесіп,
Таптырмас қазынаға тап болғандай.
Салмақты, салиқалы сөз айт елге,
Сақтардың қылышына сап болғандай.
Сөзіңнің түрін көрмей тиіспейін,
Ойыңды бастамастан шарт қойғандай.
Алдыңдағы асыңды ап қойғандай,
Сен, әу, демей мен саған тиіспейін,
Тумай жатып балаға ат қойғандай.

БАЛҒЫНБЕК:

Апыр-ай, не деп отыр бөрікті інім,
Жағамнан алмақшы ма келіп бүгін?
Сен тимесең мен тимен деп айтады,
Мен ағаң болғандықтан еріктімін.
Сен өзің Қазақстанда жүрген кезде,
Соңынан жүгіруші едің көріктінің.
Мәсекудің де қыздарын көндіресің,
Ойыңның айтар болсаң ең ұтқырын.

Біссімiллә, жаңылдырма тілімді, Алла,
Кеудемнен жанды алсаң да, жырымды алма.
Даламнан дархандықты сіңіргенмін,
Құрсақтан қазақ болып туылғанда.
Тұлпардан тарпандықты үйренгенмін,
Шабысы жер апшысын қуырғанда.
Көк бөрі төсін емген көк түрікпін,
Тайсалман Түркістандай тұғыр барда.
Едігеден бастасам ертегіге
Кетермін таусылмайтын ғұмыр барда.
Еділ мен Днепрге ел қондырғам,
Қолымда Сібір менен Қырым барда.
Игорьдың жасағындай жыр тудырған,
Баян жырау секілді ұлың барда.
Токтамыс та бүктірген тізеліні,
Қынаптан алмас қылыш суырғанда.
Ескі Арбатта атасам ескі аруақтар,
Қолдағандай бас құйқам шымырлауда.
Оразада Мәскеуге айтыс әкеп,
Дәл бүгін жақсы ырымды ырымдауда.
Құт басы осы болар қазақ үшін,
Жықпасын желбіреген туымды Алла.

Сөзімнің айтар болсам құдды бәрін,
Сағыныштан жанарды шық қыламын?

БАРМАН:

Сөзіңді мына жұртың қолдайды ма,
Ағамыз енді қызық толғайды ма?
Москваның қыздарын ғашық қылған,
Інізіз сонда айтшы, сорлайды ма?
Мен өзі бойдақ жігіт емес едім,
Сондықтан кезігемін мол қайғыға.
Қыздары ғашық болса айып па екен,
Өйткені басқа бақыт орнайды ма?
Жарым сүйген бетімнен ару сүйсе,
Балға балды қосқандай болмайды ма?
Жігітсің жас жүректің тербегенін,
Ай, бірақ бізге жетпес сермегенің.
Өзің айтқан сол үкі біле білсең,
Көрінер талай-талай төрден небір.
Үкіме жай отырмай тиіседі,
Арманның ақылына шөлдеген ұл.
Үкінің қасиетін қайдан білсін,
Әтештен басқа құсты көрмеген ұл.

Басымдағы шоқ үкі,
Тиек болды-ау тіліңе.
Басыңа бәле әперер,
Тілің жетер түбіңе.
Айналайын ағасы,
Үкісін айтып жоқ әлде,
Мысын басам деймісің,
Алдыңдағы Арманның.
Бұл деген, аға, үкі ғой,
Қауырсыны емес қарғаның.
Үкімді менің айтқанша,
Сыртымды менің айтқанша,
Мәскеуден тапқан тұрағын,
Жұртымды неге айтпайсың?
Тарыдай боп шашылған,

Ұлтымды неге айтпайсың?
Қара бұлт болып қаптаған,
Соғысты неге айтпайсың?
Төрін бізге ұсынған,
Орысты неге айтпайсың?
Кезек берем өзіңе,
Ақын болсаң осыны,
Өлеңге қосып байыптайсың.
Айта алмасаң амал жоқ,
Ертең кешке пойызбен,
Алматыға қайтқайсың.

Айналайын, ағайын,
Мен, мен едім, менмін деп,
Шаттанып жүрген шығарсың.
Бұлтқа басың тиер деп,
Босқа әуре болып құларсың.
Қамыңды жасап ертерек,
Қалқаныңды қолға алып,
Қамалыңды құрарсың.
Екпіні қатты жел едім,
Жүк артып саған көрейін,
Қайратың болса шыдарсың.
Шыдамасаң амал жоқ,
Құрт кемірген теректей,
Теңселіп барып құларсың.
Қайратыңды байқайын,
Керемет болсаң көрейін,
Көлеңкеңнен озып көр.
Сонан кейін өзің біл,
Қыларыңды қыларсың.
Сапаңды байқап көрейін,
"Советский" болсаң шыдарсың,
"Қытайский" болсаң сынарсың.

БАЛҒЫНБЕК:

Ай, бала, тізгініңді тартып көрем,
Мәскеудің аспанында қалқып көрем.
Үкіңе тиген жоқпын айналайын,
Кремль жұлдызынан артық дегем.

Білеміз ғой қарағым,
Бұл үкінің құты мың,
Киесі саған жар болсын.
Сол басыңдағы үкінің,
Тура сөзді бұратын,
Мың болғыр сенің тұқымың.

Ай, үкілі бөрік саған жарасып жүр,
Ақмола Көкшетаудың арасы бір.
Сол үкіңді тағып ап Мәскеу келіп,
Қыз біткен сені көріп таласып жүр.

Мен бұны "айналдым" деп мақтап едім,
Інішек ойларымен адасып жүр.
Бірақ та Москвада байқап жүргін,
Кім келіп тағдырыңа бал ашып жүр.
Саған қыздың құс артқанын көріп алып,
Артыңнан "тақыр бастар" қыр асып жүр.
Ай, бұл Арман босқа мені күйгізбесе,
Дұшпанға аға басын игізбесе.
Үкі деген жамандық болмайды ғой,
Басыңды сенің көкке тигізбесе.
Мен байғұста бөрік те жоқ, үкі де жоқ,
Лужков кеп кепкасын кигізбесе.

Жүрегінде намысы оттай ұлдар,
Мен бүгін сеніміңді ақтайын бар.
Бір үлкен мерекеге бес күн қалды,
Ақ түйе қарнын жарар ақ тойың бар.

Тоқтамыс, Едігенің ерліктерін,
Балалардың есіне сап қойыңдар.
"Чистые пруды" демей елшілікке,
"Абайдың тұнығы" деп ат қойыңдар.

Саны аз болса да қаны қазақ,
Мәскеулік ағайынды мақтайын дәл.
Қарағайлы орыстың орманында,
Аз ғана, аман болшы, ақ қайыңдар.

Бұл інім, тарихты айт деп жарлық қылған,
Сен едің Мәскеуді де таң ғып тұрған.
Білесің Керей менен Жәнібек хан,
Ең алғаш Қазақ деген хандық құрған.
Мұнда да Жәнібектей азамат бар,
"Қазақ тілі" қоғамында салдық құрған.

Болмақ еді Алашорда ұлтыма құт,
Кер заман көнбей қойды ырқына түк.
Өркениетке жеткізер өркендерді,
"Қызыл үкімет" өлтірді қырқып алып.
Қызылға қызықтырып бұл анданы,
"Коммунизм" дейтұғын түпкі бақыт.
"Күн көсем" түнді күнге жауып тастап,
Шындықты жерге көмді шырқыратып.
Алдыңда саясатты айтып бүгін,
Қайтейін, сай-сүйекті сырқыратып.
Деген бар аман елге ақ таң атар,
Екен ғой бақ-ырыстың кілті уақыт.
Бүгінде Астанада бостандықтың
Бәйтерегі келеді бүршік атып.
Қырымбекке нұр жаусын Сіздерменен,
Қауыштырған құлындай шұрқыратып.
Ақындар өлеңдерін төгіп кетті,
Жусанның иісіндей бұрқыратып.
Алдымдағы Мәскеулік ағайындар,
Алдыңна арайлы таң тұрсын атып.

АРМАН:

Сен мені жаман жанға балама тек,
Жаныма жуытпаушы ем жаман әдет.
Қыздың бәрін ғашық қып жүрсің дейді.
Осылай ағам келіп салады әлек.
"Тақыр бастан" қорқатын мен емеспін,
Сенемін дәл өзіндей ағам бар деп.

Балғынбек, балпаң басып келдіңіз бе?
Не өнер көрсетесің енді бізге.
Түріңізге қарап мен таң қаламын,
Бұрынғы қарап тұрмын бетіңізге.
Қауғадай сақал қойып жүруші едің,
Алланың бар екенін көрдіңіз бе?
Ал, енді сақалыңды алып тастап,
Білмеймін басқаларға сендіңіз бе?
Жоқ, әлде, Дәулеткерей досыңызға,
Екі-үш жылға "прокатқа" бердіңіз бе?

БАЛҒЫНБЕК:

Біздер едік "сақалды" атанғандар,
Ешкім бізге деген жоқ қатардан қал.
Балғынбек жай әншейін басып қойды,
Алдында талай-талай сапарлар бар.
Балғынбектің сақалы болмағанмен,
Дәулеткерей, Жүрсіндей сақалдар бар.
Айтыста сақалымды алмай шықсам,
Жармасады сен сияқты "нахал" балдар.

Жүрегі Москваның Кремль ғой,
Бұл сөзге ел құлағын түреді ғой.
Ресейдің жүрегінің төріне кеп,
Ақындар жырдан кілем іледі ғой.
Жыр алыбы Жәкем де аунап түссін,
Ақындар сыйынатын пір еді ғой.
Оразмұхаммедпенен Мәскеу келген,

Қыдырғали Жалайри ірі еді ғой.
Парижді де сандалтып әнмен қырған,
Әміредей атамыздың үні еді ғой.
Ғарышта да шырқалса Абай әні,
Талғаттай қазағыңның ұлы еді ғой.
Енді айтыс Мәскеуге келіп жатса,
Бодандықтың босаған шідері ғой.
Жиырма жыл сол айтысты өлтірмеген,
Жүрсіндей жолбарыстың жігері ғой.
Барымызды салайық енді ортаға,
Бұл өзі басқа түскен сын еді ғой.
Тірегі ақын болған Алашымның,
Тілегін тәңір берген күн еді ғой.

Көңілдің бақшасында қаулайды арман,
Тіліңнен айналайын балдай болған.
Маған сеніп отырған бұл ініммен,
Жарамас жағаласып жаудай болған.
Мен болғанда қасында жеке батыр,
Сенің үкің Оқжетпес таудай болған.
"Импортный" бұл Арманнан айналайын,
Саханың "шаманынан" аумай қалған.

АРМАН:

Ағама Мәскеуге кеп жолықтым да,
Ағасы сөзімізден жөн ұқтың да.
Сақалыңды айтып ем ашуланба,
Сөзімізден жоқ әлде, торықтың ба?
Ресейдегі орыстар шатастырып,
"Террорист" деп айтар деп қорықтың ба?

Ойыма мынау елді қанық етем,
Ойымнан өрнекті өлең салып өтем.
Жаңағы айтқан Кремльге барып едім,
Аумағы айтарлықтай алып екен.
"Ленин - көсем, біз - ұлан" деп жырлаушы ек,

Сондықтан Ленинді танып өтем.
Әйтеуір, Ленин деген аты ғана,
Сен емес, мен секілді арық екен.
Торқадай топырағы болмаса да,
Байғұстың жатқан жері жарық екен.

Адамзат ұлы қор балмас,
Аузына алса Алласын.
Айналайын, ағайын,
Алдыңа келдік біз бүгін,
Айтыстың бұрып арнасын.
Көрейік деп келгенбіз,
Мұндағы қазақ баласын.
Жалғайық деп келгенбіз,
Орыс пен қазақ арасын.
Орыс пен қазақ балдары,
Екатерина патша мен
Абылай ханның достығы.
Ұрпақтарға жалғассын.

Жеріне келіп жатқан соң,
Орысты енді мақтайын.
Тарихта жарқын жара боп қалған,
Жараны тырнап жатпайын.
Айналайын, орысым,
Көрші болған қонысың.
Жер бетін жеті айналып,
Өзіңнен артық таппаймын.

Ломоносовтай ұл туып,
Өзіңе теңдес елдерге,
Сана болған халықсың.
Пушкиндей туып ақынды,
Поэзияда мәңгілік
Дара болған халықсың.

Есенқұлдай ағама
Нағашы болған халықсың.
Империя атанып
Діні бір тілдес елдердің
Ағасы болған халықсың.

Тіліңнің туын көтеріп,
Білімнің шамын жағыпсың,
Азбуканы үйретіп,
Шырақ болған халықсың.
Арақ ішуді үйретіп,
"Шумел камыш" деп әндетіп,
"Брат" болған халықсың.
Храпуновтай ағама,
Қыздарымды әперіп,
"Сват" болған халықсың.

Өзіңе бүгін келген соң,
Қайтемін босқа кінә артып,
Келген жоқпын осында,
Кету үшін сын артып.
Қайран да, қайран қазаққа,
Орыстан басқа кім артық.
Қаптаған қара қытайдан,
Бұрқыратқан "табағын",
"Самогон" ішкен арағын,
"Мас" орысым мың артық.

Көре алмас дұшпан бөлмесін,
Жүздеген жылдар дос болған,
Орыс пен қазақ іргесін.
Жерімізге кеп бүгін,
Еш жамандар жүрмесін.
Мұрынды жігіт мен едім,

Бір жеріңе мұрыным,
Батып кетіп жүрмесін.

Осылай айтсақ жақсының,
Нұры да әрі таси ма.
Айтыстың туын көтерген,
Москваға әкелген,
Сіздерге шаттық әперген,
Жүрсін ағам міне отыр,
Сізге "большой спасибо!"

БАЛҒЫНБЕК:

Отырмын бауырымды тарланым деп,
Әнінді және отырмын жалғағым кеп.
Мәскеуде "террорист" боп көрінем деп,
Сақалды қорыққаннан алғаным жоқ.
Бұл жерде рухыңды көтеріп ап,
Жарылсам жанкешті боп арманым жоқ.

Он саусағым бір баспай,
Жүрмін қалай жер баспай.
Мәскеуге келгенде,
Ән бастадым осылай.

Әуелі Москваға Жамбыл кепті,
Калинин көрсетіпті бар құрметті,
Жәкеңнің аруағын аунатсын деп,
Әкелді осы жолы Балғынбекті.

Он саусағым бір баспай,
Жүрмін қалай жер баспай.
Мәскеуімнің төрінде,
Ән саламын осылай.

БІРЖАН СӨКТАЙ МЕН САРА ТОҚТАМЫСОВАНЫҢ АЙТЫСЫ

БІРЖАН:

Е, Алла, бағым менен бабымды оңғар,
Шашайын шашуымды жанымнан бар.
Мәскеудің сынға түстім сарайында,
Айтам деп алыстағы ауылдан хал.
Армысың отандастар кеп қалды деп,
Жүрегі қуаныштан жарылғандар.
Бейбарыстай өзге елдің топырағында,
Боз жусанның иісін сағынғандар.
Түп атамыз түркінің төріндегі,
Түгел жұрттың сәлемін қабылдандар.

Бәйгесін қарайғанға бермес тегін,
Кермені кесіп өтер кер бесті едім.
Жанары жәутеңдеген жарты жүрек,
Аяулы москвалық жерлестерім.
Аландап ата жұртқа жүрсіндер ме,
Ақсүйек төре санап төрде өскенін.
Дәрісі сағыныштың менде болса,
Бәріңе үлестіріп бермес пе едім?

Арманы жоқ Жүрсіннің,
Өткізді айтыс шет елде.
Мырзатай ағам марғасқа,
Уақытын бөлмес бекерге.
Мына жақта Қырымбек,
Желкілдеген туың боп,
Бөліссін деп көңілін,
Көпір боп жүр екі елге.

Бұл жерде Сара бар ма шықсын бері,
Іздеген келіп тұрмын Біржан сері.
Көрікті қыз, жігітке көз суғарып,
Тарқасын көрерменнің тұнған шері.

Құйындай екпiнiме шыдайсың ба,
Тұйғындай iлiп кетсем қырдан сенi?
Сытылып кететiндей саңылаудан,
Мықты ма достарыңның құрған шебi.
Сегiз найза қадайын сегiзкөзден,
Кәнеки, кiм құтқарар тыңнан сенi.

Қоңыр күз, кәрi шаһар тұр мұнарлап,
Сезiмдi тұтқындаған қылбұраулап.
Биiк биiк ғимарат, бетон үйлер,
Аяғымның астында iнжу Арбат.
Едiл ағып барады есiнеген,
Ерке тасқын жанында күлгiн аунап.
Құлын мүшең көйлекке жасырынып,
Икемсiз қимылдайды құлдырандап.
Бал ашып қиялилау болашаққа,
Адасып кетсек, шiркiн, түндi қармап.
Ал, ендi кезегiндi ала бергiн,
Сарадан қалған асыл жырды жалғап.

САРА:

Алла деп басқан алға бар қадамым,
Кiрлетпей адалдықпен ар жалауын.
Мәскеудiң сахнасынан жеткiзейiн,
Бабамның айта алмаған арман әнiн.
Тәуелсiз Қазақстан ұрпағымыз,
Құрсауынан құтылған зар заманның.
Киелi атамекен жерден сәлем,
Ақ жырын ақындары арнаған күн.
Қазағымның таулары көк тiреген,
Аласармас арманы әр баланың.
Ертiс, Есiл сулары мөлдiреген,
Еркелеп сүйетұғын жарқабағын.
Сарыарқа самалындай есiлейiн,

Сағынышын жеткізіп сар даламның.
Ай қабақ, күміс кірпік қызың келді,
Жас туған ботасындай аруананың.
Армысың, ұлттың атын ұлықтаған,
Ұл-қызы жырын ұққан нар бабамның.
Қасиетін арттырған Алашымның,
Қай жерінде жүрсе де шар ғаламның.
Бармысың тілегі бір қандастарым,
Өшірмес қазағымның мәңгі алауын.

Жусан исі аңқыған жұпар далам,
Қойнауынан ырыс пен құт аумаған.
Айбынды Алатауым сәлем айтты,
Басында жұлдыз қонып, бұлт аунаған.
Қасиетті Қаратау қазағыма,
Бұзылмас шеңбер еді құрсаулаған.
Шеттегі ұл-қызыма сәлем айт деп,
Аманат арқалатты ұлтым маған.
Өр Алтайдың сыздайды қарт жүрегі,
Әлі күнге сіздерді ұмыта алмаған.
Тарбағатай тауынан сағыныш боп,
Қыранның қанатымен жыр самғаған.
Көзайым боп сіздермен көріскенде,
Ән адыра қалмай ма шырқалмаған.
Ажарыңды ашайын жырымменен,
Назарыңды, ағайын, бұрсаң маған.

Сен - Біржан болған кезде, мен - Сарамын,
Ерке өскен елігі едім кең даланың.
Тағдырымыз түйісіп сәтті кезде,
Екеуімізге қадады ел жанарын.
Асығым алшы түсіп аламанда,
Шабудан шаршы топта шаршамадым.
Шықпай жатып сезгенмін бұл Біржанның,
Сілекейі шұбырып тамсанарын.

Талай жерден жол тапқам ебін тауып,
Оңай жатқан олжаны аңсамағын.
Сабырлы болсаң жырдан тәж кигізіп,
Өзіңді өнердегі хан санармын.
Шолақ ойлап, орынсыз қылжақтауды,
Азаматтық арыңа ар санадым.
Шабан аттай шоқалатап жатсаң егер,
Қолыма қара өлеңнен қамшы аламын.
Арғы жағын айтқызбай түсінерсің,
Түсінбесең бар менің қанша амалым.
Айбатыңа қайратың сай болса егер,
Қадірлеп, құшак жайып қарсы аламын.

Біржандай досым сен едің,
Өсіп те қалған санаңыз.
Көп ақынның ішінде,
Сен едің ғой дарамыз.
Даралармен шарпысып,
Біраз жерге барамыз.
Қандай қақпан құрсаң да,
Жетеді біздің шамамыз.
Бұл Біржанның бұйыртса,
Бір ебін әлі табамыз.
Байқап-байқап көсілші,
Ұшып кетпесін тағаңыз.
Сайтаның болса бойында,
Қағып алар Сара қыз.

БІРЖАН:

Балбырап бүлдіргендей бал-бұл ерін,
Сұлудың сиқырлайды әрі реңін.
Сайтанымды қағам деп сен отырсың,
Ізімді андығандай мәңгі менің.
Сені көріп мас болған нәпсі дұшпан,
Талмаусырап жұтқандай таңғы демін.

Бәлкім, қалқам, жалғанда сен шығарсың,
Ұлы Пушкин жырлаған Анна Керн.
Высоцкий шертетін гитарадай,
Жылы сөзбен тапқайсың жанның емін.
Ахматова жырындай атой салсаң,
Әлемге паш етпей ме ақ жүрегің.
Өзің үшін дуэльге де шығар едім,
Әкелсе де қай елдің сал күреңін.
Себебі, сендей жанның жанындағы,
Тәтті болып көрінер барлық өлім.

Бүгінде заман тыныш, бесік құтты,
Бізге Алла бейбіт күнді несіп қыпты.
41-дің қырғыны қыршынынан,
Талайдың тамырларын кесіп құртты.
Одан бері оралды қанша көктем,
Қанша төбе құм болып көшіп бітті.
Қызыл қанға боялған топыраққа,
Қып-қызыл қызғалдақтар өсіп шықты.
Қыршын кеткен жастардың ормандары,
Қара жерді гүл болып тесіп шықты.
Осында қыз бен жігіт жастарың бар,
Бәрінің жақсы көрген достарың бар.
Бір-біріне қызғалдақ сыйлағанда,
Бір мезет бабаларды еске алыңдар.

Қара қыз қамшылатпас қара керім,
Тәтті сөз жүректердің табады емін.
Түк білдірмей түтіп жер түрің бар-ау,
Көзімнің қиығымен қарап едім.

Шымырлап тұла бойым бара жатыр,
Шыбындап тепсінбесем жарар едім.
Мен саған әзіл сұрақ берейінші,
Жауабын оның қалай табар едің.

Алдыңда Жиенқұл мен Біржан тұрса,
Екеуінің қайсысын қалар едің?

САРА:

Сен едің Сара қызға жерік бала,
Араныңыз ашылды не ғып бала.
Бұрын-сонды сен маған үндемеуші ең,
Қырындайсың Мәскеуге келіп бала.
Алда-жалда оянса махаббатың,
Бекем бол өз-өзіңе берік қара.
Сен үшін барлық өлім тәтті өлім деп,
Жібердің сенімменен ерікті алға.
Мәскеуге кеп, махаббаттың құрбаны боп,
Ел аман, жұрт тынышта өліп қалма.

Мен аңсаған арманға жетемін бе,
Халқымның көңілінен өтемін бе?
Құрдасым егер маған сұрақ қойса,
Сұрағына жауап беріп кетемін де.
Егемен қазақ елім тұрған кезде,
Ешкімнің де кетпеймін жетегінде.

Қамшылап шабыт дейтін қарагерді,
Жыр пырақтың тізгінін қағам енді.
Ақ таң күліп атқандай алдарыңнан,
Шаттандырып кетейін тәмам елді.
Жар болып Ұмай ана, Жанбикелер,
Қолдасын Домалақтай анам енді.
Ұлбике, Айкүмістей жыр шәрбатын
Саумалдай ұсынайын саған енді.
Айғаным, Зере, Ұлжан, Ұлпандайын,
Жайнайын сүйіндіріп тәмам елді.
Күй төккен Кремльге Дина апам мен,
Буынсыз мың бұралған Шара келді.
Шығыстың қос жұлдызы - Әлия, Мәншүк,

Қылыштың қос жүзі боп қалады енді.
Күләш, Роза, Бибігүл ән салғанда,
Мәскеуім "Бұлбұлым" деп баға берді.
Жалғаусыз қалмасын деп жақсы дәстүр,
Алдаусыз ақ ниетпен Сара келді,
Әлдилеп әнімменен бар әлемді.

БІРЖАН:

Сараның шымыр екен жыры мына,
Сараның сұлу екен сыры мына.
Мәскеуде өліп қалма деп отырсың,
Желден де бетер екен түрі мына.
Мәскеуде өлген қазақ аз емес қой,
Саражан, мен болайын ырымыңа.
Махаббаттың қозғандығы соншалықты,
Буынып өлсем дегем бұрымыңа.

Дауыл қанша тұрса да құламассың,
Пешенеде жазылса шыдамас кім?
Өмірің мен өмірің көркем болса,
Жаратқанға мұң айтып жыламассың.
Біржанның кетпеймін деп етегінде,
Көпшіліктің алдында бір адастың.
Сараның ақындығын қалағанмен,
Тұзы ащы тағдырын сұрамассың.

Жамбыл жәкем, жарықтық тоқсандағы шағында,
Осы төрде жыр төккен айналып от-жалынға.
Калининді қуатты "қызыңды..." деп сыбапты,
Асаулық керек осындай ақын деген қауымға.

Не істетпеген жігітке кеудендегі қос алма,
Қыз кезінде қаттылау, келіншегінде бос алма.
Қанша тәтті болса да пайдасы жоқ оншама,
Адам мен Хауа ананы жұмақтан қуған осы алма.

САРА:

Шошандама, Біржан-ау, шошандама,
Қолыңды сумандатпа қос алмаға.

Қағып-қағып тастасам жырымменен,
Ұшарсың домбыраңмен қосарлана.

Бір қызы едім қазақтың,
Беріле қоймас теп-тегін.
Сара қыздан отыр ма,
Дәмең бар ғой көп керім.
Қырындай бердің қоймастан,
Қыз іздеп мұнда келіп пе едің.
Мәскеу жаққа немене,
Ажалыңды іздеп келіп пе едің.

Зуылдайсың, Біржан-ау, зуылдайсың,
Жымыңдайсың, Сараға жымыңдайсың.
Сұлу жүріс, сұңғақ бой, көркем келбет,
Кешегі ақындардың жырындайсың.
Оң жақтан кеп жұдырық тисе-дағы,
Білемін оңайлықпен жығылмайсың.
Мына ел өз қызындай көрсе-дағы,
Ал, сені қабылдайды ұлындай шын.
Өтірік өлемін деп, сөнемін деп,
Сезімін сұлулардың шын ұрлайсың.
Бойдақтардың айтатыны бір ертегі,
Құдай-ау, тыңдай берем мұның қайсын.
Қазақстанда жүргенде үндемеуші ең,
Неліктен, Мәскеуге келіп мығымдайсың.
Сәті түсіп айтыса қалып едік,
Неменеге өтірік қырындайсың.
Шын сүйсең бұрын-сонды қайда қалдың,
Көктемде жаңа оянған шыбындайсың.

ДӘУЛЕТКЕРЕЙ КӘПҰЛЫ МЕН РИНАТ ЗАЙЫТОВТЫҢ АЙТЫСЫ

РИНАТ:

Сақал екен дегенде сақал екен,
Біздің жақта осындай мақам екен.
Әке тұрып ұл сөйлеу қай жерде бар,
Маған баста дегенің шатақ екен.

Жасқанатын жайым жоқ,
Қандастардың алдында.
Қол бастайтын жігітсің,
Сөз бастай алмай қалдың ба?

ДӘУЛЕТКЕРЕЙ:

Біссімілә, жүйрік жырмен желейін кеп,
Өлеңмен өскен жанмын мерейім көп.
Мәскеудей мәртебелі елге келсек,
Отырмыз нөсер жырды төгейін деп.
Мен емес сөз бастаудан қорқатын,
Ойлама бала мені өгей ұл деп.
Шәкіртім болғаннан соң кезек бердім,
Дәл бүгін шамаңды сенің көрейін деп.

Айтыстың ақ жолында ақау көрмей,
Бәйгеден бар жүйрігің қатар келгей.
Тарыдай шашыраған қазақ едік,
Шарлаған Жер әлемді жаһангердей.
Ассалаумағалейкум, Мәскеу елі,
Тәңірім, сіздер бұзар сапар бергей.
Ата жұрт алтын бесік есте болар,
Тағдырды көрсең-дағы қатал мендей.
Туған жер топырағы ыстық болар,
Боздалап бозінгенін бота емгендей.

Төркініммен келгесін төкпелейсің,
Ауызынан ақындықпен от өргендей.
Мәскеудің төріне келіп жыр қалдырсақ,
Майқы биден қалып кеткен мәтелдердей.
Тоты құстай түрленіп тоқсан жаста,
Жырынан жаңылмаған Жәкемдердей.
Астанадан келгесін ақ сөйлейтін,
Сағынышты жырымнан саф өнгендей.
Саумал жырды сапырып сөз саптайын,
Сарыарқамды көшіріп әкелгендей.

Қара өлең қасиетін біз білгесін,
Биікке жетізерміз жырдың көшін.
Ринат, іргемдегі інішегім,
Айтыстың арбасына бір мінгесін.
Мәскеумен Қазақстан дос болып жатса,
Достықтың домбырасы күмбірлесін.
Ринат, інішегім қасымдағы,
Қазағым үшін туған ұлмын десін.
Ал, енді залда отырған барлық қазақ,
Құдай үшін туып қалған құлмын десін.
Ағаң енді береді кезегінді,
Әрі қарай жалғап жібер тізгіндесім.

РИНАТ:

Біссімілә, деп сөз бастап Москвада,
Әніммен жайнасын рас бұл ара.
Ағайынды көргенде шет елдегі,
Өлеңімді шашайын жас бұлама.

Әлия мен Мәншүгім жанын берген Москва,
Бауыржандай атамыз қанын берген Москва.
Қазақстан аямай малын берген Москва,
Егіні мен консерві барын берген Москва.

Түйін екен ендеше, түйін екен,
Айтыс деген құдайдың сыйы деген.
Өз бойымыз болғанда бір-ақ қарыс,
Ұзындармен айтысқан қиын екен.
Көрсетейін сонда да,
Бір ұшқынын от тілдің.
Кремльдің қасында,
Москвада салынған,
Елшілігің боп тұрмын.

ДӘУЛЕТКЕРЕЙ:

Ринат, сен биікке өрлердейсің,
Киікті көзге атқан мергендейсің.
Ұзындардың қасында қысқамын деп,
Отырсың бойымызды тергердей шын.
Биіктіктің қадірін қазақ білер,
Аласа болғаннан соң сен көрмейсің.
Жерді теуіп, тепкілеп, сахнаны,
Билеймін деп қол-аяқпен ербеңдейсің.
Мәскеуге айтысты емес, сен Ринат,
Сайқымазақтықты көрсетуге келгендейсің.

Жібертіп қарап жатсаң өлеңімде ой,
Ринат сені алдардан көремін ғой.
Мысалға, шалдарымыз айтып кеткен,
Қорамсақтан суырылған жебемін ғой.
Терең сөзден қашпайсың енді, бала,
Зерлі өлең керек болса өремін ғой.
Алдыңда тоқсан түрлі толғау айтып,
Нөсерін бұл айтыстың төгемін ғой.
Шәкіртім болып маған жүрген кезде,
Өзіңді талай жолда жебедім ғой.
Мәскеулік қандастарға барған кезде,
Арзан сөйлеп, ойнап кет демедім ғой.

Бісмілла, дөңгеленсе зырлауық тіл,
Шалғыдай қызыл тілім шыңдалып тұр.
Мәскеулік мәртебелі қандастарға,
Сырымды жеткізейін шындап ұтқыр.
Жаһанданған заманда заһар жалған,
Кімдердің қас-қабағын кім бағып тұр.
Ирактың да иманы қымырандай,
Алдында АҚШ деген шырмауық тұр.
Азаматтың барлығын соғысқа айдап,
Қазанаттың қадамы шырмалып тұр.
Ашық күнде теңізден дауыл тұрып,
Кейбір елдің кемесі құм қауып тұр.
Ал менің алтын ордам Астанамда,
Бостандық Бәйтерегі бүр жарып тұр.
Қайғысыз қара суға семіреді,
Әркімдер алатындай үлгі анық бұл.
Құдайдың бергеніне тәубә деймін,
Бағымды Нұрсұлтандай ұл бағып тұр.
Он бесінде толысқан ай секілді,
Тәуелсіз Қазақстан нұрланып тұр.

Қалайша бауырымды шабан дермін,
Айтыстан талай-талай амал көрдің.
Ұзынмен айтыссаң да, қысқамен де,
Әйтеуір, сәтін тауып аман келдің.
Алдыңда толғау айтып, терең өлең,
Келесі кезегімді саған бердім.

РИНАТ:

Жақсы егер шапалақпен ел шырақты,
Бұл жерде тереземіз тең сияқты.
Жігіт ем сегіз қырлы, жалғыз сырлы.
Көңілім ұстаз десем кең сияқты.

Толғанып мен көрейін сен сияқты,
Сен енді билеп көрші мен сияқты.
Желісім бар азғантай, аяңым жоқ,
Дүние, өтер кетер баяның жоқ.
Ағамыз Дәулеткерей айтты екен деп,
Айтпаймын тағы биді қоямын деп.
Алдына қандастардың келген кезде,
Бойымда бар өнерден аярым жоқ.
Жайғанда ұлы өнерге ғалам құшақ,
Ғұмырдан қымбат боп тұр маған бұ сәт.
Сөйлейін сіз айтқандай салмақпенен,
Сахнада толғандырып санамды сәт.
Намысқа тырысайын енді бүгін,
Қамысқа тіс қайраған қабан құсап.
Мәскеуге арбамен де келер едім,
Шаршамас кешегі ата-бабам құсап.

Құдайым, бізге бақыт берсін дейік,
Оны да мына халқым көрсін дейік.
Болған соң жанымыз бір, қанымыз бір,
Біз қалай ағайынды менсінбейік.
Ал енді бар бауырға толғанайық,
Оралып өз еліне келсін дейік.

ДӘУЛЕТКЕРЕЙ:

Ринат, тізгініңді бос алғайсың,
Менің де тілегімді хош алғайсың.
"Чемпион" боламын деп бұл Мәскеуде,
Демеспін неліктен жыр есе алмайсың.
"Отыз бес баллды" түгел алып қойған,
Аманжол ағаң жолын кесе алмайсың.

Тастайын тұяғымды серпіп алға,
Қазақтың айтыс деген ғұрпы барда.

Мысалға мыңнан жүйрік озған тұлпар,
Шабыты қозған кезде ұмтылар да.
Бір шаңырақ астына келсін деген,
Тілегінді қабыл етер мүмкін Алла.
Қандастар ата-жұртқа жетіңіздер,
Қолымызда бостандықтың кілті барда.
Бар қазақ бір шаңырақ астына кеп,
Мәре-сәре болатын күн туар ма?
Жаратқан бере салған еншімде өлең,
Мен емес ата сөзін менсінбеген.
Мәскеуде өткен айтыс ғұрпы бүгін,
Тату бол деген сөздей көршіңменен.
Аталар айтқан сөзде ақиқат бар,
"Жау жақта да бір үйің болсын" деген.

Жаңғырған Сарыарқаның сәні бізде,
Кешегі сал-серінің әні бізде.
Қазақтықтың көтерген шаңырағын,
Керей мен Жәнібектің тағы бізде.
Есімнің ескі жолын еске алмасақ,
Деп айтпассың ұрпаққа тамыр үз деп.
Қасымның қасқа жолын ескермесек,
Бұл күнде болар еді халіміз не?
Абылайдың ақ туын көтермесек,
Бұндай өлең айтар ма ек бәрімізде
Сондықтан бұл қазанда Мәскеуге кеп,
Жапырақтай жыр төгем сары күзде.
Қақпақылдап сені де отырайын,
Қансонарда түскендей қалың ізге.

Айналдым, үкі таққан бөркіңізден,
Бөркіңізге жарасқан көркіңізден.
Бұл күнде ақын болып біз келерміз.
Аталар салып кеткен жөңкіп ізбен.

Мәскеуге бар өнерді көрсетем деп,
Еріксіз ән айтып ең еркіңізден.
Билеймін және күйді тартамын деп,
Аузына жыр толтырып толқыңыз кеп.
Ендеше билеп тағы жыр айтып көр,
Жаңағы айнымастан сертіңізден.

РИНАТ:

Кигенім бар басыма құндыз бөрік,
Келгеннен соң далаға бір күз келіп.
Оның несін ей Дәулет, оғаш көрдің,
Жарқырайын Мәскеуде жұлдыз болып.

Жырла десең жырлаймын,
Биле десең билеймін,
Өз шәкіртің болған соң,
Жаман сөзді түймеймін.
Жақсыларға иіліп,
Жаманға бас имеймін.
Ағам айтты екен деп,
Қырғыз құсап басыма,
Айыр қалпақ кимеймін.

Аттарыңнан айналдым, қандастарым,
Аласармас қандасым, мәңгі асқарым.
Оралыңдар еліңе барлығың да,
Тарихыңның сүртіңдер шаң басқанын.

Тағдыр желі әкеткен бәріміз бір желкенбіз,
Айналайын, қазағым, біздер сенің еркеңбіз.
Сахнаға шыққанда өлеңдері көркембіз,
Айтатыным сіздерге қазақ бауырым
қайда деп,
"Трестердің" ішінен іздемейік ертең біз.

Қай елде де дауыл бар,
Көрген жерде ауыл бар.
Айтар сөзім осы екен,
Қайтыңыздар, бауырлар!

ДӘУЛЕТКЕРЕЙ:

Жазғаны жаратқанның жарық жалған,
Ашса екен әрдайым да бағынды Аллам!
Ринат ақ жүрегін жарып айтып,
Сіздерге қайт деп жатыр сағынғаннан.
Басыңа бөрік киіп, жұлдыз болып,
Мен сені хош көремін танылғаннан.
Құдайдың бере салған тіл мен жағы,
Сақтасын сахнада жаңылғаннан.
Қазақтар, қайда жүрсең аман жүрші,
Айтамын сендер жайлы сағынғанда ән.
Қандастар сендер үшін қыңқ етпеспін,
Бес тал сөгіп алсаң да қабырғамнан.

Шәкіртім, қадамыңды аштырармын,
Демеймін сұрақ қойып састырармын.
Мәскеудің төріне кеп айтып жатсың,
Жиырмада жалындаған жастық әнін.
Ендеше шәкірт болсаң сен екеуміз,
Сүгірге салып қайрымасын достық әнін.
Қандастарды ырза қып кетейікші,
Қандас десе әрдайым тас тұрармын.
Сөзімізді дәмді қып аяқтайық,
Метросы жабылмай тұрып Москваның.

Ринаттай ақынға,
Аямай қолды соғыңдар.
Қазақ десе әрдайым,
Мына бізде көркейіп кететұғын көңіл бар.

Көркейіп кеткен көңіл бар,
Астананы айтайын,
Қазақтың әр кез Сарыарқа даласында төрім бар.
Қазақтың елді басқарған,
Нұрсұлтан сынды ерім бар.

Ал Мәскеудің төрінде,
Біздер айтқан өлең бар.
Осы сөзіме мән бергін,
Өлең бар жерде қазақ бар,
Қазақ бар жерде өнер бар.
Ақындарың сіздерге,
Арайлы жырын арнасын.
Алыстан жетсе сағынып,
Қанаттары талмасын.
Қырандай біздей ұлдарды,
Мәскеудің мынау төрінде,
Сіздердей қазақ аңғарсын.
Осыменен тоқтайын,
Шәкіртім менің жалғасын.

РИНАТ:

Әмірін қылса ұстазым,
Құзырлық етпей не дейін.
Осынау елдің алдында,
Жарқырап бір сәт өтейін.
Қандастарымның бәріне,
Сүгірдің салып әніне,
Барымды беріп кетейін.
Сөйлеуге бізге ағайын,
Сахнада бүгін құзыр ет.
Баршаңызға құдайым,
Берсін енді нығмет.
Алауласын аузымда,

Қызыл да тілім қызыл от,
Қызыл да тілім қызыл от,
Сіздерге етсін қызмет.

Келеді ме екен осылай,
Салиқалы сөздің сарасы.
Жалпайып жатқан күтеді,
Сендерді қазақ даласы.
Кешегі өткен тарихта,
Аруақты болған бабасы.
Балаларым қайда деп,
Сыбырлайды екен самалға,
Тастары мен ағашы.
Айналайын, қандастар,
Біздерге бір сәт қарашы.
Қазақстан деген нар елдің,
Біздер едік баласы.
Қолына алса домбыра,
Тосылмастан бір түнге,
Жырлауға жетер шамасы.

Өлеңменен сүртейін,
Жүрегіңнің айнасын.
Ағайынға осынау
Тигізісін Ринат пайдасын.

Ертеңгі мынау айтысты,
Қазақстан деген жер көрер,
Қазақтар деген ел көрер.
Қиқулап тағы да шулайтын,
Қолдарын соқпай тұрмайтын,
Қазақтарым, қайдасың!

Барша жұрттың алдында,
Жатқандай болдық той тойлап.

Тамсансын енді жұртымыз,
Ақындарына "пай-пайлап"!
Осымен біз де доғардық,
Шығарып сал балаларыңды,
Барыңды салып айқайлап!

ДӘУЛЕТКЕРЕЙ:

Қазақ ғұн мен түбірі сақтың ұлы,
Мен едім Дәулеткерей Кәптің ұлы.
Сіздерге кеп шын сәлем бергеннен соң,
Деп ойлармын бақытты таптым ірі.
Шәкіртіммен айтысып Мәскеуге кеп,
Көтерілген секілді бақ тұғыры.
Аузымнан түсіп қалған інішегім,
Бұл да құдайдың бір сәтті күні!



МАЗМҰНЫ

Мұхтар Қуандықов пен Қарлығаш Әубәкірова.....	3
Арман Бердалин мен Сара Тоқтамысова.....	20
Аманжол Әлтаев пен Ермек Жұматаев.....	32
Мәлс Қосымбаев пен Шырынбек Қойлыбаев.....	54
Оразалы Досбосынов пен Ринат Зайытов.....	82
Балғынбек Имашев пен Сара Тоқтамысова.....	113
Аманжол Әлтаев пен Мұхтар Қуандықов.....	129
Мәлс Қосымбаев пен Балғынбек Имашев.....	151
Мәлс Қосымбаев пен Айбек Қалиев.....	182
Мұхтар Қуандықов пен Ринат Зайытов.....	215
Аманжол Әлтаев пен Айбек Қалиев.....	232
Балғынбек Имашев пен Ринат Зайытов.....	246
Аманжол Әлтаев пен Карима Оралова.....	275
Арман бердалин мен Балғынбек Имашев.....	288
Біржан Сөктай мен.Сөктай мен Сара Тоқтамысова.....	300
Дәулеткерей Кәпұлы мен Ринат Зайытов.....	308

ҚАЗІРГІ АЙТЫС

3-кітап

Редакторы *Н. Айтұлы*

Көркемдеуші редакторы *Б. Жапаров*

Техникалық редакторы *С. Жапарова*

Компьютерде терген *Р. Жеңісқызы*

Басуға 20. 10. 06. қол қойылды. Пішімі 60x90/16. Офсеттік басылым.

Қағазы офсеттік. Қарып түрі «Times». Баспа табағы 20,0.

Шартты бояулы беттанбасы 20,4. Есептік баспа табағы 19,5.

Таралымы 2000 дана. Тапсырыс № 3802

Тапсырушының диапозитивтерінен Қазақстан Республикасы «Атамұра корпорациясы» ЖШС-нің Полиграфкомбинаты, 050002, Алматы қаласы, М. Мақатаев көшесі, 41-үй.

ISBN 9965-642-10-9



9 789965 642104



KUL TECIN